

PESTY FRIGYES

[KÉZIRATOS HELYNÉVTÁRA]

CSANÁD
VÁRMEGYE

—
CSONGRÁD
VÁRMEGYE

Pesty Frigyes kéziratos helynévtára 1864

Csanád vármegye
Csongrád vármegye

**Pesty Frigyes kéziratos helynévtára
1864**

**Csanád vármegye
Csongrád vármegye**

**Közéteszi:
Sebestyén Zsolt**

**Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
Debrecen, 2026**

A kiadvány az Országos Széchényi Könyvtár kéziratos anyagának
(Fol. Hung. 1114/13, 14) felhasználásával
a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében készült.

A kiadvány megjelenését az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program
támogatta.

Szerkesztette Kis Tamás

Borítóterv: Gacsályi Gábor
Térkép: Barkóczy Norbert
A térképek a GISa Hungarorum (OTKA K 111766) fejlesztés
felhasználásával készültek

© Sebestyén Zsolt, 2026
© Debreceni Egyetemi Kiadó, beleértve az egyetemi hálózaton belüli
elektronikus terjesztés jogát, 2026

ISBN 978-963-615-374-8

Előszó

Pesty Frigyes történész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja az 1860-as évek elején elhatározta, hogy kísérletet tesz „a haza helyneveinek gyűjtésére és összeírására”. A temesvári születésű tudós felismerte, hogy a „topographiai megnevezések” sokféle tanulsággal szolgálnak egy-egy nép nyelvének, történetének alakulásáról, s úgy gondolta, hogy a helynevek összegyűjtése és magyarázata révén jelentősen hozzájárulhat a magyarság múltjának megismeréséhez. Pesty az országos méretűre tervezett gyűjtés előkészítéséhez 1862-ben fogott hozzá. Elgondolását két nagy tekintélyű tudományos társaság, a Magyar Tudományos Akadémia és az Erdélyi Múzeum-Egyesület is felkarolta. A nagyszabású munkához azonban meg kellett nyernie a hivatalos szervek, a Magyar Királyi Helytartótanács és az Erdélyi Főkormányzóság támogatását is. E hivatalok – belátva a kezdeményezés fontosságát – vállalkoztak arra, hogy az ország közigazgatási apparátusának felhasználásával megszervezik a gyűjtést.

Pesty Frigyes a munkát segítő útmutatót és kérdőívet szerkesztett, amely a magyar mellett német, román és szlovák nyelven is elkészült.¹ Az utasítást a helytartótanács és a főkormányzóság minden településnek megküldte, és elrendelte, hogy a gyűjtést a helyi hatóságok végezzék el, és terjesszék fel az elkészült anyagot.

Pesty felhívása 1863 vége és 1864 tavasza között érkezett meg a helyi hatóságokhoz, maga a gyűjtés pedig a legtöbb helyen 1864-ben indult meg, de a munka a következő egy-két évben is folyt, mivel ahonnan kevés anyag érkezett, vagy a felhívásra egyáltalán nem jött válasz, ott a hivatalos szervek újragyűjtést rendeltek el. Főleg a helybeli jegyzők, körjegyzők teljesítették a feladatot, de néhol tanítók, egyházi tisztségviselők is részt vettek a munkában. A felterjesztéseket általában a helyi önkormányzatok vezetői: bírók, esküdtek hitelesítették.

A munkát – mint bármely más hivatali teendőt is – egyesek nagyon lelkiismeretesen elvégezték, mások viszont nem tekintették igazán szívügyüknek. Az összegyűjtött anyag színvonala ennek megfelelően nagyon egyenetlen lett, vannak közöttük nagyon jó gyűjtések, de akadnak teljesen használhatatlanok is. A munka eredményeként mindenesetre hatalmas anyag gyűlt össze: a teljes gyűjtést 63 vasos kéziratot tartalmazza, amelyek jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában található (jelzete: Fol. Hung. 1114). A Csanád és Csongrád megye településeiről beküldött válaszokat is jellemzi az említett egyenetlenség, összességében azonban úgy tűnik, hogy a helyi szervek többsége derekas munkát végzett.

¹ A magyar nyelvű szöveg a Hoffmann István és Kis Tamás által közreadott Bihar vármegyei gyűjteményt tartalmazó kiadványunk (Debrecen, 1996–1998) első kötetének 5–7. lapjain található.

A Pesty Frigyes által elgondolt gyűjtés eredményeként a 19. századi tudományos kutatás értékes anyaghoz jutott. A hatalmas gyűjtemény egészének feldolgozására azonban napjainkig sem futotta a magyar tudomány erejéből. A mai kutatások számára e névtár a korábbiaknál is fontosabbá vált. Leginkább azért, mert 1864 óta nem született egyetlen olyan mű sem, amely a történelmi Magyarország egész területéről egyetlen időmetszetből Pesty gyűjtését akár csak megközelítő bőséggel tett volna közzé helynévi adatokat. Emellett az azóta eltelt 160 év a 19. századi magyar történelemnek is fontos dokumentumává tette e munkát.

Ezért született meg a döntés, hogy a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében hozzáférhetővé tesszük Pesty Frigyes 1864–1866-ban összegyűjtött helynévtárának eddig még kiadatlan részeit. Csanád és Csongrád megye lejegyzését Sebestyén Zsolt készítette el.

Csanád megye esetében meg kell említenünk, hogy ennek anyagát részben már közölte Jankovich B. Dénes „Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében” c. kötetében (Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 11. A Békés megyei Tanács V. B. Tudományos-Koordinációs Szakbizottsága, Békéscsaba, 1983), amelyben a ma Békés megyéhez tartozó Battonya, Csanádapáca, Dombegyház, Dombiratos, Kevermes, Kunágota, Magyarbánhegyes, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Pusztaföldvár, Reformátuskovácsháza és Tótbánhegyes lejegyzése jelent meg nyomtatásban. A teljesség és az MNHP által megjelentetett Pesty-kötetek formai és kiadási követelményeihez alakítás miatt szükségesnek láttuk az 1864-es megye teljes anyagának kiadását.

A munkához jelentős segítség volt, hogy az Országos Széchényi Könyvtár a Magyar Nemzeti Helynévtár Program rendelkezésére bocsátotta a Pesty Frigyes helynévtáráról készült mikrofilmek digitalizált változatát.

A szöveg kiadásában az alábbiak szerint jártunk el.

Pesty helynévtára 1114/13. kötetének 87–198. lapja tartalmazza Csanád, a 1114/14/1. kötet Csongrád megye anyagát. Ennek megfelelően adjuk mi is közre a kézirat szövegét. A kötet a felvett települések gyűjtései mellett részletes tárgy- és névmutatót, valamint térképmellékletet tartalmaz.

Az eredeti kézirat lapszámozására a szövegben szögletes zárójelbe tett félkövér számmal utalunk. A hiányzó lapszámok a kötetben üres oldalak, illetőleg csupán Pesty kérdőívének nyomtatott szövegét tartalmazzák. Elhagytuk a felterjesztések borítóira írt, az ügyiratkezelés részleteire vonatkozó szövegrészeket is.

A helynévanyagot a települések eredeti rendjének megfelelően adjuk közre. A kötetben élőfej segíti a tájékozódást. Az ott szereplő névforma mai helyesírással közli a 19. század közepén használt településnév-változatot. A településeknek a mai hivatalos nevük szerint történő visszakeresését a kötet végére iktatott mutató teszi lehetővé. Ahol az egyes helységek anyagának élén nem szerepel a település neve, szögletes zárójelben adjuk meg, a szövegből megállapítható formában.

Előszó

A közzétételben a szövegek eredeti elrendezésének lehető legpontosabb visszaadása helyett pusztán a ki- és bekezdések jellegének, egymáshoz való viszonyuknak az érzékeltetésére törekedtünk. A ma már nem használt betű- és írásjel-formákat mai megfelelőikkel adtuk vissza, továbbá egységesítettük a különböző aláhúzásokat, kiemeléseket is.

A nyilvánvaló hibákra sehol sem hívtuk fel külön a figyelmet. A nem egyértelműen olvasható részeket dőlt betűvel írtuk. A szövegben – legjobb igyekeztünk ellenére – ezek mellett is előfordulhatnak rosszul olvasott részletek.

A szerkesztő

Csanád vármegye

Helységek jegyzéke

[87a]

Helységek jegyzéke,

melyek a nagyméltóságu magy. kir Helytartó tanács által rendelt helynevek gyűjtését nem foganatosíták, vagy a gyűjtést hibásan eszközölték.

Csanád Vármegye.

Helység neve	Helység neve	Helység neve.
M. csanád (nem teljes) Batonya Dombegyház Kis Iratos Dombiratos Kevermes M. Kovácsháza M: Bánhegyes tót Bánhegyes földvár Pitvaros Mezőhegyes Ambroszfalva Kővegy Kiskirály hegyes Lele (a nevek elmaradtak <u>nem válaszolt</u> Nagylak Kopáncs Béka. —		

[89a]

Helynevek

Alberti kir. kincstári telepítvényből – Csanád megyéből.

Alberti magas kir. kincstári telepítvény – fekszik Csanád megyének éjszaki részén, – Alapítása kezdetétől egész 1845-ig Alberti a megye székvárosához – Makóhoz tartozott – miglen a forradalom végeztével a midőn Csanád – Békés megyével egyesítettett történt a változás – miszerint Alberti – a Battonyai járáshoz csatoltatott s egész 1860-ig oda is tartozott, – Az 1860^{ik} év bejöttével az alkotmányos hatóság intézkedése folytán alapítván a Palotai Szolgabíróóság Alberti is ennek hatósága alá vonatott s jelenleg is oda tartozik. –

2. Albertitől éjszakkéltre alig egy negyed órányi távolságra – esnek a következő községek Nagy Majláth (1848 alatt Székegyháza) – és Ambrózfalva (1848 alatt Uj pitvaros) e három községek közös névvel, „kertészeti telepeknek” ismertettek. – Ugyan ily távol esik Albertitől Pitvaros. –

Alberti – egyszerüen Albert – Kis Pitvarosnak – ritkán Albert házának is nevezetik a magán életben. – Országszerte azonban csak Alberti neve. –

[89b] Az alapító levélben – illetőleg a szerződésben e telep Albertinek nevezte-tett el – később a Pécskai Kir. kincstári uradalom levelezéseiben – mint a melynek felügyelete alá tartozott – és tartozik – Albertháza vagy egyszerüen Albert-nek is olvassuk, – 1848-ban a forradalmi kormány Kis Pitvarosnak nevezte el – s ugyan ily köriratú pecsétet is adott neki – miglen ennek meg-buktával a régi Alberti – név adatott neki vissza – s a jelenlegi pecsétje is ilyen köriratú.

– A fentebb említett neveken kívül – más nevezete e telepnek – községnek – nincsen és nem is volt. –

A község 1843–44ben alapított. –

– Alberti lakossága – mint nyelvök is sejteti – leginkább a szomszéd tót helyekről u. m. Tót komlós – Pitvaros – s részint Nagylak s a felsőbb megyékből – származik. – A keves magyar család – Makóról jött volt ide – kik azonban rövid itt tartózkodások után – csaknem mindnyájan visszamentek, –

– A kozseg nevének eredete ez. – Miutan Ngs Ambrózi Albert cs. kir. ta-nácsos volt a legnagyobb közbenjáró a már fent is nevezett Kertészeti telepek [90a] alapításánál – Alberti község lakossága – fáradságának jutalma – és örök emlékeül – e telepet keresztneve után – Albertinek nevezte el. –

– Kis Pitvaros egyidei nevezetét Albertí, a szomszéd haszon béres község-től Pitvarostól nyerte volt. –

– A topografiai elnevezéseket illetőleg – e község igen szegény – a meny-nyiben az úgy nevezett Fekete (Makó felé) Zöld (Király hegyes felé) és Bika

Alberti

(Ambróz falva felé) halmokon kívül – melyeknek elnevezése sem a nép ajaka – sem okiratokból – ki nem puhatolható – semmi említést érdemlővel nem dicsekszik. –

Kelt Albertiben Máj 22 1864

Alberti Kozseg elöljárói

Brexatorisz m
Jegyző.

P. H.²

Gubinyi János Bíró
Szikora Mihaly Biró

² A pecsét felirata: ALBERTI KÖZSÉG.

[91a]

Helynevek

Alberti kir: kincst: telepítvényből Csanád Megyéből

Alberti Magas kir. kincstári telepítvény fekszik Csanád megyének éjszaki részén, alapítása kezdetétől egész 1848^{ik} évig a Megye székvároságoz Makóhoz tartozott, miglen a forradalom végeztével – a midőn Csanád, Békés megyével egyesítettett történt a változás, miszerint Alberti a Battonyai Járáshoz csatoltatott, – ’s egész 1860^{ik}ig oda tartozott. Az 1860^{ik} év bejöttével az alkotmányos hatóság intézkedése folytán alapíttatván a Palotai Szolgabírótság Alberti is ennek hatósága alá vonatott, ’s jelenleg is oda tartozik. –

Albertitől éjszak keletre alig egy negyed órányí távolságra esnek a következő községek, Nagy Majláth (1848 alatt Székegyháza) és Ambrózfalva (1848 alatt Uj Pitvaros) a három községek közös névvel „kertészeti telepeknek” ösmertettek. Ugyan ily távol esik Albertitől Pítvaros.

Alberti, egyszerűen Albert, kís Pítvarosnak ritkán Albert házának is nevezetik a magány életben, Országszerte azomban csak Alberti neve. –

Az alapító levélben, illetőleg a Szerződésben e telep Albertinek nevezetett el? később a Pécskaí Kir. kincst: Uradalom levelezéseiben mint a melynek joghatósága alá tartozott és tartozik [91b] Albert házának vagy egyszerűen Albertnek is olvassuk.

1848^{ik}ban a forradalmi kormány kis Pítvarosnak nevezte el, ’s ugyan ily környomatú pecséttel is látta el, miglen ennek megbuktával a régi Alberti név adatott neki vissza, ’s a jelenlegi pecsétje is ilyen kőiratú

A fennebb említett neveken kívül más nevezete e telepnek községnek – nincsen és nem is volt.

A község 1843-1844 évben alapíttatott.

Alberti lakossága mint nyelvük is sejteti, leginkább a szomszéd tót helyekről úgy mint Tót komlós, Pítvaros, ’s részint Nagylak ’s a felsőbb megyékből – származik. A keves magyar család Makóról jött volt ide, kik azonban rövid itt tartózkodásuk után csak nem mindnyájan vissza mentek.

A község nevének eredete ez, – Miután Mltóságos Ambrozy Albert k. k. tanácsos volt a legnagyobb közben járó a már fent is nevezett kertészeti telepek alapításánál – Alberti község lakossága fáradságának jutalma és örök emlékéül e telepet keresztneve után Albertinek nevezte el.

Kis Pítvaros egy idei nevezetét Albertí, a szomszéd haszonbéres községtől Pítvarostól nyerte.

A topographiai elnevezéseket illetőleg: e [92a] község igen szegény, a mennyiben az úgy nevezett Fekete (Makó felé) Zöld (király hegyes felé) és

Alberti

Bika (Ambróz falva felé) halmokon kívül, – melyeknek elnevezése sem a nép ajaka, sem okiratokból ki nem puhatolható – semmi említést érdemlővel nem dicsekszik.

Kelt Albertiben 1866^{ik} évi Márcu 17^{én}

Brexatorisz János m
Jegyző.

P. H.³

Alberti község elöljárói
Czölek Pal Biro
Venyercson Janos T Biró

³ A pecsét felirata: ALBERTI KÖZSÉG.

[93a]

Helynevek.

Ambrozifalva községből Csanád Megyéből. –

1re Tartozik Csanád megye palotai járáshoz. – A' község 1844^{ik} évben tavasszal a Magas Kincstári Uradalom által a pítvarosi pusztára mint kertész község telepítettett, a miért is Uj-pítvaros-nak hívatott; – minthogy lakosai nagyobb részt Békés Csabáról települtek, Kis-Csabá-nak is hívatik, a megtelepülés után pedig a kir. kincstári uradalom által nagyságos Báró Ambrozy akkori kincstári kamarális adminisztrator úr nevére Ambrozifalvá-nak kereszteltetett, 1849^{ik} évben a pusztá nevére újolag Uj-pítvaros-ra fordítatott, 1850^{ik} évben ismét Ambrozifalvá-ra, 1861^{ik} évben ismét Uj-pítvaros-ra, 1862^{ik} évben újra Ambrozifalvá-ra, mely nevét mai napig is viseli, különben mind a három nevezett alatt ismertetik, politikailag 1848 előtt tartozott a Nagylaki járáshoz, 1848 és 1849-ben a palotai, 1850–1853 az orosházi, 1853–1860 évig a batonyai, 1861^{ben} a palotai, 1862^{ik} év második felében és 1863^{ik} év nagyobb részében a nagylaki, végre 1863^{ik} év vége felé a palotai szolgabírói járáshoz tartozott, hova jelenleg is tartozik. –

2^{ia} A' községnek mint az 1° pontban említve van, mind a három neve él, jelenleg hivatalosan csak Ambrozifalva használtatik, pecsétje Új-pítvaros és Ambrozifalvára van.

3^{ia} A' községnek hajdan egyéb el nevezése nem volt mint Pítvaros, mivel 1844 a pítvarosi pusztán telepítettett. –

4re A' község legkorábban említetik 1844^{ik} évben

5re Népesített B. csabáról, később néhányan Makóról is települtek. –

6^{ia} Egybet nem tudni mint a mi már fentebb említve és magyarázva volt. –

[93b] 7re A' község határában topografiai nevek úgy szolván nincsenek. Határos éjszokról: Székegyháza (N. Majláth) ugyancsak 1844^{ik} évben települt kertész községgel és a tótkomlói tanyákkal, keletről: a hires mezőhegyesi ménes-tenyésztő Intézet határával, délről: Pítvaros, és alberti (Kispítvaros) kincstári telep községekkel, keletről: Mako város határával. A' község mint telepítvény haszonbérbe bir öszvesen 2819 640/1100 holdat, melyből a község területére esik ide számítván az utcákat és tért 146 407/1100 hold belső legelőre mely a községet környös körül övedzi 560 hold, szántó földre 1920 hold, külső legelőre mely a makói pusztával határos kakas és vízenyős 172 781/1100, végre rétes, vízenyős helyekre, kaszállóra 's egész hasznavehetetlen esik 220 552/1100 hold. – A' vízenyős, rétes, székes helyek többnyire a nyugoti részen esnek, van a község határában ugyancsak a nyugoti részen nagyobb székes viz mosások, tulajdonképen erek, melyeknek egyes ága úgy látszik valaha a Maros folyóból vette kifolyását, délről nyugoti felé egészen a Marostól kezdve van medre a pa-

Ambrózfalva

lotai határon N. Kírályhegyesi pusztán, Alberti község határán, hátarunkon keresztül nyugot éjszaknak még a Székegyházi (N. Majláth) határt is keresztül metszi, hihetőleg valaha a tótkomlói határban a száraz érrel is volt összeköttetésben. – Határunkban több ágakra oszlik és csavarodik, ugyanazón a lakosság által jelenleg egyik ága nagy érnek, a másik ága kis érnek, a csavarodás pedig a hol két ér összejön kerek érnek neveztetik. – Erdeje nincs. –

A község lakosai nagyobb részint tót ajku Evangelikus vallásuak, vannak magyarok is, kik azonban Reformatusok, a községben van öszvesen 120 földés és 8 földetlen zsellér ház. – A' lakosok létszáma a legújabb összeírás szerint 842 lelket tesz. –

Kelt Ambrozfalván Február 3. 864.

...⁴

P. H.

Ambrozfalva község Elöljárói
Bettko Adam Biró
Czabarka György m. B.

⁴ A név olvashatatlan.

[95a]

Ambrozfalva község Elöljáróitól

A' Tekintetes Szolgabíróságnak!

Palotán.

Folyó évi 678 ki számú rendelete folytán hivatalos tisztelettel jelentjük, miszerint: községünk 1844^{ik} évben a magas kincstár által Csanád Megyében a pítvarosi pusztára telepített mint kertész község, mi is akkoriban Nagyságos Báró Ambrozi kincstári adminisztrátor úr nevére Ambrozifalvának kereszteltetett, 1849^{ik} évben azonban a pusztta nevére Új Pítvaros-ra fordítatott át, 's tartozott majd a nagylaki, majd a batonyai, végre a palotai járási szolgabírósághoz, a hová jelenleg is tartozik. A' község telepített Békés Megye Csaba mezővárosából, később azonban Makóról is, a lakosság nagyobb része tót ajku ugyan, de általában magyarul is beszél. –

1850^{ik} évben a község ismét vissza kapta Ambrozifalva nevezetét, 1861^{ik} évben pedig ezen nevezete ~~vissza~~ Új Pítvarosra változtatott vissza, végre 1862^{ik} évben ismét Ambrozifalvának rendeltetett hivatni, mely nevét mai napig is viseli.

Kelt Abrozfalván April 14 864

Molitorisz
Jegyző

Ambrozfalva község Elöljárói
Cselovszki Janos Bi
Lyiptak Janos MB

[96a]

Helynevek

Apácza Dohány termesztő haszonbéres Telepítvényből Csanád Megyéből. –

1.^{ör} Neve a' megyének hová a' község tartozik: Csanád vármegye, Battonyai főszolgabiroi járás. – a község semí más elnevezéssel elő nem fordúl.

2.^{ör} A Községnek valamint az egész pusztának fentebb is említett „Apácza” neve áll.

3.^{ör} A' községnek települése óta csupán csak a' mostani neve ösmertetik.

4.^{ör} A' község leg korábban megtelepülése idejétől 1821^{ik} év óta említetik.

5.^{ör} A község népesített részint Csongrád megyének külömbféle helyeiről nagyobb részint azomban a' szomszéd Békés megyében fekvő uj kigyós községéből – általában magyar ajku lakosokkal.

6.^{ör} A' községnek mostani nevének eredetéről irás vagy nyomtatásbeli emlékek nintsenek, szó hagyomány szerint azomban itt már a 16^{ik} évszázadban népes közönség virágzott apácza kolostorral kebelében, miket az akkori török vandalizmus pusztított el a' vidék szomszéd falvaival egyetemben; 's így a' határ terület „Apácza pusztá” név alatt jutott a' magyar Kír. Kíncstár bírtokába melynek máig is: a „K. K. Arad mutinai uradalom” név alatt előforduló „tizenegy nagy puszták” egyikét teszi.

[96b] 7. A' község határában elő forduló Düllők mostani elnevezés szerint: Mazula – Aczat – Lázár – Temető – Herés – Pap – Szenes – Zsályás – és Árra dülők neve alatt ösmereteseek. Meg jegyeztetvén: hogy a' Temető Dülőben esik a' közlegelő, melynek éjszak-nyugati dombos részén találtatik a' hajdani telepítvény nyoma „Templom telek” és „Klastrom domb” közönséges említéssel; mely dülőnek éjszak felőlli része határos Grof Wenkheim Krisztina Kis apácza birtokával, kelet felől pedig a' szomszéd Arad megyei Bodzás nevű pusztá határával.

Kelt apáczán 864 Aprilis 4^{én}

Jegyzette

Gortva Endre mk

községi jegyző

P. H.⁵

Csotí Pál Bíró

× Kajári István tbíró

ifj Patsika István eskütt

⁵ A pecsét felirata: APÁCZA.

[98a]

Helynevek Apátfalva községből Csanád megyéből.

A' nagylak járási Tekintetes fő Szolgabíróságnak f: évi Mart. 23^{án} 546. k. i. sz. a. kelt rendeletével közölt helynevekre szolló adat gyűjtési kérdő pontokra nézve az egyházi levéltár nyomán, úgy a falú vénei kikérdezése után a következőleg válaszolunk

1^{ör} A' megyének, járásnak neve. hová a helység tartozik?

Csanád megye Nagylaki szolgabírói járáshoz – különben a magyének el nevezését kiolvashatni az egyház megyei névtárból az az Schematismusbol, valamint A scripta et acta s: Gerardi adita per Comitem Ignatium Batthyáni, episcopum Transylvaniae annó 1790 czimű munkából.

2^{ör} A községnek hányféle neve él most, melyik neve bir csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes ország szerte? –

A községnek becsületes neve Apátfalva, de a szokásos nevezése csak Pátfalva.

3^{ör} Volte hajdan a községnek más elnevezése? vagy talán csak különböző módon iratott a mostani helynév.

Más neve a községnek nem volt soha, dehoggy különböző modon ismert az meg engedhető, mert még maí napig is áll a kiejtésre nézve a 2^{ik} kérdésre szolló megjegyzés.

4er A község mikor említették legkorábban?

Apátfalva Csanád vármegyében és Csanádi püspöki megyében fekvő községet, legrégibb okiratok mint Csanádi székes káptalan jószágát már 1332 említik, valamint azt olvashatni Pray által megírt Hierarchia Hungariae Tom II. pag. 289 czimű munkából, melynek

nyomán mint káptalan jószágok a következők említésre méltóak: Uj Csanád Apátfalva, Belec, Batida, Csök, Csomorkány, Csókás, Kiskeök Delegház [98b] Delegház, Töperék, Kováts háza, Kis Ferkés, Lele, Mogyoros, Ruzkós, Mező Kopáncs, Mezőhegyes, Nagykomlos Pitváros, Rákos Sámson, Csika, Csorbás Tárnok, Töpös Totkutas s. a. t – Midőn 1573 évben Csanád városát a török hadak elfoglalák, Apátfalva is elpusztult, de 1686 Buda vár visszavétele után ezen község ismét föléledt, és már mint kamara birtoka fordul elő, az itt lakó katolikusok sokat szenvedtek a protestansoktól, és számtalanszor kényszerültek a Maros szigetekre u. m. Nagy és Kis Kuruca menekülni, 1700^{ik} évben apátfalva Makónak, később Csanádnak fiók helysége 1750^{ik} évben pedig önálló parochiává emeltetett.

5^{ik} Honnan népesített?

A régi Csanád községében lakott de feloszlott s most már katolizált szerbekből ezt tanusítják a mai napig rajtuk maradt szerb elnevezések mint p. o. (Csicza, Pera s. a. t.) ezen elpusztult Csanád községe a most is Ó Csanád község alatt az átvágás miatt most már lassan lejtő, maros folyam innenső partján feküdt a templom s házak helyi most is kivehetők, továbbá a Jászságból nevezetesen Jákóhalmáról és Heve megyei palóczokból népesített meg, mit t. i. Heves megyei eredetét igen szembetünőleg bizonyít a mai napiglan látható hajfonat és hajkötés mód kivált a hajadonoknál.

Fényes Elek geographiai szotára szerint Apátfalvához tartozik Béka hajdan Bekenfalva puszta most azomban csak az egyház filiálisra

6^{ik} Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről értelméről?

Erre nézve legkissebb fölvilágosítással sem szolgálhatunk.

7^{ik} A község határában előforduló többi topographiai nevek

Apátfalva községe fekszik a maros [99a] maros partján Makó város kis Király hegyesi kincst. telepítvényes és Magyar Csanád volt urbarialis szomszéd község határai között.

A község területe egész határára nézve 9390 1419/1600 cataszt: holdból áll – a szántó földek öt részre tanya és négy ugarra, – a tanya földek ismét négy dülőre vannak felosztva: úgy mint Nagy út, Belez, Kardos és Tothlaczi, a második dülő, nevét, a hajdanában ott volt de elpusztult Beleca nevű faluról nyerte ezen dülőben egy nagyobb magaslaton a templomot lenni gondolják, annyiban, a mennyiben a földész ekéji még maig is köveket és olvasó szemeket hozfel a földszinére. az utolsó két dülő, közöttünk most is élő két lakó társunk neveitől nyerte elnevezését azért mert ezen dülőkben a legszelső földek melyfelől a dülők kezdődnek az ő birtokukat képezik.

Ugarföldek: –

1.º Gyepugar nevét onnan vette, mert legkésőbbben a közső legelőből hasított ki. –

2. Dáli ugar, ez a Makói határban a makóról Palotára vezető ország út mellett levő Dáli nevű csárdától nyerte elnevezését, az ajakról ajakra maradt népmonda szerint itt is valamikor falu volt.

3.^{or} Püspök ugar. elnevezése a vele szomszédos Makói határban levő s' a

Méltóságos Csanádi Püspök uradalmához tartozó pusztától nyerte illetőleg származott.

4.er Kákás ugar. hajdan vizjárta lapályos terület lévén, nevét a rajta nyólt aprós kákától nyerte.

Van a községnek szőlős kertji Csörvölgy nevü dülőben, nevét az egyik oldalán levő lapos érről nyerte, hová a maros vize nagyobb áradások alkalmával kiöntött, most községi kaszálló.

Szilváskertek sziget név alatt [99b] név alatt, fekszik a községtől egészen elválasztva a maros tulsó partján a maros és az uj átmetczés között.

Erdő. szecső név alatt (peres a kir. kincstári uradalommal) fekszik szinte a maros tulsó partján hajdan itt is falu létezett mely gyanítolag leginkább Szeche névvel birhatott, e helyen a marosi atmetczés készítésével egy kemenczék, tüzhelyek sőt a kemenczékben fazekak is találtattak. – Tárnok nevü legelő, fekszik szinte a maros tulsó partján közepén egy meglehetős nagy dombal, nevét a hajdan itt volt Tárnok nevü falutól örökölte állítólag a templom a domb tetején lett volna.

Vannak továbbá kir. kincstári uradalmi erdők, nagy és kis Kurucz. Kuslók, Járnok sziget és Peres nevek alatt. ezen kis és nagy kurucz erdők azok melyek a 4^{ik} pontban is megemlítvék s' mint leg természetesebb nevüket azon idő szakban kapták, a mikor a lakosság az úgy nevezett Kurucz világban az üldözéseknek kitéve volt, itt megjegyeztetik, hogy a maros tulpartján fekvő uradalmi és községi birtokok, a Szerb vajdaságban levő Ó Csanád község határa illetőleg Komlosí Ns Nákó uradal-

Apátfalva

mához tartozó erdő részekkel – melyben igen sok őzek is vannak szomszédos.

Végül megemlítetik még, hogy van a községben Cs. Kir. dohány beváltó hivatal, egy nagy hat emeletes raktárral.

Kelt Apátfalván 1864^{ik} Junius 6^{án}

községi előljáráóság: –

Veréb János Bíró

Farkas Andras esküdt

Bardos Antal esküdt ×

Kohanez Pál esküt

Ács Antal gazda

Vertin Gyula mk
Jegyző.

P. H.⁶

⁶ A pecsét felirata: APATFALVA.

[101a]

Battonya m. város Leirása

1., A' megyének, kerületnek, járásnak, széknek neve hová a' község tartozik.

Csanád Megye, – Battonyai járáshoz, Makó megyei székhez tartozik.

2., A községnek hány neve áll melyik ösméretes ország szerte

Battonya neve ösméretes országszerte, egyéb elnevezése nints.

3., Vólte hajdan a' községnek más elnevezése, vagy tán különfélekép iratott a' mostani hely név.

a' hagyomány szerint, minthogy biztos adatja a' községnek e' tekintetben nintsen, – „Battáj”-nak állítatik, hogy neveztetett; aminthogy régibb időkben környékén és helyén nagyobb ütközetek állitattnak lenni, – 's mint a' Román értelmű szó „Batáj”ból lett légyen Battonya.

4., a' község mikor említetik először?

A' község eredetét, és telepítését okiratilag bebizonyítani nem lehet, de települését a' tizenhatodik századra teszik, – 's mintegy 200 év körülnek állítják.

[101b] 5. honnan népesitetett?

A telepítése Battonya m. városának hagyomány szerint a' Bánátból átköltözött szerbekből történt, később telepedtek a' magyarok és Románok minden vidékekről.

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból írott v nyomtatott emlékekből a név eredetiségéről értelméről, mindegyik nyelvű hely névre nézve?

Csak is hagyományból gyanitható, hogy ezen elnevezése Battonyának a' román kiejtésű Bataj (ütközet v verekedés) származik, egyéb írott v nyomtatott okirat ezen elnevezésre nem létezik

7. A' község határában elő forduló Topografiai nevek, mezők, düllők szántó földek, kaszállók s. a. t.

A' város egyes részeire van elnevezés, de ez alig 4. úczát foglal magában, mint Hant város, – Beserika alba, – de ezek csak a' népek sajátlagos elnevezései, – mí eredetiséggel bir, nem tudni; és semmi történeti emlékkal nem bir. [102a] a' külterületet illető elnevezések mint a' tanyaföldek ösméretesek Plizenitz és Czigánka név alatt, – az ugar földek Buzsák, és Peregi Óoldal név alatt, – a' peregi oldal elnevezés onnan eredhető, mert ezen földrész Pereg helységgel határos, a' többi düllő elnevezésekre az gyanítható, hogy mivel a' község eredetileg csak Szerbek és Románok által vólt népesítve, – azokról veszi nyelvészeti emlékét, mit a' szőlők elnevezései is, u: m Ogregyistye, és Kinepistye szintén igazolnak, – de azomban ezen elnevezésekre nézve semmi történeti adat nem vonatkozik.

Kelt Batonyán 1866. Mart. 10^{en}

P. H.⁷

Viditzki Mitá

Biró.

Balta sk
Jegyző

⁷ A pecsét felirata: BATTONYA.

[103a]

[Battonya]

- 1., A' megyének, kerületnek járásnak széknek neve hová a' község tartozik. Csanád megye Battonyai járáshoz tartozik, Mako megyei székhez
- 2.^{or} A községnek hány neve áll melyik ismeretes ország szerte Battonya neve ismeretes országszerte egyéb elnevezése nincsen.
3. Volte hajdan a községnek más elnevezése, vagy tan külömbfélekép iratott a mostani hely név. a hagyomány szerint minthogy biztos adatja a községnek e tekintetben nincsen Battajnak állítatik hogy nevezetett; mint hogy régebb időkben környékén és helyén nagyobb ütközetek állítattnak lenni, s mint a román Battájból lett légyen Battonya.
4. a község mikor említetik először a község eredetét és telepítését okirati-
lag bebizonyítani nem lehet, de telepítését a tizenhatodik századra teszi s minthogy 200 év körülinek állítják
5. Honnan népesítetett A telepítése Battonya mvárossának hagyomány szerint a' Bánátból átköltözött szerbekből történt, később telepedtek a' magyarok és Románok minden vidékekről.
6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból irott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről értelméről mindegyik nyelvű hely névre nézve Csak is hagyományból gyanithato hogy ezen elnevezése Battonyának a román kiejtési Batáj (ütközöt v verekedés) származik egyéb irott vagy nyomtatott okirat ezen elnevezésre nem létezik.
7. A község határában elő forduló topografia nevek, mezők, dülök szántó földek, kaszálók stb. Ezen elnevezések csak is a nép által történvén [104a] semmi történeti vagy

Battonya

nyelvészeti emlék hozzá csatolva nincsen. –

Kelt Batonyán 1864 Május 6^{án}

Vidiczky Marko sk
Jegyző

P. H.⁸

Ludaj Stévan
Biro

⁸ A pecsét felirata: BATTONYA.

[105a]

A Dombegyházi Pusztá:

Fekszik Csanád megyének keleti részén foglal magában mintegy 18,000 ezer hold földet 1100 □ ölével számítva van rajta 3 község és pedig 2 kertészség és egy nem kertész – de mind a' három község haszonbéres jelesül:

1^{so} Mar DEgyháza mely 1818^{ba} telepítettett a' Mlgos Marczibanyi család birtokán 's mivel ez évben született a' családnak Livius nevű fia azért nepies elnevezése Lévés.

2^{ik} Reformatus Dombegyháza mely a' Nyéky család birtokán telepítettett; 's mivel az egész község mind Református elneveztetett RefDEgyházának, és a'

3^{ik} Mattencloz Dombegyháza mely Bro Mattencloix Dombegyházi birtokán 1859^{ik} évben telepítettett.

Ezen 3 község valamint az egész pusztá DEgyházán a' Battonyai főszbirói járásban esik, melynek székhelye Battonya mvárossa –

elnevezését vette a' hagyomány szerént a' sok halomrol és Dombokrol neveztetik DEgyházának; ugyan a' szerent talaltatik Santha Sándor DEgyházi birtokan azon halom keletnek; mely Atilla halmának neveztetik arrol, mintha ebbe lett volna az eltemetve; temérdek ásások is látszanak rajta azonban Atilla koporsoja meg nem találtatott.

Kelt MDEgyházán Majus 4^{en} 864

Gémes Pál biró

Malomi János

Jegyző

[106a]

[Dombegyháza]

Tekintetes Fő szbiró Ur!

Folyo évi 2213 sz. a. kelt rendeletére alázattal sietek jelenteni mikép a' Dombegyhazi kőzségek és puszták leírásara vonatkozó bővebb felvilágosító adatokat sem levéltárakba sem elő tanukban nem kaphattam mint már a' mult évben felterjesztettem: azért bővebb leírást ezekről a' legjobb akaratom mellett sem vagyok képes felterjeszteni
Kelt MDEgyházán 21/12 865

Malomí János
Jegyző

[107a]

[Dombiratos]

Tekintetes Fő Szolgabíró Úr

604 szám alatt vett kegyes rendelett folytán hivatalos tisztelettel jelentem – mi-szerint igénytelen községünk még 1841^{ik} évbe Wodjáner Rudolf Úr által – mint feles kertész telep szállíttatott „Dumíratos” elnevezéssel. – e’ jelentékte-len mellék „Dum” honnan nyerte a’ több – Nagy – Kis – és Almásiratos közt, nemtudni. – – később azonban a’ közfogalomba mint Dombiratos község jön elő – e nevet azonban regebben is használta mi fekete hivatalos pecsétjéről is kitetszik. – eredeti neve azonban Dumíratos – volt. Utóbbi nevét tekintve – a’ Dombegyházi két halom vagy domb adhatta – a’ névcserét honnét mint a’ dombok közelébe telepített község Dombiratosnak neveztetett el.

Dombiratos Május 4 864.

Kulissy Janos pm
Jegyző

[108a] Hellynevek magyarázata
Csanád Megye – Dumíratos községe részéről

Dumíratos Község fekszik – Csanád megye Batonyai járásába – a' hason nevű három kincstári puszta I^{só} osztályán, – 675 – lélek számmal. –

Jelenleg – három elnevezéssel bir. – A' leg régíbb Dumíratos mellyel régi hivatalos iratain élt – később a' közel eső Dombegyházi halmoktól, az első nevet jelentéktelensége miatt úgy latszik – Dombiratos elnevezéssel cserélték fel, – 's a' köz forgalomba jelenleg ezzel él – noha hivatalos petsétjén az első elnevezés él. – Azonban hiteles forrásból értesülve – leg magyarázhatóbb neve Domíratos – annál is inkább mert e' hármas pusztától örökölvén nevét, – e puszták egykor a' Nagyváradi Káptalan birtokai voltak. – Mit a' Dom előszó nyíltan kijelöl. – bírtokossáru! nyervén a' puszta az elnevezést – melytől később azt a' Község is örökölte. –

Mikor eset le a' puszta a' Káptalan kezéről nemtudni, de 1841^{bc} a' Kincstártól Wodjaner Rudolf úr birta haszonbérbe, – 's szállított rá néhány feles kertész családot kiket a' M. Kincstár később – 1856^{ba} mint saját dohány kertészeit – ujjolag nagyobbított. Most 93 numeruson gazdálkodó rendezett községet képez.

Népességét vette részint Csongrád Megye Csany községéből – részint Heves megyéből – Pétervásár tájárúl, – 's most átlagosan Csanád Megyének leg jobb minőségű dohány természetűi egyike. –

[108b] Határjába – semmi nevezetesség nints részletei – 1^ö 2^{ik} 3^{ik} osztálylyal vannak csak megnevezve. – Sem kaszállója – sem rétje – de erdeje sincs. – Egyedül dohány munkával 's kevés gabona vetéssel foglalkozik. –

Domiratos December 6 865

Vígh Mihály bíró

Kulissy János

[110a]

Helynevek Földeák községből, Csanád megyéből

[110b] 1^{ör}

- 1^ö Makai Járás, székhely Makó mező Város –
2^{ik} a' községnek az egy sajtáságos neve él, – és e' név alatt ismeretes ország szerte, – s tiszta magyar ajku nép lakja –
3^{or} ' községnek mindég meg volt e' nevezete; csak a' régi okmányokban vagy Feldeák, vagy mint egy 1755 évi iraton látható községi pecsétből kitűnik Feő-deák, most Földeák alatt ismeretes. jelenleg a' községnél lévő regibb Pecsétje 1794 évről van. –

[111a] 4.) Pray (Hyerarchia II 259) azon helységek közt, melyek a' Csanádi káptalan birtokához tartoztak, Feldeákot is említí. – Csanád megye levéltárában 1561 évről létezik egy összeírás mellybe Feldeák mint Csanád megyei község emlittetik, közbirtokosság bírta négy részben t. i. Toldi Mátyás, Szalas Ferencz, Sárkány Dénes, és Szabó János, bírták egyenlő részben. – 1663 donatio útján Balassa Imre birtokába jutott, de a' Csanádi püspök – ki szinte jogát tartá hozzá – az Esztergomi káptalan előtt ellenmondott ezen adományozásnak. – A' Török uralom után vissza került a' Camera birtokába, melly 1723 évben már lelkészetet állított földeákon és 1729 évben donátio útján eladta a' most is birtokba lévő Návay Családnak. –

5.) Népesítetett, – Szeged Városa 's környékéről, –
6.) a' 4^{ik} tétel alatti felvilágosításnál több adatok nem léteznek. –

7.) A' község határában előfordulnak következő nevek:

1 Gajdosi Csárda, a' Makó Mező Várostól a Hold Mező Vásárhely Mező Varosaig nyuló ország út mentében, az úgy nevezett szarazér par-ton, – mely ér Arad Városa alatt a' maros folyótól veszi eredetét, – és a' földeákí határban

Földeák

[112a] a' lapályos réti földeken enyeszik el, –

2^{ik} Gajdos Navay Tamas Uradalmi majorsági föld majorsági épületekkel a' Hold mező Vásárhelyi határ mentében a' községtől nyugotnak, –

3^{or} Ó Földeák 1845^{ik} év előtt csak Földeák volt hol a' község állott, hanem 1845^{ik} év tavaszán a' maros és Tisza folyók rendkívüli áradásai által elöntetvén, – 's nagyobb része az épületeknek leomlott, – Tekintetes Návay Károly földes Úr által az úgy nevezett karabukai majorsági földjét, cserébe által engedte a' lakosoknak, – hol 1846^{ik} év tavaszán kezdett meg a' most fennálló község építkezése, – a' volt fekvése a' községnek pedig a' fent nevezett földes Úr majorsági földdé át alakított. – és így Ó földeák elnevezést nyert, – fekszik a' mostani községtől dél nyugotra. –

4.) Két halom jelenleg majorsági föld épületek nélkül ezelőtt a' tagosítatlan legelő közepén Uradalmi dohánytermesztő kertészek lakása, –

5.) maros rétje egy lapály mely többször a' maros vize által elöntetvén, – később gát által a' tagosítatlan legelőhez csatoltatott, – jelenleg földbirtokí szántó föld, –

6.) Gencs egy nádas fenék, – makó mező Város határa mentében, ~~délnek~~ fekszik délnyugotnak, –

7.) Gubás telek községi tagosított legelő, – makó városa határa mentében, – a' községtől fekszik délnek, –

8.) Karabuka, Návay Mihál föld birtokos majorsági földje, – a' községtől keletre, a' makoí határ mentében, –

9.) Száraz éri Tanya földek, – ejszaknak fekszenek a' Hold Mező Vásárhelyi határ mentében. –

Kelt Földeákon 864 évi April 9^{en}

Gentsch sk
Jegyző

P. H.⁹

község Elöljárósága
Szobod Istvány bíró
Kurantzi Albert esküt
Szalma Albert eskütt

⁹ A pecsét felirata: FÖLDEÁK KÖZSÉG.

[113a]

Helynevek.

Földvár, községből. Csanád megyéből. –

- 1.^{ör} Tartozik Csanád megye Battónya Járáshoz, – csoportosítva több község e Járásban „Kertész községek” is szok neveztettni. –
- 2.^{ör} A községnek csak a fentebbi egy neve él. –
- 3.^{ör} A községnek hajdan sem volt más elnevezése.
- 4.er A község csak 1842^{ik} évben telepítetett, ’s mint község csak ezen évben említetett legkorábban, a pusztá nevének mely szinte, Földvár legkorábbi említése nem tudatik.
- 5.^{ör} Népesítettett: Torontál megye Verbicza, Tóba és Csóka községekből.
- 6.er A név eredetéről, köztudomásból, irott vagy nyomtatott emlékből mítse lehet tudni. – a nép hagyomány ez: a Földvár község és pusztának határa szélén, a Csongrád megyei szállóssí pusztában egy földből hányt „vár” nyomai láthatók, hol a nép által a leg újabb időkig szántás alkalmával, többször puska, kard, és Török Zászló tetején szokott félhold darabok találatnak, mely földhánys hagyomány szerint „vár” volt és ehez tartozott volna szintén hajdan a jelenlegi Földvár határában volt, de a törökök által elpusztított község is, mely hajdan is „Földvár” nevelt viselte volna.

[113b] 7.er A község határában előforduló nevek:

a Telekkönyvben megnevezve:

- 1.^{ső} „Gulátsi” azon dülő neve mellyen a község s a községi határ egy része fekszik, nevét a telekkönyv felvétele alkalmával volt községi birotol Gulátsi Jánostol vette. –
- 2.^{ör} „Pásztor” dülő mellyen a földvári községi legelő van, nevét a rajta lakott pásztoroktul vette. –
- 3.^{ör} „Ludvig” azon dülő neveztetik így, melyhez legközelebb, Ludvig Josef lakott. –
- 4.er „Árkos” dülő, mellyen keresztül valami régi árok vonúlt. –
- 5.^{ör} „Major” dülő mellyen oly major volt, mely határban legrégebnek tartatott. –
- 6.er „Lapály” dülő mely alatt 1863^{ik} év előtti években 44. holdra terjedő viz alatti föld értetik.
- 7.er „Bogáncs” dülő mellyen régente igen nagy, magas és sók bogáncs koró nőtt. –
- 8.er „Mákos” dülő mellyben az orosházi bérlők valaha igen sok mákot termesztetek.
- 9.er „Közép” dülő mely a mákos és csúcs dülő közt van.
- 10.er „Nádas” dülő melynek legnagyobb részében igen sok buge nád terem a gabona között. –

Földvár

- 11er „Csúcs” dülő melynek legnagyobb földvári pusztája azon részén, mely az orosházi határra kicsucsollik.
- 12er „Ágoston” oly dülő mely nevét – bérlője Ágoston Páltól vette. –
- [114a] 13er „Forrás” dülő mely dülőben állítólag valaha forrás volt. –
- 14er „Harangos” dülő melyben egy betemetett kut van és melyben állítólag a régi földvárnak harangjai ben volnának. –
- 15^{ör} „Hegyes” dülő mely szinte az orosházi határnak igen hegyessen kiszegellik ki. –
- 16er „Homokos” dülő neve mely nek egy része, valóban homokos. –
- 17er „Zelenánszky” dülő mellyen a telekkönyv felvételékor valami Zelenánszky nevű egyén lakott.

Megemlítendő hogy a 13, és 14^{ik} sz a. említett „Forrás” és „Harangos” dülő részeken kívül más említettek a nép ajkán nem élnek, az elősorolt nevek, csak a telekkönyv készítői és becslők által gyártattak, – ’s melyek csak a vallomány ’s telekkönyvben találhatók fel. –

A nép ajkain leginkább csak a Kir. Kincstári uradalom által tett 1855^{ik} évi legújabb felosztás szerinti nevek élnek: u. m. 1^{ör} Telepítvényi határ. 2^{ör} Földvár pusztája 1^{ső}, 2^{ik}, 3^{ik}, 4^{ik} s. a. t. egész 25^{ik} osztályig. –

Végre a 7^{ik} ponthoz, – Földvár határos keletről, Csanád megyei Apácza, délről Csongrád megyei szőlősi pusztával, nyugatrol Békés [114b] megyei Orosháza, községgel, – éjszokról orosháza és Gerendás pusztával.

Földvár 1866 március hó 1^{én}

Holetska Ferentz Biro

Pálffy Antal
jegyző

[116a]

Helynevek Földvár községből – Csanád megyéből

1^{ör} Megye Székhely: Makó járási Székhely. Battonya. –

2^{ör} A községnek csupán egy, a fentebbi neve él. –

3^{ör} A községnek hajdan sem volt más elnevezése. –

4^{ör} A község mint telepítvényes hely legkorábban 1842^{ik} évben midőn szerződésileg telepítetett említetik, azomban Földvár pusztája melynek egy részén a község fekszik, tudomásunk szerint akkor említetett legkorábban midőn B. Hornekernek kír: adománykép – adományoztatott.

5^{ör} Népesítetett. Torontál megyében fekvő Verbicza, Toba és Csoka községekből.

6^{ör} Néphagyomány szerint a név eredete ez: Földvár határa mellett délre fekvő Csongrad megyei szőlőssí pusztája szélén egy földből hányt várnak nyomai láthatók, hol a nép leg ujabb időkig többször szántás közben, puska, kard, és török zászlók tetején szokott fél hold darabokat – puskára való [116b] kohát találtak, mely hagyomány szerint Földvár volt, és ehez tartozott szintén hajdan a jelenlegi földvári pusztán volt – de a Törökök által elpusztított helység is, mely a Föld vár-tól költsönözte nevét, mely községnek nyomai ma napig fellelhető. –

A község határán semmi, dómb, völgy, és vagy illyes Topographiai nevet viselő tájék nincsen.

Földvár pusztán egy úgy nevezett Száraz ér vonul keresztül, – melynek némely helyein is csak igen nedves években szokott víz állani. – ezen ér parton van az úgy nevezett „harangós kút” (most ugyan nem kut, hanem valaha az lehetett) melyben állítólag a hajdani földvár községbeli harang volna bele dobva. – melyet a bő víz forrás miatt többszöri erőfeszítés daczára kivenni – ez ideig nem lehetett.

7^{ör} Földvár határos keletről: Csanád megyebeli apácza község és púszttával – délről: Csongrad megyei szőlős pusztával, – nyugotrol: Békés megyebeli Orosháza községgel – északrol: Orosháza község és Gerendás pusztával. –

Földvár 1864. május 10^{én}

Janos Mihály T Bíró

Pálphy
jzö

[118a]

[Kevermes]

Tekintetes Fő Szbiro Úrnak

Batonyán.

Folyó évi 604^{ik} számú kegyes rendeletére a Községi helynevek történelmi eredetének kipuhatólásáról, tesszük alázatos jelentésünket. u. m:

^{1ször} Kevermes község fekszik a dunántúli kerületben, Csanád Megyének a Batonyai járásában. igen szép terméken ronán, – határos éjszakrol Arad megyei Kamarás község, Botos és Lőkös háza pusztákkal; – délről Csanád Megyei Dombegyháza puszta, nyugotrol, – Dombíratos községgel. – a községtől éjszak nyugotnak van az Uradalmi Major, – vagy ítteni szollásként hodáj, és egy Barta halom nevű domb, melynek alakja, hajdani várra mutat, 's melyben elporladt épület anyagok és nagy számú ember csontok találatnak. A község most B. Sina Simon úr tulajdona.

^{2or} és ^{3or} Volt e községnek más elnevezése mint Kevermes, nem tudatik.

^{4or} Mikor neveztetett el szintén nem tudatik, de hogy meg telepítése előtt, már e nevet viselte, az bizonyos.

[118b] ^{5or} Kevermes telepítvény 1815^{ik} évben Arad Megyebeli Varjasházi kertészség, kik a Tornyai uradalomhoz tartoztak, – azután később Csanád, Heves, Nógrád, és Gömörből lett Tőkőly Sebők Ő Nagysága által betelepítve.

^{6or} Kevermes az ítteni földnek minőségétől látzik nevét birni, – birván kötött földel, továbbá kevert, és fekete homokkal, majd egész homokos természetű földdel, – ezt látzik igazolni az is, hogy a mellék vízesi puszta, ez Uradalomnak második része Vizesnek neveztetik, a mennyiben csak ugyan vízes természetű, és lapályos földel bir.

7. Megjegyzendő Kevermes, és Vizesről hogy 1724^{ik} évben midőn a Csanádi Ns. Káptalan a Török iga utann ujonta Craedibilitását visszanyerte, – legelőször is itt tartotta Tőkőly család részire a Statutiot, még ugyan 1849^{ik} évi Novemberben itt statuálta B. Ambrozy Lajos Őnagyságát.

Jelen lévén Gábriel József mint Csanádi káptalani kiküldött.

A szomszéd Domb Iratosra nézve, az ál ezen hely a Csanádi Káptalan Székes egyházának bírtoka volt, az az a „Csanádi Dommé volt” amint [119a] ezt a Nemes Vásárhelyi családnak íratai közt feltalálható nemesi Catasterből nyilván látható. Kelt Kevermesen 1864^{ik} évi Május 8^{an}

Kevermes

Székesy Károly pm
Jegyző által

Kevermes község
Elöljárói:
Magyar István
bíró
× Hányi György
× Lakó György
Eskütek.

[120a]

[Kevermes]

Tekintetes fő szolgabiro Úrnak

Batonyán

Folyó évi November 23^{án} kelt 2213 számú kegyes rendeletére, a mult évi 604^{ik} számú utasítás szerént, a Községi helynevek történelmi eredetének kúpuhatolásáról, alázatos jelentésünket tesszük.

1^{ször} Kevermes község fekszik a dunántúli kerületben, Csanád Megyének a Batonyai járásában, igen szép terméken ronán, – határos éjszakrol Arad megyei Kamarás község, Botos, és Lökósházi pusztákkal; – délről Csanád Megyei Dombegyháza pusztá, Nyugotrol Dombíratos községgel. – a községtől éjszak nyugotnak van az Uradalmi Major, – vagy íttenni szolásként hodáj, és egy Barta halom nevű domb, melynek alakja hajdani Várra mutat, ’s melyben elporladt épület anyagok, és nagy számú ember csontok találtatnak, a község most B. Szina Símon Úr tulajdona.

2. és 3. Volt e községnek más elnevezése mint Kevermes, nem tudatík.

4^{ef} Míkor neveztetett el szintén nem tudatík, – de hogy telepítése előtt, – már e nevet viselte, az bizonyos.

5^{ör} Kevermes telepítvény 1815^{ik} évben Arad Megyebeli Varjasházi kertészség, kik a Tornyai Uradalomhoz tartoztak, [120b] azután később Csanád, Heves, Nógrád, és Gómörből lett Tóköly Sebők Ő Nagysága által betelepítve.

6^{of} Kevermes az ítteni földnek minőségétől látzik nevét birni, birván kötött földell, továbbá kevert, és fekete homokkal, majd egész homokos természetű földell, ezt látzik igazolni az is, hogy a mellék vízesi pusztá ez Uradalomnak másodík része, Vízesnek neveztetík, a mennyiben csak ugyan vízes természetű, és lapályos földell bir.

7^{ef} Megjegyzendő Kevermes és Vízesről, hogy 1724^{ik} évben midőn a Csanádi Nemes Káptalan, a Török íga után ujonta Craedíbilítástát vissza nyerte, – leg először is ítt tartotta Tóköly család részire a Statutiot, még ugyan 1849 évi Novemberben ítt Statuálta B Ambrozy Lajos Őnagyságát.

Jelenlévén Gábríel Josef mint Csanádi káptalani kíkúldött.

A szomszéd Dom Iratosra nézve az ál, ezen hely a Csanádi káptalan Székesegyházának bírtoka volt, az az a „Csanádi Dommé

Kevermes

volt” amint ezt a Nemes Vásárhelyi Családnak íratai közt feltalálható, nemesi Catasterből is nyilván látható.

[121a]

Kelt Kevermesen 1865 Nber 8^{an}

Székesy Károly pm
Jegyző által

P. H.¹⁰

Kevermes község
Előljárói:
Magyar Istvány
bíró
× Hevesi Tamás Eskt
Vintze Lajos Eskt
Kotrono Janós eskütt

¹⁰ A pecsét felirata: KEVERMES KÖZSÉG.

[122a]

Helynevek.

Kiss Iratos községből, Csanád Megyéből

1. pont. Kiss Iratos Telepítvény fekszik Csanád Megyébe, Battonyai járásba.
- 2^{ik} Nevezett Telepítvényes község jelenleg két nevet visel, u. m. Szálbek Iratos, és Kiss Iratos, az első nevet Telepítvényező Szálbek családról örökölt, mely néven e' tájon igen ősmertes, ellenben az utobbi mint igaz néven országszer-
te esmeretes.
- 3^{ik} Valamint most, úgy hajdan mint puszta, csak Kiss Iratos néven neveztetett,
más mellék nevet nem viselt.
- 4^{ik} Mint Telepítvényes község leg korábban 1818^{ik} évtől veszi kezdetét.
- 5^{ik} Az ide benépesített lakosság részint Nográd, részint pedig Arad megyéből
származott Magyarokkal töltetett be.
- 6^{ik} Eredetileg a' fentebbi név keletkezése, vagy is származása kímé puhatolható,
azt homály fedi. –
- 7^{ik} Az ezen község határában elő fordulú Topográfiai nevek következők u. m.
Vermes, Ruczás, Víharos, Sírhalom, Rima, Szőlős halom, hosszúdúló, és
Csárda.
Határos szomszedjai Keletről Kurtits Község, Délről Almás Iratosi puszta,
nyugotról Forrai Nagy Iratosi puszta, Eszokról Dombegyházi pusztákkal
környeztetik,
Területe 1100 □ ölével 5595. 210/1100 Hold.

Kelt Kiss Iratoson 1865. December 6^{án}

Lovrits Istvány mk
Jegyző

[124a]

[Kisiratos]

Helly Neve.

Kiss Iratos dohány termesztő Telepítvényes község, Csanád Megye Battonyai Járásba fekszik fekete róna földön, nevét a' már előbb úgy nevezett pusztáról nyerte, 's hajdanról is e néven ísméretes, megtelepített 1818,^{ban} részint Nograd részint pedig Arad Megyéből népesített meg. – Népeisége 1876. lélek mind Magyarok, és R. ch. Mellék neve nints, azonba vannak benne topographiai elnevezések u. m. Vermes, Ruczás, viharos, rima, és hosszú dúlló. – Határos szomszédok Keletről Kurtíts, délről Almássy Iratosi puszta, nyugotról Forray Iratosi puszta, északról Dombegyházi pusztákkal környeztetik. Területe 1100 □ ölével 5595. Holdból áll.

Kelt Kiss Iratoson 1864. Aprilis 3^{án}

Lovrits Istvány mk
Jegyző

[126a]

Helynevek

Kís Királyhegyes kertész község Csanád megyéből

Az adat gyűjtése következő pontokra terjed ki

^{1^{or}} Kis Királyhegyes Kir: Kints: telep kertész község fekszik, keletről Nagy Királyhegyesi pusztá, délről Apátfalva, nyugotról makó, éjszokról földéak Községek szomszédságában Csanád Megyében, melynek székhelye Makó, és palotái járás szolgabíróségához tartozik és telepített 1844 évben.

^{2^{or}} A Községnek csak fentebbi neve van, mely név ország szerte ismeretes.

^{3^{or}} A Községnek más elnevezése nem lévén, hanem keletkezésétől mostani helyneve.

^{4^{or}} Anevezett községet, a telepedés alkalmával az apátfalva község szegényebb sorsu, és napszámosokból álló R. K. magyar ajku lakosokkal népesítvén, melyhez jelenlegis, mint anyaegyházhoz egyházilag tartozik

^{5^{or}} Apécskaí Kir: Kints tisztartásának irataiból, a Községnek afentebbi eredetí magyar nyelv tűnik kí, helynévre nézveis. továbbá minthogy Nagykirályhegyesi pusztá szomszédságaiban fekszik, és attol helynévre nézve elkülönítések, megyei Hatóságából Kis Királyhegyesnek neveztetvén

^{6^{or}} Aközségnek szántó földje négy egyenlő dűlőre oszlík um nyíkö, Kőcsorda, Bacsó, és Kís pusztái dűlőre, és mindegyik dűlő 368 hold földet foglal magában 1100 □ ölével számítva is így szántó földje 1472 holdat tesz ronáságon és termékeny legelője 368 holdat foglal hanem terméketlen, a szántó földék és legelő közt nyúlík 221 holdbol álló mocsáros haszonvehetetlen Kaszáló, melly külön szerződés mellett, minden három évben más, más haszonbérli birja haszonbérbe. Kelt Kis Királyhegyesen 1866 Junius 4

Sapák János mp
tanító s jegyző

P. H.¹¹

× Mészáros Pál bíró
név aláíró

Szpák

¹¹ A pecsét felirata: KISS KIRÁLYHEGYES KÖZSÉG PECSÉTJE 1846.

[128a] Kis Királyhegyes község keletkezése és állásáról

Kis Királyhegyes telep község 1844 évben Királyi Kincstári Uradalom által telepített, Csanád megyében, Mako város Apátfalva, Palota községek határai között, annak előtte pusztá hely volt Királyi Kincstári Uradalomnak juhai és barmai legeltek rajta, török háboru előtt kisdet falucska lévén, de arról senki sem emlékezik, de mostani letelepedett lakossai által találatnak avolt Kápolna, vagy imaház helyen részek és keményebben ás az ember. Kápolna fundamentumja is megtalálható, a volt kápolna bal részről dél felé találni lehet egy régi leszakatt kútat, mitis 1848 évben azt alakosak ásní kezdetek de hozzávaló ...immal¹² ellátva nem voltak a forrásból bőven ömlött vizmiatt azt felbontani nem lehetett félben hagytak, és azota úgy van, van afoldje között 221 holdbol álló mocsáros és víz állsos rétje, de széna rajta ritkán terem most mikor az Ég csotornái bőven megerednek és esőt adnak rajta Csonakon lehet jární, hapedíg a vizek kiapadnak akkor kiszáradt és annyíra szét hasadozik hogy majd also indiaik lehet látní a nyilosain, – és így szénát nem igen lehet benne kaszalni, mégis a kincstári Uradalom minthogy nem igen tudja aföldnek állását és fekfesít, mint jóhasználható retet 2 for 20 xr holdját atelepülöknek használatba kiadja, minthogy aközség körül is szántóföldeknek közt fekszik kénytelenek azt megtartani, nevezetesebb épületei Isten imádására kertészek által fel állított ímához (Kopolna), és kir: kincst: uradalmi épület, ennek előtte kincstári felügyelőnek vagy ís Csósznok lakása levén elenben korcsmának használtotik, tartozik Apátfalva Plebaniahoz, és Palotái járás szolgabirósághoz. Kelt Kis Királyhegyesen 1864 Aprilis 14

NB akutakban víz nemígen nagy mértékben, de tiszta és jó izevan

Szpák János

Jz

¹² A szó nem olvasható.

[129a]

Helynevek.

Csanád Megyei K. Pitvaros Községből,¹³

- 1^{só} Pontra, – Pitvaros község Csanád Megye Palotai Szolgabírói Járáshoz tartozik. – 1849 évben a' mellette fekvő két község úgy mint Alberti és Ambrozfalva, mivel neveiket 1844 évben települtökkor, 1849 évben gyűlölt Főúraktól nyerték, 's mivel az 1816 évben megtelepítet Pitvarosi kir. Kincstári: pusztából nyerték községük határát, – Alberti új, és Ambrozfalva Kis Pitvaros nevet nyertek, – 's eme község Régi Pitvarosnak neveztetett el. –
- 2^{ik} Pontra. Eme községnek más neve soha sem volt mint Pitvaros csak a' midőn 1849 évben Alberti és Ambrozfalva Kis és Új Pitvaros nevezetet nyert Sz R Pitvaros nevet kapta. –
- 3^{ik} Pontra. Más nevezetéről e' Községnek senki sem tud, – 's nem is iratott masként. –
- 4^{ik} Pontra Legkorábban említették e' hely 1816 évről a' midőn telepített. –
- 5^{ik} Pontra Nagylak mező várossából népesített e' hely. –
- 6^{ik} Pontra Pitvaros nevét onnan nyerte hogy eme pusztá Nagylak várossal határos lévén, a' midőn ennek megnépesítéséről a' nagylaki szegénység Ö: Cs: Kir: Apostoli felsége bődög emlékezetü Ferencz Császárhoz folyamodtak, [129b] azzal indokolták hogy ezen pusztában legtöbb joguk van, – hogy úgy mond, eme pusztá pitarunkban van, az az házunk konyhánk előtt. –
- 7^{ik} Pontra Miután e' határunk minden földje közel csak a' község körül van, a' dúllóknek neve nincs, csupán egy halom mely Nagylak Palotai Pitvarosi határ halom, van neve „Kriván halom”, – 's ez nevét vette azon Palotai Kriván nevü gazdától kinek földje e' halomra szegül. – Különben eme község Mezőhegyes Nagylak Palota Alberti Ambrozfalva községekkel határos.

Kelt Pitvaros April 20^{an} 864.

Pitvaros Község Előljárai

Simovics Jegyző

Bernula Mihály Bíró
Gubinyi Matyas Adoszedő
Chovanyecz János eskütt Gazda
Zelman Mihály esküdt

¹³ A település leírását lásd még a 90. lapon.

[131a] Reformatus Kovácsháza Községe név
magyarazata

1^{ször} Csanád Megye Battonyai járáshoz tartozik. –

2^{ször} Jelenlegi eredeti neve (minthogy lakosai Reformatusok –) Refor: Kovács-
háza

3^{ször} Mintegy 48 év olta Kis Kovácsházának is neveztetett és pedig azért, mert 7
év előtt Három Kovácsháza létezett u: m: B: Tót és R. Kovácsháza, ezek
közül Refor: Kovácsháza legkisebb volt.

4^{ször} 1814^{ik} évben telepített.

5^{ször} Népeisége Csanád Csongrád Békés Arad és Bihar megyéből származott.

6^{ször} AKovácsházi puszta Gróf Fekete Ferencz magva szakadtával lett a Kir:
Kíncstár tulajdona.

7^{ször} Aközség határan előforduló topographiai Nevek – Kaszarnya dűlő – Száraz
ér dűlő Órszág út dűlő – Kaszaperi dűlő – ház dűlő és halom dűlő –

Kelt RKovácsházán Május 7^{en} 1864

Banát Ferenc m

Jegyz

P. H.

Kocsis Pál bíró

Tári Pál TBíró

Veres András esküt

[132a]

Helynevek

Kovegy Mednyánszkiháza Község Csanád megyéből.

Kövegy (Mednyánszkiháza) Csanád Megye Palotai járásban. –

2. A megyei térképeken és az úrbéri jegyző könyvekben mintegy 1752^{ik} évtől még mint puszta mindig Kövegynek nevezetett – a Mednyánszkiháza nevet pedig 1843 évben történt telepítés alkalmával – az akkori N. M. Kir. Kincstári Elnök Báró Mednyánszki Ő Exelentiájától nyerte, – de ezen elnevezést a megyei hatóság elnem fogadván; jelenleg is Kövegynek írja régi nevén. –

3. Kövegynek hajdani veve jelenleg is fen marad.

4. A Község 1843ban telepítetvén mint Község – az előtt mint puszta is csak Kövegynek nevezetett. –

5. A lakosok szálották Makó – Apátfalva és Palotáról. –

6. A név eredetéről a régi térképek és név őszveirásokból csak annyit lehet tudni, hogy Kövegynek nevezetett – más kút forrást e község a név eredetéről nem bír – a nép értelmisége iránt csak annyi mondható hogy mind föld műves és dohány termelő – iparosok nincsenek –

7. Más topographiai nevezetesség [132b] nevezetesség itt nem létezik a határ ronás fekete – jó gabona termő föld mineműségű – egy része ugyan lígetes, azért is hely beli elnevezés szerint bogárczónak hívják. –

Kelt Kövegyen Mart. 28/864

Csillag János sk

Toth András bíró

Jegyző

P. H.¹⁴

¹⁴ A pecsét felirata: KÖVEGY KÖZSÉG 1861.

[134a]

Helynevek Csanád vmegye Kövegy Községből,

Kövegy Mednyánszkiháza – magyar község Csanád Megye Palotai járásban. –

2.^{or} A megyei térképeken, és az úrbéri jegyzőkönyvekben mintegy 1752^{ik} évtől még mint pusztá mindig Kövegynek neveztetett, a Mednyánszkiháza nevet pedig 1843ban történt telepítés alkalmával az akkori Nagyméltóságú Kir. Kincstári Elnök Báró Mednyánszki Ő Exelentiajaton nyerte. De ezen elnevezést a megyei Hatóság elnem fogadván; jelenleg is Kövegynek írja régi nevén. –

3.^{or} A Községnek hajdani neve jelenleg is fenn áll. –

4.er A Község 1843^{ik} évben telepítetvén mint Község – az előtt is mint pusztá csak Kövegynek neveztetett. –

5.^{ör} A lakosok e Községet szálották Makó, Apátfalva és Palotáról. – jelenleg mintegy 750 rom. Cath. lélek lakja.

6.^{or} A név eredetéről a régi térképek és névöszeveirásokból, csak annyit lehet tudni; [134b] hogy Kövegynek neveztetett – más kút forrást e név eredetéről a Község nem bír. A nép értelmisége eránt annyi mondható hogy mind földművelő és dohány termelő – iparosok nincsenek. –

7.er Más topographiai nevezetesség itt nem létezik, – a határ ronás jó gabona-termő föld mineműségű – egy része ugyan lígetes, azért is hely beli elnevezés szerint bogárzónak neveztetik. –

Kelt Kövegyen Majus 26/864

Csillag János sk
Jegyző

Községi Előljárók
Ménesi Istvány Bíró

P. H.¹⁵

¹⁵ A pecsét felirata: KÖVEGY KÖZSÉG 1861.

[136a] Helynevek Magyarázata
Kunágota községből Csanád megyéből

1^{ör} Kunágota község kir. kincstári haszonbéres telepítvény, – Csanád megyében, a' Battonyai Járásban. –

2^{ör} Kunágota község a' magas kir. kincstári Uradalomnál Göcztelep név alatt ismeretes; eredetét veszi a' telepítvény létesülését eszközöző Göcz ur nevéől, – Kunágota pedig a' pusztá nevééről neveztetik, és ezen név alatt ismeretes országszerte. –

Kunágota fekszik Csanád megyének keleti részén, a' község 130 haszonbéres telekből áll, ház – a' községi, uradalmi épületekkel és a' zsellér házakkal együtt van 143, a' községben lakik 1274 lélek és ezek képeznek kétszáz-negyven hat családot; a' lakosság Magyar ajkú Rom. Catholicusok.

Kunágota tartozik a' Battonyai plébániához mint anyaegyházhoz.

3^{ör} A községnek más elnevezése nem volt csak mint a' fentebbi pontban említetik a' kir. kincstári uradalomnál Göcztelep név alatt ismeretes.

4er A község telepítettett 1843^{ik} évben november havában, s innen említettik a legkorábban.

5^{ör} Kunágota községe több megyékből népesítettett, ugyanis Csanád, Arad, Heves, Gömör és Nógrád megyékből. –

6^{ör} A helynév eredetéről sem köz tudomásból, sem hagyományból misem tudatik.

–

7er Kunágota pusztá Catastralis holdakban tesz 9865 holdat és 1544/1600 □ ölet és felvan osztva 23 elnevezett [136b] dülőkre, a' fentebbi területből Kunágota község Cat. holdakban 1186 holdat és 973/1600 □ ölnyi területet bir mely áll négy dülőből és pedig Kuttelek, Jeges, Tört dülő és Vadas – a' pusztá többi része vagy is Sashalom – Sárgarét, Beszerika, – Völgyáras, Fástanya, Mogyorós, Szórhát, Foris, Papláp, Borzastelek, Túzok állás, Szigeti, Sás lapos, Bányep, Temetősarok, – Asszony sziget, Hármás gerintz, Hármás halom és Siró rét összesen 19 dülőre osztatott Cat. holdakban 7979 hold és 571/1600 □ ölnyi terület több bérlők által használtatik, a' Kunágotai pusztá a' községet ide nem számítva mint egy 500 lelket számlál, – a' dülők elnevezésöket a' telekkönyvi munkálatok szerkesztése alkalmával nyerték a' földek becslésénél fel használt Bizalmi férfiaktól, a' nélkül, hogy a' földnek természeti tulajdona, vagy legcsekélyebb nevezetessége figyelembe vétetett volna. –

Kunágota községéhez tartozik még Kupa pusztá mely tészen Cat: holdakban 3264 hold és 981/1600 □ ölnyi területet, ezen pusztá rész három földbir-

Kunágota

tokos uré, jelesen: Tekéntetes Jakabffy Tivadar, Jakabffy Miklós és Dobsa Sámuel uraké, és pedig:

Tekéntetes	Jakabffy Tivadar	uré	1076 h	$\frac{600}{1600}$ □
„	Jakabffy Miklós	„	1075 h.	$\frac{481}{..}$ □
„	Dobsa Sámuel	„	1112 h.	$\frac{1500}{..}$ □
	Összesen:		3264 hold	<u>981</u> □

öl, ezen puszta részen mint egy 400 lélek számláltatik: magyar ajkuak. –

Kunágota puszta határos keletről Almás és Dombiratossal, délről Kupa és Battonyával [137a] nyugotról Kovácsházával, éjszokról Bánhegyes és Me-gyesi pusztákkal. –

Kupa határos keletről Dombiratos, délről Dombegyházi puszta, nyugotról Battonya és éjszokról Kunágotai pusztával.

Kelt Kunágotán 1864 Máj 23^{án}

Község Elöljárósága
Kovats Sandor biro

P. H.¹⁶

Vincze Josef eskütt
Toth János eskütt

Birkás János mk
Jegyző

¹⁶ A pecsét felirata: KUNÁGOTA KÖZSÉG.

[138a]

Helynevek Lele községből, Csanád megyéből.

[139a]

Lele haszonbéres község.

1.

Fekszik Csanád Vármegyében 's a Makói szolgabíróshoz tartozik, számlál 435. lelket 's jelenleg van 80 háza.

2-3^{ik}

Ezen nevvvel neveztetett mindenkor azon időkben is, melyekre vissza hatni lehetséges. –

4-5^{ik}

Hajdan különös határral ellátott rendszeres község volt, míg a Török eláradt hatalma e vidéket elnem pusztította. –

4-5^{ik}

Tanusítja ezt Csanád Vármegye Levéltárában, – e' Megyének Békés és Arad Vármegyék ellen indított határpere mellett hivatkozott egyik Okmány, mely ekképen hangzik: Anni 1553 registrum de Comitatu Chyanad circa Festum Btae Catharino Virgínis intruitu Taxa Regio Mottis unius floreni secúndi sopproni confecti ... [139b] Exceptis prascriptis (az itt elő sorolt községek közt van Lelec) Possessionibus, exista parte Tybisci ac flúvíi Marusina totús Comitatus est desertús tt combústús per Turcas. –

Tehát 1553 évben míg Lele, vagy mint ímént említett okmányban van írva Lelec Helység még fen allott.

De az 1561 évről szollo 's ugyan azon pőr mellett szemlélhető s a Kir: Kamara levéltárból hasonló képpen másolatban kiadatott, 1561^{ik} évi ado öszve írásban is említetik Lele mint melytől.

Telegdy István 6 portától 6 f 50. Czibak György 6 ~ 6 f 50. de Vesenyi Gáspár 5 ~ 5 f 50. de fizettek. –

Lele helység a 16^{ik} században mikként maradhatott meg a Török pusztításaitól? oka abban látszik rejleni, mert a határát, délről a Maros – északról a Tiszaig terjedő lapályok 's rétek, – nyugotrol **[140a]** Szegeden valamivel feljebb egyesülő Tisza és Maros vizeinek a' Csekélyebb áradások alkalmávali kiöntéseik, – 's mondott vizeknek a Helységtől északra eső Mako városig is szét ömlése, ezen most is lapályos vidéknek ingoványossága szinte megközelíthetetlené tették, Ehez járult még az is, hogy tsak pár tizeddel is ez előtt e' vidéket több hajózásra is használhatok mély erek, – mint a Kövesd, Horro, szeldelték keresztül; 's fen említett vizek kiáradásaikkor egész tengert képezve tenyesztette a halaknak és vízi madarak temérdek sokaságát, – termette a láthatáron túlterjedő távolságig a nád és gyékény erdőt, szolgáltatotta a dús kaszállokat, – és régi időben oszágSZerte elhirült szarvas marhak leg pompásabb legelőjét azon vidék, melyen a Tisza és Maros vizei szabályoztatásuk, és víz letsapolások után a búza arany kalásza hajlong.

A' 16^{ik} században **[140b]** században, sőt a 17^{ik} nagyobb részében is ezen régi Helység felől semmi adatok, – legalább a most élők tudomására nintsennek, – mind addig, míg Mako Város 1751 Aúgústus 24^{ik} kelt Királyi adomány levél szerént Lele, – Mako város környezetében feküdt, hajdan népes, de szinte elpusztult több Helységek neveiket mar tsak viselő pusztákkal együtt mint Mako város határát kiegészítő rész, Csanádi azon időbenni Püspök Grof Nádasdy Lászlónak, és Püspökségben útodainak adományoztatott.

A Csanádi Püspökség, mint Földes Úraságnak Mako Város ellen 1778 évben kezdet rendezési peréből azonban úgy tűn ki, hogy mivel Mako város a' kir: adomány levél szerint a' területét kiegészítő minden pusztákat következésképpen Lelet is általánossan haszonbérbe

birta a Püspökségtől Lelét Mako város kezdte a [141a] múlt 18 század elején Dohány természetű telepítvényé fordítani, a' telepítvényesek általán Mako lakosokból kerülvén kí. – és ezen időtől fogva az 1805 évben Mako ellen lefolyó Urbéri per következtén, Lele, mint a Kír: adomány levél szerint Púsza, a körülötte eső több már szinte pusztákkal, tulajdon képpen rétségekkel mint például Borzhát, Panahát, Sírhegy, Kíngéczel együtt, a Püspöki Úradalomnak jutott osztály részül, és az olta a haszonbért csakúgyan a Püspöki Uradalomnak fizeti. –

Lele három részben van de közel egymáshoz Nagy- Kís- Telek, mellek névvel, azonban tsak egy Birájok, egy Iskolajúk van, 's együttlegesen adoznak; Egyházi tekintetben pedig a Mako R. Chat: Anya sz. Egyházhoz tartoznak. –

6^{ik}

Neve eredete honnan származott? tudni nem lehet, tsak fejteni, hogy a hajdan harcias [141b] időkben, midőn a föld művelés tsak is a mindennapi kenyérhez szükséges gabona természetesen túl nem terjedt ellenben a bizonytalan kimenetelű hadviselések szükségessé tették nem ritkán, hogy a menekülők biztos megmaradásuk felől gondoskodjanak: ezen helyet, mint ilyet a' lapályos, 's retes síkságon biztos menedéket szolgáltatott föl lelé-k, hol is meg lehetős kiterjedésű föld magaslatott hánytak föl, melyen a mai telepítvény is fekszik, oly biztosságban, hogy az 1855^{ik} évi Tiszai, emberemlékezetett haladó időtől fogva se tapasztalt nagy áradást sem volt képes azt egészen felül haladni.

7^{ik}

A régi Helység fennállásának semmi nyoma azontul hogy a földbe mélyebben levitt ásások alkalmával ember tsontokat tallálhatni.

Kelt Lelén Aprilis hó 30^{án}

Kuruzsa Pál bíró ×
Vallusz név aláíró.

[143a]

Lele haszonbéres község.

1^{ör} Fekszik Csanád vármegyében 's a Makói Szolgabírói járáshoz tartozik, számlál 435. lelket 's jelenleg van 79 haza.

2^{ör} Ezen névvel neveztetett mindenkor azon időben is melyekre visszahatni lehetséges.

Hajdan különös határral ellátott rendszeres Helység is volt, míg a török eláradthatalma e' vidéket el nem pusztította. –

3^{ör} Tanusítja ezt Csanád vármegye Levéltárában, – e' Megyének Békés és Arad Vármegyék ellen indított határpere mellett hivatkozott egyik okmány, mely ekképen hangzik: „Anní 1553 registrúm de Comítatu Chyanad circa Festúm Btae Catharino Víriginis intrútu Taxa Regio Mottís unius floreni secúndi soproni confecti.

Exceptis prascriptis (az ott elsorolt községek közt van [143b] Lelec) Possessionibus, exista parte Tybisci ac flúvii Marusini, totús Comítátús est desertús tt combústús per Turcas. –

Tehát 1553^{ik} évben míg Lele, vagy mint ímént érintett okmányba írva van Lelec Helység még fennállott.

De az 1561^{ik} évről szollo 's ugyan azon pör mellett szemlélhető, s a Kír: Kamara levéltárából hasonló képpen másolatban kiadatott, 1561^{ik} évi ado ösze írásban is említetik Lele mint merőly

Telegdy István 6 portától 6 f 50. Czibak György ~ 6 f 50. Vesenyi Gáspár ~ 5 f 50. fizettek. –

Lele helység a 16^{ik} században míként maradhatott meg a Török pusztításától? oka abban látszik rejleni, mert a határát, délről a Maros – északrol a tiszáig terjedő lapályok 's rétek, – nyugotrol Szegeden valamivel feljebb egyesülő [144a] Tisza és Maros vizeinek a' csekélyebb

áradások alkalmávali kiöntéseik, – ’s mondott vizeknek a helységtől északra eső Mako városig is szét ömlése szolgáltatta a dús kaszálókat, – és régi időben ország szerte elhírült szarvas marhák legpompásabb legelőjét, ezen most is lapályos vidéknek ingoványossága szinte megközelíthetlenné tették, ehez járult még az is, hogy csak pár tízessel is ez előtt e’ vidéket több, hajózásra is használható mély erek, – mint a Kövesd, Horro szeldelték keresztül; ’s fen említett vizek kiáradásaikkor egész tengert képezve tenyésztette a halaknak és vízi madarak temérdek sokaságát, – termette a láthatáron túlterjedő távolságik a nád és gyékény erdőt, azon vidék, melyen most a Tisza és maros vizei szabályoztatásuk, és víz letsapolások után a búza arany kalásza hajlong.

A’ 16^{ik} században, sőt a 17^{ik} nagyobb részében is ezen régi **[144b]** ezen régi Helység felől semmi adatok, – legalább a most élők tudomására nintsennek, – mind addig, míg Mako Város 1751 Augustus 24^{ik} kelt királyi adomány levél szerint Lele, – Mako város környezetében feküdt, hajdan népes, de szinte elpusztult több Helységek neveiket már csak viselő púsztákkal együtt, mint Mako város határát kiegészítő rész, Csanádi azon időbenni Püspök Grf Nádasdy Lászlónak, és püspökségbenni útodaínak allosmányoztatott. –

A. Csanádi Püspökség, mint Földes uraságának Mako Város ellen 1778 évben kezdett rendezési peréből azonban úgy tűnik ki, hogy mivel Mako város a’ kir: adomány levél szerint a területét kiegészítő minden púsztákat következőképpen Lelét is általánossan haszonbérbe birta a Püspökségtől: Lelét Mako város kezdte a múlt 18^{ik} század elején dohány termesztő telepítvényyé fordítani a telepítvényesek általjában Makoi lakosokból kerülvén kí. és ezen időtől fogva az 1805 évben **[145a]** évben Mako ellen lefolyt úrbéri per következtén, Lele, mint a Kir:

adomány levél szerint Púsza, mintegy 10,000 holdból álló terület részletes Borczhát, Panahát, Sírhegy, Batída, Kárászos, lúdas, Nagygyűrűs, Magyaros, Darabhát, Bíberés hát, Sásér, Répás-hát, Nagymejje, eperjes, Kísmejje, betye, Lúts-hát, jelenleg szántó foldek, – Nagyhajlás, Nagy hajdoba, Kís hajdoba, Kalára és nagy porond ezek részint kaszálók de nagyobb részint erdő-ség. – a Püspöki Uradalomnak jutott osztály részül, – és az olta a haszonbért csakúgyan a Püspöki Uradalomnak fizeti. –

Lele kettő van – de közel egymáshoz Nagy és Kís mellék névvel, azonban csak egy bírójók, egy iskolájuk van 's egyúttlegessen adoznak; egyházi tekintetben pedig a Makoi ro. cat: anya szent egyházhoz tartoznak. –

Neve eredete honnan származott? tudni nem lehet, csak fejteni, hogy a hajdan harczias időkb-en, midőn még a földművelés csak **[145b]** csak is, a mindennapi kenyérhez szükséges gabona természetesen túl nem terjedt, ellenben a bizonytalan kimenetelű hadviselesek szükségessé tettek nem ritkán, hogy a menekülők biztos megmaradhatásuk felől gondoskodjanak: ezen helyet, mint ilyet a' lapályos, 's rétes síkságon biztos menedéket szolgáltatott föl lelé-k, hol is meglehetősen kiterjedésű föld magaslatott hánytak föl, melyen a mai telepítvény is fekszik, oly biztosságban, hogy az 1855^{ik} évi tiszai, emberemlékezetett halado időtől fogva se tapasztalt nagy áradást sem volt képes azt egészen felül haladni. –

A régi Helység fennállásának semmi nyoma azontúl, hogy a földbe mélyebben levitt ásások alkalmával ember tsontokat találhatni.

Kelt Lelén Decemb ho 5^e865.

Kurai Ferentz
bíró.

[147a]

Helynevek

Magyar Bánhegyes községből Csanád Megyéből

- 1^{szőr} A helység hová tartozik Csanád Megye Batonyai Járáshoz tartozik.
- 2^{or} Hányféle neve él most a községnek A községnek két neve él és pedig Magyar Bánhegyes, amásik neve, Uj Bánhegyes, azomba az első neve bír elterjedéssel.
- 3^{or} A községnek volt-e hajdan más elnevezése. Nem volt, miután a község tsak is 1860^{ik} évben települt
- 4er A község mikor említett legkorábban 1860^{ik} évben mert akkor települt
- 5^{or} Honnan népesítetet Arad Megyebéli Forray Nagy Iratos kertész községből
- 6^{or} Mít lehet tudni a név eredetéről A név eredetéről semmi különöset tudni nem lehet, mert a Pusztá neve már akkor meg volt, a réa települt népesség pedig mint hogy magyar ajku lévén, a községet Magyar Bánhegyesnek nevezte, annál is inkább minthogy már az időben a pusztán egy telep létezett [147b] melynek lakossága tot ajku, azért hogy meg különböztessék a telep Magyar elő nevet attak reá, Uj Bánhegyes nevezete onnét van mert későbbi telep a már akor ugyan azon pusztán fent állott teleplnél.
- 7er A község határában előfordulo többi topographiai nevek A község határában semmi különös említésre méltó nem találhatik, az egész határ szanto földekből áll düllökre felosztva; – és többnyire Gabona, és Dohány természetssel foglalkoznak a nepek

Kelt Magyar Bánhegyes 1864 Aprilis 7^{én}

Lovrits Pál
Jegyzö

Kíss Josef Bíró
és társai

[149a] **Helynevek**
Magyar Bánhegyes községből, Csanád Megyéből

- 1^{szór} Fekszik Csanád megyében, Batonyai főszolgabírói járásban, A Magos Kincstár, illetőleg Nagy tekintetű Bank Igazgatóság birtokán. –
- 2^{or} A községnek két neve van: ugyan is Magyar Bánhegyes és Uj Bánhegyes, de többnyire csak az első nevén említetik
- 3^{or} A községnek hajdan más elnevezése nem volt mert csak 1860^{ik} évben települt; – a mi a pusztá nevéét illeti arról a községbéliek közül senki sem emlékszik
- 4er A község legkorábban az 1860^{ik} évben említetik
- 5^{or} A község Arad megyéből, Forray Nagy Iratosrol népesítetett, 's mint haszonbérlők települtek az 1860^{ik} évben
- 6^{or} A község nevééről anyít tudni, hogy 1860^{ik} évben történt telepedése alkalmával ezen pusztán már egy telep létezett Bánhegyes név alatt, totajku lakosokkal, hogy tehát megkülönböztessék, ezen ujonnan települt község Magyar ajkú telepedőiről, Magyar Bánhegyes nevet kapott, az Uj Bánhegyes nevet pedig uj telepedéséről nyervén
- 7er A község határában semmi féle topographiai nevek nintsenek, őszves határa szántó föld 1^{től} 10 dűllőig felosztva és szám szerént neveztetik.

Kelt Magyar Bánhegyes 1865 December 11^{én}

P. H.¹⁷

Kováts János bíró
Lovrít Pál
községi Jegyző

¹⁷ A pecsét felirata: MAGYAR BÁNHEGYES KÖZSÉG 1860.

[150a]

Helynevek:

Magyar Csanád községből Csanád megyéből!

Az adat gyűjtések következők:

1. MCsanád községe tartozik, Csanád megyéhez, Budai kerülethez, és Nagy laki járáshoz. –
2. Ezen községet hajdan új Csanádnak hívták, de maros innenső oldalán feküdvén, ahol majd nem csúpa magyar falvakkal körül véve van, de különben noha ezen községet csúpa szerb, és Román ajkú lakosság lakja, mind egyik a' magyar nyelvet bírja, azért ezen község Uj Csanádi elnevezésről, Magyar Csanádra átváltoztatott ez előtt mint egy 54 évekkel. –
3. Ezen MCsanád a' maroson túl partján lévő szerb Csanáddal hajdan egy várost képeztek, de szájról szájra hagyományozott szó beszéd szerént ezen Csanád Városnak lévén egy Maruzi nevezetű férfi Zárdájúk, 's hogy azt az ellenség ellen megvédhessék, Csatornák, 's illetőleg uj átmetszések által a' Maros folyamát korülete át hozták a' Marosnak régi medréje most is Nagy Szt Mikloson köröszttül átvonulva Besenyőnek es több Torontál Falvakbéli határaín köröszttül látható, 's ez okozta, hogy ami községünk a' maros innenső partján elszakadva maradt. – Ezen község hajdan a' maros innenső partján lévén, a' hól jelenleg, a' Csanádi Révi Vám ház letézik. – de ottan a' víz kiöntések által gyakrabban [150b] háborgatván ezen helyen át települt ez előtt mintegy 64 ével. –
- 4^{ef} Ezen nemzetnek egyik része t: i. a' Szerbek meg a hajdan ezen Maros mentén lévő határ örök nemzedékéből származnak, a' Románok pedig későbben Erdélyből bevándoroltak. –
- 5^{of} Köztudomás szerént, helybéli egyik földművelő – név szerént Luczaj Togyernek tanya földjén van egy nagy szerű kökereszt, 's melynek külsője roppant régiségre mutat, mert egészen móval bévan lepve, és a' rajta volt felírást a' hoszas essőzések, és havazások egészen lemosták, ha jól értesültünk ezen kő kereszt alatt a' mi hajdantan dicsően Uralkodott Khun László királyunknak hamvai nyugszanak.
- 6^{of} Ezen községnek közlegelője a' maros új átmetszések és régi maros medréje által több kisebb nagyobb darabokból ál, melynek elnevezésők Vér Sziget, Mamuth-aga Sziget, Tálágy, és Szinai Tálágy, az egyik Ugar Király hegyes, a' másik Ugar Beka, a Tanya földeknek egyik részit Bunyevác Mirkuí, a' másik része pedig Jesíts Szófra dülúekk neveztetnek.

Magyarcsanád

Kelt MCsanádon Aprélis 12^{én} 864

Stefanovits Miklós pm

P. H.¹⁸

Gedos Radoja biro
Rokíty Lázár
Bunyevacz György
és
Popovits Gligór
Eskudtek.

¹⁸ A pecsét felirata: CSANÁD.

[152a] I. Helynevek gyűjtésére vonatkozó
adatok MCsanád községből. –

Felvétetett Mcsanádon 1866 Martius 29^{én}. –

1. A megyének, kerületnek, járásnak
neve, s. a. t?

Csanád megye, nagylaki járás. –

2. A községnek hány féle neve él
most? –

Magyar Csanád község hajdan új Csanádnak neveztetett azért, mert a Maros bánáti részén jelenleg is fenálló Csanáddal egy községet képezett, e kettőn csupán a Maros víze választván el, – azonban Csanád községnek Maroson inneni vagy is jobb partjání részre, jelenlegi helyére át építhetvén, kapta e nevet új Csanád, – későbbben a Maroson túli Csanád, minthogy népesebb vólt, Nagy Csanád nevet vett fel, s e kor községünk új Csanád helyett kis Csanádnak neveztetett. – 1848 év óta pedig Magyar Csanádnak neveztetik azért, mert az érintett – a Maroson túli – Csanád a Bánáthoz [152b] tartozván, ismét Bánát nevet vett fel, s így Kis Csanád, mint a nép szája szerint magyar részen lévő a Magyar Csanád elnevezést kapta. –

Mai napon a három elnevezésből kettő él és használatik országszerte, ú. m: Kis Csanád és Magyar Csanád. – Kis Csanádnak azért, mivel a megyei telekkönyvben így vétetett fel, de a község megtartotta legutóbb nyert nevét a „Magyar Csanád”ot. –

3. Vólt e hajdan a községnek más elnevezése?

Mint a 2^{ik} pontban. –

4. A község mikor említetik legkorábban?

Helybelí éltés emberek előadása szerint MCsanád község ez előtt mintegy 67 évvel kezdett települni.

5. Honnan népesítettett?

MCsanádon két törzs nemzet van, u: m: Szerb, ki a hajdan az itt folyó Maros víz mentén volt határőrök nemzedéke, és román, ki később Erdélyből vándorolt ide. – [153a] Az itteni kevesebb számú magyarság 1848 év óta Makó városból származott. –

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, a név eredetéről, értelméről, s. a. t.

Az előadottakon kívül egyibe nem tudatjuk. –

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek, például mező, dűlő, s. a. t.

Mcsanád község határában e következő topographiai nevek fordulnak elő:

- a.) Tanya Beltelek: házak helyei. –
- b.) Tanya: kültelek, vagy szántó föld. –
- c.) Ugar: kültelek, vagy szántóföld. –
- d.) Bunyevácz Mírkui a tanyás szántóföldeket jelöli.

e.) Jesity Szofra Beka, Király hegyes – jelöli a községnek három helyen lévő ugari szántóföldjeit, – mivel egyik ugar király hegyes község, másikkban ugar pedig Beka telepítvény szántóföldjével határos; –

A Jesity Szofrai ugar, valamint a d alatti Bunyevácz Mírku tanyaföld helybeli lakosok nevei. –

[153b] f.) Kenderes: kendert termelő föld, Apátfalva község kenderesével határos. –

g.) Káposztás: kertí veteményes szántó Apátfalva kenderesével határos. –

h.) Szilvás: Szilfákkal, határos bekai telepítvénynyel és Gróf Nákó, Nagyszentmiklósi Erdőjével. –

i.) Legelő: Szép mező legeltetésre. –

k.) Mamota: jó kaszálló.

l.) Vérsziget: jó legelő. –

m.) Talágy: jó legelő. –

Magyarcsanád, Beka

n.) Szína: mező. –

o.) Szinaí talágy: mező. –

p.) Új Sziget: kaszáló. – Az í től j ig jegyzettek holt és új maros víz ere által szakítottak el egymástól. –

q.) Erdő: tűzifákkal bővülködik, a Maros jobb partján: – mely Erdő területen e következő helynevek vannak: n: ev: Pap és Farkas sziget: Erdő részecskék. –

š.) Brancsok: halom, – e név eredetét meghatározni [154a] nem lehet; – idősb lakosaink anynyít jegyeznek meg, hogy hajdan Brancsok nevű juhász lehetett, kí juhái legeltetésével e halmon legtöbb időt töltött, s ezért neveztetett Brancsok halmanak anynyival is inkább, mert Brancsok nevű jelenleg is van községünkben. –

s.) Faískola: fáskert. –

II. Mcsanádhoz tartozó Beka kír kincs: telepítvény helynevei:

1. Beka míg telepítvény nem vólt, Szilas pusztának neveztetett, – hogy miért neveztetett későbbben Bekának, magyarázata nem tudatik. –

2. Szántó: szántó föld. –

3. Pusztá: kaszáló. –

4. Ezen telepítvény ez előtt 35 évvel népesített szomszéd Apátfalva községből. –

Kelt mint fent. –

Hegedűs József
jegyző

Luczay Uros bíró. –
Pinté Flora
tör bir

[155a]

Helynevek
Makó községből, Csanád megyéből.

[156a]

Emlékirat

Makó városa és annak határáról

A hely nevek leírásához kiadott
utasítás 1^{ső} pontjára

2^{ik} pontra.

Makó városa fekszik Csanád megyének délre fekvő részén, a makói járásban, hol a megyének állandó székhelye van.

Makó – Makowa – Makovia név honnan veszi származását? adataink nincsenek, azonban meglehet hogy ezen görög szó „Mache” – harcz, Machomaj – harczolok szótól vette, mert a magyarnak ch betűje nem lévén az k betűvé változtatta, mint ezen szókban Krisztus, kronika sat. azomban

Annyi bizonyos hogy a maros vize jobb partján ennek Szeged alatt a Tiszába ömlésén felül három mértfölddel fekvő, ezen város egyike azon helységeknek, melyek a Tisza–Maros közt ke[156b] kelet felé elterülő ronaszagaul hajdan sűrűen elszórva feküdt helyekkel együtt hon alapító apáinknak, történészek köz megállapodásuk szerint e vidéken, – például a Tisza jobb partján ide alig pár mértföld távolságra eső Pusztaszeren megállásuk s magok rendbe szedésük után csakhamar megnépesítették.

És ha Bonfini a Hunnok s Magyarok viselt dolgaikról munkájában Dec III. Líbr. IV. szórol szóra ezeket olvassuk „Joannes Corvinus – – – Nicolaum Vylach (Ujlaki) Mako- viensis provincia Praefectum – – – in hac expeditione collegam sortitus est” csak nem hajlandók lennének hínni, hogy már 1445^{ik} év táján Makó, – vagy az 1746 Mart 1^{ről} ben és alább említendő adomány levél szerint Mako-

via oly nevezetes hely volt, hogy rolla egész tartomány vette elnevezését, ha más részről [157a] a történelem szerint hajdan nevezetes Machovi, vagy Macsoví Bánság létezése tudva nem lenne, s ha nem tudnánk, hogy Bonfini, mint különben se magyar, kivált a nevek leírásában sokat hibázik.

Makó legelső megtelepítése idejét annál kevésbé lehet pedig határozottan tudni, mert e vidék egyike volt azoknak, melyeket a Törökkel, – a nem messze esett Szerb atyafiakkal, – de a Magyaroknak magok a Magyarokkal, például 1514.ben folytatott háboruskodásaik közben vérpatakok áztattak; s annál fogva a mit biztosan tudni lehet is; nem saját, de káptalanok, kir. kamara, kormányzések, és egyéb Testületek levéltáraikban találtató okiratokból tudhatjuk. –

Ezek közt miket hirtelenében meglehetett kapni legnevezetesebbek, –

[157b] 1. Urbarium – síve processus dicalis anni 1549. revissum et correctum.

Comitatus Chanad

Batída, – Gorcsa, – Dombegy haza sat Makó sat.

2. Antiqua Comitatus Chanadiensis (talán Conscriptio) Annó 1560 sregistrum subsidii caco regii

Makó

Thomas Varkovits port. 129.

Stephanus Telegdy port. 41.

3. Antiqua Comitatus Chanadiensis (Conscriptio) anni 1561 sat.

Makó Oppídum

Stephanus Telegdy port 57f11

Joannes Balaticzy „ 7 „

Ladíslaus Makó „ 68 „ 18

Míchael Telegdy „ „ „

Mínt említettett, a Török hatalomnak, sokat szenvedett hazánk területén terjedését leginkább e vidék érezte. Itt hát igen sok község-

nek, s azok számos lakosainak kelle pusztulniók, bizonyítják ezt azon még most is számos forgó nevek, melyek **[158a]** a maig meglévő romokhoz vagy azok helyiségeikhez köttetvék; s melyek mint például Szt. Lőrincz, Dál, Rákos, Igács, Tömpös, Lele, Kopáncs sat mely utóbbít a templom falának most is fenn álló, – és 100 □ öl területtel, a föld pár évvel ezelőtti szabályozásakor, a lakosok kegyeletességéből megajándékozott romja jelöl, – jelenleg Makó város határának kiegészítő részeit teszik. –

Mennyiben tehát a harcziás hajdankorbol különlegesen Makóra nézve bizonyosságot deríthető adatok, – a miatt, hogy e vidéki lakosok a vész előtt magoknak biztosabb megmaradhatással kecsgetető helyekre bujdoklottak, – eltévedezve hiányoznának a 16 században megszakadó fonalat, csak a 18^{ik} század elejéről kelt és a város levéltárában tállatató okiratokhoz lehet kötni. Ezek mutatása szerint is, **[158b]** már az 1561^{ről} szolló s fent hivatkozott összeírás szerint is városnak mondatott Makó folytonosan város, s az akor élők követelése szerint kiváltsággal ellatott város volt.

Ugyancsak 1608 évben kapott a város Bátorí Gábortol egy privilégialís akoriban szűk-ségelt levele mely így hangzik.

Privilégium Oppidí Makó Nos Gabriél Batorí Deí gratía Príncipe Trannía partíum Regní Hungaríe Dnus et sículatorum Comes, Memoríae etc.

Quod Nos cum ad nomullor fídelium Domínor nem, Nobís propterea factam: – Jumeró compatíen et debítum haben respectum, Inopíae, míseríae, etcomiserátione diquae desolátionís Pruden ac Círcumspectis Cívium et ín hábitator Oppidí Nostrí Makó in Cottu Chanadien existen, ín quam ípse superioríbus bellor – et dístorbíor temporíbus a díversa-

rum nationum militibus, signanter veri tartarorum frequentibus depopulationibus devenisse perhibetur. Volen igitur eos ipsos [159a] civis et inhabitator haspitesque dicti Oppidi Nostri Makó extali ruina et desolatione, ac quarlibet injuriosa Impetitione vindicare, id eisdem universis et singulis benigne annuimus et concedere duximus: quod pro debitis, delictis et Excessibus aliorum, in personis rebusque et bonis aut homines vel Familior ipsorum in quibus vis ditionis nostrae locis ulo unquam tempore impedire damnificatores – tareque et detinere possint et debeant.

1693ban pedig egy Fitos Gergely nevezetű volt Makói nemes lakosnak, többfelé elszéledt lakosok arról adnak bizonyoságot, hogy ő Makó városa elpusztulása előtt mint makói lakos, a ki akkor Tolcsván lakott nemes ember volt, a kik egyszersmind azt is állítják hogy Makó anyaváros lévén 5. adó fizető helységei voltak, mint Dédényszeg, Vásonykő, Lele, Igács és Kismester Szállása, s hogy a mikor kellett [159b] 75. lovas huszárt állítottak és azokat lóval, ruházattal és fegyverrel látták el, – s az erre vonatkozó okmány Makó város levéltárába található.

Tudni kell, hogy mint a körülmények mutatják, a harcz fergeteges időkben a város lakosainak száma részint a háboruk, részint más helyekre menekülés miatt lepadván, a hajdani birtokosok pedig – mint többek közt a terjedelmes birtoku Makó nemzetség is kihalván, ezen egész vidék a korona birtokjává vált. És így Makó lakosai csak is 1699. évben nyertek utoljára engedelmet arra, hogy letelepedhessenek.

Ez kiténik a M. K. Kamara Elnöke Péterfy János Ferencz aláírása alatt 1699. Május 7^{én} Posonyban kelt s a város levéltárába meglévő bizonyítványából. Eben Makó Városnak, és lakosait Királyi Szabadosoknak (líbertiní regii) mondatnak.

[160a] Ez által engedtetett meg, hogy a makóiak ős helyökön a K. Kamara hatósága s rendelkezése alá helyeztetve letelepedhessenek, – négy év alatt munka s adózás mentesek legyenek, és ez eltelvén, a további adózás és mellék járandóságok meghatározása tekintetében a M. K. Kamarától függjenek.

Következve 1716 évben December 29én Posonyban a M. K. Kamarának Elnöke Péterfy József Antal aláírása alatt kelt rendelvénye szerint Makó város 1717. évre 200 ft adózásra kötelezvé magát, a szövegben regium opidum-nak mondott Makónak meghagyatott, hogy állítólagos kiváltságait (praetenta privilegia) a M. K. Kamara előtt mutassa föl, – addig is pedig ugyanazon makói, – kitétel szerint Királyi Szabadosok (libertini regii Makovienses) Ő Cs. Kír. Felsége védelme s pártfogása alatt állván, személyeik s vagyonaik tekintetében minden más nemű adózásoktól **[160b]** adózásoktól, háborgatásoktól mentesítetteknek nyilváníttatnak.

Azonban Makó város, régi s amott élő nemzedékre is maga elevevényében átszármazott azon hit ellenében, hogy a város hajdan kiváltságokkal bírt, s mind a mellett is hogy utóbb 1741 Julíus 5^{től}, – úgy a Szatmári bekekötés, mint d. e. Mária Therezia királynő trónja fentartásának közben vetése által eszközéséről egyiránt nevezetes hadvezér Grf. Pálffy János Nádor, a jogaikat védő makoíaknak oly tartalmu bizonyítványt adott hogy azok az 1715 körüli török háboruban, – vagyonok s életök kárával és veszteségével a király, haza és kereszténység irányába készséges szolgálatokat tettek s ez által magukat érdemesítették: Makó város mandánk követelt kiváltságaíttal lassanként elesett, s állításuk szerint volt okmányai elő nem mutathatása miatt elejtetett.

[161a] Ugyan is már 1719. Janu 26. 1733. April 22. 1743 a aug 17. kelt törvények szerint

Grf. Nádasdy László, – Falkenstein Albert, és Sztaniszlavits Miklos csanádi püspökökkel szerződtek, 1200. 1800 és 3000 ft kerek bérlet s némely természetbeni kiszolgáltatások iránt; – míg utó végre 1746. Mart. 1^{ről} s illetőleg némely a város mostani határához tartozó puszták neveik megnevezése miatt, 1751. Augustus 24. kelt királyi adomány levelek szerint makó a csanádi püspökségnek adományoztatott; azomban soha tulajdonképeni úrbériség alá nem vonattathatott, hanem az uradalommal időről időre szerződött. –

Makó város tanácsa emberi emlékezetet haladó idő oltá, – bár annak, hogy rendezett tanácscsal birt volna, nyomai nincsenek, – kivált örökösödési ügyekben, első bíróságot gyakorolt, és különösen 1836^{ik} évig az ügyfelek tanúi kihallgatásának is gyakorlatában állott.

[161b] A lakosok telki állonyaik felett 1836 előtt is tetszés szerint rendelkezhetek, s azokat örök áron eladhatták.

1729. Július 9^{én} kelt adomány levél szerint a köz pénztarba jövedelmező 3. országos vásárja van. Az idő minél továbbí haladásával az úri adózások – más oldalrol pedig a lakosság elégtelensége, s innen eredő költsönös panaszok mindég szaporodván: ezen mind két fél részéről nyughatatlanságokat akép kívánta a Felsőbség megszüntetni hogy 1778 Martz 24 indított pörre nézve 1779. October 18^{án} kelt helytartósági leíratban, a városnak az úri adózások tekintetében valamely állandó lábra állíttatása elrendeltetett. Ez eredményezte az 1780 April 1^{én} kelt s Felsőbb helyen örökösé nyilvánított szerződést, mely azomban, mint d. e. II. Jósef császár uralkodása alatt létrejött cselekmény utobb 1802^{ben} kiérvenytelenítettett **[162a]** kiérvenytelenítettett, s ez időtől fogva Makó a püspöki uradalommal időnkénti szerződés kötésre útasított; bár még ezen században pör útján is megkísértette ré-

gi szabadalmainak megnyerését, – de siker nélkül.

Utóbbi összeírás szerint a városnak van, a megmagyarosodott Mózes hitfelekezetbelieket is ide értve összesen 26044. magyar ajkú lakossa. Ezek közül

Romái Katholicus 9400.

Görög Katholicus 2209.

Helv. hitvallásuak 13012.

Agostái vallásuak 424.

Mózes hitűek 986.

Nemegy. Ó hitűek 13.

összesen 26044

A lakosság nagyobb része földművelésből, s e vidéken esmeretes kertészkedésből él. Vanak kézművesek számosan. A kereskedést leginkább a mózes hitűek gyakorolják.

A földműves osztály kezén 621 4/8 telek föld, és 23320. hold – ezelőtt 2. évvel tagosított legelő, – a város mint testület **[162b]** testület kezén pedig a határban, mintegy 2000 hold leginkább erdő, – és a kaszapereghy pusztán 670. hold föld van.

Jelesebb épületek a rom. és Gör. Catholicusok, helv. hitvallásuak templomaik s paplakaikán kívül, az iskolák, Csanád megye díszes székí palotája, – a város 5 év előtt épült emeletes csinos háza, a megye szép ízlésű terv szerinti kórházának felépíttetése már már befejeztetett, és egy második temploma a helv. vallásuaknak ez évben szinte megkezdetik.

Az ez előtt feneketlen sárral ellátott fő út-szát a városan keresztül – mult évben – kőből épített út váltotta fel.

A másodikban megfejtve van.

Hagyomány szerint Makó városa nagyobb részben telepíttetett a jelenlegi határában elszórva volt és régibben elpusztult apróbb községekből, nevezetesen:

3^{ik} és 4^{ik} pontra.
5^{ik} pontra.

[163a] a) Szent Lőrincz, mely volt a jelenlegi Szt Lőrinczi szőlős kertek helyén, onnan még ezen században is a Templom alap követ az illető szőlő tulajdonos ásatta kí, és ezen Szt Lörinczi szőlős kertek hátsóbb részeiben olykor olykor Báthory Zsigmond féle pénzeket találnak.

b) Szent Miklós, Makótól a maros mentén, Szeged felé, mely helyiségnek egy része mint szőlősben osztatott kí, – az itteni új osztású szőlős kertek végénél lehetett, ez az elpusztult község temetkező helyisége, az itt teljesített árkolások alkalmával felettéb számos csont vázakra találtak, a melyek azomban már ásóval is eltörhetőek voltak, – e helyen újjabb időben teljesített ásás közben 4^{ik} Béla királynak pontozott nagyobb réz pénzeiből találtak „Sancta Maria” körírással. A régibb térképekben e helyiség Paedium Szent Miklós név alatt van jegyezve. –

[163b] c) Tómpós. Ugyan a fent nevezett helyiségtől Szeged felé, a jelen fent álló marosi töltés helyén, – mely helyiség a régi térképekben Paedium Tómpós név alatt van jegyezve, – ehelyiségnél a védtöltések készítése alkalmával telepítvény gödrözésekre csontokra, cserép kemenczékre, kováts szerekre sat akadtak; melyek a régi telepítvény elpusztulását bizonyítják, – e helyett találtak régi római ezüst pénzt „Crispina Augusta” körül írással.

d) Lele. Makótól Tápé vagy éjszak nyugat felé, hol kís és a Nagylelei dombos részek akoron vadon rétek között feküdtek, – most a helyiségen csanádi megyés püspökség birtokában haszonbéres kertész telepítvény áll.

Hogy e helyiség régen több lakó helyiség volt, az ottan talált sírokból bizonyul be, – melyekben a csontvázaknál kís bőgrék részint fülesek a csont **[164a]** vázak lábai között, részint pohár alakba a fejeknél találtatík, –

e.) Dál Makótól kelet felé Kírályhegyes és Makó között hagyomány szerint itt oly sírokat találtak melyekben a csont vázak nem hanyatt, hanem felfelé hajlott fővel mint egy ülve feküdtek. –

f.) Rákos. Makótól keletre Komlós és Makó között vezetõ ország útban álló Rákosi csárda környékén, – mely helyiségnek fõpontja a csárdához tartozó föld, – ezen fõpontbol tégla, csont cserép és más töredékek ásattak ki, s ezen területen egy sáncz forma árkolás az ország úttól keresztül éjszak kelet felé veszi mint egy fél körben körül, mely hajdanában vagy vízvezetõ csatorna vagy tábori sáncz lehetett, e helyen idõközönként részint Romai, részint pedig magyar pénzeket találtak. –

g.) Igás. Makótól orosháza felé vezetõ útban álló csárdához éjszak felé az úgy nevezett száraz [164b] száraz ér partján, mely helyiség Templom alapjának földkel fedett romjai e mai napig is láthatók, – egyébbránt ezen helyiségnek neve a régibb térképeken is fel van jegyezve. –

h.) Kopáncs. Makótól éjszak kelet felé esõ Tóth Komlóstól balra fekszik, az itt jelenlegis még fent álló régi Kopáncsi Templom romja Góth stylben vann építve.

Ezen Templom a kopáncsi pusztá legmagasabb helyén két oldalrol meglehetősen széles érrel van övedzve, s ezen Templom környékén nyilvánosan láthatók a régi elpusztult házak alapjai. –

Megjegyeztetvén továbbá, hogy a fentebbi Topographiai helyiségek közül Szt Lőrincz a szõllõs kertekbe, Szt Miklós Tõnyös Kopáncs legelõkbe, Dál Rákos és Igás pedig tanya földekbe esnek. –

Végre pedig az úgy nevezett Makó ugyan ez idõben midõn még a fentebbi községek le-

teztek, a jelenlegi **[165a]** a jelenlegi városnak azon részén feküdhettek a maros felüli oldalon, hol jelenleg a R. Cath egyház és környéke áll, a mi leginkább az útszák telkek és házaknak rendetlen el helyezésekből kitetszik, ezen része a városnak Susán és Tejerhátnak neveztetik. –

6^{ik} pontra

Hogy a fentebb elősorolt helynevek elnevezéseiket honnét nyerték, nem tudhatni, – Makóra nézve azomban az elébb feljegyzettekén kívül megjegyeztetik még az is, hogy a nép ajkán élő monda szerint annak partosabb részeit legelőször halászok ülték meg, a marosnak végtöltései nem lévén, annak aradása Makó város jelen területét körül kerítette, – miből Bárány Ágoston magyar tudós társaság levelező tagja 1837. évi 78^{ik} számú társalkodóban mint szóbeli hagyományu versetet így adja elő

Aemula Venetiis est

[165b] Urbs celeberrima Makó;

Haec jacet ín Madió;

stercoris ílla marís. –¹⁹

Magyarul fordítva

„Büszke Velence, Makó koszorudat tépi fejedről, sorstok egy hínár, Adriá s trágya nem egy?

7^{ik} pontra

a) A tanya földek dülőinek egyenként nincs külön elnevezése, hanem azok a szerint a mint fentebb említett helyiségek körül fekszenek neveztetnek, mint Dáli, Kírály hegyesi, Kopáncsi, Hatrongyosi, Igási, Rákosi, Tömpösi, Ladori és Rákosi oldalak, a szöllös kertek pedig Szt Lőrinczi, Verebesi, Kóhátí, Ingói, Kortyogói, újhegy, sovány, andíts és két jángori nevekkel neveztetnek. –

b) A veteményes kertek Lesi, Szuszogó, kenyérváró, és Gírizdes nevek alatt fordulnak

¹⁹ Magyarul: „Velencével vetekszik a híres Makó városa: ez a Marosban fekszik, amaz pedig a tenger trágyájában”.

elő, – melyek közül a két utobbiak úrbérileg mint kenderföldek adattak ki. –

c) Makó város lakosságának tanya földje térszen 621 6/8 telek földet, legelője [166a] 23323. holdat, őszvesen pedig az egész határa ide nem értve az uradalmi 17823 holdból álló birtokot, mely makó város legelőiből 1805^{ben} szakasztott el, és egyik része a kopáncsi pusztán Sámson és Tóth Komlós alatt van, a másik része pedig Makóhoz közel a maros mentén a Lelei pusztát képezi – 61115 holdat térszen.

d) Makó városának egyedül fűzesse vagy-nak a maros véd töltés és a maros arja között fekvő kiöntési térségben, Ludvári Csipkés és Katári nevezetek alatt. –

e) A határban létező csárdák.

Dál. Makótól Palotára vezető ország útban.

Rákos. Makótól Komlósnak.

Igás. Makótól Orosházának.

Mínd a három Csárda az ott elpusztult helyiségek neveit örökölve megtartották. –

f.) Halmok. szőlő halom a városnak keleti része mellett lévő magaslatnál, hol régebben szőlő [166b] ültetvények voltak, miktől is nevét vette; továbbá vas, Míkócsa, korondí, Goszpodí, Halász, ketskés, Jángorí kettős, Petér, Kása, Csobán és Fekete halom, mely utóbbi a makói király hegyesi és pítvarosi határok össze ütköző sarkán áll, – hogy azonban mindezek neveiket honnét nyerték nem tudhatni, és végre a Víta halom mely a legelő jarandóságok egyikébe esvén, a tulajdonos által elhordatott és szét bontása alkalmával aban felettébb sok egészen porladozó csont vázakat találtak, elnevezését illetőleg pedig híhetőleg onnét vette, mert ezen halom környéke volt a monda szerént a Bánátból átcsapott Ráczi rabló csoportokkal történt verekedéseknek szín helye.

Mínthogy pedig ezen most elő sorolt hal-

8^{ik} pontra

mok melyek meglehető kiterjedés és magasságban állanak, és mintegy a várost egészen körül övedzik, azt [167a] látszanak tanusítani, hogy ezen város területe és környéke hajdanta nagy táborozások szín helye volt.

Erek. a) A kopáncsi pusztai külső legelőben az úgy nevezett kopáncsi ér a már említett kopáncsi rom körül több lapájokkal öszve kötve.

b) Száraz ér. Mely Arad városán felül veszi eredetét és az alkalmával a maros folyó vízének egyik osztó ága volt, – Arad vármegye egy részén, Tornyai Batonyai, Tompai, Mezőhegyesi, Kovácsházi, Tóth Komlósí és Sámsoni határookban a makói tanyái földek között jövén keresztül, ennek partos medre a Földeák alatt fekvő rétségekben vész el, – meg említetvén egyszersmind hogy ezen ér nevezetes partok között fekszik, mint egy 10–15 öl szélességben. –

c) Míkocsaí, Margítaí és Jángorí erek egymásba köttetve víz levezetésül szolgálnak a pítvaros [167b] és Kírályhegyesi pusztában össze gyűlni szokott eső és hó vizeknek, – ezen erekkel öszvekötetésben van az úgynevezett Lapos, melyen az előbbi időkben, a maros folyván, a város helyiségét mint egy körül kerítette.

d) Tavak azt úgy nevezett Gyílkostó a városnak napkeleti részéhez közel 1821^{bc} vette eredetét, a mídón Makón felül a marosí töltés kizsakadván, az itten akor még fent álló hidat a rohanó árvíz megtámadva elseperte, s ez által végképpen elpusztította, jelenleg pedig – a víz sebessége által, mosott mély s kiterjedésben mint egy 800 □ ölet tevő gödör a lakosok által mint kender áztató használtatik. Nevét híhetőleg onnét vette, hogy az a parttal egynehány ölnyível beljebb felettébb mély lévén, kender áztatás és fördés alkalmával idő kőzönként sokan behaltak.

e) Folyó vize a Maros mely csanád megyét Torontál [168a] Torontál megyétől választja el, ezen folyam áradása ellen még az 1820 előtti időkből, úgy szolvan nyúlgátakkal is meg védhette magát Makó városa; mert Torontálba a Haranga, csanádba a Száraz ér szolgáltak osztó csatornákul, mínek következménye lett, hogy ezek elzáratván Torontál megyében védtöltések építettek, s így a kiaradt víz Makó városának töltését megtámadva kiszaggatta, és a város nagy részét árjával el özönlötte.

Nevezetét e folyam az ő sebességétől vehette, mert hirtelen áradásai által, a partokat marja és szaggatja.

Megjegyeztetik, hogy a város 1842 évek előtt úgy szólván mind az áradások alkalmával veszélynek volt kitéve, mert délfelől a Szt Lőrinczi szállós kerteknél, dél nyugot felől pedig a városnak legközelebb eső részén a partokat és töltéseket ostromolta, – azomban az 1842^{ik} évben Makó [168b] és Zombor között megkezdett és az utóbbi időkből végre is hajtott Maros szabályozás, és mintegy egy két öles magas töltések által, a város az eddigi erőszakos ostromok ellen némileg mentesítve van.

f.) Rév. Jelenleg köteles rév van a Maroson, Makó városán felől, az úgy nevezett Ludvári erdő mellett, mely rév a Kis Zomboron lakó Ranay család kiváltságos jogához tartozik.

1839 év előtt Makó és Zombor között kiváltságos rév nem lévén, az átkelés kötél nélküli dereglyében eszközöltetett, és úri jog előismeréséül, az ezen átkelés haszon vevői Túrí nevezetűek, egy aranyat fizettek évenként a a makói püspöki uradalomnak, – és innét neveztetett ezen átkelés Túrí révnek. –

Azomban 1839^{ik} évben Csanád és Torontál megyék között, a marosi folyam szabályozása eránt külön egyezkedésnek egyik pontja

[169a] szerint, a makói püspöki uradalom ezen kiváltsági jogat a Kis Zomborí Ronay nemzetségnek engedte át, ki is a jelenleg fennálló köteles rév szabadalmazását nyerte.

g.) Makó város határai észak felől a Csanád megyei püspökséghez tartozó Lelei puszta és földeáki határ. –

Észak keletre a vásár helyi határ és a Grf Károlyi család birtokához tartozó Sámsoni és az ugyancsak csanádi püspökséghez tartozó kopáncsi puszták, mely utóbbi szinte az 1805 évben a fentebb említett Leleivel együtt a makói határból hasítatott ki.

Keletről a királyi kincstárhoz tartozó Szik-egyházi pítvarosi puszták, dél keletre a Blaskovits család birtokához tartozó Nagy király hegyesi és a kincstári kis királyhegyesi puszták. –

Délre ugyancsak a kincstári birtokhoz tartozó apátfalvai határ.

[169b] Dél nyugot és nyugott felül a maros folyam, és e mellett a maros bal partján fekvő sa Ronay család birtokát képező kis Zombor község határa.

Észak nyugot között ugyancsak a maros bal partján a Báró Szina birtokához tartozó Ferencszállási határ.

h.) Rétek. A Rétekre nézve megjegyeztetik hogy Makó városának 1805, előtti határában fekvő rétségek az éjszak nyugat felől eső területein, mely a Tisza és maros áradásai által borítottak évenként, – azomban ezen 1805^{ik} időben a jelenleg úgy nevezett Lelei puszta a város birtokából külön szakítatott ki, ugyanezen, a koron rétséget képező terület, a Csanádi püspökség birtokába esett, és jó lehet, hogy makó városának ugyan ezen Lelei puszta felül megmaradt legelő földje a Tisza áradásának volt kitéve, mivel már hatásabb

rész volt, úgy szólván kevés [170a] nádas maradt, – különösen pedig míolta a Tisza szabályozási társulatok töltésezesei folytán a fent említett térségek ez előtt mint egy öt évvel, mind a maros, mind a Tisza partján a kiáradások töltések által elzárattak, úgy szólván ezen területekben semmi vagy nagyon alig említést érdemlő nádas van, és most mind az uradalom tulajdonához tartozó rész, mint száritó és kaszálló földek használtatnak. –

Megemlítettik végre, hogy ugyan ezen előbb említett rétségek között helyel helyel vannak, oly magasságban azomban, hogy a Tiszai legmagasabb árvízben csekélyen tűnnek fel, ilyenek nagy és kis Lele, hol most haszonbérres kertészek laknak. –

Sírhegy, Kíngész, Batída, Rókalyukas hát, Nagy és kis Gyűrös, Gencshát, és Horró hát, mely kissebb szerű területeken itt ott nem régiben is [170b] lakhelyek és pásztor kunyhók voltak, a melyeket azomban az 1855 évi tiszai legmagasabb árvíz elseperte. –

A Makó városának pedig a hajdani rétség mellett legelőjében túlsó és innenső jángori szőlős kertek, – melyeknek környéke a rét felől lapályos hajdan szinte lakó hely lehetett, mıt az ott talált csont vázából gyaníthatnı.

Kelt Makón 1864 Junius 15^{én}

Balkú Gyula sk
Jegyző

Urban
stb

[175a]

Helynevek.

Politikai közigazgatási teendőkre nézve Pitvaros
Községhez csatolt Cs. Kir. Mezőhegyesi pusztából.²⁰

- 1^{só} Pontra Mezőhegyesi puszta Csanád megye Palotai Szolgabirói járásban kebeleztetett Pitvaros Községhez tartozik. –
- 2^{ik} Pontra Eme pusztának tudunkal, és hagyományilag is, soha más neve nem volt. –
- 3^{ik} Pontra Eme pusztának neve soha másként nem iratott. –
- 4^{ik} Pontra Maga Cs. Kir. Ménes intézeti Parancsnokság sem tud felelni. –
- 5^{ik} Pontra Katonai telep. –
- 6^{ik} Pontra Hagyományból tudjuk, hogy Mezőhegyes onnan vette nevét. – hogy talán egész honnunkban nincs oly nagy puszta melyben egy vizennyös lapály ne lenne, innen vette nevét hegyes mező s' let belőle megfordítva Mezőhegyes. –
- 7^{ik} Pontra Eme puszta oszlík négy kerületre, úgy mint Mezőhegyes, Fetskés, Kamarás, és Pereg nevezetűekre, a' Mezőhegyesi Kerület onnan vette nevét, mert a' két bel hodályhoz hol a' katonaság székel leg közeleb van, illetőleg ezen hodályok benne vannak, nevük Kís és Nagy hodály. – Peregnek azért hivatík a másik kerület, mert legközelebb esik Arad megyei Pereg községhez. A Fetskés és Kamarási kerületek neveit helyesen magyarázni nem tudjuk. – Határos Mezőhegyes Batonya, Nagylak, Kis Uj Pereg, Német Pereg, Kís Pereg, Pítvaros, Ambrozfalva, Nagy Mayláth, Tot Komlos Községek és városokkal, a Kaszaperi, Kováts házi és Tompai pusztákkal, területe 36000 – 1600 □ öles hold. – Pitvaros April 20^{án} 1864

Pitvaros Község Elöljárói
Bernula Mihály Biró
Gubinyi Mátyás Adószedő
Chovanyecz János eskütt Gazda
Zelman Mihály esküdt

Símon Jegyző

²⁰ A település leírását lásd még a 91. lapon.

[177a] Helynév-magyarázata.
Mező kovácsháza községének Csanád Megyében.

Következő pontokra:

1. A megyének, kerületnek, táj viddéknek s. a. t neve hova tartozik a község.

Csanád Megye Batonyai Járáshoz tartozik az országosan nevezetes Mező-hegyesi Cs. kir, Ménintézet szomszédságában ejszakról.

2. Hány féle névvel él a község?

Jelenleg Mezőkovácsháza nevét használja, mint eredeti nevét

3. Volt-e községnek hajdan más elnevezése – ?

Mintegy 15 év előtt Bittó és Husszu Kovácsházának is neveztetett. – Bittó Kovácsházának azért, mert néhai Bittó Albert által telepítettett. – Hosszu Kovácsháza néven pedig azon körülménynél fogva neveztetett el, mert 1857. év előtt egy uczát [177b] képező két sor házból állott oly hosszan elnyujtva, hogy mindenki előtt feltünővé vált eme több ucza képezésére is elegnek látszó házak egy más melle lett elhelyezése,

A község mikor említettik legkorábban?

1814^{lk} évben telepítettett, mint a község pecsét nyomójába metszett évszám igazolja. –

5. Honnan népesített?

Népessége Heves és Nográd megyéből származott, – utobbi években már Árva és Gömör Megyéből is származtak ide lakosok. –

6. Mít lehet tudni köztudomásból, hagyományból, eredetéről és értelméről?

A kovácsházi pusztá Grof Fekete Ferencz magva szakadtával lett a kincstár tulajdonává, multjára nézve annyit

lehet tudni hagyomány útján, hogy a puszta déli részén az ugy nevezett száraz ér melléken valaha község létezett mint az még helyel közel található romok által is igazoltatik [178a] s talán igen sok Kovács lakhatta, az elpusztult községet 's nevét innét vehette.

7. A község határában topographiai nevek; elofordulnak-e p. o. mező, hegyehalom, Kutya bont, szűrös, számár kopláló, kis földek, ürmös, sáshát, Paradicsom. –

Kelt Mező Kovácsházán Majus 6^{án} 864.

Kovalcsík István Biro

P. H.²¹

Janko Pál Esküt

Bagyík Antal sk

Jegyző

²¹ A pecsét felirata: MEZŐ KOVÁCSHÁZA KÖZSÉG.

[179a] Helynév magyarázata
Mezőkovácsháza községnek Csanád Megyéből.

- 1° Pontra: Mezőkovácsháza telepítvényi község Csanád Megye – Battonyai Járásban fekszik az országos hirü Mezőhegyesi pusztá északi oldalrol szomszédóságában.
- 2^{ik} Pontra: A leg utóbbi 15–16 év ota ősi pecsénymájába metczet „Mezőkovácsháza” név helyet, jobb kiejtéssel bíró Mezőkovácsháza nevét használja.
- 3^{ik} Pontra: Hajdan illetőleg mintegy 17–18 év előtt némelyek Bittó, mások – Hosszúkovácsháza névvel emlétettek e községet, és pedig Bittó névvel azért, mert ezen – község Bittó Albert Arad Megyei Silingyiai birtokos által telepítetett – ’s noha telepítéskor még – a föld tulajdonos Gróf Fekete Ferencz volt, mind az által a közvélemény Bittó Albertet hirdette földes Úrnak noha csak haszonbérbe tartotta kovácsháza – egy részét. – Hosszúkovácsháza névvel pedig azért – birt mert két sor házzal egy utszaban annyira elvott nyujtva, hogy első átutazás alkalmával bárki is e köz mondaval jelezte „hosszú, mint Szent Iván éneke;” – 1857^{ik} év óta azonban két egész és egy fél – az az egy sorházas útszával bir, ez évben a magas Kir. Kincstár Tót-Kovács háza községet ide telepítette.
- 4^{ik} Pontra: Mezőkovácsháza község 1814^{ik} évben telepítetett. –
- 5^{ik} Pontra: Népeisége Heves, Nógrád, és Gömör Megyékből származtak, ’s a kovácsházi pusztán előbb létezett, Kiskovács háza, vagy gúny néven Kutya bontról. Ezen [179b] kutyabont nevezetett a volt kiskovács háziak magokkal hozták Csongrád megyéből, a Tisza mellékéről, de hogy e gúny név honnét veszi eredetét itt nyomára nem juthatni. –
- 6^{ik} pontra: Hagyomány útján a kovácsházi pusztá névről annyit tudhatni, hogy valaha az úgy nevezett Kovácsházi pusztá déli részén község vagy a mennyiben a létezett épületek alapjában termés köveket lehet ma is találni, ’s ezek szilárdabb építkezésre adnak okot gondolhatni – város létezhetett, ’s valószínűen nagy ipar város lehetet, mert azon részében a kovácsházi pusztának a hol az egykor állott város romjai ismertettek, alig 9. év előtt óriási szántóvasakat, csoroszlyát, ezüst arány és réz gyűrűket, hajtűket, ezüst kapsokat, halpillangó kinézésű fűzerben állott ezüst ékszereket szántottak – ki a földmivesek, Ezen tárgyak után vélelmeztetik, az egykor létezett ipar város, ’s

Mezőkovácsháza

valószínűen kovácsolok lakhatták legszámasabban 's innét veszi név eredetét. –

7^{ik} pontra: A község nyugati határát úgy nevezett száraz ér mélyedés, mely 40 év előtt oly bővséges vizet tartalmazott, hogy csolnakaztak rajta 's az által járhatást csak hid építéssel lehetett eszközölni – metszi keresztül, ennek jobb partján látszanak az emli- város vagy község romjai; említettnek a község illetőleg a kovácsházi pusztában paradicsom, – sáshát, cigányka, kutyabont elnevezésű földdarabok, paradicsomnak elnevezése a nép nyelvén onnét eredt, mert azt a helybeli Lelkész nyerte; – [180a] sáshát név onnét eredt, mert a puszta azon része hátság 's évek előtt még a föld mivelés kevesebb szorgalommal kezeltetett sást termet, cigányka név akként eredt, mert ily nevezésű föld részecske van a Battonyai határban, 's az itt említett cigányka azzal határos, kutyabont pedig az egykor ily gúny nevű községtől származik. –

Kelt Mezőkovácsházán Január 20^{án} 1866.

Bagyík Antal
Jegyző

P. H.²²

Kuliga Lőrinc Biro
Dulka Pál Tbíro
Agocs Istvan esküt

²² A pecsét felirata: MEZŐ KOVÁCSHÁZA KÖZSÉG.

[181a]

[Nagylak]

Helynevek

1. Nagylak Mváros fekszik Csanád megyében, nagylaki szolgabírói járásban, melynek szék helyét képezi; egyéb elnevezése sem jelenben, sem múltban nincsen, hacsak azt nem számolják, hogy a Szláv naptárakban Welke-Lak német naptárban Grosslak név alatt fordul elő.

4., A község mikor emlétetik legkorábban?

Erre vonatkozólag Siaknecz János egyik jegyző ifjú Palugyai Imre „Magyarország történeti, föld irási ’s állami legújabb leírása című munkájában következőket mondja. – „Régi történetére nézve nagylaknak Fessler után említhetjük fel: miként mint erős falakkal kerített várost 1241^{ik} évben Kajuk tatár vezér erős ostrom alá fogván, azt heted napra bevéve, és a városban több mint 70 vidéki helységből men helyett talált népet mind lekaszaboltatá, két igen szép hölgyön kívül, kiknek csinos külsejük még a tatár szívet is megtudá lágyítani. Így e város oly régi, mint magok a Magyarok e honban; – hogy Nagylak hajdanában is nagy volt, onnan valósúl, miként már 1241^{ik} évben erős falakkal kerített város lévén, abban atatárok elől menekült 70 helység népe menhelyett talált

5re Honnan nepesítetett?

Nagylak legősibb lakossai ismeretlenek, a Szerbek XV^{ik} században szerviából ide költöztvén Jaxich szerb főnök vezérlete alatt telepedtek itt meg, ’s eme szerb főnök ivadékaí „Nagylaki „praedicatumot vettek fel. – E család egyik tagja, egy hatalmas nemes cseh leányát nőül vétvén, ennek huszita vallása tiszteletére [181b] építtetett vár keleti részén egy két osztályú templomot, melynek egyik felében a pópa, másik felében a husszita lelkész végzé az isteni tiszteletet; az említett nő, nehogy maga legyen, nlakra telepített néhány cseh husszita családot is, kik azonban úrnőjök elhaltával vissza költöztek régi hazájokba. – Ezen nagy szerű templomnak romjai ma is láthatók a Máros partján. –

Az 1739^{ik} évben a törökkel meg kötött béke kötés után 1741^{ik} évben végzéssé lón hogy Csanád Megye ’s így Nagylak is hazánkba bekebeleztessék. De a harczhoz szokott szerbek, nem akarván kardjokat ekével cserélni fel, lakhelyüket elhagyva, részint Szerviába, részint a bánóságba vonultak. – Az így pusztán hagyott földek, Arad és Temes megyéből bevándorolt Román ajkú lakosokkal lettek megnépésítve, úgy annyira, hogy 1771^{ik} évben az úrbér behozatala is eszközölhető volt.

Azonban, ezek még nem voltak képesek a határ terjedelmes rónáit mívelés alá felfogni, ’s így lón hogy 1799^{ik} évben újabb telepítési felhívás bocsájtattott közre, minek következtében mindjárt a következő 1800^{ik} évben Tót Kom-

lósról, Csabáról, Szarvasról, Gömör Megyéből és bánáti Sztámor községből jelentkezett szláv ajkú protestánsok foglalták el a gazdátlan téreket, úgy hogy mostan nincs talpalatnyi tér mely művelő kezekre nem találna.

Nagylak Mező Város elnevezését miként fentebb említők, onnan vette, mert már a hajdani korban nagy fallal kerített város volt, némelyek azonban ez elnevezést, még a római korszakra szeretik vissza vinni, 's azt állítják hogy miután az egész város nagy mocsárokkal van körülvéve, 's tavaszi időkben midőn a hó vízzé olvadt Velenczének látszik: régi elnevezése Magnus lacus volt, miből aztán magyarosítva nagylak lett. –

A határban előforduló többi topografiai nevek: –

I. Határ részek:

Gradiste: (magyarul Várhely) a határ éjszak nyugati része, e nevezetét, az ezen tájon most is látható, hajdani nagylak Város romjairól vette. –

[182a] Ráros: a határ észak keleti része. –

Derekegyház: annak déli részét a tanyak, és

Acsa: nyugot keleti részét foglalván; hajdan külön álló puszták, most azonban nlaki határt képező földterületek.

II. Mocsárok: Blezanicza Ritu máre, Balátona, Grbovácz és Bástya, Büdös ér, Velsu Csidu, Topilo, Nagy Szék, – mely elnevezések, részint a mocsár fekvésétől részint azok természetétől vétettek, 's historiai vagy nép mondai emlékekkel nincsenek összekötetésben –

III. Halmok: Krepát halom., vagyis temető halom, nevezetét onnan nyerte, mert teli van ember csontokkal; – mi oda mutat, hogy e helyen valószínűleg valaha nagy csatavólt, 's az elhullottak csontjai egy rakásra temetettek. – Holumbu szvoruluj (forrás halma a Grbováczmocsár partján lapályában van mi ritkaság rónaságon) egy forrás, melyből kristály tiszta és igen jó iható víz buzog, a keleti szertartású keresztények szent kútja, hová évenként praecessióval járnak vizet szentelni, helybeli gyógyszerészünk elemzése szerint tartalmaz ezen víz, nem kis mértékű vas részeket, miért ezen víznek Gyógyerőt is tulajdonít. –

Gábor és Mátyás halma a Város keleti részén, Jaksicsok, hajdani Gábor és Mátyás hős kapitányairól emlékezetesek. –

Pero halma, a monda szerint Granicsár rabló főnök Péro agyon veretéséről kapta nevét. –

Nagylaktól Pécskáig látszik jelenleg is egy régi elhagyott töltés, mely a nagylaki Jaksicsok várától a pécskai határban látható váríg egyenes vonalban húzódik. –

Sz. Zinta halma, a kalugyarászí²³ temetőivel; a nép rege azt mondja, hogy e halom alatt is létezett egy forrás, melynek vizével gyógyításokat tett az itt temetett remete, egyéb iránt ennek itt semmi látható nyomai nincsenek.

²³ Kalugyer 'görögkeleti remete, szerzetes'.

Nagylak

Holumba Dominika (Vasárnap halma) a Város éjszakai szélén szép rónaságon fekszik, hová [182b] hajdanta a Város fiatalága vasárnaponként mulatni járt, 's innen nevezete. –

Csonka Torony: 1829^{ik} évben elbontott G. n. e. templom tornya, mely emlékül épségben hagyatott annyival is inkább, minthogy maga a torony, itteni lakosok emlékezete előtt épült, állítólag az itt települt szerbek e tornyot már állva találták, 's templomukat melléje építették, s torony falán most is észrevehető, hogy többször történt hozzá építés. –

Kelt Nlakon 1866 April hó 4^{en}

Bartholom sk
jegyző

P. H.²⁴

Nagylak Város Elöljárói:
Mudity György
bíró
Marzsinyán Juon Esküt
Sándor György Esküt

²⁴ A pecsét felirata: NAGYLAK MEZŐ VÁROSSÁNAK PECSÉTJE. 1837.

[184a]

Helynevek Palota Községből – Csanád Megyéből

1^{só} pontra. Község – Palota
Járás – Palotai
Megye – Csanád

2^{ik} pontra. A községnek rendes neve csak Palota, – azonban nehogy az országban levő hasonló községekkel összezavartassék, a két év óta fennálló Posta hivatal kedvéért, csakis a Postaigazgatóság által Csanád-Palotának hirdettetett, de mind a mellett is a nép e Községet csak Palotának nevezi. –

3ra Mária Therezia uralma alatt e vidéket Teutonok lakták, és ezek a községet dialectusaik szerint „Baludának” nevezték, – helyőkre magyarok jövének, – e község Palota nevet kapott; – azonban, hogy melyik név „Baluda”-é, vagy „Palota” a régibb? nem tudni.

4^{ikre} A község eredete; illetőleg telepítésének ideje ki nem nyomozható. [184b] Annál azonban bizonyos, hogy 1768^{ban} már volt rcah templom és parochia.

5re Népeisége, tudomás szerint, még mindősze is hagyomány útján ajkra jött le, német nemzetiből állott, kik csigának nevezett egyik pusztáról költöztek volt ide; – és valószínű, hogy e németek ezen kincstári birtokra a bánatba telepített németekkel egyideűleg telepítették le. – miről egyébiránt a pécskaí kír kincstári Tisztartói levéltár szolgáltatathatna (avagy inkább a Temesvári kamorai adminisztratív levéltára adhatna) biztosabb adatot. –

A németek azután, minthogy vetéseiket hírszerint az ürge nagyban pusztította; – e gyarmatot elhagyták, és helyőkre Gömör, Neograd, Hont, és Heves Megyéből magyar, és tot ajku nép jött, mely utóbbi a Sisák, Pisák, Kriván, Haluska, Pota s. a t. nevekből most is észrevehető; de azért a népesség egyedül a magyar nyelvet bírja, és beszéli. –

a 6^{ik} pontra, – meg van felelve a 3^{ik} pont alatt. – az elnevezés okait azonban senki nem tudja. –

a 7^{ik} pontra: – A határban következő dűllők vannak. –

a. „Tanya dűllő”; mely terület a palotai tanyák oda telepítésétől vette nevét. –

b. „Csigá dűllő”, mely a maros folyó mentén feküdvén, hihetőleg annak csigá görbülete, avagy inkább onnan vette nevét, mert hajdanában víz kiöntéses hely lévén; – a terület az ott maradt tó vizek mellett sok csigával volt ellepve, –

c. – „Szöllő lapos”, mely a szőlőre alkalmas laposság fekvésétől kapta nevét, hol jelenleg is szőlő van, –

Palota

d. „Kenderföld düllő”, mely az oda esett kenderföldről kapta nevét, –
e. „Székvíz ér” mely a’ székes víztől vette nevét; – hol a’ föld kopár, –
f. „Kopója ér”, – vette nevét onnan, mert rendesen kopasz volt. –

Kelt Palotán 1864 Május 25^{en}

Kész Gábor
jegyző

Sísák János Biró
Szabo Balázs TB
Turi Pál sk

[186a]

Helynevek Pitvaros községből Csanád megyéből.²⁵

- 1^{só} pontra., Pitvaros község tartozik Csanád megye palotai szolgabírói Járáshoz. Minthogy a mellette fekvő két község u: m: Alberti és Ambrózfalva 1844^{ik} évbéni települőkörkor, Alberti Új, és Ambrózfalva Kis Pitvaros nevet nyertek: községünk régi Pitvarosnak neveztetett el. –
- 2^{ik} pontra., A község más névvel nem él, csak is ezen név alatt ismeretes az egész országban. –
- 3^{ik} pontra., A községnek soha más neve nem volt, csak a letelepülés előtt neveztetett k. k. Pitvarosi pusztának. –
- 4^{ik} pontra., A község az 1816^{ik} évi letelepülés után egy évre vagy is 1817^{ik} évbén a midőn a legelső bíró választott meg, neveztetett községnek. –
- 5^{ik} pontra., A község Nagylak m. város Evang: tót ajkú zselléreiből telepített s népesített. –
- 6^{ik} pontra., Köztudomásból egyebet nem lehet tudni mint, hogy a nagylaki szegény zsellérek Ő Cs. K. Apostoli Felsége Ferencz Császárhoz az 1815^{ik} évbén folyamodtak illetőleg némelyek személyesen felmentek a határnak haszonbérbe nyerhetése végett, mit ugyan azon év December hó 18^{án} a k. k. úradalommal kötött szerződés alapján meg is nyertek, s azon időtől mindég kincstári haszonbérés község. –
- 7^{ik} pontra., A község határában előforduló topographiai neveken kívül egyéb nevezetességek nem léteznek mint [186b] a' község határának három dűllőre let felosztása, mely dűllők 1^{só} 2^{ik} forduló és lóherésnek neveztettek el, – s egy halom melynél a nagylaki, palotai és pitvarosi határ földjei végződnek – elneveztetett Kríván halomnak, mivel egy palotai Kríván nevű gazdának földje e halomra szegül. – A község 3305 1100 □ öles holdból álló határa, Mezőhegyes, Nagylak, Palota, Alberti, és Ambrózfalva községekkel határos. –
- Kelt Pitvaroson Martius 26^{án} 1866

Normay János
jegyző

Pitvaros község Elöljárói:
Gvots Janos Bíró
Majo Martony m. bi

²⁵ A település leírását lásd még a 46. lapon.

[188a]

Helynevek.

Politikai közigazgatási teendőkre nézve Régi Pitvaros községéhez csatolt Cs. K. Mezőhegyesi pusztáról. –²⁶

- 1^{so} pontra., Mezőhegyesi Cs. K. pusztá Csanád megye Palotai Szolgabírói Járásban keblezett Régi Pitvaros községéhez tartozik. –
- 2^{ik} pontra., Eme pusztá más névvel nem él, csak is ezen név alatt ismeretes az egész országban. –
- 3^{ik} pontra., A pusztának soha más neve nem volt. –
- 4^{ik} pontra., Ezen pontra feleletünket nem adhatjuk, mert maga a Cs. K. Mén Intezéti Parancsnokság sem tud felelni. –
- 5^{ik} pontra., Katonaságból népesített, s most is csak katonaság lakja. –
- 6^{ik} pontra., Köztudomásból tudjuk hogy ezen pusztának legelője vagy is mezősége leginkább három szögű táblákra volt s van most is felosztva, innen vette nevét Mezőhegyes. –
- 7^{ik} pontra., Ezen pusztá oszlik négy kerületekre u: m: Mezőhegyes, Fetskés, Kamarás, és Pereg nevezetűekre; Mezőhegyesi kerületnek neveztetik azon rész, hol a katonaság székel, s hol a tisztí lakok, kaszarnyák, vendéglők, istálok s gazdasági épületek léteznek; Fetskesi kerületnek neveztetik azon rész, mely hajdan határos volt a Tatár járás alatt elpusztult Csongrád megyei Fetskés községgel; Kamarás kerületnek neveztetik azon rész, mely a k. k. uradalomhoz tartozó Kamarási pusztával határos; és végre Peregí kerületnek neveztetik azon rész, mely az Arad megyei Pereg községével határos. – Mezőhegyes [188b] határos, Batonya, Nagylak, Kís Új Pereg, Német Pereg, Kís Pereg, Ambrozfalva, Nagy Majláth Tkomlós és Pitvaros községek és Városokkal, és Kaszaper, Kovátsháza Tompa és Kamarás pusztákkal. – Területe 36,000 1600 □ öles hold, –

Kelt Pitvaroson Martíus 27^{en} 866

Normay János
jegyző,

Pitvaros község Elöljárói:
Gvots Janos Bíró
Majo Martony m. bi

²⁶ A település leírását lásd még a 80. lapon.

[190a]

[Sajtény]

Adatok

A' hazai helynevek gyűjtése tárgyában közlött Útatisítás szerint Sajtény községet illetőleg. –

1^{ső} Pontra.

Sajtény község fekszik Csanád megyében, Nagylaki szbírói járásban, a' Maros folyam partján, a' községben van 680 bel telek, lak épületekkel, és 60 üres telek, 3800 lakos. –

2^{ik} Pontra.

A' községnek csak „Sajtény” neve bír helyi, – és ország szerte isméretes elnevezéssel, román nyelven „Setín”nek is neveztetik, de csak a' nép nyelvén, írásban magok a románok is általában „Sajtény” magyar elnevezést használják. –

3^{ik} Pontra:

Hogy a' községnek hajdan valamely más elnevezése lett volna, arra a' mostani lakosok leg öregebbjei sem emlékeznek. –

4^{ik} Pontra.

Melly időből veszi a' község eredetét? azt sem köztudomás, sem hagyomány útján kipuhatolni nem lehetett. –

5^{ik} Pontra.

Hagyomány szerint bizonyos, hogy a' község ős lakosai szerbek voltak, de ezek meg a' francia haború előtt kiköltöztek, és a' szerb határ őrvídekre telepedtek, helyökbe pedig románok költöztek be, és telepedtek le, de hogy ezek, vagy amazok honnan erednek, bizony[190b]nyossággal megtudni nem lehet, a' románokra nézve annyi bizonyosan áll, hogy azok nagyobb része Erdély Országból származtak ide. – A' szerbekből jelenleg csak 3 Család van még helyben, – de ezek nyelvöket, nemzeti szokásaikat, szóval mindazt, mí nemzetiségöket jellemzi, elfelejtették, 's nyelvre, és nemzetiségre a' románokkal összeolvadva, eredetiségökről csak annyit tudnak, hogy ős apáik szerbek voltak, – 1855^{ik} év olta magyar Családok is kezdenek a' községben birtokot venni, és letelepedni, ugy szinte izraelíták is, ugy hogy a' két nemzetből jelenleg mintegy 50^{ec} rug a' Családok száma. –

6^{ik} Pontra.

A' név eredetéről, és értelméről, a' most divatozó elnevezésen kívül sem köztudomásból, sem hagyományból, sem pedig irott, vagy nyomatott emlékekből valamit kipuhatolni nem lehetett. –

7^{ik} Pontra

A' község határában előforduló külömbféle topographiai nevek következők: „Hada mare” nagy erdő a' k. k. uradalom birtoka, – „Zábrány” szilvás kertek,

Sajtény

– „Moro” fák káposztás kertek, – „Fancsika” szinte szilvás kertek, „Katrína, és Bucsína” két – a’ maros folyam által beiszapolt sziget mellybe fű, és ~~veszők~~ fűzfa veszők teremnek, és legelőkül használatnak, – „Tiskot” magyarul Tővíses kaszálló, – „Bobára” szinte kaszálló, – Diszrol, Felső, és Alsó Szelistye, Talamitya, – I^ő és II^{ik} Jorgován ugarföldek, – I^ő II^{ik} Rétos, és Funácz” tanyai szántó földek az utóbbi „Funácz” román nyelven anyít tesz mint szénát termő hely, – „Kernyítura” kanyarodás, a’ föld görbe kanyarodó fekvéséről veszi eredetét. – „Orzástyina” árpás dűllő, – Az előszámlált hely nevekből csak három Funácz, Orzástyina, és Kernyítura bir román [191a] értelmű elnevezéssel, a’ többi csak hagyomány útján maradt elnevezés, s minthogy a’ kózség első lakosai szerbek voltak, valószínű, hogy a’ többi hely nevek szerb eredetűek és értelműek lesznek. –

Kelt Sajtényban Junius 10^{én} 864.

Vastag Mihály Jegyző
által

P. H.²⁷

Dragán Spiridon
Biro

²⁷ A pecsét felirata: SAJTENY HELYSÉG PETSÉTJE 1837.

[192a]

Helynevek

Csanád Megye Székegyház (Nagy Majláth) községből. –

1., A megyének székhelye Makó, – a járásnak Palota. –

2., A községnek két féle neve él, a tulajdonképpeni Székegyház, és Nagy Majláth, – helybeli elterjedésel bír mind a két név, ország szerzte Nagy Majláth név volt ösmeretes. –

3., Mint királyi kamarai pusztának a régen el pusztult Székegyház községről Székegyházi puszta volt a neve, – méglen 1843 évben a mostani község telepített Nagy Majláth név alatt, ezen nevezet alatt volt 1848 évig. –

4., A község legkorábban 1843 évről Nagy Majláthnak, 1848. év óta pedig említetik Székegyháznak, úgy hogy az utóbbi név alatt használja a község a hivatalos pecsétet is. –

5., A község eleintén népesített Csanád megyei Reformata Dombegyház községből. –

6., Köztudomás szerint van Székegyház község határában az úgynevezett Telek föld, a hol hajdan a valódi Székegyház község állott, melyis a Tatárjárás alkalmával végképpen elpusztult, mit igazolnak a most mondott Telek földön szántások alkalmával fel forduló számtalan régi ház és templom romokból való téglá darabok, 's kútak ásása alkalmával talált nagy számú emberi csontok, – a mostani község midőn 1843. évben a magas kincstár által telepített Nagy Majláth nevet kapott, mely onnan ered: hogy ezen község telepítését Grof Majláth György úr ó nagy méltósága mint akkoriban volt administrator eszközölte, – méglen 1848. évben a Tekintetes megye által a községnek, a régi 's elpusztult Székegyház neve adatott, 's ez áll most is. –

[192b] 7., A község határában következő topographiai nevek fordulnak elő: úgy mint: a község körüli legelő. –

Békés megye Tót Komlósi tanyák, és Csanád megye Mezőhegyesi puszta tart felé ahol is egy nagy négyes határ halom létez, mely a mezőhegyesi, Tót Komlósi Ambrozfalvi, és Székegyházi határt jelöli – van az I.^{ső} forduló, – Ambrózfalva községe felé a II.^{ik}, Makói határ felé a III.^{ik} forduló öt öt magyar holdas szántó földek, – és Tót Komlós község határa felé Északnak a Lánzos szántó földek, ez utóbbibe van az úgy nevezett Telek föld is, – az előbb említett három forduló szántó földbe 100. ház szám után összesen 1500. hold, a lánzos földbe pedig 400. hold szántó föld foglaltatik. –

Van a határban a Makói határ felé mintegy 75. holdat tevő víz állásos Szík föld, mely nagy térnek neveztetik, amelynek hasznát soha nem lehet venni, van továbbá a község alatt szinte víz állásos Szíkes kistó, mely 30. holdat tesz, ez is haszna vehetetlen.

Nagymajlát

Miután a község határa átalyába véve igen Szíkes 's víz állásos, hagyomány 's köztudomás szerint erről neveztetett a régi 's elpusztult Székegyház, Székegyház községnek a mint hogy a mostani község is azon nevezet alatt áll. –

Van végezetre a határban – Tót Komlósi határtól kezdve Ambrózfalvi határig a község határában levő szántó földeken keresztül vonuló mint egy 300. holdat tevő úgy nevezett Nagy ér és számtalan kút **[193a]** kisebb nagyobb csurgók, melyeknek nagy része alkalmas időben jóféle szénát terem. –

Kelt Csanád megye Székegyházán Aprilis hó 20^{án} 1864. –

P. H.
1848.

Székegyház Községe
Elöljárói.

Nóvi Istvány
Bíró
Török János
T. Bíró
Vos Ferencz
Esküt

Borza János sk
Jegyző által

[194a]

Helynevek

Tornya községében. Csanád megyéből.

- 1° kérdőpontra: Tornya Mvárossa hajdonában Arad megyében volt bekebelezve, jelenleg Csanád megyéhez és battonyai járáshoz tatozik; a megyének székhelye Mako – a járásnak Battonya.
- 2^{ik} kérdőpontra. Tornya községének csak egy féle neve van, mely helybeli és Országszerte elterjedéssel bír, a község eredeti hely-nevét vette hajdonában a községnek nyugotí részben lévő helyen, hol jelenleg Ö Méltósága Marczibányi Antal Cs. K. kamarás urnak pompás kastélya díszes kerttel létezik – egy három toronnyal ellátott díszes uri kastélytól, ’s mint az alatti régi pecséten látható²⁸, miszerint a középső torony még egyszer magasabb volt a kastélynál, és ezen sík földön igen nagy távolságra látható lévén – Tornyanak neveztetett.
- 3^{ik} kérdő pontra: hogy a községnek hajdan más elnevezése lett volna hiteles adatokkal bebizonyítani nem lehet.
- 4^{ik} kérdő pontra: A község mikor említetik legkorábban? erre bizonyos adatokkal szolgálni nem lehet, mert arra hivatkozó okmányok vagy írományok hiányzanak annyí azonban bizonyos hogy Tornya községe mult 1732^{ik} évben a mezővárosok sorába felvéve volt és jelenleg is azok közzé számíttatik.
- 5^{ik} kérdő pontra: honnan népesítettet? az [194b] első telepítvényü lakosok voltak szerbek s körül belül 50 családból – későbbben románok magyarok németek és totok is letelepedtek.
- 6^{ik} pontra. a községi helynévre hívtakozo adatok nem léteznek, erre egyedül a község pecsétjének körirata = „Tornya Mvárosának pecsétje 1752” szolgálhat régíbb emlékül; koztudomásból említhető, hogy Tornya községe a kuruczvilág lecsendesítése előtt jóval népessítve létezett.
- 7^{ik} pontra. a község határában előfordulo többi topographiái nevek: Tornya községe belső helyiségre nézve következő nevek alatt uczánként van felosztva. 1. Serház utza 2. delí utza 3. román utza 4. nagy utza 5. temető utza. 6. rácz utza. 7. iskola utza – valamint szekí utza – és aradí ország út-utza – e két utobbi kereszt utza, – a községen keresztül vonul az ugy nevezetett arad pesti ország ut – valamint említésre méltó a’ száraz ér is – melly eredetét veszi az arad megyei jelesebb világosi hegyaljáról, és víz áradások alkalmával Szentés alatt a tiszába szakad esős időben sok hallal bővelkedik – ugy annyira hogy a vele kapcsolatba lévő árkokban is lehetővén fogni – a határ kültelekre nézve következő dülökre van felosztva. a.) A földbecslési munkálatok tartalmánál

²⁸ A lap bal szélén a község pecsétje látható.

Tornya

fogva I^o belső hely II. Libapást III. Ujtörés IV. Aradmegyei oldal V. Szionda k. k. pusztái oldal VI. Lebenyicsestye nevü dülökre van felosztva. – az egész község területe 2634 10/160 hold szántó, 1075 61/160 hold rét 330 24/160 hold legelő és 330 42/160 □ hold terméketlen föld mennyiségből áll. [195a] A hitel telekkönyvei felvételnél fogva pedig következő helynevek alatt: u. m. I. belső hely, II. Ujtörés. III. Lebenyecsíste. IV. kisbeszerika. V. Vedrácz és VI. Pristán nevü dülökbe van felvéve. – a fentebb kiirt és mivelési ágakra felosztott szántóföldmennyiség fekete székes föld – a kaszálló föld lapályos fekvésü lévén a kieszközölt vízvezető csatorna daczára is nagyobb része víz alatt állván az illető tulajdonosokat inkább kárral, mint haszonnal kecsegteti, halom domb létezik a határba kető, az egyik a libapást – a másik pedig vedrácz düllöbe.

Tornya községe határa – keletről aradmegyében kebelezett Nagy és Kís Varjas kertész községgel – ejszakrol a vízesi és MDeyházi pusztával – nyugotrol Szionda k. k. pusztával, – Délről O Pécska és Szederhatí pusztával határos –

A község területén létezik 396 ház – és 4. tanya – van egy R Cath Egyház plébánái lak és iskola. továbbá egy G. n. e. Egyház és iskola a lakosok száma áll 2248. lélekből

Kelt Tornyan Aprilis 5^{en} 1864

Fogarasi János sk
Jegyző

P. H.²⁹

Tornya Mváros Elöljárósága
Onya Tudor biro
Pasek János tvbiro
Maracky János Adoszedő
Ursz Vazille
eskúdt

²⁹ A pecsét felirata: CSANÁD MEGYE. TORNYA. 1840.

[196a] Tót Bánhegyes kincstári telep. községet
illető adatok.

- 1^{ör} TBánhegyes községe fekszik Csanád megyében székhelyével Makó és batonyai járásban székhelyével Battonya.
- 2^{ör} Ezen község csak egy, a fentebbi névvel él és ezen név ismeretes az egész megyében és környékben.
- 3^{ör} A község mindig ezen néven neveztetett.
- 4er A község legkorábban 1842 esztendőben említetik.
- 5^{ör} Népesítetett ujólag és nagyobbított 1856 évben, lakosai: tot Komlósiak, nagylakiak, csabaiak és orosháziak.
- 6^{ör} A község neve a fentebbi elejtől fogva, mely nevet a k. kincstári pusztától bánhegyes, melyen telepítve van, – vette.
- 7er A község a hozzá közigazgatásilag csatolt bánhegyes nevü pusztával együtt határos kelet felé Kunágotai pusztával, ejszak felé a bodzási pusztával és Ap-pátza községgel, nyugat felé a Kaszaperi pusztával és délfelé a kovátsházi pusztával.

Kelt TBánhegyesen April 7^{én} 1864^{ben}

Chrenka Mihály
jegyző által

Gáli János bíró

[198a]

Helynevek

Csanád megyei Tót Bánhegyes községből.

1. A megyének, kerületnek, járásnak, széknek neve hova a helység tartozik.

Ad 1.

Csanád megye székhelyével Makó, battonyai járás székhelyével Battonya.

2. A községnek, városnak hány neve él most ect.

Ad 2.

Tót Bánhegyes községnek csak egy neve él és az „Tót Bánhegyes” mely név ország szerzte ismeretes.

3. Volt e hajdan a községnek más elnevezése vagy tán csak különféleképp iratott a mostani hely név?

Ad 3.

Tót Bánhegyes községnek soha más elnevezése nem volt. Bánhegyesnek nevezetett mindig és a „Tót” szócskát egy pár esztendő, nevezetesen 1861 óta megkülönböztetés okáért használja miután még egy Bánhegyes van melynek lakossága magyar ajkú.

4. A község mikor említették legkorábban?

Ad 4.

Ezen község említették legkorábban 1842 évben.

5. Honnan népesítettett?

Ad 5.

Eredetileg népesített Nagylakról. 1856. évben történt nagyobbitása alkalmával népesített tót Komlósról.

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, irott vagy nyomtatott emlékből a név eredetiről 's a t.

Ad 6.

Nem léteznek.

7. A község határában előforduló többi topográfiai nevek.

Ad 7.

Nincsenek.

Tótbánhegyes

Jegyzet: Tót Bán hegyes község k. k. telepítvény, mely nevét a hasonló Bán-hegyes k. k. pusztától, melyen telepítve van, – nyerte. Lakossai tótok.

Kelt Tót Bánhegyesen 1866 Mártius 10^{én}.

Chrenka Mihály
jegyző által

P. H.

Csaprda János Biro

Csongrád vármegye

[1a]

Helynevek Algyő községből, Csongrád megyéből.

[2a] 1^{őre} Algyő község Csongrád megye Szeged járáshoz tartozik.

2^{ikra} 3^{ikra} Algyő községnek tudomás szerént a' legrégibb időktől fogva más elnevezése nem volt, 's valamint helyben, úgy országszerte ezen név alatt volt ismeretes. –

4^{ikre} Algyő község az öregek vallomása szerént II^{ik} Ulászló király idejében keletkezhetett, a' Szegednél szétvert fekete sereg néhány cseh csapatjából a' kik által a' mai napig fennálló templom is építetett.

5^{ikre} Lakosságát részint a letelepült csehek részint a' nagy kiterjedésű rétekből időnként lételepült lakóktól vette –

6^{ikra} Algyő név eredetéről kipuhatolni semit sem lehetett, annyí mégis áll, hogy régi iratokban Gyeő fordul elő 's hihetőleg hogy Felgyötől Csongrád mellett megkülömböztessék mint alantabb fekvő Algyeöre egészítetett ki,

7^{ikre} Algyő község határában több helynevek fordulnak elő: Szomolya szántó 's legelőkből áll az előtt rét volt, Kenderesi dülő szántó 's kaszálóból áll az előtt vízjárta rét volt: Peresér a' szomszéd Tápé községgel a' határt képezi szántó 's jó minőségű kaszálóból áll az előtt víz járta rét volt – Szárasháti dülő szántó 's kaszáló földből áll az előtt vízjárta – Nagyszénaság kaszállok ből áll szíkes tartalmú – Kisszénaság a' nyomási föld egy részét képezi kaszáló – Kender és Káposztás [2b] föld a' falú mellett a' lakosság burgyonya, 's egyéb veteménye van benne – Kunhátföldi dülő Szegedi határ mellett, fekete-sárgás halmos föld szántok 's kaszálloknak használtatik – Sövényház tanyák szántok 's rétes helyekből áll melynek egyes elnevezései: Akasztódombi dülő földje fekete szántó 's kaszálója kevésbé szíkes – Tofő-ági dülő fekete szántó 's kaszáló földje van hajdan víz járta – Szaporhegyi dülő fekete szántó 's kaszáló földje van mely a' rét mellett lévén a' víz sűrűn reá jön Bezurszékí dülő fekete 's székes szántó 's lapályos széles víz futora kaszállokkal – Romafü dülő fekete kaszáló 's szántó földdel bír, – Keczehalomí dülő földje homokos szántok – kaszálója nincs Eperjesi dülő szürkés van székes 's zombokos többnyire víz álló – Serkédi pusztá átalyában homokos székes 's semjékes föld, lovak, gulyák 's több ezer bírkák legelője – Nagy csuzd lapos semlyekes legelő – Kis kapczaszék séksó seprítésre használtatik. – Algyő község határját képezi északról a' Docz 's Tisza folyam, délről Tápé falú 's Szeged várossa 's végre Nyugotról: Szeged városi tanyák. –

Kelt Algyön 1864 évi Augustus 14^{én}

Jari Antal Biro

[3a]

Helynév magyarázata Csany kertész községének Csongrád Vármegye Csongrád járásában

„Csany” kertész község Csongrád Vármegye Csongrád járásában, a Tisza jobb partján fekszik, – határos Csongrád város tanyáival, és Vidratorok kertészszéggel. „Éjszakról”: – Míndszent és Szegvári réttel „Keletről”. – Tömörkényi tanyákkal – „nyugotrol.” – Sírohegy kertészszég és a Boksi majorsággal „délről.” –

Birtokosok u: m: grof Károlyi Alajos, és grof Károlyi György közösen egyenlő arányban.

A község területe 4000 hold, ebből szántás vetés alá rendessen felhasznál-tatik 1600 hold, a többi rét és nyomás vagy legelő. –

A Község áll 6. tízedből, 1^{ső} hol igaz csinos Templom és kítűnően szépen épített Parochia, ugyszintén Iskola, község háza s egyéb szebb épületek vannak „Nagy tízed” név alatt ismeretes. –

2^{ik} tízed neve „Kistízed” itt leginkább az iparosok találhatok. –

3^{ik} „Szeloldal” nevű, nevét hihetőleg onnan nyeré mert egészen körül van véve réttel a Szegvári és Míndszentivel van ezen tízednek egy csuf neve is „Picska város” ezen a néven legismertebb, ezen csuf nevét alkalmasint azért nyeré mert lakossai többnyire molnárok, és [3b] és halászok lévén a tétlenségük nejeiknek haza szerte ismeretes.

4^{ik} tízed neve „Szent kut” határos a Tömörkényi tanyákkal, kiszolgál a Csongrád Szegedi ország utra, nevét állitolag egy kuttol nyerte melynek vize gyogyerővel birt. –

5^{ik} tízed „Rávagy” néven ismeretes, ezen tízedről azt híszik a leg éltesebb emberek – hogy nevét onnant nyerte, mert az uradalmi tiszt részére adott da-rabb földet, a köz lakosság vissza venni ohajtá, – s így mint azon földre vá-gyoknak az vissza adatván a „Reá vágyo” – vagy „Rávagy” nevet megtartá. –

6^{ik} tízed neve „Zsigerhát” fekszik a Csongrádi tanyák s a Csongrád Szege-dí ország ut mentébe, nevét hogy miként nyeré bizonytalan. –

Csany községének összes lélek száma mintegy 3000. ez 8 Református 1. görög 11 héberen kívül mind Romai Catholicus

A lakosság élelmi forrása a dohány termesztés

Kelt Csany 1866 Januar 8^{án}

Hódy Imre pm
jegyző
Borsi Istvány
Biro

[5a]

Csany község előljáraitól

Tekintetes Beliczaj Tamás járási Főszolgabíró urnak

Csongrád

A Tekintetes Főszolgabíró urnak azon rendeletére melyben a helynevek míkénti eredetéről bővebb és a nép vénjei kihallgatásával egy kimerítő jelentés beküldése hagyatott meg, van szerentsénk tisztelettel jelenteni, miszerint a leg őregebb emberek kihallgatása után a következő „monda” szerü eredményhez jutottam.

1^{ör} Csany községe hogy nevét mitől nyerte bizonytalan hogy azomban már 1300ban létezett az kítűnik az Egrí Káptalani levéltárból, hol fellelhetők azon periratok mely az Egrí Káptalan és Pozsafy család közt Csany község határa felett folyt.

2^{ör} Csany község egyik tized része „Szent kut” nevezetü a nép álitása szerint onnan kapta nevét, hogy ezen tizedrészbzen hajdanta egy kut létezett mely gyógy erejű vízzel bírt, ezen kutat amenyiben a nép seregessen vándorolt oda, a felsőbbi hatóság betömeté, bámulatára egészen tisztan és még úditőbb vízzel ellátva találták, – s ezért „Szent kut” nevet nyert.

3^{ör} Sirohegy grof Pallavicin Alfonz örgrof birtoka nevét álitás szerint azért kapta, mert hajdanta egy elszegényedett fiatal nemesi család birta a férj imádata nejét de ez beteges lévén csak hamar elhalt, a banatos férj [5b] nejét a közeleli magaslaton temetteté el, hová naponként a hajnali órákban kijárt, s a bánat és a veszteség fájdalma erőt vévén rajta hangossan zokogott, mít a nép mint kedvelt urjok sirásat halván – a helyet „Sirohegynek” nevezé el, hová rövid időn bánatában kímult urukat ís temeték. –

Csany 1864 Majus 31

A Tekintetes Főszlgbíró urnak

Hódy Imre pm
jegyző

alázatos szolgája
Bossi Istvány sk
Biro

[7a]

Helynevek

Csongrád város községből, Csongrád megyéből.

[8a]

Csongrád város történelme 's a' határában levő helynevek elősorolása.

Csongrád város melytől a' hasonnevű Megye nevezetét vette, a' csongrádi járásban a' Körös folyamnak a Tiszába ömlésénél a Romaiak Perthisiumának helyén fekszik. Népeisége a' legujabb népszámlálás szerint 18 ezer lélekre terjed, kik mintegy 600 – izraelitát kivéve mind Ro. Cath. vallást követnek. Földes urok 1848-ig a' Gróf Károlyi nemzetség volt, jelenleg szabad mező város. Két részre oszlik u. m. ó és új a' nép elnevezése szerint belső és külső városra. A belváros a' külvárosnak csak mintegy hatod részét teszi, mely a' tiszától csak nem félszigetbe szorítva képezé az Ete által épített erős várat. A külváros a' mult század elején Gróf Károlyi Sándor által többnyire Hont és Nográd megye lakosaiból gyűjtött telepítvény. Régi várat, mely már egészen a' tiszába dőledezett, Béla király névtelen jegyzőjeként (lásd B: kir: névt. jegy. XL. fejez) a' szeri hongyülés után néhány évvel Ete az Ond vezér fia az összegyűjtött szlávok által építette, melyet neveztek a' szlávok saját nyelvükön Surungrádnak az az fekete várnak, – mit a' névtelen jegyző eként ir le: „azután pedig néhány év multával Ete az Ond fia összegyűjtván a sok szláv-ságot, Alpár vára és a' Böldi rév között igen erős föld várat építettett, melyet a' szlávok saját nyelvükön Surungrádnak az az fekete várnak neveztek,” – A' Surungrád elnevezés igen hasonló a Slavoniában fekvő Sarengrad vár-rom nevéhez, de 1075^{ben} 1^{ső} Géza király a' Szent Benedek Garam melletti apátságát alapítván, 's többi javadalmak között annak adományozván duna tiszta közén 's a' tiszta parton Csany (Chonu) helységet és Felső Alpár pusztát, ezen adomány levélben Csongrád Csernigrádnak 's lakosai polgároknak neveztetnek (Fejér Cod. Dipl. Tom I. pag 428 etsequi) „Ubi finecitur partes Cseringratiensium circum in via zonouk”; – később 1415^{lk} évben Zsígmond királynak a csanyi birtokra vonatkozó tanúszedési 's újra-igatási parancslevelében [8b] Csongrád város Cernegradiem név alatt fordul elő. Valódi neve tehát Csernigrád volt, mely magyarul fekete várat jelent (Cod. Dipl. Tom. X. volt. 5. pag 609) –

Történelmét illetőleg a' megyét egészen elpusztító Tatár és Török dulások folytán megsemmisült levéltárak hiányában keveset lehet feljegyezni; – mindössze is a' csongrádi plebania emlékiratai vetnek multjára némi halvány világ-fényt. Ezek szerint Csongrád Csernigrád vagy is Fekete város 2^{lk} Endre

király alatt oly népes város volt, hogy midőn a' király Csongrád földes urától (kár hogy neve nem jegyeztetett fel) a' tatárok ellen segítséget kért, 2000. fegyveres embert álitott ki a' sikra, mely hűséges szolgálataért a' város királyi város (Regia Civitas) czimmal ruháztatott fel, – hogy azonban e' czimet a' város mikor és mi módon vesztette el később, feljegyezve nincs.

Később e' népes és virágzó város a' századokon át dühöngött török háborúk alatt annyira elpusztított, hogy közönséges falu sőt végre pusztá (praedium) lőn, 's csak 4^{ik} Ferdinánd idejében akkoriban Bécsben lakó földes ura Schlick tábornok alatt lett mező várossá, – 1439^{ben} mint helység Kecskemét várossal együtt Erzsébeth királynő által a' Káthai nemzetségnek zálogba adott. (Cod. Dipl: I. köt. 428-434) – Idővel hajdan tekintélyes népessége oly csekély számra olvadt, hogy rendes lelkész helyett 1704. évig csak úgy nevezett szabadalmazottak (licentiati laici) kereszteltek 's hirdették az Isten igéjét; – 1704^{ben} nyert a' város első lelkészt, ki egy náddal fedett kiseded ima házban végzé az isteni tisztelet; később épült ugyan egy templom de csak fából, mely a' várossal együtt tűz által elhamvasztatott. Egy ezerhétszáz harmincz nyolczban Csongrád város lakóit a' keleti dögvész pusztította. A mostani külvárosi templom építése kezdetett 1762^{ben} és bevégeztetett 1769^{ben}. Mostani lelkésze sor szerint a 16^{ik}. Ezer nyolczszáz harmincz egyben a cholera ezen városban oly nagy dulást vitt véghez, miszerint a' lakosságnak csaknem egy ötöde elveszett. –

[9a] Hogy a' török meddig birta, s ez alatt mily viszontagságokon ment keresztül, – adatok hiányában úgy szolván semmi tudomással sem birunk, valamint arról sem, hogy a' több izben elpusztított várost időnként mily népeség lakta. De hogy huzamos ideig lakhatták a' törökök, onnét is kítetszik, mert a' belvárost még most is Tabánnak nevezik az öregebb lakosok, mely szó katonai város részt jelentvén török nyelven, – csak oly városokban örökösödött meg, melyek hosszú ideig viselték a' török igát, minők: Buda, Fehérvár s. a. t. melyek egy része máig Tabánnak neveztetik. Legrégibb lakói Szlávok illetőleg Bolgárok voltak, kik által Zalán legyőzete után néhány évvel Ete parancsából a' vár építettett. – Később magyarok lakták, mert a' várost környező helyek nevei századok oltá magyar elnevezéssel birnak, 's ezek között többen már 1075^{ik} évben I. Géza adomány levelében is mái neveiken neveztetnek; a' török világban egy időben Szerbek is lakták, mert a' nép ajkain forgó szóhagyományon kívül igazolva találjuk ezt Hornyik János Kecskemét város története című munkájában (II^{ik} köt. 500^{ik} lap) mely szerint 1679^{ben} Csongrádon Szerbek laktak, kik valamint a' temesi bántság nagyobb részében, a' kiirtott magyarság helyeit foglalták el, e' városbol azonban később minden nyom nélkül elpusztultak. A törökök itt lakása idejére vonatkozó szóhagyományok között érdekes többek között egy csongrádi nő hősies bátorsága. A várban lakó törökök sütő kemenczéi ugyan is a' várfalon

körül a' tizsa partján voltak, melyekben a' rébbe menekült lakosság sötét éjjeleken lopva sütögetett, amint egy nő viradatkor kenyereit kiszedvén, azokat csolnakába rakná, egy török lovas ör által feltartóztatott, a' nő azonban hirtelen betaszítá a' csolnakot, mire a' lovas török utána ugratott 's megtámadta, de a' nő felkapva kenyerei egyikét úgy vágta a' török fejéhez, hogy az lovárol leszedülve a' tiszába fulladt.

Csongrád város szomszédságában a' most létezőkön kívül a 17^{ik} század végeig következő helységek virágoztak: Böld, [9b] Felgyő, Szántó, Ellés, Máma, Gyója, Ujfalu, melyek most mint puszták tarták fen neveiket. A' legutóbb nevezettnek romtemploma köveiből épült a' csongrádi külvárosi templom alapja s falai alsó része, a' többiek templomainak már csak helye látható. Legtöbb régiségi nevezetességgel bir ezen elpusztult falvak között Böld, hol a' tiszán nagy közlekedésü átjárata van, mely már Árpád bejövetele alkalmával is rév volt, mint azt Béla kir. névt. jegyz. XL, fejez. említi: „Inter castrum Olpár et portium Beoldu”. – Tatárkelő, így nevezetik napjainkig egy átkelő hely a' kurcza folyamon, hol még ezen folyam el nem töltetett, a' tési rév vagy is átjáró létezett, mert a kurcza vize itt lévén legcsekélyebb, 's különben is Csongrádrol a' réten átvezető út e' tájon legmagasabb lévén az árvizek apadásával itt lehet leghamarább 's legcsekélyebb gázolással átkelni a' kurczán, 's a' monda szerint a' tatárok is ezért választák e' helyet átkelésre, hogy a' tési szigetre menekült magyarságot lemészárolják, 's valóban az alig 700 hold területü Tés szigeten nincs egy nyomnyi föld, mely alatt ember csont halmaz ne találtatnék. – Kelem. Nem csongrád határában, de azzal határos és Heves megyében fekvő Sas falu rétyében lévő tiszai félsziget, mely eredetileg Kelen nevet birhatván, nagy névrokonságban van a' Buda mellett fekvő 's Turóczi I. 11^{ben} említett kelen-földdel, mit valamint más a' szomszéd helységek 's puszták határaiban létező nevezetességeket azért nevezénk meg, mert ezen helyek előjárói 's pusztabirái fogalommal sem birnak helyneveik fontosságáról, annál kevésbé azok eredetéről.

Csany. E' jelenleg haszonbéres dohány termesző község nem létezik ugyan Csongrád város határában, hanem annak tőszomszédságában; mivel azonban a' határában levő tavak 's maga a' helység iránt 1075^{ből} igen érdekes adatok vannak, miket a' község szerény előjárósága nem ismer, nem tarték feleslegesnek e' tárgyban felvilágosítással szolgálni. Ugyan is 1075^{ben} ¹⁸⁰ Géza király Csany (Chonu) helységet akkoriban halász [10a] halásztelepet a' Garamszegi apátságnak adományozván, azt „villa piscatorum” czimmel nevezi, mely oklevélben előszámlálja a' telep határában létező halas tavakat: Osztra, Wosve, Sarostóú, Kenbij, Saperics, Sulmos, Eretova, Silu, Ertne, Handurtoú, Zuzga. Ezen tavak Zsigmond királynak 1415^{ik} évi tanúszedési 's újragittatási parancslevelében, mely Csanyt Csanyteleknek nevezi, így vannak nevezve: I. Osztora, II. Welső, – III. Sárosthó, IV. Kerebeő, V: Hapernyás,

VI. Solymos, VII. Eczetova, VIII. Filó, IX. Érteőve, X: Nándortó. XI. Zraga. Ezen tavak közül névszerint ma is ismeretesek a' következők: Sártó, Sulymos (a' sulyom nevű szurós tavi gyümölcsből, nem pedig Sólýmos, mint Zsigmond levele nevezi) Lándor (a' Nándortó népies neve) ez a' többi között legnagyobb tó, 's jelenleg Szegvár helység határához tartozik. – Becső. Neve egy nagy tónak, mely az újfalusi pusztának Csongráddal határos réjtjében a' Tiszához nem messze fekszik; – e' helynév eredetét vette Becsétől a' Drusba, Jerneiként Dorozsma testvérétől, kinek e' tó szomszédságában birtokai voltak, amint ez I^{ső} Géza királynak fentebb idézett 1075^{ik} évi adomány leveléből kitetszik, hol a' Garam melletti Sz. Benedek rendi apátságnak adományozott Felső Alpári jószág határai leiratván, többek között ezek olvashatók: „posten cum Beche fratre Drusba separata est terra juxta magnam seccum, unde a' Sule, dividitur in duas partes usque ad arborem vergudi; ubi finiuntur partes Csernigradiensium civium.” „azután Becsének a' Drusba testvérenek földjeitől elkülönözéstétett a' Nagy szék irányában (szerintem a' magnam seccum mást nem jelenthetvén) a' honnét két felé választó mesgye vezet a Vergőd fájáig, melynél a' csongrádi polgárok részeinek véghatára van.” – Karabota: egy mély tó neve a' csongrádi réten a' belváros közel szomszédságában, melynek neve iránt Nogel István keleten utazó hazánkfia meg kérdezte, azon felvilágosítást adá, miszerint kara-botag török szó, 's neve azon fekete vizi madárnak, melyet magyarul kara-katonának **[10b]** kara-katonának nevezünk; hihető hogy e' madarak egykor nagy számmal tanyáztak a' kérdéses tóban, a' belvárosban lakó törökök által maga a' tó is a' madarakról neveztetett el, 's a' nép nyelvén mai napig fentartott. – Húnyos. Nagy tó a' csongrádi réten, nevének eredete ismeretlen, némelyek a' húnnyoros rövidítésének vélik, de Jernei szerint (lásd Magy: nyelv. kincs. I. köt. 57. l.) Hunyos 1211^{ben} mint személynév jön elő. – Hamistó. – Nagy tó a' csongrádi réten, elnevezése régi lehet, mert Jernei magy: nyelv. k. I^{ső} köt. 51 lapon Hamistó (Homusthou) már 1225^{ben} neve volt egy halastónak, melynek holléte azonban meg nem mondatik. – Az itt elsorolt helyneveken kívül a' város határában még következők találtak:

I. Folyók.

1. Tisza.
2. Körös.
3. Kurcza, jelenleg a' tiszaszabályozás által eltöltött 's állóvá lett viz-meder, mely a' körösből kiszakadván, néhány mértföldnyi folyás után a tiszába ömlik, 's hihetőleg rövid folyásáról vette a' kurcza nevet, mely a' kurta vagy kurz szóból látszik alakítottnak.

II. Holt folyók.

1. Holt tisz.
2. Holt körös.

3. Morotva; ily nevezetű vizek a' tiszta vidékén több helyen találtnak, 's elnevezésüket az aqua mortua deák kifejezéstől vették, mely a' régi térképeken használtatott.

III. Erek.

1. Vidra, a' nép nyelvén vidre; nevének eredete kétes, némelyek a' vidra állattól származtatják, mely benne hajdan bőven tenyészhetett – mások ismét a vidre nevet a Vid-ere rövidítésének vélik, mivel tőle nem messze fekszik az úgynevezett Vid-halma.
2. Csukás; nevét a' bőven tenyésző csuka haltol vette.
3. Kereszt-ér, nevezetét alakjától vette.

[11a] IV. Tavak –
és mélyebb fenekék a' réten és mezőn.

1. Fejértó. Neveztetik székes fehér vizétől.
2. Görjen. Régi keties név, melynek eredete nem tudatik.
3. Dada. Hasonlóul régi név, mely nyelvünkön elagott nőt jelent, 's mint helynév megyénkben létezik. Jelenleg a tiszta szabályozás által kiszárittattott.
4. Maros-kereke. Egy kerekítő neve, mely elnevezést mi okból nyerhette nem is gyanítható, minthogy a Maros folyó ide hét mértföldnyire esik.
5. Györfös. }
6. Pandur. } nevének eredete ismeretlen.
7. Picsor. }
8. Szivágy. Neve onnét ered, hogy a' belvárosiak, melynek közelében fekszik, igen vágytak a' tó melletti terjedelmes háton legeltetni, mely magas fekvése miatt az árvíz alól hamar kiszabadulván igen jó korai szénát és legelőt nyújtott. Ilyen elnevezés Csany kertészség mellett Csongrád megyében a Rávagy is.
9. Sós tenger. Jelenleg végkép kiszáradt székes tó.
10. Dinnyés }
11. Dávid tó } nevének eredete ismeretlen
12. Saraló. Sáros fenekéről neveztetik így.
13. Görbe tó. Görbe alakjáról neveztetik.
14. Pap-tava. Hihetőleg a' Lelkész kaszálója volt ennek környékén egykoron.
15. Fényes tó. Egy sima felületű az az gaz és nád nélküli mély tó neve.
16. Libuj tó. Libuj nevezetű ember Csongrádon még most is él, hihetőleg ennek valamely elődétől vette a' tó nevezetét, mint ki ott halász vagy kanász minőségben huzamosan tanyázott.

[11b] V. Víz-fokok a' réten.

1. Hármas fok
 2. Sebes fok
 3. Nagy fok
 4. Libuj fok
 5. Rühes fok
- } a' magyarázat neveikben foglaltatik.

VI. Hátak a réten.

1. Várhát. A legmagasabb 's legterjedelmesebb hát messze földön, mely még az 1855^{iki} rendkívüli érvizből is magasan ki állott. Ugy látszik, hogy emberkéz alkotta a török világban, midőn a' rét száraz lehetett. Az említett évben egy föld alatti boltozatot mosott ki a' víz e' hát oldalán; – fájdalom elnevezése telyesen homályban van.
2. Záptető. Hihetőleg egy időben sok vad-madár-tojás lehetett rajta, melyeket a' második úgynevezett zöld ár május végén ellepvén ott zápultak.
3. Bő-telek. Széna termékenységről.
4. Vajhát. Gyenge szénájáról.
5. Rókalikas. Az egykor benne tartózkodott rókákrol nevezetes.

VII. Zugok a' réten.

1. Mámai zug a mámai réten Csongrád határában.
 2. Kesely zug
 3. Sárga zug
- } füveik 's virágaik színéről.
Ezen zugokat a' tiszta hirtelen kanyarulata képezi.

VIII Halmok.

1. Vid halma. Eredete ismeretlen.
2. Test halom. A' benne találtató csontokrol.
3. Kőhalom. Ezen állott egy pár század előtt az ujfalusi templom, melynek omladékaí mint fentebb említettett, a' csongrádi külvárosi templomba beépítették; – rajta most is sok elszórt kő hever.
4. Czigányhalom. Neveztetik egy e' század elején rajta lefejeztetett cigányrol.
5. Kettős halom
6. Keselyes.

[12a] IX. Határ-jelek.

- 1^{ör} Ibolyás. A' régi szőlők egy része, hihetőleg rajta egykor mint mezőn ibolyák termettek.
2. Halesz. Új szőlő neve a' csongrádi határban, mely ezen két szótól veszi nevezetét „ha lesz” az az ha terem rajta, akkor lehet szőlőnek nevezni.

3. Kónya-szék. Eredetileg konyha szék. Székes legelő, mely előbbi időkben a' mézárszékekkel együtt adatott haszonbérbe a' vágó marha feljavítása végett.
4. Lófogó. Egy keskeny zug a' csongrádi rétben roppant náddal benőve, melynek hajdan a' csikósok megfogdosni nem bírt lovakat ezen nádas zugba hajtották, hol a' legszilajabb csikót is megfoghatták.
5. Bokros. Nevét vette a' rajta sanyargó galagonya bokrokról.
6. Kilenczes. Legelő, mely a' rajta átvonuló kilencz értől neveztetett így, melyek azonban a' tiszta szabályozás folytán kiszáradtak.

X. Utak.

Császár út, nevét vette II^{ik} József császárnak azon lett utazásáról, mely út ez alkalomra rögtönzöttetett.

XI. Épületek.

Van Csongrád városnak négy osztályú fő elemi tanodája, mely 1859/60 ban roppant áldozattal építetett a város által, 's került mintegy 80. ezer pftba. – Valóban a' birodalom elemi tanodák között páratlannak mondható. 1860^{ik} év October 30^{án} Paitler Antal József váci püspök által fényes szertartással fel is szenteltetett, melynek tágas termeiben 8. tanító működik, 's benne évenként mintegy ezer tanoncz nyer oktatást.

XII. Lehegő.

Lehetetlen itt egy bár nem Csongrád, hanem a' szomszédos Péteri pusztá háttárában fekvő hely nevét meg nem említenünk, mely eredeti elnevezés nem egyéb, mint „Lehegő” neve egy magas szélhordta homok dombon levő szőlőnek [12b] 's melyhez forró nyárban csak nem tüdő-szakadással lehet feljutni, de igen jeles és erős bora nevét híressé tette a' vidéken.

Csongrád város pecsétjének
lenyomata.

régibb pecsét
1738^{ik} évből
P. H.

ujabb pecsét
1849^{ik} évből.
P. H.

Toldalék:

Az 1832^{ben} Pesten Vigand Ottónál kijött közhasznú ismeretek tárában L...u. aláírással ellátott közlemény, melyről fentebb említés tétetett, telyesen igazolatlan lévén történelmi becsnel nem bír, 's bár bővebb utánnézés eredményeül Simon Sámuel (Imago antiqu. Hung. Cassoviae 1733. Libr. I. Cap. XIII. pag 101) Partiscumot (nem pedig Parthisium mint L-u a' közhasznú ismeretek tárában nevezi) Csongrádra helyezi, – azonban ez több

történetírók szerint bár nem teljes bizonyossággal de még is nagyobb valószínűséggel Kecskemét város helyére teendő, – minők: Nígro velencei földíró, Otrókócsi, Foris Ferencz, Szentiványi Márton, Beél Mátyás, stb.

Fentebb említett azon álitás igazolására, miszerint Csongrád város lakosai 1679^{ben} szerbek voltak, idézzük Hornyik János Kecskemét város története II. k. 500. l. látható 's Kecskemét város azon évi jegyzőkönyvéből átitrt verses napló azon szakaszait, melyek Csongrád városára vonatkoznak szórul szóra.

[13a]

23. January.

(10 vers szakasz) Csongrádi Szarvasi Törökök most jönnek
Huszon öten lévén letelepdének
Estve Szőke Jánossal veszekedének
Reggel Csongrád felé tiz szánon menének.

Eodem die (az az Februar 13.)

(13^{ik} vers szakasz) Nyolcz szánnal Budárol gyalogok jövének,
Félő Kecskemétre bút ne kergetnének,
Az jó lakás után Csongrádra menének
Hogy tolvaj Ráczokban Budára vinnének.

18 Febr.

(15^{ik} vers szakasz) Az nyolcz szán gyalogosok Budára menének,
Az tolvaj Ráczokban el is emelének,
Az sok trakta után Budán békéllének,
Az szegény birák is csak haza jövének.

A belvárosi templom tornyában van egy csekély nagyságú 's alakjára nézve igen ős szerű harang, mely mintegy 30. év előtt a' belváros irányában a tiszta közepéből halászok által fogatott ki épen azon helyen, hol valaha a' régi csongrádi vár állott, de mely magas meredek homok partjai miatt már egészen a Tiszába dőledezett.

A külváros nyugoti részén egy hosszú utcza nyulik ki a' szőlők felé, mely alakjánál fogva a' hosszú fekvésű városnak mintegy farkát képezvén, Sárkány fark nevet visel. –

Kelt Csongrádon 1864 Junius 10^{én}

Virter Lajos sk prépost, plébános
Kádár Henrik
Marsovszky János
polgármester.

[15a] 2152/865. Csongrád Város Főbírájától

Tekintetes Beliczay Tamás
Csongrádjárási Főszolgabíró urnak!

Mult évi november 28^{án} és folyó évi Január 3^{án} 1671/1865 kig. számú rendeletére vonatkozólag hivatalos tisztelettel válaszolom, hogy a' Csongrádi helynevek összegyűjtése és magyarázata a MM. M. Kir. Helytartótanács 22675/1862 számú kegyes rendelete 's Tekintetes Főszolgabíró úr 61/1863 számú körrendelete folytán, már 1863.ban 's pedig Kertész László helybeli h. ügyvéd úr által elkészítettvén, Tekintetes Főszolgabíró urnak fennebbi sz. a. 's ugyan csak 1863. évi Május 10^{én} kelt körrendeletéhez képest a' helybeli Polgármesteri hivatal által azon évi Május hó 30^{án} – mint azt az akkori polgármester e napon kelt levelében jelenté is – egyenesen Pestre, Resö Ensel Sándorhoz elküldetett

Hozzájárulván ehhez azon körülmény is, hogy m. é. nov. 28iki 1071/1865. számú körrendeletéhez mellékelve körözött „Helységek jegyzékében, melyek a MM. M. kir. Helytartótanács által rendelt helynevek gyűjtését nem fogantositják vagy a' gyűjtést hibásan eszközölték” – Csongrád vagy területéhez tartozó rész említve nem volt, – 's így a' hivatkozott rendelet ránk vonatkozó nem lehetett, 's így nem alaptalanul menteknek éresztük magunkat egy oly hiánypótlástól, mely az által, hogy 1863^{ik} R. Ensel Sándorhoz maga az eredeti mű küldetett, másolata pedig – mint [15b] látszik – vissza nem tartatott, kétszeres fáradtsággal járt volna.

Többire teljes tisztelettel maradván, vagyok
Csongrád 1866 évi Január 13án

Csongrád város Főbírája

Tolnafi Ferencz

[17a]

[Derekegyháza]

Tekintetes Balog Lajos
szolgabíró Úrnak! –

Folyó év 591 és 1848 sz. alatti átíratára vonatkozólag következő tiszteletteljes jelentésemet teszem: –

A' Derekegyházi adóközség történeti multjára nézve a' község határában levő birtok részek elnevezéséből legcsekélyebbet is kiderítenem lehetetlen volt, miért is a' helyi elnevezéseket egyszerűen közlöm:

Derekegyháza valószínűleg a' régi kastély nagyobbszerűségéből.

Paptelek, birtok rész Mágocs felé, elnevezése nem tudatik.

Kéktó – jószénát termő kaszálló.

Tompahát – a' magoslatról, hol fekszik.

Ördögös, példa beszéd szerint, felette rossz rögös utjáról. –

Nagy Ujváros – állítólag régi község.

Kis ujváros puszta rész – mellette.

Kis Királyság

Nagy Királyság elnevezések eredetét kipuhatolni nem tudtam.

Terehalom puszta rész Nagy Királyságon a' hason nevü halom után.

Hegyes puszta rész Nagykirályságon elnevezése nem tudatik.

Melly jelentésem után teljes tisztelettel vagyok a' Tekintetes Úrnak

Derekegyház Julius 27^{en} 864

Kész szolgája
Preyssler László sk
felügyelő

[18a]

[Derekegyháza]

Másolat.

felügy 362/864. Tekintetes Balog Lajos szolgabíró Úrnak! –

Folyó év 591 és 1848 szám alatti átiratára vonatkozólag, következő tiszteletteljes jelentésemet teszem: a derekegyházi adóközség történeti multjára nézve a község határában lévő birtok részek elnevezéséből legcsekélyebbet is kiderítenem lehetetlen volt, miért is a helyi elnevezéseket egyszerűen közlöm: – Derekegyháza valószínűleg a régi kastély nagyobbszerűségétől. – Paptelek, birtok rész Mágocs felé, elnevezése nem tudatik. Kéktó, jószénát termő kaszálló, – Tompahát – a magoslatról hol fekszik. – Ördögös, példa beszéd szerint felette rossz rögös utjáról. – Nagy Újváros – állítólag régi község. – Kís Újváros puszta rész – mellette. Kis Királyság s' Nagy Királyság elnevezések eredetét kipuhatolni nem tudtam. Terehalom puszta rész nagy királyságon a hason nevű halom után. Hegyes puszta rész nagy királyságon elnevezése nem tudatik. – Melly jelentésem után teljes tisztelettel vagyok, a tekintetes Úrnak Dház Julius 27. 1864. Kész szolgája Preyszler László s. k. felügyelő. –

[19a]

Helynevek

Fábián Sebestyén községből, Csongrád megyéből.

[19b] az 1^{ső} pontra. Csongrád megye Szentesi járás az Alföldön

a 2^{ik} ~. Fábián-Sebestyén élő és országszerte ismert neve.

„ 3^{ik} ~. Nem volt soha.

„ 4^{ik} ~. Hajdan a' régi időkben, még az úgynevezett „tatárjárás” előtt falu volt, most puszta.

„ 5^{ik} ~. Jelenleg közbirtokosság lévén, a' vidékről

„ 6^{ik} ~. Semmit.

„ 7^{ik} ~. A' dülők nevei: Belső–Külső Fábián és Rekettyés. – 6 Csárdával, 5 majorral, – 4 száraz és 2 szélmalommal. – egy része ormos, de nevezet nélkül. Keresztül vonul rajta a' Kórógy és Rontó ér, mindkettő csak hó és eső vízzel telik meg, különben száraz és kaszálatik. A' Rekettyés semjékes, székes legelő, [20a] sűrű esőzésekör vizállás, a' Belső és Külső dülő ellenben többnyire szántóföld, kivéve ez utóbbinak egy „Mucsihát” nevű részét, melly székes legelő. – Keresztül vágja az egész határt az Aradi országút, mellyből a' határ közepe táján a' Békési országut kiágadzik. –

Külömben Fábián Sebestyén csak külön adó-községet képezvén, Szentes mezőváros határától körülövezve, hajdan falú, jelenleg több birtokosok által birtokolt puszta, – egyes különálló majorok és bányaépületekkel. – A' távol lakó birtokosok birtokai többnyire Szentesi lakosok által haszonbéreltetnek.

Ezelőtt az egész puszta Gróf Keglevics család birtoka lévén, azt jelenlegi birtokosai is nagyobb riszt azon ágon bírják, néhány adásvételi eseteket kivéve. Szentesen Junius 6^{an} 1864.

Sarkadi Nagy Mihály bíró mk

[21a]

Fábián Sebestyén.

Csongrád megyében, Szentesi Szolgabrói járáshoz tartozó puszta – Szentes várostól 1 ¼ mértföldnyire – Keletre Mágocs – délnek Donát ejszak Szt. László és Királysági pusztákkal – nyugotra pedig Szentes várossal határos – e' puszta

6254 $\frac{423}{1600}$ hold szántóföld

753 $\frac{1471}{1600}$ hold kaszáló

4 $\frac{1139}{1600}$ hold szőlő

1669 $\frac{81}{1600}$ hold Legelő

445 $\frac{26}{1600}$ hold Terméketlen

Összesen 9157 $\frac{110}{1600}$ katasztrális

hold Térmértéket foglal – 1500ik évben Porkoláb Márton de Nagy Váth et Mágocs aquisitionalis uton bírtokába jutott – már akkor is e' puszta a' mostani nevet viselte – és egy község ott állott – mely jobbágyasok által telepítve volt – mely község után a' puszta a' mostani nevét is megtartotta – 1662ik évben örökösödés által M. Gróf Keglevich Miklós bírtokába átment, mely család most is felét e' pusztának bírja – a' másik felét pedig az ugy nevezett Külső Fábiánt több közbirtokosok részint örökösödés részint vétel által bírják, –

E' falu eredetileg mikor és honnan népesített meg okmányilag nem bizonyítható be úgy szinte azt sem, mikor és minő indokok következtetések által, pusztított el – azon szobeli [21b] hagyományt melyet a' legvényebb lakosok adhatnak az: hogy e' falu a' mult század elein az akkori Török haború alkalmánál a' Ráczok által elpusztított és a' lakosság Szentesre menekült.

A falu helyiségét csak a' térképen meglátható, természetben már semmi nyoma nincsen – jelenleg az egész térség szántóföldé átvaltoztatott kivéven a' közelebbi és a' Korógy melletti halmon melyet Fábiáni halmot neveznek egy töredéki rom a' hajdan ott létezett Templomtól még fenáll – és valószínű hogy e' templomi patronus Szt Fábián Sebestyén vala – melytől a' falu is nevét vette. –

A jelenlegi lakosság mely e' pusztát lakja – részint a' kissebb közbirtokosság, részint kissebb haszonbérleőkől áll – azok általjában magyarok, vallásilag kevert Reformatus és R. Catholicusok – ezek 131. tanyákban láknak, az összes lélek szám körülbelül 620ra rughat.

A' pusztán keresztül és pedig ejszakrol nyugatnak huzodik egy ér (kifolyása a' Kőrösnek) melyet Korogynak nevezettnek, ezen Ér Szentes alatt a' Kurczába belefolyig – de mindhogy a' Kőrös mar szabályoztatott és töltéssel ellátott, ez

Fábiánsebestyén

Ér most végképpen kiszárítva van, és jelenleg a' leg jobb kaszáló továbbra vannak még nevezetes helyek u. m: a' Reketyés, Mutsihát, és Lapostó, mint [22a] három térségek hajdan vizállások valának – de a' Korógy kiszárítása óta mint Legelő és kaszáló használtattnak.

Kunhalmok léteznek a' pusztán 5. következő megnevezéssel u. m:

- a) Bazso halom
- b. Erdey halom
- c Dobossy halom
- d fekete halom és
- e. Fábiáni halom.

Csárdák vannak három és pedig a' Korógyi csárda az Aradi és Békéssy uton a' Korógy mellett – a' Kukuricza és Miketzi csárda pedig az aradi ország uton.

Ország utak léteznek kettő –

- a') Az Aradi ország út mely Szentesnél a' pusztán átmegy és nyugattól keletnek vezet, ott a' Mágocsi pusztát érinti – ezen út hajdan gőből járás volt
- b) a' Békéssy ország út – mely az aradi országuttal egyetemben a' pusztára átjön – de a' pusztá középpén ejszaknak elágazik és a' Királlysági pusztát érinti –

Szentes 1865 évi Dezsember hó 30^{án}

Sarkadi Nagy Mihály
mk bíró

Póss Márton
Jegyző

[23a]

Helynevek.
Fehértó községből Csongrád megyéből.

Az adat gyűjtés következő pontokra terjed ki:

1. A megye Csongrád, Kerület Csongrádi, Járás Csongrádi, Székhely Szegvár.
2. A községnek élő neve fehértó, s csak ez bír helybeli elterjedéssel.
3. Hajdant s most e község egyedül ez egy elnevezéssel bírt és bír.
4. E község mintegy 100 év óta említetik.
5. E község a Csongrádi határból népesített.
6. Köztudomásból lehet tudni, hogy e község a Fehértó nevet a nyugati oldalán álló (széleín széksó termő közepén vizálló) elterjedt lapályos tó-tól nyerte, melyet székes fehér széksója és víze végett fehértónak neveznek.
7. Mínthogy e község a csongrádi határban létezik s csak 150 lélek szám 260 hold háttas homokos szántó föld és mint egy 600 hold víz állásos szék tóból áll, semmi más külön nevezetű feljegyzéssel jeles pontjai sem lévén. –

Kelt Fehérton Május 24^{én} 1864.

Toth Józef
bíró
Kalmár József
jegyző

[24a]

Helynevek

Fehértó községből Csongrád megyéből.

Az adat gyűjtés következő pontokra terjed.

Ezen község magyar ajku lévén s 23 házból áll, Grof Károlyi Györgytől van hasonbérelve, dohán természetssel és szántás vetéssel foglalkozik népe; A Csongrádi határban kebeleazve keleti oldalán mellette a Míndszentí határból az ugy nevezett Tömörkényből megy egy ut fel Kisszállása és Félegyházának; Keleti oldalán az alsó sarkán kettős határ vagyon Tömörkényi és Fehértói, a határ mellett fölülről 10 ölre egy csücskö sarkon áll egy fehér kö kereszt, s ettől feljebb 100 ölre a Fehértói csárda Kováts és bognár méhely, a csárda környéke háta homokos szántó föld, a csárdától délnek 120 ölre vagyon egy homok lapály, mely torbágnak neveztetik, ezen torbágy mellet huzodik fölfelé egy düllő, s ez Csárda düllőnek neveztetik, ezen düllötől délnek vagyon a közép düllő, ebben vagyon a községnek iskolája, harangja és keresztje s a keresztől ezen közép düllő kereszt düllőnek is neveztetik, ezen közép kereszt düllötől ismét délnek esik a szék düllő és kákás oldal, s ezen szék és kákás két oldalról fölvan árkolva, s így a szék neveztetik két árok közinek is, és mikor télben sok esőzés és havazás vagyon a fehértó víze föl árad, akkor ezen két árok között folyik le a Tömörkényi határba s onnan a tiszába, tóvábbá ezen két árok köze sertés és líba járásnak használtatik közösen, a közepén vagyon egy domb mely dulhátnak neveztetik, hajdant Dul Pál kanássza tartozkodot rajta s attol nyerte a Dulhát nevet. –

[24b] A dulháttól föl nyugatnak van a tó, s kiterjed téli nyugatnak a Péteri határra, nyári nyugatnak pedig a kisszállási határra. a toban a Péteri és kisszállási határt egy málo kö jelvény képezi; A tó szélén némelykor széksót is lehet söpreni; A tó vízében némelykor hal is jön a tiszáról fojás alkalmával, és míndamellet temérdek sok vad lud és vadkácsa, gém s más egyéb szárnyas vadak tartozkodnak benne, de gyakran ki szokot száradni, s ilyenkor ki vesz a hal belüle s a szárnyas vadak is eltávoznak más vidékre. –

Fehértó községétől nyári keletnek Csongrád város egy állomás, délnek Tömörkénnyel határos s Míndszent egy állomás, nyugati oldalát a tó környezi, a tó pedig téli nyugatról Péterivel nyári nyugatról Kisszállásával határos, északrol mínd a tot mínd a községet a Csongrádi tanyák környezik. –

Kelt Fehérton 1865. December 26^{án}

Toth Jósef
bíro
Kalmár József pm
jegyző

[26a]

[Felgyő és Vidratorok]

Tekintetes Fő Szolga Biro Ur!

A folyó Évi 246^{ik} szám alatti rendelet következtében a N. M. M. Kír Helytartó Tanátsnak 9541^{ik} számához csatolt Pesty Frigyes kérelmére vonatkozó községünk eredetiségéről 's nevérol helyliségéről nevezetességeiről meg kívánta-
to jelentéseket hivatalos tisztelettel betérjesztyük ugyanis.

Felgyő és Vidratorok egyesült községek Csongrád megyében Csongrádi járásában Csongrád városához $\frac{3}{4}$. Csany községéhez $\frac{1}{4}$. állomásnyira éppen az ugy nevezett Vidra érnek mely is Ketskemét várossán felül ered, és felénk nagyobb havazások idején, és nyaranta több esözésekből nevededik, felénk hömpölyög és községünket keresztül vágva a Tiszába enyészik, majd minden évben kiszárad, a Tisza vize folyásától 400 ölnyre fekszik.

A község maga dohány telepitvényesek a Méltóságos Grof Károlyi Istvány tulajdona, lakossága RCatholicus. – Haszonbéres szántó földjei jelenleg 567 Hold 608. □ öl Rétre düllő alj földje 14. Hold 1026 □ öl Rétiföldje szinte haszonbéres 's nagyobb része már fel szántással ál mint már kiszántott rétet használgják a lakosok vagyon 384 Hold 648 □ öl legelő pedig a mi jobbadán székes föld tulajdonú 239 Hold 1150 □ ölet tészen 's így öszvessen 3575. Hold 23 39/40 □ ölből ál.

A község emberi emlékezet olta mint egy 150 éves a neve mindég a jelenlegi volt. – Népesítése emberi emlékezetnél fogvást jobbadán Szeged városából történt 's mindég dohány termeléssel foglalkozott jelenleg is a Magos Kincstár részére természetik. –

A nevezetességek között fel emlitetik itt az, hogy községünk határában két nagyobb szerü téglából épült régi hagyomány szerént Imaházak lehettek azoknak romjait a mostani élők is szedték ki a földből – jelessen az ugy nevezett Torony alatti téren állott az egyike, mellynek közelében sír emlékek sír gödrök, de még emberi csontok is találhatok; – a másik pedig az ugy nevezett Epres földi oldalon állott. – Földje a határban lévönek nagyobbadán fekete homok tulajdonságú egy része azonban igen silány homok. –

Mellyetén meg hagyáshoz képpést tészszyük hivatalos jelentésünket. telyes tisztelettel vagyunk

A Tekintetes Fő Szolga Biro Urnak

Felgyön 864^{ik} Év Majus 23^{an}

Balogh János sk Jegyző

alázatos szolgálai

Felgyő Községe Bírái

Kész Antal × biro

Ats János mk. Eskütt

[28a]

[Hódmezővásárhely]

Hód-Mező-Vásárhely város fekszik Csongrád megyében, a' tiszától keletre mintegy $\frac{1}{2}$, – 's a' marostól éjszakra $1\frac{1}{2}$ mértföldnyi távolságra.

Határos éjszokról: Mintszent, Szegvár helységekkel és Szentés várossal; keletről: Orosházával, Tót-Komlóssal; delről: Földeák helységgel, Makó várossal, nyugotról: Algyő helységgel, 's a' Sövényházi, dóczyi és anyási rétföldekkal.

A' megye felosztása szerint tartozott, 's tartozik az úgy nevezett tiszántúli járáshoz. Már 1849^k évben rendezett tanáccsal birt; de e' jogát az interregnum 12. éves időszaka alatt nem élvezhette: 1861^k év óta azonban ismét gyakorlataba lépett.

Lakosainak számát – mely a' legutóbb 1857^k évben eszlözlött népösszeírás óta is tetemesen növekedett – körülbelöl 50,000. főre tehetni; kik közül mintegy 34,000. helvét hitvallású, 12000. Rom. Catholicus, 's a' többi 4000. evangelicus, görög nem egyesült és héber.

Régi egész határa 265,000. hold területet foglalt magában; miután pedig a' város és volt földes ura között a' legelő elkülönzés 1847^k, – 's a' rét elkülönzés 1852^k évben egyességileg megtörtént: a' város jelenlegi kizárólagos tulajdon határa mintegy 125,000. hold maradt. –

Maga a' tulajdonképeni város 1635. hold területen fekszik. A' városi lakházak száma 5061., a' tanyai és pusztalok száma pedig – ez utóbbiaké [28b] együttesen 2766ra megy fel. –

Hód-Mező-Vásárhely város nevezetét vette az alatta elnyúló, s mind két végével nyugotra kanyaruló félhold alakú tótól, vette továbbá azon szép rónamezőségről, melyen határa több mértföldre elterül; 's végre mondhatni – az egész vidéken vásártartásra legalkalmasabb helyzetéről.

Neveztetett hajdan még Vásárhely, Makó-Vásárhelynek is, a' vele délkeletről határos Makó városától, (Lampe „Historia Ecclesiae reformatae”) mivel a' régi időben a' makói esperességhez tartozott. E' nevezete olykor olykor még a' mai időben is előfordúl; de nem általános, sőt leginkább a' köznép előtt nem is igen ösmeretes; – a' Hód-taváról vett elnevezés ennél szokottabba 's természetibb is; czimerén is – mint a' város avólt, 's most élő pecsétén, és ezenkívül a' ref: egyháznak 1741^k évben megújított kőkerítése ajtaja felett levő kőfaragványon is látható – egy fél hold van, mellette irányosan balra a' nap, 's alatta egy kar kezében három nyilvesszót tartva. E' czimer jelentőségét – a' mennyiben arra adatok nincsenek – telyes bizonyossággal meghatározni nem lehet. Legtöbben azt mondják és hiszik: hogy a' nap és hold, – mint a természetben rendes tenyésztetők – a' lakosok rendes foglalatosságát,

szántásvetést, gabonatermesztést 's jószágtenyésztést ábrázolják; a' megszo-
kott nyilak pedig harczképességek, [29a] 's készségüket jelzik. –

Hogy a' Hód-tava félhold alakjától vette elnevezését, alig lehet kétségbe
vonni; azonban némelyek azt is beszélik és akarják tudni, hogy hajdanta e'
tóban 's rétes környéken nagy számmal hódok tanyáztak, 's ez okon elneve-
zése eredetét ez állatok nevéől származtatják; érvül hozván fel: hogy ha a'
holdról neveztetett volna a' tó, 's a' tóról a' város, akkor a' legrégebb iratok-
ban is nem Hód, hanem Hold tavának és illetőleg Hold-Mező-Vásárhelynek
kellene írva lenni. Ez állításra azonban csak azt jegyezzük meg, hogy mint
tudva is van, néhány századdal ezelőtt a' helyesírás még igen gyenge lábon
állott, 's a' holdat könnyebb kimondás okáért köznyelven hódnak mondatták
és így irták is le. A hold-tava meg kevés évek előtt is a' tiszta és maros folyók
kiöntései által tartatott fen, 's a' nagyobb áradások alkalmával a' szomszédos
Szeged várossali közlekedésre alkalmas eszközül szolgált: jelenleg azonban
szintén a' tiszaszabályozási munkálatok e' vidéken előhaladtak, sőt nagy
részben be is fejeztettek, csak névleg tó, mert végképen kiszaradt, 's dúzsan
termő szántóföldé vált. –

Hód-Mező-Vásárhely város legelső keletkezése idejét 's történetét homály
borítja. Mondják hogy a' legrégebb időben Hód és Vásárhely nem egy, ha-
nem két külön önálló helység volt. Az előbbi mikor, miként ke[29b]letke-
zett, 's eredetileg hol fekszik? sem a' levéltári okmányokban nyoma nincs, sem
hagyományilag fön nem maradt; csak következtetni lehet, hogy hasonlóképen
a' Hód tó partján Vásárhely tó szomszédságában létezett, 's ezzel mindenek-
előtt nem csak területében hanem elnevezésében is egyesült. A' mi Vásár-
helyt illeti, – erről a Váradai főegyház sekrestyéjében talált „Ritus explorandae
veritatis per iudicium feni candentis” című könyvben az előszámlált városok
és helységek között, mint már 1235^k év előtt létezőről említés tétetik. Ekkor
még Vásárhely nem a' mostani helyén, hanem egy kevéssé alább, a' Hód ta-
vának keleti – a' város most úgy nevezett újavárosi része felőli partján azon
helyen feküdt, hol most az elhagyott hajdai ó temető vagyon, 's hol némely
öreg emlékezetek szerint egyházának körülzánczolt dűledek, 's mellette
egy kút és egy sírbolt ez előtt mintegy 50. évvel is még láthatók valának, sőt
a' tégladarabok 's edénycserepek máig is félreismerhetlen tanújelei.

A IV Béla Király uralkodása alatt 1241. 1242. és 1243.^{ban} majdnem három
évig tartott tatár pusztításnak Vásárhely, 's hihetően a' már okkor véle csat-
lakozott Hód helység, a' határában létezett, 's alább megnevezendő számos
helységekkel együtt áldozata lett, 's hogy ezután újra mikor épült fel, bizony-
talan. Régi öregek firől fira átadott szavok után hi[30a]telre emelkedett, hogy
a' tatár, török 's kurucz járásban elpusztult helységek életben maradt lakoi-
sai Hód-Mező-Vásárhelyre, mint a' tiszáig legnépesebb helyre gyülekez-
tek, 's annak lakosaival egyesültek. –

Vásárhely határában levéltári adatok szerint 19. helység említettik, u: m: Mártély, Körtvélyes, Rét-Kopáncs, Gorzsa, Batida, Szent-Király, Férged, Szent-Erzsébet, Szöllős, Csomorkány, Sámson, Fecskés, Veres- másként Peres-Kútas, Tót-Kútas, Újváros, Mágócs, Solt, Rarós, Derekegyháza, – melyek egy 1727. évi Julius 5^{en} két okmányánál fogva, mint már akkor majorsági földek (praedia) Gróf Károlyi Sándor az időbeli földes úr által, az egy Derekegyháza kivételével Hód-Mező Vásárhely város lakosainak 3500. rhénes forint taxa mellett átadattak.

Az előszámlált helyek bővebb ismertetéseül:

Mártély, fekszik a' várostól éjszakra, a' Mintszenti tanyák alatt, a' tiszának innen eső partján. Kevés évvel előbb még kis kertész község volt; de a' tulajdonos Gr: Károlyi család által felosztatott, 's csekély számú lakosai egy ott közelben eső vásárhelyi tanyán telepedtek meg: most szántóföld, és maig is Mártély néven ösmeretes, sőt a' vasárhelyi tanyáknak az azon környéken elterülő nevezetes részét is e' néven nevezik. Elnevezésének története nem tudatik. –

[30b] Körtvélyes, esik Mártélytól a' tiszamentén lefelé Vásárhelytől éjszaknyugotra, alig ½. mértföld távolságra; a' tiszra keresztül metszi. Atellenben van vele (Zer) a' mai Pusztaszer, feljebb (Olpár) Alpár, (Surungrád) Csongrád, (Beuldu) Bód. Jelenleg többnyire vizállásos rét; terem gyékényt, nádat, szénát. A' Szárnyas vadak hazája, 's halászatra is alkalmas hely. Béla Király névtelen jegyzője által Curtueltounak neveztetett; azomban maig is csak Körtvélyes néven ösmeretes, 's így hívják az ott – a' tiszra innen eső partján levő rakodó helyet is. Részint a' Gróf Károlyi család, részint Vásárhely városának tulajdona. –

Rét-Kopáncs, olykor olykor Koppancs néven is fordul elő. Esik a' várostól délnyugotra, az úgy nevezett nagy rét közepén, 's alatta terül el a' vele hason nevezetű, korábban halakkal bővölködő Kopáncsi-sík vagy tó, melynek keleti partján egy – kettős malom hely, továbbá egy – közbeszéd szerint még a' Rómaiak által készített kövecses út, és végre alsó- közép- és felsőtelek néven ösmeretes emelkedettebb helyek, a' hajdani Kopáncs helység létezésének mind meg annyi emlékei. Jelenleg vizmentes, tőkélletesen kiszáradt rét; magasabban fekvő része szikes természeténél fogva leginkább kaszálónak és legelőnek használtatik, a' sík pedig, mely a' tiszra felőli oldalon az algyői rét-földekkel határos, 's éjszakai részével a' Hód tavával olvad össze – jó gabona-termő föld. Ez is részben a' Gróf Károlyi csa[31a]lád, 's részben a' város egyes lakosainak elkülönzött magán birtoka. Elnevezésének története szinte nincs tudva. –

Gorzsa, Batida, Szent-Király, mind a' három a' várostól délre, a' hód tavánál nyugoti oldalán szinte a' nagy réten terül el. Legközelebb esik a' városhoz Szent-Király; azután jó alatta Gorzsa, 's még alább Batida. Mind

kiszáritott, 's legelő, kaszáló, és szántásvetésre is alkalmas földek. A Gróf Károlyi Család magán birtoka. – Gorzsa és Szent-Király elnevezése történetéről semmit sem tudunk, Batidáról azonban hagyomány szerint azt beszélnek, hogy midőn a' Kuthen fejedelem alatt 1239^k évben hazánkba bejött, 's a' Temes, Körös, és Maros vidékein megtelepült kunokkal egyesült tatár csorda, verengzéseit folytatandó – Vásárhely határába is betört, többek közt Batidát is áldozatául szemelte ki. Azonban minthogy e' helyet minden oldalról ingoványos rétság, alatta egy nagy sik, 's ezek védelmezték, 's a' könnyűszerrel hozzájuthatást lehetetlenné tették: a rablócsordát vezető Parancsnoknak – Batu Chánnak – egy részére szerencsés eszme villant meg agyában, 's erre rögtön egy közeli éren át hidat veretett, melyen átkelve, a' helységet csakugyan elfoglalta, lerombolta, 's azután irgalmatlanul legyilkolta. A' [31b] kegyetlen Chán nevére, 's illetőleg a' parancsára készült hidról a' hely máig is (Batu-hidjának) Batidának, 's az ér (Batuerének) Baterének, a' sik pedig – melybe az ér ömlött – Batidai síknak neveztetett, 's máig is neveztetik. Ebből az is látszik, hogy a' helységnek eredetileg nem Batida volt a' neve hanem valamely más nevet viselt. – Ugyancsak a' nagy rétből a' most említettekkel szomszédosan esnek, – és pedig Gorzsától nyugotra: Földvár, Kovázd, 's keletre: Szikáncs vagy Szikkáncs, mely utóbbi a' szinte e' nevet viselő városi tanyákkal határos; nem különben Batidától délre egész a' földeáki határig leterjedő Gingécz vagy Kingécz, ez hihetően szinte valamelyik tatár vezérfőnökről elnevezve. Hogy ezek is helységek lettek volna, adatok ugyan arra nincsenek: de még is nem valószínűtlen, és éppen azért említették is meg. Hasonlóan a' Gróf Károlyi család birtokai, 's Szikáncsnak egy része a' városi közönségé, mind kiszáritott rét, 's most legelő, kaszáló és szántó föld. –

Férged, Szent-Erzsébet, Csomorkány, Rárós, mind szántó tanyai földek. Esik az előbbi a' várostól délkeletre, Szent-Erzsébet, Csomorkány főlebb keletre, 's utóbbi éjszakkeletre. Neveiket maig is megtartatták, 's a' környékükben eső tanyák csoportozatai is róllok neveztetnek. Csomorkány [32a] elpusztult egyházának mintegy két öl magasan fönálló községeit máig is mutatja. –

Sámson, esik a' várostól délkeletre a' Csomorkányi tanyaföldek, Tót-Komlós helység, 's a' Fecskés pusztarész szomszédságában. Egy része hajdan Hajlásnak neveztetett, 's máig is Kis- és Nagy Hajlás néven ösmeretes; mi onnan veszi eredetét, hogy a' mint a' Száraz-ér Tót-Komlós helysége alatt a' szőlők felső végénél a' Vásárhelyi határba jő, – előbb fölfelé, azután lefelé Sámsonnak két helyen kanyarulatot tesz, 's az e' kanyarulatban vagy hajlásban eső földek neveztettek, 's neveztetnek Hajlásnak. Sámsonhoz tartozik Tót-Kútas. Kútasnak miért hívják bizonyost nem tudni. Mondják hogy rajta nagy baromkúta volt, 's valószínű, hogy Kútas nevét ezekről viseli, Tót-nak a' vele éppen határos Tót-Komlós helységről és azért neveztetett, hogy a' másik Veres- vagy Peres Kutastól megkülömböztessék. Mind Sámson, mind

Tót-Kútas Gr. Károlyi György magánbirtoka. Van rajta három majorság, 's egy kis részét szerződvényes kertészek lakják. –

Szöllős: Sámson, Orosháza és Tót-Komlos Szomszédságában. Mind szántó föld, részben a' Vásárhelyi lakosság, legtöbbnyire pedig Gr. Károlyi György és István tulajdonok. Itt láthatók máig is a' „Nagy- és Kis tatár” nevezetű sánczok a' tatárok ottan volt táborozásánál, 's rombolásainak tanújelei. –

[32b] Veres- másként Peres-Kútas. Esik a' városi tanyáktól keletfelé a' pusztán. Szántó föld, 's a' vásárhelyi lakosok egyes tulajdonához tartozik. Hajdani helyét jelenleg egy csárda felőli, mely most is Kútasi Csárda nevet visel. E' környéken is több nevezetes baromkút állott, 's úgy vélekednek hogy Kútas nevét ezektől vette, – Veresnek a' Csárda egykor veresre meszelt falától, peresnek pedig azért neveztetett, mert a' több rendbeli gulyákat 's méneseket őrző pásztorok itatás alkalmával egy különösen bővizű kút felett rendszeren czivódtak, perlekedtek. –

A' most említett Kútaskól délre van Fecskés. Nagy kiterjedésű telke, 's az azt környező csalános bokros a' feldúlt helység fekvését, 's létezését igazolják. Hasonlóan szántóföld, 's az egyes lakosok tulajdona. –

Derekegyháza, továbbá Ujváros. Esik az előbbi a' Mártélyi tanyáktól keletre, 's a' városi tanyáktól éjszakra a' Szegvári és Szentesi tanyák alatt; utóbbi pedig amattól éjszakkeletre szinte a' szentesi tanyák alatt. Gróf Károlyi István magán birtoka. Különösen az előbbin igen szép majorsági épületek állanak, 's beszélnek, hogy elnevezését is épen egy ott épült derék házról vette.

Mágócs. Fekszik Derekegyházától keletre, 's Újvárostól délre. Nevét vette a' rajta kereszt[33a]túl keletfelé Szent-Tornyanak vonuló Mágócs erétől. Hajdani helysége nem messze a' most fönálló majorsági épületekről a' Mágócs ér egyik hajlásában feküdt. Mint egy 40. évvel ezelőtt szántás alkalmával, e helyen urna darabokra, emberi csontokra, apró és nagyobb ezüst pénzdarabokra, sőt egy kövel falazott kisszerű pinczére is akadtak. Gróf Károlyi Lajos magán birtoka. –

Solt. Esik a' város alatt keletre, 's terjed a' körtvélyesi tiszai. Szántó föld, az egyes lakosok tulajdona. – Némely okmányokban, de köznyelven is Sót-nak nevezetik.

Mint több helyen érintve volt, az előszámlált elpusztult helységek neveztüket máig is megtartották, sőt nevezetük alatt nemcsak a' fekvésüket jelölő telkek értetnek, hanem környékükben nagyobb területű részek is róllok neveztetnek; de ezek egyes részei ismét külön régi elnevezéssel bírnak, melyeknek például a' tanyai és pusztai földeken:

Kender tó hát. Egy kis tóról, mely hajdan a' lakosság kenderasztatója volt.

Darvas. a' darvaknak hajdan kedvencz legelő helye. –

Szekhalom, Feketehalom, Furko halom, Tegehalom, Bővehalom, Öthalom, Véres halom, Sós halom, Apró halom, pusztai Fekete halom, Kis halom, Ka-

kasszék halom, Póshalom, Szőkehalom, Kanász halom, Sóstóparti halom, Mózes halom, Aranyad halom, Má[33b]tyás halom, Tánczos halom, mind hasonló nevezetű halmokról vagy dombokról nevezte. –

Baratynos, Csicsatér, Szörhát (hajdan e' helyen sok úgynevezett szórfű termett) Borosszék, Lebuki (egy hasonló nevű Csárdáról), Hármashatár (a' Szentes és Vásárhely közti hármashatár csúcsú határ halomról) Laczi telek, Kút-völgy székér (hasonnevű kiszáradt szikes talajú érről) Kápolna (hajdan ott létezett kápolnáról), Csúpatele, Nagy Bogárczó, Kis bogárczó (hasonló nevű kistócsákról, melyekben a' marhák bogárczóztak) Czinkos, Aranyod (hasonló nevű erekről) Kardos kut (Kardos nevű gazda ember barom kútjáról), Peczer-czés hát, Hatablaki-Kápolna (egy hatablakkal épült Kápolnáról), Baraczkos (a' rajta bőven tenyészett törpe, itt hanga-baraczfá néven ösmeretes fákról) Sásos-bogárczó (Sást termő hely, 's a' marhák bogárczó helye) Serház oldal (a' város szélén lévő, 's az ország egyik legnagyobb serházáról) Kút-völgy, Kistó-völgy (mindegyik hasonló nevű érről), Cziriák (szinte ilyen nevű érről), Száraz-ér (ily nevű érről) Hatrongyos (allítólag hajdan létezett hasonló nevű érről), Katra szél (hasonló nevű hajdan vízállásos rétes helyről) Dilinka (egy kitűnő szépségű leányról). Ez utóbbira egy érdekes monda maradt fön. A' határbeli egyik helység birájának volt egy Delinka nevű híres szép leánya, ki egy vidékbeli szín[34a]te szép és csinos, hanem szegénysorsú pásztorlegénnyel szerelmi viszonyban állott 's egymásnak holtig tartó hűséget esküdtek. Boldogságukat a' szomszéd helység gazdag birájának fia csakhamar megzavarta, mert Delinka kezét megkérte, 's a' pénzre szomjazó atyától meg is nyerte. A' leány atya kemény szívét, 's hajthatlan vasakarátát ösmerve, nyíltan ellentmondani nem mert, hanem szeretőjével több titkos összejövetelt tartott, 's esküvel pecsételt szerelmük, hűségük megőrzése és tartása végett a' gazdag vőlegény ellen tervet forraltak. – Eljövén az esküvés ideje, a' vőlegény nagy kíséretével a' menyasszony által lakott faluba ment, 's ott az esküvő meg is történt, és az egész háznép a' vőlegényi háznál tartandó lakodalmi ünnepélyre vissza indult. Azomban hirtelen nagy hófőrgeteg támadván, a' különben is a' bosszút forraló szerelmes pásztorlegény vezetése alatt haladó nász-nép eltévedt, 's egy érben, mely most már alig alig tűnik föl – a' gyöngén befagyott jég alá oda veszett, miről a' hely máig is delinka nevet visel. – A' főntebbi nevek általában a' dülő utakat, 's az azok mellett elterülő földrészeket jelölik. –

Továbbá a' réti földeken is több ilyes helynevek fordulnak elő, mint: Sajti hát, Répás hát, Körömcúcs, (hasonló nevű emelkedettebb helyekről) Hód-ködökhát (a' Hódtavától kanyargósan kijövő érről), Disznóérhát (hajdani sertés legelő), Farkashát (hajdan farkasok tanyázó helye) Antalics (egy hasonló nevű kis[34b]sebb tócsáról) Ménesescapás, Csárpahegy, Pirhandi, Nagyszék-hát (Kopáncson szikes legelő) Gyúló hát (hasonló nevű érről) Pörnyedomb, (ha-

sonnevű dombról) Térahat (ily nevű érről) Vajhát, Vajkutykó, Nagy-Pörjés, Kis-Pörjés, Lúdvár (hajdan környékén sok vad lúd tanyazott) Szúnyogos, (monda szerint vidékén annyi szúnyog volt, hogy egy oda kikötött bűnöst egy éjjel halálra csípdesték, 's nevét innen vette), Mélysár (feneketlen sárról) Atka, Atka sziget (a' tizza körül folyja) Barczy rét, Tűfarok, Térefok (a' tere torkolatáról) Bunda hát, Sulymos (Sulymot termő tó). Ezek is mind régi elnevezések, 's máig is e' nevet viselik. –

A' város határában a' Hód-taván, a' Kopáncsi sikon és Batidai sikon kívül egyéb nevezetes tavak nincsenek, 's jelenleg ezek is kiszáritott termő földek. A' hód tava nevezetes arról, hogy 1282.^{ben} IV^k László, az országban Oldamur vezérlete alatt pusztító kunok táborán, ennek partyán fényes győzedelmet vívott. – (Horvát: Magyarok története. 161. lap)

Nevezetesebb erek: a' Száraz ér. Eredt Arad és Mikalaka közt a' Maros folyamból, 's Csanád megyén keresztül Békés megyébe Tót-Komlós alá, onnan a' Vásárhelyi határba, innen el a' makai és ~~makai~~ és Földeáki határba, 's úgy ismét vissza újra a' Vásárhelyi határba futott, 's itt a' kopáncsi síkba terült el. Hajdan hajókázható bővize volt. Az átgázolás rajta apadásakor is több helyeken veszedelmes volt, így [35a] történt hogy 1816.^{ban} a' tudva levő nagyföreteg idejében, midőn 30. lovas német katona orosházáról Sámsomba szándékozáván menni, a' rendes útról letévedtek: az útjukba akadt eret át nem gázolhattak, hanem lovastól együtt mind belevesztek. Minthogy kiáradásával gyakorta és igen sok kárt okozott: torkolatánál már régebben eltöltetett, kiszáradt, és ez okon nevezik Száraz érnek. –

Az ásott tizza: a' tizza körtvélyesi részén kezdődik, 's a' Szilágyi fokon a' Kendertóba, onnan a' Sóti földeken keresztül a' Hód tava hosszában, 's folytatva annak alsó kanyarúzata közepén a' kökény dombig, onnan a' Hódködök tóba, abból a' Porgányérbe, 's úgy földvár alatt a' nagy fa kanyarulatáról ismét a' tiszában végződik. E' 6250. öl hosszú csatornát 1785^k évben Gr: Károlyi Antal készíttette a' végből, hogy a' Szegeddeli közlekedést 's általában a' vizeni szállítást kisebb vízállások idejére is lehetővé tegye; de mivel Zsilippel ellátva nem volt, 's a' rajta minden gát nélkül beözönlő viz a' várost előntéssel fenyegette: a' lakosok kérelmére torkolatánál eltöltetett, 's medre nagyrészen beiszapolódott. Megjegyzendő: hogy az ásott tizza földvár vidékén Kéró, továbbá Kis-Porgány, 's végre Kelemen nevet is visel, utobbit egy Kelemen nevű halászárról, ki a' tá[35b]jon halásztanyát első csapott. –

Ugyancsak körtvélyesnél a' tiszából ered a' Kenyere, 's hasonló nevezetű szőlők közt, 's a' mártélyi tanyák alatt a' rárósi tanyák közzé keletre tart, 's ott az úgy nevezett Kék tóba elenyészik. eredeti neve némelyek vélekedése szerint Könyere, mások szerint Kin-ere. Az előbbi elnevezés eredetét onnan származtatják, hogy midőn a' tatárdúlás idejében a' határbali helységek lakói a' nyers erőnek ellent állani képesek nem voltak, nejeiket, gyermekeiket, 's

podgyászaikat a' Kenyere partjára, mint biztosnak vélt helyre előre elszállították; de szerencsétlenségükre, a' szünetlenül olalkodó tatárok ezt észreveték, a' védteleneket egészen váratlanul meglepték, 's részint legyilkolták, részint az érbe belefojtották, podgyászaikat pedig magokkal elhurczolták, úgy hogy mikorra a' semmi vést nem sejtő lakosok oda jutottak, kedveseiknek csak részint a' parton vérben heverő, részint a' vízben lebegő holttetemeit, 's elrablott vagyonaik hült helyét szemlélheték, és a' helyen fájdalomkönyveiket hullaták. – Kincének pedig azért mondják, mert leapadásakor is medrében feneketlen sár levén: a' rajta kocsival történt keresztüljárás igen nehéz, 's valóságos állatkinzás volt. Maig is Kenyere [36a] nevet visel, sőt a' partján eső tanyákat is Kenyere parti tanyáknak, 's ott Gr: Károlyi Istvánnak egy kisebbszerű majorságát is Kenyerei majornak nevezik, mely utóbbi azomban, minthogy az úrbéres sessiók kiosztása alkalmával fölmaradt, 's tagosított földekből alakult: ezenkívül még remanentialis, 's köznyelven összevonva rémális név alatt is ösmeretes. –

Tére: a' tiszának túfarok néven ösmeretes részén jó, 's több kisebb nagyobb kanyarodást téve a' hód tavának nyugóti részében enyészik el. Hajdan nevezetes hajókázható víz, most torkolatanál el van töltve, 's Száraz. Térének azért nevezetett, mert áratás idején a' tiszából a' víz, rendesen ezen éren tért be a' Hód tavába, 's viszont apadásakor szinte ezen tért vissza. –

Kistó-ér. Ezt a' Hód tóvatól a' város keleti alsó részén a' Hód nagy tavától az úgy nevezett hajdai töltés választja el, innen az Aranyági szőlők éjszaki oldalán keletre a' Csomorkányi tanya földek közé vonúl, onnan éjszakra fordúlva, 's a' Kút völgy-érrel egyesülve a' Rarósi tanyák közé, 's onnan a' pusztán keresztül Békés megye felé tart. Hajdan nevezetes víz, közbeszéd szerint egész Gyuláig hajókázható volt, most kiszáradt, 's a' Szegedtől orosházára vezető vasút[36b]vonal, – mely a' nagyréten 's a' hód tava hosszában vonúl keresztül – a' kis tó erét is némely helyen keresztül metszi –

Vannak még több kisebb erek is, mint a' Gyáló ere, mely a' Hód tava által képzett nagy szigetben kezdődik, 's keletre a' kopáncsi síkban vész el, Porgány, Kövecs-ér, Sarkoly-ér, Cziriák-ér, Czinkus-ér: de ezek is valamint a' fenebb említettek mind ki vannak száradva, 's rólok semmi nevezettest nem tudhatni. –

Mi a határban letező halmokat, dombokat illeti; ezek a' szomszéd Csanadban fekvő Nagylakról kezdve az egész Vásárhelyi határon keresztül, sőt tovább a' Szegvári, Mindszenti és szentesi határban is számosan találtnak. Nevezetesebbek a' pusztán Héthalom, az egymás közelében félkör alakjában emelkedő szám szerint is épen hét halomról. Egykor a' 7. magyar vezérnek táborhelyeit Gróf Károlyi Lajos tulajdona, s ott állított majorsága a' hét halomról „Héthalomnak, 's történeti nevezetességéről másképpen „Arpád-halmá”nak is neveztetik. – Pósa halom. Monda szerint egy régi híres pásztor

Hódmezővásárhely

neveről. – Fecskés halom. A' hajdani Fecskés helységéről. – Kenyérváró halom. A' megéhezett pásztorok erről mint messze vidéket belátható magas helyről lesték, várták a' számukra viéndett kenyeret [37a] 's egyéb élelmelieket, 's Kenyérvárónak ez okon hívták és hívják. –

A' tanyák közt, Fekete halom. – Mátyáshalom. – Tánczoshalom. Ez utóbbi a makói uton van, a' Vásárhely-Makói útnak épen középpontja. Hajdan szokásban volt, hogy itt a' makóról hozott menyasszonyokat megtánczoltatták. –

A' réten: Gorzsai halmok, Batidai halmok, Nádas halom, Sajti halom, Vermes halom, 's többek mint fenebb elő is számláltattak. Ezek is az e' vidéken történt vad táborozásoknak 's pusztulásoknak szomorú maradványai, mert a' határban homoktorlatok nem levén, homok torlat halomra nem nőhetett, hanem a' magánosan állók őrállásra a' többi egymás mellettié pedig – különben is behorpadt tetejűek – testrakásra emberi kéz által emeltettek, úgy hogy a' hód tava felső kanyarulatánál letező szőlő nevezetű halmok is, bár némelyek által szőlő tenyésztésre alkalmas helyzetűknél fogva elpusztúlt szőlők helyeinek tartassanak: inkább ör és testhalmoknak tekintendők, mit a' IV^k László által a' kunok ellen 1282^{ben} valószínűen épen e' helyen vívott fényes győzelem is igazol. –

Kelt HMVásárhelyen 1864. Augustus 10^{en}

Hofmann János
jegyző 's levéltárnok.

[38a]

Helynevek
Horgos községből, Csongrád megyéből.

- 1^{ször} Csongrád megye, tiszán inneni kerület, Szegedi járás Szegvari szék. –
2 „, Horgos községének csupán ezen egy neve él most
3 „, Horgos községének más elnevezése nem volt,
4 „, Horgos községe legkorábban mint egy 90 évvel ez előtt említetik
5 „, Horgos községe népesített felső Magyarország vidékeiről, nevezetesen:
Gyórr, Miskolcz és Gyöngyös tájékáról

[38b] 6^{szor} Horgos község néveredetéről sem köztudomásból, sem hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből semmit sem lehet tudni.

7^{szor} A község határában elő forduló topografiai nevek nevezetesen:

Kúntó – nádtermő tó lévén, jelenleg lecsapoltatván kaszálóul használtatik. –
Kenderföld, – sík futó homok

Nekaszáld – dűllő, a szabadkai országútra fekszik – silány kaszálló föld. –
Hosszú és ketretz – dűllő, sík fekete föld néhol szíkes lapályos szántó föld. –

[39a] Kőrös dűllő – homok, kaszálóul használtatik

Császár Miklós dűllő – fekete homok.

Mollnár dűllő – fekete föld – szíkes szállás föld

Galambos dűllő – szántó futó homok.

Császár Mihály dűllő – szántó fekete föld

Szilvás és Szűts halom – róna fekete szántó föld

Kis kaszálló – kaszálló mocsáros hely

Tévedő – szőlők. –

Buzogány közigazgatásra nézve Horgoshoz tartozó majorság ettől egy órányira,
Budzsak, Horgoshoz tartozó majorság ettől $\frac{1}{4}$ mért földnyíre. –

Kis Horgos puszta, közigazgatásilag Horgoshoz tartozik, adósztatasilag külön-
adó községet képez, melyhez nagy major, Ördögluka és Rozsa major puszta
részek is tartoznak. –

Kis Kőrös – község és majorság, közigazgatására nézve Horgoshoz tartozó. ~
Horgoson 1864 évi Április ho 28^{an}

Csanády István pm
Jegyző.

a bíró úr helyett;
Pálínkás Istvány
Esküt Bíró

[40a]

Helynevek

Horgos községe

Csongrád megyéből
tiszáninneni járás

2. A községének csupan ezen egy neve él
 3. Nem volt más elnevezése
 4. E község említetik az 1771^{ik} év óta
 5. Népesítetett a Jászságból, és Soprony megyéből
 6. A név eredetéről sem köztudomásból sem hagyományból tudomás nincsen. –
- 7^{szer} A község határában elő forduló topografiai nevek:
- Kenderföld, a közlegelőből kiszakított szántóföld. –
 - Nekaszárd dűllő, szíkes kaszáló. –
 - Hosszú és Ketretz dűllő, egy része mocsáros haszonvehetetlen kaszáló föld. –
 - Kuntó, szántóföld. –
 - Kapros, Szöllő 5^{ös} dézma kötelezett
 - Pudor dűllő, egy része szántó a másik kaszáló föld
 - Kőrös dűllő szíkes szántó föld – futó homok is. –
 - Császár Miklós dűllő, homokos szántó föld
 - Mollnár dűllő, szíkes szállás föld. –
 - Galambos dűllő – futó homok legelő föld
 - Császár Mihály dűllő, szántó és szíkes kaszáló
 - Szilvás és Szúcshalom, mocsáros kaszáló
 - Kíss kaszáló, egy része kaszáló, mocsáros hely egy része szántó föld. –
 - Tévedő – szöllő 8^{dos} dézma köteles. –

Horgoson 1865 December 12^{én}

Csanády István pm
Jegyző.

Sandor Mátyás
Bíró

[41a]

Helynevek Kis Telek községből Csongrád megyéből

1. A' megyének, kerületnek járásnak szék neve, hová a helység tartozik stb. Kis Telek helység fekszik Csongrád megyében a Csongrádi járásban, – a járás székhelye: Csongrád.
2. A helységnek hányféle neve él most? Egyetlen neve volt s van, és az Kis-Telek.
3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése stb? Nem volt.
4. A község mikor említetik legkorábban?

A helység telepítését elrendő kir. leiratban először 1774ik évben említetik. Az ide vonatkozó leirat itt közöltetik:
No 1467 – 305. Oktob. 774.
Mária Therezia stb.
Serenissime Dux etc. Penes protocolum Comissionis Oeconomicae mixtae inter alia qualiter procurandae Civitatis Szegediensis terrenorum et praediorum impopulationem confectum demissam Dilectionis et fideletatem vestrum praesentationem sub die 16^a preeteriti Mensis Martii [41b] ét N° 126996 isthae submissam clementer accepimus ... negotio experto ... nova abbeatis rationibus et motivis per accuratam Civitatem in obvertum et praediorum suorum in medium adductis praeconceptee benignee Intentioni nostree et in huius consequentionu factis iteratis ordinatiónibus ulterius quoque vel el eo etiam dementer intisteremus, quod ipsa publici rulis et fotissionum facilítatii vecturarum tramennarumque onimode tradeat, ut in vastitate et amplitudíne terre-

ni Szegediensis eique adjacentium prediorum impopulatio suscipiatur Ideo iuxta votum et opinionem Consilii Locumtenentialis Regii Nostri in Civitatibus Comissionis dementer resolvimus, ut plaga Kis Telek dicta relata opinione ipsius etiam Cameralis Consiliiarii ac Administratoris gr Pauli Kremper cum restrictione rei penearice Civium Szegediensium pro impopulatione Accomoda omnio per Cettens Szegediensem impotalerun, inque huius sequelam eidem Civitati injungatur ut prellattacta plaga in loco per mixtum illam Deputationem designato per eorum illocundam ex 100 sessionibus Colonialibus Consistentem Coloniam quantocius inomisse impopulare teneatur et impopulationi huic ut summum intra [42a] trimestre spatium manum ita admoneat, ut intra hoc tempus initia impopulationis huius ibidem effective imponantur ect.

Datum Viennee die 9^a menas septembris anno 1774. Maria Theresia mp. Josephus Bajzath gfm.

Eme leiras folytan Kis Telek helység telepítése a helység idősb lakosainak előadása szerint már 1774 évben őszkor megkezdett, – ~~de~~ az utcák, – különösen a fő utca ki is jelöltetett, létrehozott, további teendőkben abekővezett rideg idő által aküldötség gátoltatott, azonban a megkezdett telepítés 1775^{ik} évi tavaszkor megkezdetvén ismét, – szakadatlanul folytatott.

5. Honnan népesítetett.

Kis Telek Helységet sz. k. Szeged város saját lakosaiból akarván megszállítani még pedig úgy hogy e helység – mint az érintett városnak külvárosa – hozzá tartoznék – mi végből Szeged

városból számosan telepedtek meg Kis Teleken, de mivel a helység urbéres telepítvényé alkottatott a Város akarata ellenére, s így a megye hatósága alá jutván, – a végből a Szegedről kiköltöztek visszaszarmaztak Szegedre, és csak kevés család maradt közülök meg. – A helységet megszállották továbbá: Pest megyei [42b] Heves Megyei Csány helységből, azonkívül többen származtak ide a felső megyékből, kik akkoriban csak tót nyelven beszéltek. – szoval a telepítés az ország különbféle megyékből történt. –

6. Mít lehet tudni köztudomásból hagyományból írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről mind egyik nyelvű helynévre nézve?

Kis Telek helység telepítésére vonatkozó iratokból kitűnik miszerint a Szeged város tulajdonához tartozó Felső- és Alsó Csengele, továbbá Kistelek pusztákból hasítatott ki a Kistelek helység mostani f határa 1774^{ik} évben, – a községbirtokában lévő az eredetiről lemásolt térkép is azt erősíti. – Balla nevű Cameralis mérnök készítvén a térképet.

A helység nevét vette hasonnevű pusztától, alig pár év előtt elhalt néhány öreg helybeli lakosoktól hallotta a mostani községi előljáróság: hogy a helység közepén lévő dombocska mellyen atemplom áll jelenleg teleknek neveztetett t. í. bárom állás lévén, igen telekes volt 's mivel nem nagy terjedésű vala azon [43a] igen telekes térség, azért hívatott Kisteleknek.

Maga ezen sorokat író hallotta 10 év előtt egy igen öreg embertől, a ki a Kistelek helység mostani helyén mint pásztor legeltetett több évekig, hogy a

helység mostani helyén olly telekes volt minden, hogy a felnőtt gaz, p. a. a nagy csalány enyhében a legelő jószág a zivataros időben meghuzta magát. – Továbbá ugyan azon agg előadó azt is hogy a Kisteleki nevű pusztája terjedt Szegedfelé egy mért föld távolságra, a mostani Szegedí tanyák között látható Sós Pál nevű halomig. És ezen állítás valódisága tanusittatik az említett Balla mérnök által készített térképpel is.

7 A helység határában előforduló többi topographiai nevek. p: o. mező, duló, szántó stb.

A helység határában semmi más név elő nem fordul

8. A helység fekvése, határa s szomszédjai.

A helység határa áll: 4878 hold 780 □ öl szántó, 1774 h. 12 □ öl kaszálló 160 hold 830 □ öl szőlő 3052 h. 515. □ öl legelő. 1200 □ öl erdőből, – ezeken kívül 2141 hold 495 □ öl terméketlen földből.

[43b] Szomszédok: Éjszaknak. Kecskemét város Felső pusztaszer nevű pusztája, – Keletfelé: gr. Pallavicíni Alfons tulajdonához tartozó Ős vagy is Alsó Pusztaszer nevű pusztája.

A föld homokos leginkább rozs termesztésre s marhák tenyésztésére alkalmas, mik egyedül képezik alakosok kereseti s jövedelmi forrását.

Kelt Kís Teleken, 1864 évi Majus 1^{én}

Kis Telek község előljárósága

Jegyzé

Béres Elek

Jegyző.

P. H.

Géczi József sk

Bíró

Balás András

Nagy János

esküdtek

[45a] Mágócsi pusztá, statistikai 's topografiai leírása.³⁰

- 1^{ör} Mágócsi pusztá, mely Gróf Károlyi Alajos tulajdona, Csongrád megyében, délről a' Hódmező Vásárhelyi, nyugotról a' Derek egyházi, északról a' Szentesi, és keletről a' Szenttornyai határok közt fekszik, ez oldalon éppen a' Békés megye szélén, – a' Szentesi szolgabírói járáshoz tartozik.
- 2^{szor} Ezen pusztai birtok, a' régi időkből híres Derekegyházi pusztá ezen részéből eredt, mely osztály szerint 1827^{ben} midőn e' terület Gróf Károlyi István, és Lajos testvérek közt felosztván, 10 ezer hold belőle ez utóbbinak jutott. – 1847^{ben} a' Hódmező Vásárhelyi közlegelő elkülönítése után 30,000 hold szakkittván ki kölcsönös eggyezés útján a' Grófi családnak, ez összegből Gróf Károlyi Lajosnak jutott 10 ezer hold illetősége, a' Mágócsi majortól a' Szenttornyai határ széléig vágatott ki egy tagban, így most a' Mágócsi pusztá 20,000. 1100 [□] öles holdból áll. –
- 3^{szor} Osztály vagy is 1827 előtt e' pusztá Derekegyháza néven volt ösméretes, de osztály után a' Gróf Károlyi István illetősége Belső, Gróf Lajosé pedig Külső Derekegyházának neveztetett el, ez utóbbi elnevezés azonban, a' nép nyelvére nem akarván ragadni, mindig csak Mágócsnak neveztetett, azért, mert ama egyetlen major, mely osztálykor e' területtel együtt, a' Gróf kiváló birtokába jutott Nagy Mágócsnak neveztetett, azon szárazérről, melynek partján fekszik, 's Mágócs ér nevét viseli, – és így a' tulajdonos Gróf úr is meggyőződésén, hogy a' Külső Derekegyháza név; elkülönített birtokára már reá nem ragad, 1854^{ben} elrendelni méltóztatott, hogy e' birtok a' nép nyelvén használt, eredeti nevét Mágócs ezentúl örökösen megtartsa, –
4. –
5. –
6. A' Derekegyháza névezet hihetőleg onnét eredhetett, hogy a' midőn a' birtok még osztatlan állapotban volt, első berendezésekor számos gazdasági épületeken kívül, egy emeletes nagy kastély is épült az anya majorban, mivel pedig e' vidéken és pusztaságon, az időben nagy ház még seholsem volt látható, a' nép elnevezte derék egy ház-nak és így maradhatott rajta e' név. –
- [45b] 7. Ezen pusztát egy holt folyó vágja keresztül, keletről nyugotnak mintegy 6500 öl hosszúságban 40–60 öl szélességben, 1... öl mélységben, ennek neve Mágócs ér, – ezen ér ered a' szomszéd Békés megyében létező hajdú völgyéből, mely ismét a' Körös folyóból vette eredetét, 's úgy látszik annak folytatása, vagy is a' Körös bele szakadt valamikor a' hajdú völgyébe, onnan a' Mágócsi ér hozta be a' vizet, a' Szentesi határt keresztül metsző Kórógy medrébe, –

³⁰ A település leírását lásd még a 144. lapon.

innen a' Kurcza folyóba, mely Mindszent felett a' Tiszába szakad, – Hogy ezen Mágocs ér régenten folyó volt, onnan hihető, mivel meredek partjaiban csak nem mindenütt iszap, és homok rétegek találhatók, holott e' tájon másutt homok éppen nem, vagy csak 7–8, sőt helyel közbe 17 öltre található, továbbá ezen ér mindenütt még most is annyira bő víztartalma, hogy 1–2 ölnyi mélységre csaknem mindenütt bő vizet találni; mindenek közt legkétségtelenebb jeleit láthatni még ma is egy komp járásnak ott, hol a' Mágocs ere két felé ágazván egy fél szigetet képez, – mit maiglan ágozatnak neveznek, – s hol hajdan virágzó város vagy helység nyomai láthatók, és ezt valószínűleg Mágócsnak hívták, a' szántó földeken még ma is világosan kivehetők a' házhelyek, sőt az útszak hosszú sora, – a' templom éppen a' Mágocs partján állott, melynek alapja még ma is látható, az egész területen mely többet tesz 100 holdnál, mindenütt láthatók 1 ½ hüvelyk vastag még most is véghetetlen erős tégladarabok, és temérdek vasgolyók, melyek úgy látszik puskába hasznaltattak; – mint mondják régebben sok ezüst és rézpenéket is találtak, sőt legközelebb 1853^{ban} faültetések alkalmával egy cin kannát, mely alakjáról ítélve valami templomi szertartási edény lehetett, de felirat, vagy évszám nem volt rajta észlelhető. – Továbbá a birtok keleti részén, hol a' Mágocs ere, a' szomszéd Békés megye Szent tornyai határból bekanyarodik, csak nem közvetlen a' Mágocs ér partján, 7 nagy halom szemlélhető, mellyektől e' táj régi időktől fogva csak ugyan Héthalom nevet visel, ezen halmok valamikor hadjáratok alkalmával emeltetett oda, azért, hogy a' vezérek a' sik földön táboraikat beláthassák, sátorait azokon ütvén fel, a' nép monda azt is tartja, hogy e' hét halom Árpád idejében a' hét magyar vezér sátrainak emeltetett volna, s valóban látszik is egy kiválóan nagy halom melyet Árpádénak tartanak, a' többi 6 kisebb ala-**[46a]**kú, szép rendben attól valamivel távolabb állanak, de semmi sem látható bennök, mi világosságot deríthetne, csupán föld az egész. –

Az egész birtok hét gazdaságra van felosztva, – ú: m:

1. Mágocsira mely áll	2919	$\frac{720}{1600}$	holdból
2 Lajoszállásira	„	2195 $\frac{747}{„}$	„
3 László Telkire	„	1359 $\frac{957}{„}$	„
4 Lajos Tanyaíra	„	2263 $\frac{342}{„}$	„
5 Zoltán térére	„	1668 $\frac{690}{„}$	„
6 Szendreire	„	1702 $\frac{1500}{„}$	„
7 Árpádhalmíra	„	2088 $\frac{1434}{„}$	„

Összesen. 14198 $\frac{460}{„}$ hold.

Van a' birtok közepén egy 150 holdas szép fekvésű angol és gyümölcsös kert, melyet a' Mágócs ere hasít ketté; ebben egy emeletes Grófi Kastély, – van továbbá a' birtokban, csinos izléssel épített 10 tiszt lak, egy iskola a' cselédek gyermekei számára, 's számos béres házak, 's gazdasági ló, ökör és birka istállók, igen szép izléssel építve. – Négy szegődményes földművelő telep, melyek lakói bizonyos mennyiségű, saját használatukra engedett földet kért, többféle szakmány munkát tenni, és az ezen felül maradó szabad napokat bizonyos meghatározott napi bér mellett gazdasági munkában eltölteni kötelesek, – ilyen telep 50 házzal, van egy a' Mágócsi gazdaságban, neve Tompahát, ez áll egy utszából, két sorházzal, mindegyik oldalon van 25, itt meg egy tanyai iskola is van a' munkások gyermekei oktatására, mindjárt mellette a' Lászlótelki gazdaságban van ~~egy~~ egy másik telep, szinte 50 házzal, ennek neve László telep, – a' harmadik a' Lajostanyai gazdaságban van 20 házzal, neve Csucstelep, a' 4^{ik} Árpádhalmi gazdaságban van szinte 20 házzal – neve Héthalmi telep, – A Lajosszállási gazdaságban van egy birka mosó helyiség, mely eredetileg szeszgyárnak épült, ebben most 6 nagy kádban meleg víz eséssel, gőzzel melegített ~~meleg~~ vízben mosattatnak a' birkák, oly sikeresen, hogy a' gyapjú tiszta hó fehérré válik, – az ehhez szükséges vizet, – naponta 2,000 akót, két 17 öles kút szolgáltatja, melyek az épület közelében állanak, egyike ezeknek 1833ban ásott, másikat 1863ban Bürgermesiter Pesti polgár és kút mester furatta, és czélszerűen berendezte, mely igavonó erőre alkalmazott szivattyúval az egész helyiséget elarasztja vízzel; van továbbá ugyan ezen épületben [46b] egy czélszerűen berendezett gőz malom két köre paraszt őrlésre a' zselérek számára. –

Átaljában a' Mágócsi birtokban a' földművelés, jelentékeny számú lábas jószág tenyésztésével összekötve üzetik, minden földet majorsági erővel munkáltatnak, következő vetésforgással 1^{szőr} trágyázott ugar bükköny előveteménnyel takarmánynak, 2^{szor} Repcze, 3^{ik} Búza, 4^{ik} tavaszi, 5^{ik} kapás, 6^{ik} búza. A' Széna termesztés nagy területeket foglal el, és a' luczerna fő ága a' takarmánynak, – az ökröknek tengeri vettetik takarmánynak, a' legelők is jobbára mind mesterségesen vetettek, – a' faültetés nagyban divik, – az egész birtok szabályosan van körül is be ültetve, annyira hogy a' faültetések holdakban kifejezve 500 katasztrális holdat tesznek, – a' föld általában mindenütt fekete korhany. – Lábas jószága van e' birtoknak 200 dt lova, 800 dt szarvasmarhája, 1200 dt sertése, és 30,000 darab birkája. – A' Mágócsi pusztá Gróf Károlyi Alajos alföldi birtokainak középpontja lévén, itt székel az uradalmi Felügyelő, számtartó egyszersmind mérnök, – és Számvizsgáló. A hét gazdaságot három kasznár és négy ispán vizzik.

Mágocs December 26^{an} 865.

Marsovszky János

[47a]

Helynevek

Mindszent községből, Csongrád megyéből.

[49a]

Helynevek

Mindszent Községből, csongrád Megyéből.

1. A' Megyének, Kerületnek, járásnak, székek neve, hová a helység tartozik. ---
Csongrád megye, tiszántuli kerület központi járás, székhely Szegvár.
2. A községnek hányféle neve él most, melyik neve bír csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte. ---
A Községnek tsak egy neve van, és erről ismeretes országszerte.
3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése, vagy tántsak különféle-kép iratott a mostani helynév?
Hajdan Apor Mindszent-nek is neveztetett.
4. A község mikor említették legkorábban? ---
A község telepítése kezdetének bizonyos ideje nem tudatik, hagyományból a 16^k század elején vette kezdetét.
5. Honnan népesítettett? --
Erdélyből.
6. Mitlehet tudni köztudomásból, hagyományból, irott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről mind-egyik nyelvű helynévre nézve?
Hajdan a községben fennállt kis kápolna Mindenszentek nevét viselvén, onnét kapta a község a Mindszent nevet.
7. A község határában előforduló topographiai nevek:
Kápolna tér e helyen hajdan a községben kápolna állott.
Horgolat, lapályos víz állásos füzes.
Kistó-alj, víz állásos füzes a falu mentén.
Nagytó-alj, ez előtt víz állásos halásztó, most szántó földek

Mindszent

Halastó,	ezelőtt halásztó, most szántó föld.
Telek, –	szőlő és szántó föld, hajdan falú.
Csókás fok,	a Kurcza folyóra szolgáló ér.
Picsófok,	ezelőtt víz folyásos halászó ér, most szántó föld.
[49b] Kerektó,	} ezelőtt mocsáros víz állások a falú alatt, most szántó földek.
Szurtostó,	
Bába ér,	
Sarós fenék,	
Aranyosszék,	széles, víz állásos hely a falú alatt.
Hosszúvölgy,	ezelőtt víz állásos ér a falú alatt, most szántó föld
Szilos,	} víz állásos kaszáló és legelő.
Ludas	
Nagyhalom,	} a tanyaföldek közti halmok
Mórián,	
ludas halom,	
Hegyeshalom,	
Koszorúshalom,	
Gegehalom	} a tanya földek közötti düllők nevei
Kurcza,	
Ludas,	
Koszorús,	
Eleje,	
Bánomhegy,	
Kápolna,	
Bogárvó,	} semlyékes kaszálók
Gege,	
Dobsa,	} a falú alatti nyomási földek közt kisebb halmok
Csonkaegyház,	
Juhászhalom	} ezelőtt víz futotta, most szántó föld réti kaszáló.
Gémestó,	
Paperdeje,	
Kistisza	} ez előtt víz állásos halászó ezek most szántó és kaszáló réti földek
Keskeny	
Hosszú	
Tökös,	
Hattyús, lovaglótó	
Békás,	

Mindszent

[50a]

Görbe ér, Naszta, Paptava, Tintafok, Madaritó,	}	ez előtt víz állásos erek, most szántó és kaszáló réti földek.
Szöllőshalom,	}	szőlő ültetvények Baksi urasági major közelében
Baks, –	}	ezelőtt kertészség, most szántó föld.
Dongér,	}	víz állásos erek.
Csaj,	}	
Kettős, –	}	Baksi urasági major közeleiben halom.
Kiscsárné,	}	urasági új major közelében halmok
Nagy császárné, Lukas –	}	
Kístálasné	}	halmok, a tömörkényi községi legelői földek közt.
Nagytálasné	}	
Júh kút ere	}	székes és semlyékes kaszálók
lókút ere	}	
Tömörkény,	}	szántó földek, hajdan falú.
Hármas,	}	Félegyházi és csongrádi közlekedési úton szolgáló mentő gát a tiszta jobb partján.
Akószeg,	}	vízjárta kaszáló.
Szentgyörgy,	}	ez előtt kertészségek, most szántó földek.
Dongérhát	}	

Kelt Mindszinten július 28. 1864.

Elekes Pál
 biro

[51a] Pusztá Mágocs Község helynevi magyarázata.³¹

1. Fekszik ezen község Csongrád megyében, Buda Pesti kerületben a Szentesi járásban. –
2. Ezen községnek jelenleg Mágocs nevezete van, ezelőtt 16 évvel külső Derekegyház név alatt volt ösmeretes, azért mert ezen birtok a Gróf Károlyi család Belső Derekegyházi Uradalmának kiegészítő része volt, de osztály következtében Gróf Károlyi Lajosnak jutván, az uradalom ősi nevét is megtartotta a belső névnek külsővel felcserélésével, Mágocsnak jelenleg a rajta keresztül kigyózdó Mágocs érről – neveztetett el, mely ér hajdan a' körösből nyerhette vizét, de annak szabályozása folytán torkolata eltöltetvén, az ér szárazon maradt. –
3. Lásd a 2^{ik} pontot. –
4. Ezen község 1827 óta bír külön elnevezéssel, miután akkor szakasztott el, osztály következtében a Belső Derekegyházi uradalomtól.
5. Ezen birtok osztály után majorokra osztott fel, hova akkoriban csak béreseket fogadtattak, s csak 1836^{ban} kezdtek szerződéses telepítvényeket állítani, – s van jelenleg négy ily telepítvény, melynek nevei, Tompahát, László telep, Csucstelek és Héthalom. – Ezen telepítvények pedig elnevezésüket vették: Tompahát – azon földterületről melyen állított, László telep László gróf neveről, Csucstelek azon csucsról melybe építetett, Héthalom végre azon hét halomról mely közel ezen helyhez van, mert halmok jelenleg Árpádhalmának is neveztetnek. –
6. Ezen pontra nézve a 2^{ik} pont ad felvilágosítást. Megjegyeztetik mind az által hogy a Mágocs érnek keleti oldalán valamikor falu volt s hihetőleg a törökök által pusztított el, a házak fekvései ez előtt 20 évvel még kivehetők voltak, valamint a templom helye is, ezen elpusztult falu helyén és környékén maig is találatnak különféle házi edények, részint egészben, részint már töredékekben, s egyes pénz darabok ezüstről Maximilián császár idejéből, – A már említett Mágocs érnek partján, emelkedik itt hét halom vagy mint most már nevezik Árpádhalom, a monda szerint a hét magyar vezér halmi lennének ezek, melyekből a középső s a legmagasabb, Árpád vezéré lett volna, sokkal valószínűbb azonban hogy ezen halmok alatt a csatákban elesett vezérek csontjai pihennek, mert azok körül már az ásáskor sok emberi csontokat találtak, A Mágocs ér nevezetét vehette ezen területnek emelkedettebb voltától t. i: a magasból s így lett volna magas ér vagy most már Mágocs ér. –

³¹ A település leírását lásd még a 138. lapon.

Mágocs

[51b] 7 Ezen község határol keletről Békés megyei Szt Tornyai pusztával, délről a H: M: Vásárhelyi határral és belső Derekegyházi pusztával, nyugotról a Szentés városi határral, s végül északról a kis királysági pusztával. –

Mágocs Juli 22ⁿ 864.

Illés Lajos
Szvgló

[53a]

Helynevek

Sövényház adóközségből, Csongrád megyéből.

1. Sövényházi puszta, Csongrád megye, tizáninenni szolgabírói járáshoz tartozik. 1851 óta adóközséggé lett úgy, hogy Dóczi, Homok, Hantháza, Sasülés, Percsóra s Kőtorési elpusztult népesített puszták is hozzá tartoznak, s most e puszták csoportozata „Sövényház adóközség” név alatt megyénkben ismertetik.
- 2–3. Sövényház, emlékezet óta e név alatt mint kertész telepítvény volt ösmeretes.
4. Sövényházi puszta mikor említetik legkorábban nem tudni, adóközségnek pedig 1851. óta.
5. Honnan népesített? Valószínűleg Szeged városa, vagy Algyeó községből.
6. Köztudomásból tudni, miszerint Sövényházán valamikor nagy temetkező hely volt, miután mainapig is koponyák, embercsontok, 3 ujnyi vastagságu edény cserepek találtak.
7. Sövényház gerinczes helyen feküdt a ház helyeket sokszor a kiöntött tiszta rongáta, 1851^{ben} a dohány termesztők elszéjjeledvén, a föld haszonbérbe adatott, mely azóta legelőnek vagy kaszálónak használtatik. – Sövényházi pusztával határosak:
Homok nevét magával hordozó kertész telepítvény.
Roma fűj, roma vize fakadása melletti csárda, 1850 előtt kertészek lakták, most a csárda magánosan áll.
Macskás, szíkes s homokos szántóföldel bir, évtized [53b] előtt szinte kertészek lakóhelye, jelenleg csak a macskási szőlőkről nevezetes.
Rákos vizes, kákás hely, van szántó földje is, ez is kertész hely volt.
Hat rongyos, ormos, szántóföldel bir, 1850 előtt a dohány termesztők birtokában volt.
Szokony, rét köztti sziget, egy időben betyárok rejtődztek, nem különben kertészek lakóhelye, később a legjobb marhatenyésztő rét, s kaszáló; 1863 óta szántó föld. Szokonyi rétbe vannak: liliomos szemlék, a sok vadliliomtól nyerte elnevezését; Sőtét fok, Szokonyinak egy ere; nagy solymos, lapályos, legmélyebb tó állás; e mellett van nagy vaskapu, s kis vaskapu, mindkettő posványos hely. Vaskapunak hihetőleg onnét neveztetik, mert e helyen majdnem lehetetlen volt kocsival áthatolni s sok ember elakadt itten. Nagy csikosd, lapos, fenékes hely, az itt találtató sok csíktól kapta elnevezését; nagy farkasd, fenék rét; sas érte kerület, nádas hely, fákkal van körülültetve. Sörkéd, évek

előtt kertész telepítvény, jelenleg kaszáló, a hagyomány serkédi temetőt is említ. – Van itt egy nagy öreg nyárfa, mely körülbelöl 3 öl vastagsága.

Az egész Sövényházi réttel határos: keletről tiszta vize, s Algyeő község, délről Szeged Városának földje; nyugatról Homok kertészség; éjszokról Dóc 1851 előtt kertész telepítvény, jó dohányárol nevezetes, most a haszonbérő feles kertészeinek lakóhelye.

Dóc, szinte a Szegedi vagyis tiszáninenni szolgabirói járáshoz tartozik, körülbelöl 100. év óta népesített pusztának említetik. Báró Bernákovics szállítá ide legelőször Szeged városából a kertészeket, kinek is köszönni lehet az itt maig is fenálló kisdud templom, s paplaknak adományozott földterületét; jelenleg itten lelkészkedő áldozár, Szent Ferencz rendi kolduló szerzet tagja, s Kis Kun Kerület Missionáriusa. – Dóc, berkes hely, nevezetes itt a dóczy tó is, mely már 2. év óta legbővebben kukoriczát terem; dóczy tónak azért neveztetik, mert e helyen 3–4 öles víz volt, s azért dóczyra csolnak, vagy [54a] komp nélkül bemenni nem lehetett. E tóban a szegedi halászok évenként több ezer mázsa halat fogtak; ez volt a legjobb vadászó hely, a vízi madarak minden fáját lehetett itt látni; volt itt kócsag, hattyú, túzok sat. róka sótt farkas is, valóban ellehet mondani hogy e sziget alföld vadas kertje volt, amint csak ugyan szigetből átalakult angolkertnek is állítatik, s most – – – mindennek vége! oda a százados vadkörte fá, oda a buján tenyésző mogyoró, csipke s galagonya cserjék! az egykori temető előtt óriási körte fá emelik karjaikat az ég felé, mintha kérnék a magyarok Istenét: „örizz meg Uram a végpusztulástól!” az elpusztult kertészek kidült bedült házain átlépve az ember szive szorulni kezd, s önkéntelenül egy köny pördül le arczára, és – felsohajt: Istenem, te nemes lélek, ha látnád dicső műved pusztulását, újra sirba szállanál! Itt ott a lugosok maradványa, mint a mocsár hinárja terül a dudván végig; amott szélvészört vénségnomorította nemesített fatörzsek busulnak elmúlt viruló napjaik, vagy talán szeretőbb gazdáik után; ott a temető sarkán ipomea goba és más kuszónövények mohosodott szárai borzasodnak hólapda és orgonafa romjai mint pusztult emlék jelölik a helyet, hol bizonyára kedves csevegés közt nem egyszer pihené ki a jó gazda és a gondos gazdasszony a nap fáradalmaikat s kitudja hány ifju szerelmes esküdött egymásnak a méla hold ezüst sugaraira örök hívséget! Most pusztá kietlen minden a fülemüle bús dalát ökörbögés – a levegő kis madár lakhelyét pedig az élelmetes haszonbérőnek ezerekre menő juhok bégése pótolják. – Szegény paradicsom kert, mívé levél? – Jelenleg Dóc Gróf Pallavicini Alfons birtokában van. Hagyomány szerint e helyen a rómaiak csatáztak, miután itt nem egyszer vas-tag edények seregei, egész tálak, s különös alaku fazekak is találtattak, valamint embercsontok, koponyák régi kardok, ijak s pénzek, annyi bizonyos hogy Árpád ha mindjárt Pusztá Zeeren is – mely Dóczal határos – tartott országgyűlést, Dóczon és Kötörösen is táboroztak, mi annál hihetőbb miután a

történetben a „körtvélyesi tó” is említették, e körtvélyes pedig nehezen a mai körtvélyesi tó, (noha ez sincs távol Dóczytól) hanem a sok vad körtve fát körülvevő dóczyi tó létszen. – Dóczytól [54b] ¼ órányira fekszik Kötörés, partos, kavicsos s homokos hely itt egy dombon valamikor kápolna volt, melynek alapjából most is köveket szedhetni; – itt is találtak csontok s parányi ezüstpénzek melyek egyik oldalán *patrona ungaricae*, a másikon jól ki nem vehető betűk korona nélküli magyarországi címerével olvashatók. Jelenleg Kötörés a sajátos zamatu boráról nevezetes, a 100. láncz kavicsos szőlő hegyen kevés de hegyeivel vetélkedő jó bort terem. Ennek közelében van

Percsóc, homok s partos szántó föld; továbbá

Külső Dóczy, hajdan kertészség, most csak kis kocsmá.

Sasülés, kertészek helye, homok, partos; Sasülés alatt hajdan folyt a tiszta, most helyét mocsár pótolja.

SzentFerencz, puszta; SzentFerencz kő szobráról veszi nevezetét.

Sipos kutja – nagyon régen Sipos nevezetű lakott itten – szántó föld.

Csuzdi halma, puszta, halom, marhajárás.

Hantháza majorság, sokan a hatházból némelyek pedig a hantokból épített házaktól elnevezését származtatják, ehez tartozik

Sártói rét, régen mocsáros hely volt, most szántó föld.

Jézus foka szántó föld, ér.

Farkas tó, ér

Karancsfok, ér;

Görbe fenék s czombos fok, régen sebes, folyó vízeről, most pedig jó buzát termő szántó földekről nevezetes.

Szomszéd határai: Anyás, Levelény, Pusztazéér.

[55a]

[Szeged]

A Nagyméltóságu Magyar Királyi Helytartó Tanács f. 1865 évi Január 28^{án} 4938 számú leirata következtében a közlött nyomtatott utmutatáshoz képest Szeged szab: kir: várost illető hely nevek magyarozatára nézve következők némi tájékoztatásul, egy részről egyéni ismeret, más részről Szeged városi földadó telekkönyvi adatok szerint, előadhatók, miután a Szegedi hiradóban e tárgyban adatok közlése végett lett felhívás folytán, senkitől semmi adat sem szolgáltatott. –

Helynevek Szeged szab: kir: várost illetőleg Csongrád megyében. –

1. Szeged szab: kir: város következő csoportozatban u. m. Palánk vagy belváros, Felső város, alsó város és Rokus város. –
2. Szeged a tiszta jobb partján Rác s Ó-Szegednek is neveztetik, megkülönböztetvén a tiszta balpartján átellenben Torontál megyében fekvő Uj-szegedtől, németül Szegedin; megjegyzést érdemel, hogy azon kérdésre; hová való vagy? a közönség nem a nyelv természete szerint azzal felel, Szegedre; kerülni kívánván a félértelműséget, hanem akkép felel: Szegedébe; továbbá azon kérdésre, honnan jösz? nem azt mondja Szegedről, hanem Szegedéből. –
3. Régi okleveleken Szeged neve Zegeged és Zegedinnek irottak találtatik. –
4. Mikor említetik legkorábban Szeged város neve? e kérdésre nézve nem lehet fel nem említeni, miszerint a romaiak idejében létezett Singilava, vagy Sigilva nevű helyet az őstörténet írók Szeged város vidékén létezettnek vélik. – Dugonits Etelka történetéről irott könyveibe az adatik elő, hogy Zegeged vár és város már Árpád idejében Zalánfy birtoka volt, kitelik – Incze pápának 1103^{ik} évben a szegedi espereshez irt leveléből, a régi egyházi [55b] okmányok s történetek tanuskodnak. II. András király arany bulája, vagyis 1222 évi törvény rendelete 25. cikkében eredetileg a Corpus Jurisban is látható Szabolcs és Regécz nevek, a rég irott eredetiről, hogy rosszul olvashattak le, s azokat Szolnok és Szegednek kellett olvasni. „Fejér codexében Zoloch és Scegyved”, több történet írók de ezen hagyományozott emlékek is tanúsítják, az által hogy Szolnokon és Szegeden ősidők emlékezetétől olta, só házak leteztek; míg ellenben a hegyek közt Regéczen ilyenek létezhetését a tiszától annyira távol képzelni sem lehet; ehhez képest ott már Szeged város neve a törvénykönyvbe fordul elő; későbbi időből IV. Béla király korából 1247. évről létező adatok szerint. Csupor nemzetség tápéi birtoka Szegednek adományztatott. – Ezen király a Szegedieket sajátjainak nevezte. – Később Zsigmond 1430 évből Mátyás király 1458. évben kelt okírataiban Szegedet királyi városnak nevezi. – Ulászló király 1514. évi 3. törvénycikkében pedig

- a Szent koronához tartozó birtokok közt Szeged város helyét foglalt. – Végre az 1715 évi 107. törvényczikkben Szabad királyi város jogaiba megerősítik. –
5. Szeged városnak magyar nemzetbeliekkel való népesítését, a magyarok bejövetele idejére nem lehet vissza nem vinni, miután az árpád alatti Pusztaszeri gyűlés, s ott a hét vezérek tanyájául állitotlag szolgált hét halom közelében fekszik, s az 1715. évi 37. czikk tanusítja, hogy régi ösöktől származott magyar lakói a törököktől ki pusztitattak; kiknek a Törökkel való küzdelmeiről, a mohácsi vész előtti évtől kezdve, mind addig míg az ország a török iga alól felszabadított, hős tetteket számlálnak elő a történet írók. –
 6. Szeged nevének eredetéről köztudomás, hagyomány vagy nyomtatásban előadottak megemlítésére nézve; Dugonits Szeglet szóból eredőnek írja, értvén azon szegletet, mellyet Szeged felett [56a] a marosnak Tiszába ömlése képez; azon 1863 évben megkezdett rövid időig fenallott „Szeged” ujságban ezek olvashatók, hogy nem tarthat egyet azokkal, kik Szeged nevét Szláv eredetűnek vitatják, azon fejtegetéssel, miszerint a Marosnak a Tiszával való egyesülésétől, mely egyesülés szerb nyelven „Szojed” nevezettvén, abból változott volna Szeged névre, más részről el nem fogadható, hogy a német törzsek „Segnel” aldott vidéknek nevezték volna; Fejér codexében azon eszmét hozza fel, valjon Szeged város neve, nem a Tisza folyam körül létezett nagyszerű védtöltések miatt neveztetett és iratott-e Szegvednek; de mivel minden régi okmányban Zegeed névvel jó elő, ez elnevezés onnan származhatott. hogy itt a Tisza Szeged, szegletet csinál, vagyis görbed, ugyanis a Tisza folyamba a Maros folyam, Szeged város felett a banáti oldalról leszegelvén, a tisza vízsebjét vagy tömbjét, a tisza jobb oldalán fekvő, Szeged városi oldalra veti, honnan ismét Szeged alól, mintegy a Szegedi vár előtt megtörve, a Tisza-folyam irányból balra átszegedik, s útját távolra azon irányba folytatja. – Ezen szeged szónak értelme többször előjő, a kocszi rud megszegésének kiejtésénél, s oly igének tekinthető mint: reped, ered, heged, téved s. a. t. – E szerint mivel Szeged alatt a tisza megszeged, onnan neveztetett azon hely Tisza Szegednek. –
 7. Szeged város határában előforduló több helynevek – A belváros Palánknak neveztetik, ezen város nevezet a török nyelvből maradt fen, ebben a tiszaparton lévő vár arról nevezetes, miszerint a Törökök a Mohácsi vész utáni években csakhamar építették, mellynek falait a Tisza szigetkép folyta körül, leginkább ha a Tisza nagy volt, különben a vár sánczai, a sóházak felé, kazinczi, Fejértó, Törökfej, Kulcs utcán, buzatéren, kápolna téren keresztül vonultak, és a kazinczy utcából, Budai országut, Ödön utza vonalon állott sánczok Eugenius sánczainak neveztettek, a [56b] Török elen győztes sereg vezére Savojai Eugeniústól; megjegyzésre mind azon által érdemes, hogy mindezen sánczok hegyes szegletekbe kinyuló töltések és árkok voltak, mellyeknek most már nyomai sem léteznek. – Várral szemben fő vagy

Szechenyi téren a város ház során álló egyik házról a monda azt tartja, hogy ott Atilla lakása volt. – A Rokus város nevét Szent Rokus tiszteletére épült egyházaról vette, Szeged város régibb időkben, döghaláltól való megszabadulása emlékéül Vasas Szt. Péter napi bucsújárást ezen egyházhoz szentelte. – Alsó városban egyrészt paprika városnak is nevezetik, hol a lakók igen sok paprikát szoktak termesztetni, egy része Móra városnak is nevezetik, állítólag ily nevű emberről. – kertészségei Szt. Mihály telek és Rösze. – Felső város végén létezett Szilléri vízfolyása a tiszaparti töltések által elzárattott, Dorozsmai határ felől Szent Mihály telek mellett a Tiszába folyó Maty-ér vagy víz folyoson egy hosszú kőhid létezik, Maty híd névvel. – Alsó városban a tiszaparton lévő Bánomkertek nevűket onnan nyerni mondatnak, hogy ezeket a tiszai árvize sokszor elöntvén, tulajdonosai megbánták itt nevelt kertjeiket. – Ehhez közel fekszik a boszorkány-sziget, hol hajdan a szegedi boszorkányok ítélet következtében azon sötét időkben máglyán égetettek meg; közelebb áll a Hattyasi föld terület, hol hajdan létezett tóban hattyúk fürödtek, tavolabb Ballagitói terület, hol regeszzerűleg a tóban Atillának Ballag nevű embere veszett el; – alább esik a Tompai sziget, hol a Tisza folyásában nagy kanyarodást vesz, mint egy megtompul erről mondatik tompai sziget névvel; – következő halmok említhetők Szeged határán: Terehalom, Bodon halma, Pap halma monda szerint Rákoczy lázadás idején azon egy pap felakasztatott, Kurvadomb legelő közt juhászok tanyája volt, hová feleségeik [57a] szeretőik jártak. – Ásotthalom, kincskeresésről mondatik így nevezettnek; – Mórahalom, Bojárhalom, Kunhalom, Csizik halom, Öthalom közel egymáshoz, Kettős halom, Őrhalom, Ürgenthalom, Székhalom. – Tavak: Madarásztó, Sárosvölgy, Széksóstó, Fejértó, Fertő. – Széksó seprésre szolgáló székes tavak: Domaszék, Kancsalszék, Ábrahámszék, Kisiván szék, Moraszék, Matraszék, Őszeszék, Győriszék, Szirtos szék – Erdők: Makkos, Rivó, Körösi, Ásotthalmi, Átokházi, Csorvai, Csengelei nagy és kis erdőségek. Hegyeknek nevezett szőlő termő helyek: Ballagitói, Nagytarjányi, Kistarjányi, Szilléri, Szent Mihály telki, Béróhegy, Velezhegy, Gácsérhegy, Lovászi hegy, Lengyelhegy, Jamborkahegy, Csamangó hegy, Kászonyihegy, Nyárihegy, Szélpál hegy, Nagy Mátyás hegy, Ludányi hegy, Mórahegy, Alpári hegy, Szatymazi hegy, Francia hegy, Neszürj hegy, sivány homok földbe ültetettvén a szőlő, terméshez kevés remény lévén, neveztetett így. – Szántóföldek s pusztai szállások nevei azon felül hogy a fent irt helyiségek körüli szántó földek többnyire azon nevek alatt léteznek. – Nyomásoknak nevezettnek a város körüli legelők, melyekből szántó földek szinte kiosztva lévén, nyomási földeknek mondatnak, ezek közül vannak: Koma, Kalvária, Teriki, Hernyós, Delelő, Hoszu, Lapos, halaszka, Vágó járás, többnyire mészárosok által vágó marháknak bérelni szokott legelő: kereseti pusztai, Zátány, Bordány, Farkas, Fúrús, Dobó Tavi, Börcsök, Barát nevekről nevezettek, Dorozsma, Majsza,

Szeged

Szabadka és Horgosi határok felé: Balástya, Gajgonya, különösen Ebherélő Gajgonya, Baktő, kitér köz, Ráczok kertje, Dorozsmától, Pétéri, Pusztaszer, Algyő, Tápé határai felé. –

Jegyzet: Tisztelendő Csaplár Benedek úr, kegyes rendi tanár e végett szinte felhiva lévén, biztosabb adatokkal fog reméllem szolgálni.

Kelt Szegeden 1865 Május hó 1^{én}

[58a]

Hely nevek Szegvár községből Csongrád megyében.

1. Szegvár község fekszik Csongrád megyében, központi járásban, helyben székel.
2. A' községnek egyetlen neve van.
3. A' községnek hagyomány szerint 1700. év előtt Zugvár volt a' neve.
4. A' község 1732. évben telepített Gróf Károlyi Sándor által, ki a' községi levéltárban lévő okirat szerint jobbágyokat edesgetett ide.
5. Szegvár hagyomány szerint Pest megyei Kóka vidékéről népesített, azonban szinte hagyomány szerint itt Rácok laktak, kik innét állítólag ki verettek, legközelebb két ház itt szét bontott, mely csömpölyegből épített, 's általánosan mint az ide való szokásos építkezéstől eltérő rácok által építettnek tartott.
6. Szegvár elnevezése eredete nem tudatik, azonban e' község a' kurcza folyó a' Tisza szabályozás előtt vízzel telt kontra, és Kórógy vizek között feküdvén helyzeténél fogva egy szeget képez való színű, hogy innen nyerte nevezetét, de e' mellett a' falu belterületével kapcsolatban a' Kurcza kanyarodás közt Gróf Károlyi birtokába lévő jelenleg is Zug névvel nevezett tér létezik, 's [58b] ugyan ezzel kapcsolatban Szt György névvel nevezett kis föld terület feküdvén ennek végén hagyomány, és látható nyomok szerint Gróf Hallerek vára létezett hajdan, miből való színű az is, hogy hajdan e' község Zugvár nevet viselhetett, – egy bent a' községben a' Haller családnak egy kastélya létezett, mely jelenleg megyei börtönül szolgál; és melyet Csongrád vmegye 1768. év Decembr 7. kelt, 's e' község levéltárába meglévő szerződés szerint Gróf Károlyi Antal akkori tulajdonostól „Castrum nostrum desolutum” cím alatt eladatva 200. db aranyért a' megye meg vett, a' hozzá tartozó telekkel, melyre a' megyei ház is építettett, a' hatodik pontban foglaltakon kívül.
7. A' volt urbéres legelőn, és pedig Szegvárról éjszak felől Szentesel határos térség, Berek nevet visel, melyen ember emlékezet olta Kápolna név alatt egy a' földből már ki nem látszó rom létezik, melynek eredete nem tudatik. A Berek elnevezése hihetőleg a' Kontra lapály, és Kurcza folyó által lett zárt hely miatt neveztetetett el.

A' Berek, község, Szentesi határ, Sági legelő, és kurcza folyó közt fekszik, Kontra néven egy lapos víz járta tér, mely a' Tisza szabályozás által víz mentesítettett, Contra nevét onnan vehette, hogy ár víz alkalma[59a]val a' kurcza folyó medrétől kicsapván elborította felfelé Szentesnek, mi által a' víz ellenkezőleg folyt t. i: nem lefelé hanem contra fölfelé, s ezt miután Szegvár székhelye a' megyének, a' deákul gyülesező tisztvíselők nevezték el –

A Sági legelő a' Szentesi határral találkozik, mellyen egy nagy halom van Sáp név alatt, honnan a' legelő neveztetik, magának a' halomnak el nevezése nem tudatik, de ez Csanád megyéből, Vásárhelyen, Mintszenten, Szegváron, és Szentesi határon keresztül több halmokkal egy lánczolatott képezvén hányt halomnak tűnik fel, mely a' régi módú had járatoknál, őrhelyül, vagy jelzőül szolgálhatott, illy halmok a' Tanyák között találtatnak, és pedig Tanyás halom, Ludas halom, Győre halom, Balácsa halom ezek elnevezése nem tudatik, kivéve a' ludas halma, melynek oldalán vízjárta lapály terülvén el abban vad ludak tenyészték, hihető ez adta nevét.

Kórogy meder a' víz szabályozás által kiszáritott tér, ered Békés Megyében a' káka fokból, és kiszárittatása előtt a' kurcza folyóba ömlött a' község alatt, elnevezése ki nem puhatoltathatott.

A' községi tanyák egy része „Zsigerhát” nevet visel, határos Derek egyházi pusztával, elnevezése nem tudatik.

Mintszent községgel délfelé határos tanya földek „Cziczka zug” nevet viselnek, el nevezése nem tudatik.

[59b] A' Cziczka Zug, és Szt György közt egy ár azon át törésnek ki tett téren egy halom „Halesz” nevet visel, elnevezése nem tudatik.

A' Szegvári szőlő mint egy 1400. folyó öl hosszasságban a' Szt György elnevezés alatt Gróf Haller vár pontjától dél felé kelet oldalra végig nyúlva egy hát gerinczet képez, a' melyen létező magassabb halmok a' Sági halommal lánczolatba vannak, hihetőleg emberi kéz által emelvek, melyben emberi csontok, és vastag alkotású cserép edények találtattak.

Szegvárnak a' Tisza folyó, és Kurcza folyó közt fekvő tere, réti nádas, mely tér a' tiszta szabályozás által ki száritatott, de jelelt helyei vannak, részint egyes gazdák barmai állomásai után a' tulajdonosról u. m. Halálhát (Halál nevű lakosról) Péti hát, Bakó hát, Rácz fenék azon nevű lakosokról, továbbá régibb elnevezésűek mint „tételhát „Lándorhát „Körtvélyhát „Macskáshát „Zsuzska hát „Giliczés hát „Sámson hát” mellyek elnevezései nem tudatnak, a' Tételhátra nézve megjegyeztetik, hogy a' levelezési jegyző könyvben az előző jegyző állítása szerint 1773. évről egy kör levél volt bejegyezve Lárma indító Samuel tatárkák fő vezére aláírással melyben kiadattatott, hogy a' Tétel háton öszve gyülekezett zsványok elverésére a' lakosság vas villákkal felfegyverkezve össze gyűljön, 's a' futam**[60a]**lók elfogására csónak is legyen készen, ez írat a' jegyzőkönyvből kiszakítva találtatott, előző jegyző azt a' legutolsó lapon saját szemével olvasta, és kinyilatkoztatta, hogy utolsó lap volt, mely azomban kereséskor kiszakítva találtatott.

Ugyan csak a' réten több fokok találtatnak, elnevezésük bizonytalan u. m. Károlyi fok, hagyomány szerint egyik Károlyi Gróf a' község tulajdonossa erdőt akart ültetni, e' végett a' Kurcza kanyarodását rövidíteni akarva e' Canálist húzatta.

Szegvár

Sebes fok Tisza szabályozás előtt a' Tisza és Kurcza közt sebesen folyó fok volt, innen vette nevezetét.

Feljáró,, áradáskor a' Tiszából a' rétre vezető út vólt, innen elnevezése külömben fok, ez Mintszenti határból jövéen ott még Picsónak neveztetik.

„Vonogató” a' Tiszai szállítmányokat mint például fenyőt e' fokon vontatták a' Kurczába, honnét nevezete.

Szinte a' réten találatnak lapos helyek, mellyek „fenék” név alatt ismeretesek, 's nevök „Lándor,, Osztora,, Kétágú,, Kutykó,, Karaványos,, és Gyulai fenék,, elnevezésük eredete ki nem puhatolható.

[60b] A' többször említett Kurcza folyó Técsnél a' körösből szakad, és Mindszentnél közvetlen Szentest, és Szegvárt érintve a' Tiszába szakad és rendes folyót képzett, a' Tisza szabályozás alkalmával át töltetvén, jelenleg dögvíz.

Kelt Szegvártt Julius 21. 1864.

Halász György bíró

Pullant István pm
jegyző

P. H.³²

³² A pecsét felirata: SZEGVÁR KÖZSÉG.

[62a] Hely nevek Szentés mező Városból

Szentés m. városa fekszik Csongrád vármegyében, közel a' Tisza és Körös folyókhoz a' Kurcza vize mellett, mely egész 1855^k évig a' Körös és Tisza folyókkal öszveköttetésben állott; de a Tiszaszabályozás érdekeinél fogva ezen öszveköttetés az úgynevezett Zsina halmánál készített kereszt töltés által végleg meg szüntettetett.

Szentés városa régibb időkből Zendus név alatt is említettik; de hihetőbben Szent-Dézs nevet viselt, mit a' határban és szomszédságában eső Sz: Márton, Sz. András, Sz. Fábián-Sebestyén, Szt. Ilona, Mindszent sat – helynevekből alaposan következtethetni.

Ezen város első eredete homályos, és mert a' Község levéltára 1760^k évben leégett, 's az ott létezett iratok is porrá hamvadtak, minden a' város megtelepítésére vonatkozó okmányok elenyésztek.

A' Rómaiak uralma alatt itt római gyarmatok léteztek. A' város Északi és Nyugoti részén, a' kurcza víz partján maig is arra emlékeztető urna és érem darabok található. 1239^k évben a Nagy-Kunsághoz tartozott, de Hollós Mátyás Király alatt Békés Megyébe kebeleztetett, 's csak is 1688^k évben – midőn az e' tájat dulta Török innen kiűzetett – kapcsolattott Cson[62b]grád Megyéhez. 1241^k évben a' Kunok és Tatárok által kipuszttított; – sokat szenvedett ezen felül a' Németektől és Ráczoktól; – három izben fel is égettett.

Hagyomány szerint ezen város a' Törökök uralkodása alatt, a' Gyulai Basa által török – és tatár családokkal telepítettett be; ez alkalommal a' Magyar lakosság a' város alatti rétségben mai napig is Sz. Ilona név alatt ismert szigetbe – hol most dús szántóföldek léteznek – bizonyos Büttösy István nevű papjokkal kiköltöztek, magukat a' pogányok nyomorgatásai ellen megvédendők. 1686^k évben ezen város alatt verte meg Veteráni Császári tábornok a' törökök segítségére sietett Gyulai és Szarvas várbeli Törököket. Mely halálharcz után a' pogányság e' vidékről végképen eltávozott; némelyek azonban itt maradván, keresztényekké lettek, 's a' magyarokkal öszveházasodván elmagyarosodtak, 's többen közülök maig is „Török” név alatt ismertetnek.

Határos Szentés városa Teés kertészséggel; továbbá Heves megyebeli Szelevény községgel, melyet a' Körös folyam választ el Szentés város határától úgy nemkülönben Kun Szent Mártonnal, és Békés Megyei Öcsöd, Szarvas, Sz. András, 's Csongrád Megyei Szegvár helység és HM. Vásárhely m. várossal; Csongrádtól pedig a' Tisza folyam választja el. Határos végül a' Méltóságos Gróf Károlyi család Mágocsi, Belső-Derekegyházi és Királlyági nagy kiterjedésű pusztáival.

[63a] Szentes város a' Buda-Pesti kerületben egy szolgabírói járást képez, a' közelébe eső kertészségek és pusztákkal. – Lakossága a' leg közelebb múlt őszeírás szerint 29,016. lelket számlál, kik közül vallásra nézve Rom. Catholicus 9,869.

Helvét hitvallású 16,893.

Evangelicus hitfelekezetbeli 595.

Görög egyesült hitbeliek 19.

Görög n. e. hitvallásúak 573.

Izraeliták 1067. –

kik általába véve nyelvükre nézve mind magyarok.

A' Szentesi határon vonulnak keresztül az ugynevezett Mágocs, Veker és Kórógy vizeknek most már üres medrei, melyek a' vizek elzárása folytán földmívelés alá, különösen zöldség- és széna termesztésre használtatnak.

E' város határában hajdan több falvak léteztek; melyek emlékeit egyébiránt csak az Ecseri 's Fábíán-Sebestyéni templomok pusztá romjai tartották maig fenn. Ilyenekül felemlitendők még Sz. László, Királyság, Sz. Mihályfalva, várhat a' kurcza parton, és Kékéd a' városhoz 2/4 órányira; továbbá Szent Ilona sziget és Pécska város; mely utóbbi arról nevezetes, hogy Harukern György hadélelmezési Biztos 1697 és 1698^k évben itt süttetett kenyeret Eugen Herczeg hadvezér serege számára.

Szentes város területe öszvesen 68,000. catastralis holdakból áll, melyek 1/3. rész kivételével mind a' legjobb tiszta búza termő földek.

[63b] Keresetforrása leginkább a' földmívelés és nyers termékekkel kereskedés; – kézmű ipara lassan fejlődik, és csak a' helyi szükségletekre szorítkozik.

Ezen város magát az 1837^k évben magát az urbériség alul végleg kiváltotta, mely alkalommal egyszersmind a' kisebb kir. haszonvételeket a volt uradalmi allodialis birtokokat is kisajátította. Most önnön magának Földes ura.

Szóbeli hagyomány szerint hajdani földes ura a' Bercsényi család volt, több e' vidékre eső községek és pusztákkal együtt. Később azonban ezen birtokok a' korona tulajdonaivá válván, Báró Haruckern Györgynek ajándékoztattak; ki után leány ágoni örökösödés utján a' Gróf Károlyiakra szálltak.

Van Szentes városában minden hitfelekezetbelieknek külön lelkésze, 's kellőleg felszerelt népiskolái úgy a' fiú – mint a' leány gyermekek számára. A' helvét hitvallásbelieknek ezenkívül öt osztályból álló latin tanodájok, melybe évenként szép számú ifjúság nyer, az újabb rendszer szerint igen alkalmas Tanárok által kellő oktatást.

Megemlítést érdemelnek a' RCatholicusok és Helv. hitvallásbeliek nagy szerű és díszes egyházaik. – Egy társasági gőz malom, – a' városnak terjedelmes serháza, – a' helv. hitvallásúak gymnasiuma, – a' városi fákert és a kurcza szigeti „Szechenyi liget” –, mely évenként gyarapszik csinosbbo-

dásában. Van helyben posta hivatala. A' legközelebbi vasúti állomás Félegy-[64a]házán van, honnan a' kereskedés leginkább a' sokkal közelebb eső tiszai hajózás útján történik.

Az 186^{3/4} évi roppant szárazság folytán, e' város és majd csak elviselhetlen nyomorral küzdött; de hála a' Fensőbbség gondoskodása és felebaráti szeretetnek, mind e' bajokon – ha bár nagy megerőltetéssel is – úgy látszik átvergődhetend; de sok évek kellenek ahoz, hogy a' rajta ütött ezen sebek után teljes epségét vissza nyerhesse. – Adjon az ég áldást és jobb jövőt sokat szenvedett Hazánkra!

Szentesen 1864^k évi Junius 8ⁿ

Kamocsay János mk
polgármester

[65a]

Helynevek

Szentés m. város községéből Csongrád Megyéből.

1. Szentés m. város, Csongrád megye Szentesi szolgabírói járásba tartozik.
2. A jelen időben egyedül a „Szentés” név ismeretes országszerte.
3. Régi hagyomány szerint Zentus nevet viselt, bizonyos Zendus nevű magyar fővezértől, ki annak földes Ura volt.
4. Ezen község eredete a legrégebbi időkbe esik; mert egy bizonyos Petrák Ferencz által 1750-dik évben írt *cronica* szerint Szentés, mely hajdan Zentus nevet viselt, már 1454-dik évben; még Sz. László király által adományozva, több körülötte volt helységekkel együtt az Orodi káptalan birtokába tartozott. 1239-dik esztendőben a Nagy-kunságban, Hunyadi Mátyás király idejében Békés megyébe volt bekebelezve, 1686-dik esztendőben pedig, midőn e tájról a Törökök és Tatárok kiűzettek, Csongrád megyéhez csatoltatott. – 1241-dik évben a tatárok által kiraboltatván, végképen elpusztítottatott. – 1527 és 1566-dik évben a Törökök és a Tatárok háromszor, a némettség, vagy mint a magyarok nevezték: a labanczok egy ízben, a Rácok pedig két ízben kirabolták és felégették, a lakosság nagy része a város alatt elnyúló rétságba menekült, közülök sokan rabságba tétettek. –

Törökök uralma alatt Szentesre Török családok is telepedtek, kik a keresztényen hitre térven és a magyarokkal összeházasodván egészen megmagyarosodtak, és Török néven maig is lakják a várost. – 1514-dik esztendőben [65b] Dózsa György paraszt hada itt tanyázott és a lakosságot mindenéből kipusztította. – 1542-dik évben sáskák és egerek özöne által meglepetve minden terméstől megfosztatott. 1598-dik esztendőben oly rettenetes marhavész dühöngött, hogy a lakosság minden barmait elvesztette, s az emberek barom módjára magok huzzák az ekét. 1686-dik esztendőben ezen város alatt verte meg Eugen cs. kir. tábornok a szegedi basa segítségére sietett gyulai és szarvasi várbeli Törököket. – 1705-dik esztendőben a Rácok egy császári tiszttel vezetése alatt azért mivel Szentesről a Rákóczi csapatjába az ifjak közül sokan beállottak, Szenteset megrohanták; mit azonban a Szentesiek eleve megtudván, a körülötte volt helységek lakosaival egyesülve, midőn már az ugynevezett Bökény felől a sok elrablott prédával hazafele indultak, a Puszt-Tőkei templom közelében a Rácokat megtámadták és az ugy nevezett Tőkei-érnek szorították, mely ér mai napig Rác-érnek neveztetik; közülök igen sokat megöltek s holt tetemeiket a maig rác-tőkének nevezett területen létező kápolna-halom alá temették. – 1734- és 1735-dik években ismét a rác haramia csapatok ellen kellett az egész megyéből össze sereglett lako-

soknak küzdeniök, Andrásy Zsigmond Csongrád megye az időbeli Alispánjának vezérlete alatt; míg Erdő hegynél a' Heves, Békés és Csongrád egyesült felkelő csapatai által végkép megsemmisítették. –

Az ezen idők óta lefolyt különféle eseményeket mellőzve, egyedül azt kell még itt multhatatlanul felemlíteni: hogy 1847-dik évben nagy éhség, 's 1863-dik évben roppant szárazság 's annak következtében inség uralgott Szentesen és az egész alföldön, mely hogy éhhalállá nem vált csak a' magas kormány atyai gondoskodásának és a' birodalom szerte gyűjtött könyöradományoknak köszönhető. –

[66a] Fennállása óta Szentes városa számos különböző uraságoknak volt alárendelve, míg a' Dóczy család magva szakadtával a' királyi fiscusra szállott; később 1698 táján Haruckorn Györgynek adományoztatott, kiről leányi ágon a' Gróf Károlyi nemzetség birtokába jutott. – 1836-dik évben pedig magát a' város, a' királyi kisebb haszonvételek átruházásával együtt az urbériség alól végleg megváltotta. –

5. Legelső meglepitése Szentes városának a' múlt idők titka marad. Ujbóli benépesítése azonban, a Törököknek hazánkbeli végleges kivonulása után, mintegy 1694-dik esztendő táján, a' vele szomszédos de hasonlóan kipusztult és elhagyatott Kís-Ecserd, – Fábíán-Sebestyén, – SzentLászló, – SzentMihály, – Veresegyháza, – Kírályhegyes, – Donát, – Pankota, – Tőke, Kékéd helységek és a' Szentesi lakosok maradványaiból történt. –
6. Ezen pontra nézve a 3. sz. a. tétetett említés. –
7. A' Szentes város határába eső helynevek, melyek most a' Szentesiek tulajdonai, a' következők: –

Ecsér, Kis-Ecserd név alatt hajdan falu volt, néveredete nem tudható. Egy kís szerű templom kőfalainak maradványa most is látható. Jelenleg ecseri tanyák nevezete alatt a' lakosság birtokában van; – földje nagy részben szikes természetű és kevés hasznot ad. –

Sz. László, egykor falu, most mint legelő járandóság egyes lakosok használatában van. – Temploma 1700-dik évben a' Veker medrébe dőlván, végképen elenyészett. Hajdani földes urául egész a' 16-dik század 7-dik tizedéig az Orodi káptalant ismerte. Földje fekete 's termékeny. –

Veresegyháza hajdan falu volt, most egy része a' Szentesi, más része Öcsödi, harmad része a' Sz. Andrásiak birtokában van, a' Szentesieknek tanyákul van **[66b]** kiosztva. Földje vegyesen vagy termékeny vagy szikes. Temploma a faluval együtt 1655-dik évben egészen elpusztult.

Királyság, régen Király hegyes 1685-dik évben szintén elpusztult; templomának most már semmi nyoma; – nagy részben a' Gróf Károlyi nemzetségé. Egy része ily név alatt Szentesi tanyákul szolgál. Földje silány termést szokott adni. –

Tőke, hajdan falu, most Szentesi tanyák állanak e' helyen; – néveredete nem tudatik. Egykori templomának semmi nyoma. Földje vegyesen szikes, vagy fekete.

Dónát, hajdan e' név alatt falu volt; most Szentesi tanyák vannak rajta. – 1700-dik esztendő elején hajdani földes urainak téglából épült és sánczokkal körül övezett palotája 's annak udvarán állott kis szerű templom falai láthatók voltak; de azóta minden nyoma eltűnt, néveredetéről csak annyit mondhatni, hogy néhai földes urának donatio képen adományoztatott. Magas ormokon, fél hold alakjában a Mágocsi határ egy részét körül folyó földje fekete homok és jól termő. –

Bökény, hajdan Bekény néven falu volt; most a jelen fennállásának semmi nyoma. A' lakosság között felosztván, a' Szentesiek birtoka. Név származása nincs tudva. Földje a' laposokon szikes, a' partos helyeken nem igen termékeny.

Derekegyháza, régen Gyerekházának neveztetett, név eredete ismeretlen. Egy része Gróf Károlyi István úré, más részén Szentesi tanyák fekszenek. A' falu és temploma 1656-dik évben végkép elpusztult. Földje termékeny, néhol szikes. –

Kékéd, hajdan falu, most talaja részint legelő, részint szőlős kertekül használtatik. Néveredete ki [67a] nem nyomozható. Szenteshez közel esik. Jelenleg a' falunak és templomának semmi emléke nem található. Még 1730-dik esztendőben is ezen helyen az elpusztult lakosok által birt szőlők annyira kihajtottak és diszlettek, hogy még termés is mutatkozott rajtok. A' Szentesiek birtoka. Földje szikes, homokos, részint fekete, nagy része haszonvehetetlen.

Szt. Ilona, 1848. előtt még a' város alatt volt Kurcza folyón túl diszlett rét-ség és füzes erdő között egy szigetet formált, melyben bizonyos épületek maradványai maig is látszanak; de hogy ott valaha mi lehetett. ki nem tudható. A' Törökök berohanásai alatt a' lakosoknak menhelyül szolgált. Jelenleg a' lakosság között kiosztva, szántás-vetésre használtatik és jó termést szokott adni, lapályos része azonban szikes és haszonvehetetlen.

Pék város, vagy kis város a Szentesi rétségen szinte sziget volt; most kiszárítottván szántóföldek vannak rajta; – nevezetes arról hogy 1697 és 1698-dik években itt süttetett Eugen cs. kir. hadvezér hadosztálya számára Haruckern György élelmező kenyeret, hol neki e' célra fel állított kemenczéi voltak. –

Sz. Mihálytelek vagy Lapistó, régen Sz.Mihály falva, elpusztult helység. A' Szentesiek birtokába tartozik. Partosabb földje termékeny, lapályos része szikes.

Dánháza, hajdan Dani háza, nevét bizonyos Dániel nevű birtokosától nyerte. Egy időben a' Veker folyó által körül véve, szigetet képezett; most

kiszárittatván, az egész lakosok között kiosztva, szántás alá használtatik. Földje helyel-közzel szikes, és alkalmas időjárásokban termékeny. –

Karácsonytelke, a' Szentesiek birtoka, a' hajdani Tőkei határba esik; népmonda szerint nevét onnan nyerte, mert az a' híre volt, hogy igen sok pénz volt ezen, egykor [67b] szigetet képező partos helyen elásva, és minden évben karácson éjjelén jelentek ott meg olyanok, a' kik az elrejtett kincseket keresték. Földje fekete homokos, nagyobb része szikes.

Teés, a' régi időkből is e' néven ismeretes; – vizek közé szorított sziget alakú hely volt. – Több magán birtokosok tulajdona. Földje fekete, több helyen szikes.

Várhát, szintén vizek között állott sziget volt; – nevét onnan nyerte, mert az ellenség üldözései alatt e' hely a' vidék lakosainak menhelyül szolgált. Földje termékeny fekete, a' Szentesiek között van kiosztva.

Zalota, vagy komiszárius hát a' körözs folyó közelében. Hajdan vízzel körül vett hely volt; most kiszáritott és a' Szentesiek között felosztva, ezek birtokába tartozik. Földje termékeny. Neve onnan magyaráztatik, hogy a' zavaros időkben sokaknak menhelyül szolgált. –

Berekhát, régenten szigetet képezett, most partos helye szőlőknek, lapályos része pedig tehén járásnak használtatik; nevét a' hajdan ott létezett fűzfa berkektől nyerte. –

Bánomhát, régibb időben vizek közé szorított hely. Nevét onnan vehette, mert a' ki menedék helyül használta, az ezen állapotát rendesen megbánta. –

Lőrinczhát, víz által övezett hely volt. Nevét valami Lőrincz nevű, oda elvonúlt kanásztól vette. –

Kurcza, hajdan Almád néven folyóvíz volt, a' körözs vizéből eredve, Szegváron túl Mindszent alatt a' Tiszába szakadt. Most medre kiszárittatván, különféle földművelési célokra használtatik; őrvényes helyei maiglan halásztatnak. Nevezetét onnan nyerte hogy a' Törökök idejében bizonyos fő töröknek a' fia vagy felesége fürdés közben ezen folyóba belehalván, az ezen szerencsétlenségen tűnődő Török családfő estén[68a]ként jajveszékelt: óh kurcsa! óh kurcsa! – mit a' rétből leskelődött lakosok hallván, a' folyót kurczának nevezték.

Kórógy, egykoron szintén a' körösből eredt és a kurczába folyt folyó víz volt, most kiszáradt és szántás-vetés alá használtatik. Hajdan halas vagy potykás érnek nevezték a' nagy mennyiségben ott létezett ily minőségű halaktól. –

Veker, hajdan Ikere nevezettel, rendes folyó víz volt; Szarvas alatt a' Körösből fakadt és Teés alatt Kékednél a' kurczába szakadt; nevét az ott volt sok halak ikrezése vagy ivásától vette. Némelyek szerint ezen szó „ikre” tatár szó: rákot jelent; 's ezek nagy sokaságától nyerte elnevezését. Jelenleg kiszáradt hely. –

Nagyvölgy vagy Sebes-ér, a' város keleti oldalát öveszte állandó víz folyás volt. Most kiszáradt. –

Rácz-ér a' Szentesi határban a Tőkei vízbe esik; kiszáraitván földmivelés alá használtatik. –

Piponya- vagy Fertő-tó; kiszáraitván, főleg legelőnek használtatik. Földje szikes terméketlen.

Kis- vagy Bekerítő-ér, hajdan a' város szélét képezte; most a' városon belül esik. Kiszáraitván házhelyeknek osztatott kis. –

Vigyázó-halom Szentes város alatt a' RCath. temetőben, diszes síremlékekkel ellátva. Hajdan az ellenség szemmel tartása végett a' hadcsapatok örökösére használtatott. –

Veres vagy vérhalom a Szentesi határban, a' veker völgy oldalán. Régi háborús időkbén csatában elesett harcosok eltakarítására használtatott. –

Orgoványhalom, a' Szentesi u. n. nagyhegyi szőlőkben a' veker völgy partján. –

Kereszthalom vagy Sáphalom a' Szentesi határban Szegvár felé; onnan neveztetik, hogy keresztbe véve, [68b] fele a' Szentesi, fele a' Szegvári határba esik. –

Püspök halom a' Szentesi határban; hajdan valamely Püspök birtoka volt, honnan nevezetét is vette. –

Kápolnás vagy Rácz halom a' Szentesi határban u. n. Tőkei ér parton fekszik. Hajdan egy kis kápolna állott rajta. 1734-dik évben berontott és ott esett haramiák temetőhelyéül használtatott. –

Kántorhalom, régen Sz. Mihály halom, de most Szentesi határba eső Sz. Mihály falvához tartozott; mostani nevét onnan nyerte, mert a' RCath. kántor földjébe esik. –

Piponyahalom, a' Szentesi határban, az u. n. Fertőben van. Nevét az egykor körülötte nagy mennyiségben termett piponya nevű fűtől nyerte. –

Szilhalom a' Szentesi határban a' Derekegyházi oldalon. Hajdan e' tájon sok szílfá diszlett. –

Csomahalom Szentesi határban a' Derekegyházi út menetelén; néveredete nem tudatík. –

Józsa-halom, a' Szentesi határban fekszik a' Józsa család birtokán. –

Nádas halom a' Szentesi határban, a' Donáti és Fábíáni puszták szélén; hajdan e' környéken sok nád termett. –

Seprű halom, a' Szentesi határban Királysági tanyák között; nevét az e' tájon teremni szokott seprű kórótól nyerte. –

Királysági halom a' Szentesi határban, a' régi falu telkén. –

Pankotai halom, a' Szentesi határban, a hasonló nevű helység telkén. –

Jámbor halom, a' Szentesi határban a' Tőkei részen, Jámbor nevű birtokosáról neveztetett el. –

[69a] Tűz kövesi halom a' Szentesi határban, a Tőkei oldalon Kun Sz. Márton felé – E' helyen sok tűzkő találtatik. –

Kettős halom a' Szentesi határ déli részén. Népmonda szerint az egyikbe Török, a' másikba keresztyén holt testek vannak eltemetve. Régenten harczdombnak is neveztetett. –

Szentesen 1866. évi Február 20-án. –

Egybegyűjtötte:

Grószaly smk

Jegyző

[71a]

Helynevek
Tápé községből Csongrád megyéből.

1. Tápé Község Csongrád Vármegyének Tiszán inneni kerület Szegedi Szolgabiroi járásához tartozik. Szolgabiroi székhely Szeged.
2. Ezen Község eredettől fogva Tápé falu név alatt ösmeretes.
3. Ezen Községnek hajdan sem volt más elnevezése.
4. E Község eredetéről bizonyosat mondhatni nem lehet, de régiségéről tanuskodik azon környülmény, hogy a XIII^{ik} században már mint falu királyi adományképp Sz. K. Szeged várossának átadatott.
5. Népesítése nem tudni honnan eszközöltetett, csak annyi bizonyos hogy lakosai mind magyar ajkuak, 's közte más nemzetiségü még izraelita sem létezik.
6. Ezen Község nevének eredetéről semmi bizonyost tudni nem lehet.
7. Ezen Község közvetlenül a Tisza jobb partján a maros folyonak a Tiszába ömlésénél fekszik, határos Sz. K. Szeged Város Allgyő község, Ör Gf Pallavicini Allgyevi uradalma, Szöreg és Deszk községekkel. Ezen Község területének dülök szerinti elnevezése következő: – Benczfa, ásvanyhát, Kis Tisza oldal, Kiskemes, Tápai szék és szili szék legelő mezők, János erehát, Völgyköz, Kerekgyep, Tápai szék hát és Tápai szék oldal szántó földek.

Kelt Tápén Majus 21. 1864.

Tápé Községe
Elöljárói
Nagy Antal
Biro

[72a]

Téés leírása.

Téés község fekszik Csongrád Megyében, Szentesi járásban – a' Tísza, Körös, és Kurcza folyók mellett, kiterjedése mintegy 2,400. hold, többnyire szántó-földből áll határa, melly Keletről, délről, és éjszokról Szentes város határával, nyugotról pedig Csongrád városéval határos, birtokosai Bánfi, Bogyi, és Marton családok, és Szentes város, és több kissebb birtokosok – legnagyobb részét birja jelenleg Tóth István Mindszentí Uradalmi Igazgató úr, ki ezen úgy szólván pusztán szép majorsági épületeket emelt, és pedig mezei gazdálkodást üz, díszére vannak ezen gazdaságnak, a' fent czimzett birtokos kí által nagy szorgalommal ültetett fák, és egy 20 holdas angol, és gyümölcsös kert, mellyek pár évi ápolásuk után kies helyé varázsolják e' vadon pusztát.

E' községnek kisebb birtokosai alföldi módra tanyákon lakván, legnagyobb részt dohán termeléssel foglalkoznak,

A' határ két részből áll, úgy mint Magas part, és réti laposból; a magas part a' lapos közepein, mint egy 500 holdnyi kiterjedésben való[72b]ságos szigetet képez, és a' tísza és körös folyók szabályozása előtt e' volt egyedüli száraz földje e' határnak, a' lapos föld, a' szabályozás előtt víz állás lévén, nádat, gyikényt, és kákát termett, most pedig a' szabályozási munkálatok befejezése után, az is a' legjobb minőségű szántóföld.

A' magas parti földön hajdan falu lehetett, ezt mutatják a' kiásott épületek alapjaiból kisedett kő, és téglá darabok, és a' sok helyt találtató ember csontok – Ugy látszik e' hely hajdan római telepévtvény volt miről tanúskodnak a' földben talált Római temetkezési ham vedrek, és Trajan Romai fejedelem pénzei, későbbi időkben úgy látszik, a' Magyar országban pusztító tatárok rontották le, és azon időben nagy csatának lehetett színhelye, ma bár hol ásatík is a' magas parton árok, vagy gödör, ott mindenütt ember, és ló csontok, söt Tatár fegyverek maradványái is találhatók de erről tanúskodik a' kurcza folyónak egy csekélyebb része, mit a' hagyomány szerint Tatár kelőnek neveztetík, és mint a' lakosok hagyományból tudják, e' helyen keltek át a' Tatárok a' Kurczán Téésre.

Kelt Téésen 1864. évi Julius 16^{án}

Cicatricis Pál pm
a leírással hatóságilag
megbízott Téési lakos.

[74a]

Helynevek. Téés Községből Csongrád megyéből.

- 1^{ször} Téés község fekszik Csongrád Megyében a' Szentesi Járásban,
 2^{or} Téésnek tsak ezen neve él most, és ismeretes országszerte.
 3^{or} hogy más elnevezése lett volna hajdan e' községnek, nem tudatík, egyébiránt
 a' 4^{ik} és 6^{ik} pontokból kí fog tűnní.
 4er 1699^{ben} Leopold alatt, Tisinum latin név alatt fordul elő, egy adomány levél
 szerint.
 5^{or} Népesítettet a' Szomszéd Szentes vidékéről, – lakosai Magyarok.

6^{or} A' község neve eredetéről bizonyost tudni nem lehet; – hagyomány szerint Verbóczy (a' Corpus Juris szerkesztője) birtoka volt hajdan, Szelevény, Kis Halász, és Istvánháza pusztákkal, Verbóczytól ex nota Infidelitatis elvé-tetett, és adományoztatott Juránszki István magyar tábornoknak, ez által el-adatott Beleváry Ferencz Selmeczy Bánya Praefektusnak, ki 1699^{ben} Leopold Kírálytól nemesi Adománylevelet nyert, és ezen adománylevelben a' Község Tisinum név alatt említették. Beleváry Ferencztől leány ágoní leszármazás utján Marton, és Bogyó családok birtoka lett, jelenleg azonban a' közbejött adásvételek folytán több birtokosa van, jelesen Tóth István, Mindszenti ura-dalmi Igazgató, Marton László, Lászlófi László, Bánfi Ferencz, Sarkadí Nagy Mihály, Sarkadí Nagy János, és Szentes Városa, kiterjedése 2500 1200. □ öles hold. Összes lakosái száma 150. lelket tehet, mindnyáján magyarok, és föld-mivelés, és Dohány termeléssel foglalkoznak.

Nem lesz érdektelen fölemlíteni, hogy Téés község, melly néhány szét szórt tanyából áll jelenleg, hajdanában nagy falu lehetett, mit a' talált épület, templom, és sirbolt alapzatai, és maradványai bizonyítják; – továbbá Római telepítvény lehetett hajdan, mert sok helyt találatnak Római temetkezési mo-dorra emlékeztető Urnák, és Traján [74b] Római fejedelem pénzei. Gyanítha-tó továbbá, hogy mint falu, a' Tatár pusztításkor pusztult el, mert sok helyen a' föld alatt tatár sarkantyúk, dárdák és Nyílak taláttak, az emberi csontok között.

Téés jelenleg mint pusztá ugyan, de mint önálló adó község szerepel.

- 7^{szor} A' község határában előforduló többi topographiai helynevek: u. m:
 a., Pönköczhát, egy szírtes hátság hely, a' névnek honnan lett eredése nem tudatík.
 b., hosszú hát, egy hosszú hátság hely, a' rétes lapon.
 c., Kis hát egy kissebb hátság hely ugyanott.

d., Comissariushát egy hátság hely a' kőrös folyó mellett, neve onnan eredt, hogy azon időben, még a' Tiszaszabályozása előtt az egész vidék lapos rét víz borította, és a' Megyei Csendbiztosok (Comissariusok) a' gonosztevőket a' vízzel borított nádasok között kénytelenek voltak ladíkokon üldözni, ezen hátság hely szolgált kikötő, és les helyükül.

e., dinnyés tó egy tó a' kőrös parton, egy ízben a' víz leapadása után dínnyével ültetettven be, bámulatos dinnyéket termelt, innen vette elnevezését,

f., Kerek tó egy kerek tó szinte a' kőrös mellett, kerek alakjától vette nevét.

g., Keskeny ér egy keskeny ér, melly az egész határt ketté metszi, és a' kurczába szakad, most azonban a' Tisza szabályozása után szántó föld.

h., Kis Zug, vagy harsás zug. Egy Zug, melly körül a Kurcza fél kört képez, a' víz aradások idejében sok, és nagy Harsákat fogtak itt a' halászok.

í., Tatárkelő Egy porondos hely a' Kurczában, a' hagyomány szerint itt keltek át legelőszőr a' Tatárok

k., Magas part. egy része a' határnak, mintegy 600. holdnyi, az árvizek idejében ez volt egyedüli szántó földje Téésnek, a' lapályos része mindig víz alatt volt.

Kelt Téésen 1865^{ik} évi December 17^{én}

Cicatricis Pál pm
Téés községi bíró

Helységnévmutató

Az alábbiakban a mai magyar, román és szerb nyelvű megfelelőik alapján adjuk meg a kötetben közölt város- és faluneveket. A mutatóba nem vettük fel az 1864 óta változatlan hivatalos formában előforduló helységneveket.

Csanád vármegye

Battonya → Battonya; Tompa
Bökény → Beka
Csanádalberti → Alberti
Csanádapáca → Apáca
Kamarápuszta → Kamarás
Királyhegyes → Kiskirályhegyes
Magyarcsanád → Magyarcsanád; Beka
Maroslele → Lele
Mezőkovácsháza → Mezőkovácsháza;
Reformátuskovács háza
Nádlac (Nagylak Romániához került
keleti része) → Nagylak
Nagybánhegyes → Tótbánhegyes
Nagyér → Nagymajlát
Nagykopáncs → Kopáncs
Óföldségek → Földségek
Pusztaföldvár → Földvár
Szejtén → Sajtény
Tompapuszta → Tompa
Tótkomlós → Kopáncs
Turnu → Tornya
Végegyháza → Tótkovács háza

Csongrád vármegye

Algyő → Algyő; Fark
Árpádhalm → Árpádhalm; Zoltántér
Ásotthalom → Ásotthalom; Átokháza
Baks → Baks; Levelény
Békéssámsón → Sámsón
Csanytelek → Csany; Siróhegy

Csengele → Alsócsengele, Felsőcsengele
Derekegyház → Derekegyház; Ördögös,
Tompahát
Eperjes → Kiskirályság; Csereszintlászló,
Nagykirályság, Újváros
Felgyő → Felgyő; Vidratorok
Hódmezővásárhely → Hódmezővásár-
hely; Gorzsa, Kenyeretéglás,
Rétkopáncs
Horgos → Horgos; Kishorgos
Horgoš → Horgos
Kaszaper (Békés m.) → Szöllős
Kopáncs → Rétkopáncs
Magyartés → Tés
Mindszent → Mindszent; Anyás
Nagymágocs → Mágocs; Csúcstelek,
Lajostanya, Lajosszállás, Lászlótelek
Nagytóke → Tőke
Ópusztaszer → Sövényháza; Hantháza
Pusztamérges → Mérges; Kereset
Pusztaszer → Alsópusztaszer,
Felsőpusztaszer
Pusztaszőlős → Szöllős
Ruzsa → Csorva
Sándorfalva → Sövényháza; Homok
Szeged → Szeged; Szentmihálytelek,
Tápé
Szentés → Szentés; Tés
Szentmihály → Szentmihálytelek
Tömörkény → Tömörkény; Fehértó
Xoproш → Horgos

Helynévmutató

A mutatóban szereplő nevek írásában a mai helyesírás szabályai szerint jártunk el. Csak ott nem változtattunk az eredeti írásmódon, ahol többféle értelmezés közül kellett volna választanunk: ilyen esetekben etimológiai állásfoglalásra nem vállakoztunk.

A mutatóban dőlt szedéssel szereplő sorok a nevek belsejében és végén található névrészekre, névelemekre utalnak. E részekben csak a magyar helynevek szerepelnek.

- Ábrahám-szék 151
Acat-dűlő 19
Acsa 86
Ágoston-dűlő 36
Ágota L. *Kun*~
Ágozat 139
Akasztó-dombi-dűlő 103
Akó-szeg 143
Albertháza 12, 14
Alberti **12–15**, 16, 17, 46, 90
Albertkispitvaros 12, 14
Alföld 117, 140, 147, 160
Algyő **103**, 123, 125, 146, 147, 152, 165
alj L. *Kis-tó*~~, *Nagy-tó*~~
állás L. *Tűzok*~~
Almád 162
Almás 51
Almásiratos 31
Almásiratosi-puszta 42
Almássyiratosi-puszta 43
Alpár 125
Alpár L. *Felső*~
Alpári-hegy 151
Alpár vára 106
Alsócsengele 136
Alsó-India 45
Alsó-Pusztaszer 137
Alsó-Szelistye 93
Alsó-telek 125
Alsóváros 149, 151
Ambrozfalva 11, 17, 18, 46, 80, 91, 94
Ambrózfalva 12, 14, 15, **16–18**, 90, 95
Ambrozifalva 16, 18
Andits 74
Antalics 128
Ányás 123, 148
Apáca **19**, 36, 37, 98
Apáca L. *Kis*~
Apáca-puszta 19
Apátfalva **20–24**, 44, 45, 48, 49, 63, 64, 76
Apormindszent 141
Apró-halom 127
Arad 33, 76, 129
Aradi országút 117, 119
Aradi országút utca 96
Aradi út 119
Arad megye 19, 38, 40, 42, 43, 47, 50, 58, 59, 80, 83, 85, 91, 96, 97
Arad megyei oldal 97
Arad-Mutina 19
Arad–pesti országút 96
Arad vármegye 52, 55, 76
Aranyad-halom 128
Aranyági-szőlők 130
Aranyod 128
Aranyos-szék 142
Árkos-dűlő 35
Árpád halma 131, 144
Árpádhalom 139, 140, 144
Árra dűlő 19
Árva megye 81
Ásotthalmi-erdő 151
Ásott-halom 151
Ásott-Tisza 129
Ásvány-hát 165
Asszony-sziget 50
Atka 129
Atka-sziget 129
Átokházi-erdő 151
Attila halma 29
Bába-ér 142
Bacsó 44
Bakó-hát 154
Baks 143
Baktó 152
Balácsa-halom 154
Balástya 152
Balátona 86
Ballagi-tó 151
Ballagi-tói-szőlő 151
Baluda 88
Bánát 25, 27, 62, 74, 86, 88, 150
Bán-gyep 50
Bánhegyes 51, 59, 98, 99
Bánhegyes L. *Magyar*~-, *Tót*~-, *Új*~
Bánom-hát 162
Bánom-hegy 142
Bánom-kertek 151
Bánság 85
bánság L. *Machovi* ~-, *Macsovi* ~-, *Temesi* ~
Barackos 128
Barát 151

Helynévmutató

- Baratynos 128
 Barczi-rét 129
 Barta-halom 38, 40
 Bástya 86
 Batere 126
 Batida 20, 55, 65, 76, 125, 126
 Batidai-halmok 131
 Batidai-sík 126, 129
 Batonya 11, 25, 26, 28, 76, 80, 91
 Batonyai főszolgabírói járás 59
 Batonyai járás 25, 32, 38, 40, 58, 81, 98
 Batonyai szolgabírói járás 16
 Batonya járás 18
 Battaj 25, 27
 Battonya **25–28**, 29, 37, 51, 84, 96, 98, 99
 Battonyai főszolgabírói járás 19, 29
 Battonyai járás 12, 14, 27, 42, 43, 47, 50, 83, 96, 99
 Battonya járás 35
 Batu ere 126
 Batu hídja 126
 Bazso-halom 119
 Bécs 107
 Beccsó 109
 Beka 11, 60, 63, **64**
 Béka 21
 Békás 142
 Bekenfalva 21
 Bekény 161
 Bekerítő-ér 163
 Békés 160
 Békéscsaba 16
 Békési országút 117, 119
 Békési út 119
 Békés megye 12, 14, 18, 19, 36, 37, 47, 94, 129, 130, 138, 139, 145, 154, 156, 159
 Békés vármegye 52, 55
 Belec 20
 Beleca 22
 Belez 22
 Belső-Derekegyház 144
 Belső-Derekegyháza 138
 Belső-Derekegyházi-puszta 145, 156
 Belső-dűlő 117
 Belső-Fábián 117
 Belső-hely 97
 Belsőváros 106
 Beltelek 63
 Belváros 149
 Benczfa 165
 Beoldu 108
 Berek 153
 Berek-hát 162
 Béró-hegy 151
 Besenyő 60
 Beserika alba 26
 Beszerika 50
Beszerika L. Kis-~
 Betye 55
 Beuldu 125
 Bezur-széki-dűlő 103
 Biberés-hát 55
 Bihar megye 47
 Bika 12, 15
 Bittókovácsháza 81, 83
 Blezanica 86
 Bobára 93
 Bodon halma 151
 Bodzás 19
 Bodzási-puszta 98
 Bogács-dűlő 35
 Bogárzó 48, 49, 142
bogárzó K. Kis-~, Nagy-~, Sásos-~
 Bognár-méhely 121
 Bojár-halom 151
 Bokros 112
 Boksi-majorság 104
 Borc-hát 55
 Bordány 151
 Boros-szék 128
 Borzas-telek 50
 Borz-hát 52
 Boszorkány-sziget 151
 Botos 38, 40
 Bód 125
 Bökény 159, 161
 Böld 108
 Böldi-rév 106
 Börcsök 151
 Bó-telek 111
 Bóve-halom 127
 Brancsok 64
 Brancsok halma 64
 Bucsína 93
 Buda 20, 60, 107, 108, 113
 Budai országút 150
 Budapest 144, 157
 Budzsak 132
 Bunda-hát 129
 Bunyevác Mirkui 60, 63
 Búza tér 150
 Buzogány 132
 Buzsák 26
 Büdös-ér 86
 Cernegrad 106
 Chanad 65
 Chonu 106, 108
 Cicka-zug 154
 Cigánka 26
 Cigány-halom 111
 Cigányka 84
Cigányka L. Kis-~, Nagy-~
 Cinkos 128
 Cinkus-ér 130
 Combos-fok 148
 Contra 153
 Curtueltou 125
 Cziriák 128
 Cziriák-ér 130
 Csaba 18, 86, 98
Csaba L. Békés-~, Kis-~
 Csaj 143
 Csamangó-hegy 151

Helynévmutató

- Csanád 20, 55, 60, 76, 130
Csanád L. *Kis*~, *Magyar*~, *Nagy*~, *Ó*~, *Szerb*~, *Új*~
 Csanád megye 129, 154
 Csanádpalota 88
 Csany 32, **104–105**, 106, 108, 110, 122
 Csány 135
 Csanytelek 108
csapás L. *Ménes*~
 Csárda 42
csárda L. *Dáli* ~, *Fehértói* ~, *Gajdosi* ~, *Kórógyi* ~, *Kukurica* ~, *Kutasi* ~, *Miketzi* ~, *Rákosi* ~
 Csárda-dűlő 121
Csárné L. *Kis*~
 Csárpa-hegy 128
 Császáz Mihály-dűlő 132, 133
 Császáz Miklós-dűlő 132, 133
Császárné L. *Nagy*~
 Császáz út 112
Csengele L. *Alsó*~, *Felső*~
 Csengelei-erdő 151
 Csernigrád 106
 Csicsatér 128
 Csiga-dűlő 88
 Csiga-pusztá 88
 Csika 20
Csikosd L. *Nagy*~
 Csipkés 74
 Csizik-halom 151
 Csobán 74
 Csóka 35, 37
 Csókás 20
 Csókás-fok 142
 Csoma-halom 163
 Csomorkány 20, 125, 126
 Csomorkányi-tanyaföldek 126, 130
 Csongrád 103, 104, 105, **106–114**, 120, 121, 122, 125, 134, 143, 156, 166
Csongrád L. *Ó*~, *Új*~
 Csongrádi járás 106, 120, 122, 134
 Csongrádi-tanyak 104, 121
 Csongrád járás 104, 114
 Csongrád megye 19, 32, 35, 36, 37, 47, 83, 91
 Csongrád–szegedi országút 104
 Csonkaegyház 142
 Csonkatorony 87
 Csorbás 20
 Csorvai-erdő 151
 Csök 20
 Csőr-völgy 22
csúcs L. *Köröm*~
 Csúcs-dűlő 35, 36
 Csucstelek 144
 Csucstelep 140
 Csukás 110
 Csúpa-telek 128
Csuzd L. *Nagy*~
 Csuzdi halma 148
 Dada 110
 Dál 65, 71, 74
 Dáli csárda 22
 Dáli-oldal 74
 Dáli-ugar 22
 Dánháza 161
 Daniháza 161
 Darab-hát 55
 Darvas 127
 Dávid-tó 110
 Dédényszeg 65
 Delegház 20
 Delelő 151
 Delinka 128
 Deli utca 96
 Derekegyház 86, **115–116**
Derekegyház L. *Belső*~, *Külső*~
 Derekegyháza 115, 116, 125, 127, 138, 161
Derekegyháza L. *Belső*~, *Külső*~
 Derekegyházi-oldal 163
 Derekegyházi-pusztá 97, 138, 154
 Derekegyházi út 163
 Deszk 165
 Dilinka 128
 Dinnyés 110
 Dinnyés-tó 168
 Disznó-ér-hát 128
 Diszrol 93
 Dobossy-halom 119
 Dobó-tavi 151
 Dobsa 142
 Dóc 103, 123, 146, 147, 148
Dóc L. *Külső*~
 Dóci-tó 147, 148
 Doma-szék 151
domb L. *Akasztó*~*i*-*dűlő*, *Harc*~, *Klastrom*~, *Kökény*~, *Kurva*~, *Pörnye*~
 Dombegyház 11, **29–30**, 94
 Dombegyháza 29, 30, 31, 32, 38, 40, 65
Dombegyháza L. *Mattenclot*~, *Református*~
 Dombegyházi-pusztá 29, 42, 43, 51
 Dombiratos 11, **31–32**, 38, 40, 51
 Donát 118, 160, 161
 Donáti-pusztá 163
 Dong-ér 143
 Dong-ér-hát 143
 Dorozsma 151, 152
 Dul-hát 121
 Dumiratos 31, 32
 Duna–Tisza-köze 106
dűlő L. *Acat*~, *Ágoston*~, *Akasztó-dombi*~, *Árkos*~, *Árra* ~, *Belső*~, *Bezúr-széki*~, *Bogáncs*~, *Csárda*~, *Császáz Mi*

Helynévmutató

- hály~*, Császár Miklós-
~, Csiga~*~*, Csúcs~*~*,
Eperjesi~, Forrás~*~*,
Galambos~, Gulátsi~*~*,
Halom~, Harangos~*~*,
Ház~, Hegyes~*~*, Herés-
~, Homokos~*~*, Hosszú-
~, Jesics Szofra ~, Ka-
szaperi~, Kaszárnya~*~*,
Kecze-halomi~, Kende-
resi~, Kenderföld~*~*,
Kereszt~, Ketrec~*~*, Kis-
pusztai~, Körös~*~*, Kö-
zép~, Kunhát-földi~*~*,
Külső~, Lapály~*~*, Lá-
zár~, Ludvig~*~*, Major-
~, Mazula~*~*, Molnár~*~*,
Nádas~, Országút~*~*,
Pap~, Pásztor~*~*, Pu-
dor~, Romafű~*~*, Sza-
por-hegyi~, Száraz-ér~*~*,
Száraz-háti~, Szék~*~*,
Szenes~, Tanya~*~*, Te-
mető~, Tó-főági~*~*,
Tört~, Zelenánszky~*~*,
Zsályás~
 Ebherélő 152
 Eczetova 109
 Ecsér 157, 160
Ecsérd L. Kis~
 Ecséri-tanyák 160
 Eger 105
egyház L. Domb~,
Domb~a, *Csonka~*,
Derek~, *Derek~a*, *Fél~a*,
Szék~, *Szék~a*, *Szík-i-*
puszta, *Veres~a*
 Eleje 142
 Ellés 108
 Első-forduló 90, 94
 Első-Jorgován 93
 Első-Rétos 93
 Eperjes 55
 Eperjesi-dűlő 103
 Epres-földi-oldal 122
ér L. Bába~, Batu ere, Be-
kerítő~, Büdös~*~*, Cin-
kus~, Cziriák~*~*, Disznó-
~hát, Dong~*~*, Görbe~*~*,
Gyáló ere, Halas~*~*, Ján-
gori~, János ere hát,
Juhkút ere, Kerek~*~*, Ke-
reszt~, Keskeny~*~*, Kin
ere, Kis~*~*, Kis-tó ere,
Kis-tó~, Kopáncsi~*~*,
Kopoja~, Kövecs~*~*,
Kút-völgy~, Kút-völgy-
szék~, Lókút ere, Mágócs
ere, Mágócs~*~*, Mágócs-
~, Margitai~*~*, Maty~*~*,
Mikocsai~, Nagy~*~*, Pe-
res~, Porgány~*~*, Poty-
kás~, Rác~*~*, Rontó~*~*,
Sarkoly~, Sás~*~*, Sebes~*~*,
Száraz~, Székvíz~*~*, Szill-
~, Tőkei~*~*, Vidra~*~*
 Erdély 60, 63, 141
 Erdélyország 92
 Erdey-halom 119
 Erdő 64
erdő L. Ásothalmi~,
Átokházi~, *Csengelei~*,
Csorvai~, *Körösi~*,
Ludvári~, *Pap erdeje*
 Erdő-hegy 160
 Eretova 108
 Érteőve 109
 Ertne 108
 Esztergom 33
 Eugenius sáncai 150
Fábián L. Belső~, *Külső~*
 Fábiáni-halom 118, 119
 Fábiáni-puszta 163
 Fábiánsebestyén **117–119**,
 157, 160
Fábiánsebestyén L. Szent~
 Faiskola 64
falva L. Új~
falva L. Ambroz~,
Ambroz~, *Ambrozi~*,
Apát~, *Beken~*, *Pát~*,
Szentmihály~
 Fancsika 93
 Farkas 151
Farkasd L. Nagy~
 Farkas-hát 128
 Farkas-tó 148
 Farkas-sziget 64
farok L. Sárkány~, *Tű~*
 Fás-tanya 50
 Feckés 80, 91, 125, 126,
 127, 131
 Feckés-halom 131
 Feckési-kerület 91
 Fehértó **120–121**
 Fehér-tó 121
 Fehértói csárda 121
 Fehérvár 107
féj L. Roma~
 Fejér-tó 110, 151
 Fejértó utca 150
 Fekete 12, 14
 Fekete-halom 74, 119,
 127, 131
Fekete-halom L. Pusztai~
 Feldeák 33
 Félegyháza 121, 143, 158
 Felgyő 103, 108, **122**
 Feljáró 155
 Felsőalpár 109
 Felsőalpár-puszta 106
 Felsőcsengele 136
 Felső-Magyarország 132
 Felső-Pusztaszer 137
 Felső-Szelistye 93
 Felső-telek 125
 Felsőváros 149, 151
fenék L. Görbe~, *Gyulai-*
~, *Rác~*, *Sarós~*
 Fényes-tó 110
 Feő-deák 33
 Ferencszállás 76
 Férged 125, 126
Ferkés L. Kis~
 Fertő 151, 163

Helynévmutató

- Fertő-tó 163
 Filó 109
fok L. *Combos*~, *Csókás*~
 ~, *Hármas*~, *Jézus* ~a,
Káka~, *Karancs*~, *Károlyi*~
 ~, *Libuj*~, *Nagy*~, *Picsó*~
 ~, *Rühes*~, *Sebes*~
 ~, *Sötét*~, *Szilágyi*~, *Tére*~
 ~, *Tinta*~
forduló L. *Első*~, *Harmadik*~
 ~, *Második*~
 Foris 50
 Forrás-dűlő 36
 Forrayiratosi-puszta 43
 Forraynagyiratos 58, 59
 Forraynagyiratosi-puszta 42
főági L. *Tó*~
dűlő
föld L. *Hattyasi*~, *Kelen*~,
Kis~ek, *Kunhát*~
i-dűlő, *Nyomási*~ek,
Sóti~ek, *Telek*~. L. még *epres*~
káposztás~, *kender*~, *tanya*~
 Földeák 33–34, 44, 76, 123, 126, 129
Földeák L. *Ó*~
 Földvár 11, 35–37, 126, 129
 Földvári-puszta 36
 Földvár-puszta 36, 37
főszolgabírói járás L. *Batonyai* ~
Batonyai ~
 Fő tér 150
 Francia-hegy 151
 Funác 93
 Furko-halom 127
 Fúrús 151
 Gábor halma 86
 Gácsér-hegy 151
 Gajdos 34
 Gajdosi csárda 33
 Gajgonya 152
 Galambos-dűlő 132, 133
 Garam 106, 109
 Garamszeg 108
 Gege 142
 Gege-halom 142
 Gémes-tó 142
 Gencs 34
 Gencs-hát 76
 Gerendás-puszta 36, 37
 Gilicés-hát 154
 Gingéc 126
gerinc L. *Hármas*~
 ~
 Girizdes 74
 Gorcsa 65
 Gorzsa 125, 126
 Gorzsai-halmok 131
 Goszpodi-halom 74
 Göcztelep 50
 Gömör 38, 40
 Gömör megye 50, 81, 83, 86, 88
 Görbe-ér 143
 Görbe-fenek 148
 Görbe-tó 110
 Görjen 110
 Gradiste 86
 Grbovác 86
 Grbovác-mocsár 86
 Grosslak 85
 Gubás-telek 34
 Gulátsi-dűlő 35
 Gyáló ere 130
 Gyeő 103
gyep L. *Bán*~, *Kerek*~
 ~
 Gyep-ugar 22
 Gyerekháza 161
 Gyilkos-tó 76
 Gyója 108
 Gyöngyös 132
Győ L. *Al*~, *Fel*~
 ~
 Győr 132
 Györe-halom 154
 Györfös 110
 Győri-szék 151
 Gyula 130, 156, 159
 Gyulai-fenek 155
 Gyúló-hát 128
 Gyűrös L. *Kis*~, *Nagy*~
 ~
 Gyűrűs L. *Nagy*~
 ~
 Hada mare 92
 Hajdai-töltés 130
Hajdoba L. *Kis*~, *Nagy*~
 ~
 Hajdú völgye 138
 Hajlás 126
hajlás L. *Kis*~, *Nagy*~
 ~
 Halál-hát 154
 Halas-ér 162
 Halastó 142
Halász L. *Kis*~
 ~
 Halász-halom 74
 Halaszka 151
 Halesz 111, 154
halom L. *Apró*~
 ~, *Aranyad*~, *Árpád halma*,
Árpád~, *Ásott*~, *Attila halma*,
Balácsa~, *Barta*~
 ~, *Batidai-halmok*, *Bazso*~
 ~, *Bodon halma*, *Bojár*~
 ~, *Böve*~, *Brancsok halma*,
Cigány~, *Cszik*~, *Csoma*~
 ~, *Csuzdi halma*, *Dobossy*~
 ~, *Erdey*~, *Fábiáni*~, *Fecskés*~
 ~, *Fekete*~, *Furko*~, *Gábor halma*,
Gege~, *Gorzsai-halmok*,
Goszpodi~, *Györe*~, *Halász*~
 ~, *Hármas*~, *Hegye*~, *Hegyes*~
 ~, *Hét*~, *Jákóhalma*, *Jámbor*~
 ~, *Jángori-kettős*~, *Józsa*~
 ~, *Juhász*~, *Kakas-szék*~
 ~, *Kanász*~, *Kántor*~, *Kápolna*~
 ~, *Kápolnás*~, *Kása*~, *Kecskés*~
 ~, *Kenyérváró*~, *Kereszt*~
 ~, *Két*~, *Kettős*~, *Királysági*~
 ~, *Kis*~, *Korondi*~, *Koszorús*~
 ~, *Kő*~, *Krepát*~, *Kriván*~
 ~, *Kriván*~, *Kun*~, *Ludas*~
 ~, *Mátyás halma*,

Helynévmutató

- Mátyás~*, *Mikócsa~*,
Móra~, *Mózes~*, *Ná-*
das~, *Nagy~*, *Orgo-*
vány~, *Ór~*, *Öt~*, *Pan-*
kotai~, *Pap halma*,
Pero halma, *Petér~*,
Piponya~, *Pósa~*,
Pusztai-Fekete~, *Püs-*
pök~, *Rác~*, *Sajti~*,
Sáp~, *Sápi~*, *Sas~*,
Seprű~, *Sír~*, *Sós Pál~*,
Sós~, *Sós-tó parti ~*,
Szek~, *Szék~*, *Szent*
Zinta halma, *Szent-*
mihály~, *Szil~*, *Szöke~*,
Szőlő-halmok, *Szőlő~*,
Szőlős~, *Szűcs~*, *Ta-*
nyás~, *Tege~*, *Tere~*,
Test~, *Tüzkövesi~*, *Ür-*
ge~, *Vas~*, *Veres~*,
Véres~, *Vér~*, *Vermes-*
~, *Vid halma*, *Vigyázó~*,
Vita~, *Zsina halma*
- Halom-dűlő 47
Hamis-tó 109
Handurtoú 108
Hant 26
Hantháza 146, 148
Hapernyás 108
Haranga 76
Harangos-dűlő 36
Harangos-kút 37
Harc-domb 164
Harcás-zug 168
Harmadik-forduló 94
Hármas 143
Hármas-fok 111
Hármas-gerinc 50
Hármas-halom 50
Hármas-határ 128
hát L. Ásvány~, *Bakó~*,
Bánom~, *Berek~*, *Bibe-*
rés~, *Borc~*, *Borz~*,
Bunda~, *Darab~*, *Disz-*
nó-ér~, *Dong-ér~*,
- Dul~*, *Farkas~*, *Gencs-*
~, *Gilicés~*, *Gyülő~*,
Halál~, *Hódkődök~*,
Horró~, *Hosszú~*, *Já-*
nos ere ~, *Kender-tó~*,
Kis~, *Komisszárius~*,
Körtvély~, *Lándor~*,
Lőrinc~, *Lúts~*, *Mac-*
kás~, *Mucsi~*, *Nagy-*
Szék~, *Pana~*, *Pecér-*
cés~, *Péti~*, *Pönköc~*,
Répás~, *Rókalyukas~*,
Sajti~, *Sámson~*, *Sás~*,
Száraz~i-dűlő, *Szed-*
~i-pusztá, *Ször~*, *Tápai-*
szék~, *Tejer~*, *Téra~*,
Tétel~, *Tompa~*, *Vaj~*,
Vár~, *Varjas-i kertész-*
ség, *Zsiger~*, *Zsuzska~*
- Hatablaki-kápolna 128
határ L. Hármás~,
Telepítvényi~
- Hatrongyos 128, 146
Hatrongyosi-oldal 74
Hattyasi-föld 151
Hattyús 142
ház L. Deleg~, *Sövény~*
háza L. Albert~, *Bittó-*
kovács~, *Dán~*, *Dani~*,
Gyerek~, *Hant~*,
Hosszúkovács~, *István~*,
Kiskovács~, *Kovács~*,
Lőkös~, *Mednyánszki~*,
Mezőkovács~, *Oros~*,
Reformátuskovács~,
Sövény~, *Tótkovács~*
- Ház-dűlő 47
hegy L. Alpári~, *Bánom~*,
Béró~, *Csamangó~*,
Csárpa~, *Erdő~*, *Fran-*
cia~, *Gácsér~*, *Jám-*
borka~, *Kászonyi~*,
Lengyel~, *Lovászi~*,
Ludányi~, *Móra~*,
Nagy~i-szőlők, *Nagy*
- Mátyás~*, *Neszűrj~*,
Nyári~, *Sír~*, *Sír~*,
Síró~, *Szapor~i-dűlő*,
Szatymazi~, *Szélpál~*,
Új~, *Velez~*
- hegyalja L. Világosi~*
Hegye-halom 82
Hegyes 115, 116
Hegyes L. Bán~, *Király~*,
Mező~
- Hegyes-dűlő 36
Hegyes-halom 142
hely L. Belső~, *Vásár~*
Herés-dűlő 19
Hernyós 151
Héthalmi-telep 140
Héthalom 130, 139, 144
Heves 38, 40, 160
Heves megye 21, 32, 50,
81, 83, 88, 108, 135, 156
híd L. Batu ~ja, *Maty~*
Hód 124
Hodály 38, 40
hodály L. Kis~, *Nagy~*
Hódkődök-hát 128
Hódkődök-tó 129
Hódmezővásárhely **123**–
131, 138, 145, 156
Hód tava 123, 124, 125,
128, 129, 130, 131
Hód-tó 124
Hódmezővásárhely 33,
34
Holt-Körös 109
Holt-Maros 64
Holt-Tisza 109
Holumba Dominika 87
Holumbu szvoruluj 86
Homok 146, 147
Homokos-dűlő 36
Homusthou 109
Hont megye 88, 106
Horgolat 141
Horgos **132**–**133**, 152
Horgos L. Kis~puszta

Helynévmutató

- Horro 52, 55
 Horró-hát 76
 Hosszú 151
 Hosszú-dűlő 42, 43, 132, 133
 Hosszú-hát 167
 Hosszúkovácsháza 81, 83
 Hosszú-morotva 142
 Hosszú-völgy 142
 Hungaria 65
 Húnyos 109
 Ibolyás 111
 Igács 65
 Igás 71, 74
 Igási-oldal 74
 Ikere 162
India L. *Alsó*~
 Ingói-szőlőskert 74
 Innenső-Jángori-szőlőskertek 76
Iratos L. *Almás*~, *Domb*~, *Dum*~, *Forray-i-pusztá*, *Kis*~, *Nagy*~, *Szálbek*~
 Istvánháza 167
 Jákóhalma 21
 Jámbor-halom 164
 Jámborka-hegy 151
Jángori L. *Innenső*~--szőlőskertek, *Két*~szőlőskert, *Túlsó*~--szőlőskertek
 Jángori-ér 76
 Jángori-kettős-halom 74
 János ere hát 165
Járás L. *Batonyai* ~, *Batonya* ~, *Battonyai* ~, *Battonya* ~, *Csongrádi* ~, *Csongrád* ~, *Központi* ~, *Makai* ~, *Makói* ~, *Nagylaki* ~, *Nagylak* ~, *Palotai* ~, *Szegedi* ~, *Szeged* ~, *Szentesi* ~, *Tiszáninnyi* ~, *Tiszántúli* ~, *Vágó*~. L. még *főszolgabírói* ~, *szolgabírói* ~
 Járnok-sziget 22
 Jászság 21, 133
 Jeges 50
 Jesics Szofra dűlő 60
 Jesity Szofra 63
 Jézus foka 148
Jorgován L. *Első*~, *Második*~
 Józsa-halom 163
 Juhász-halom 142
 Juhkút ere 143
 Káka-fok 154
 Kákás-oldal 121
 Kákás-ugar 22
 Kakas-szék-halom 128
 Kalára 55
 Kálvária 151
 Kamarás 38, 40, 80
 Kamarási-pusztá 91
 Kamarás-kerület 91
 Kamarás-pusztá 91
 Kanász-halom 128
 Kancsal-szék 151
 Kántor-halom 163
kanyarulat L. *Nagyfa* ~a
Kapca L. *Kis*~--szék
 Kápolna 128, 142, 153
kápolna L. *Hatablaki*~
 Kápolna-halom 159
 Kápolnás-halom 163
 Kápolna tér 150
 Kápolna-tér 141
 Káposztás 63
 Káposztásföld 103
 Kapros 133
 Karabota 109
 Karabuka 34
 Karácsonytelke 162
 Karancs-fok 148
 Kárászos 55
 Karaványos 155
 Kardos 22
 Kardos-kút 128
 Károlyi-fok 154
 Kása-halom 74
kaszáló L. *Kis*~
 Kaszaperegi-pusztá 65
 Kaszaperi-dűlő 47
 Kaszaperi-pusztá 80, 98
 Kaszaper-pusztá 91
 Kaszánya-dűlő 47
 Kászonyi-hegy 151
 Katári 74
 Katra-szél 128
 Katrína 93
 Kazinczy utca 150
 Kecze-halomi-dűlő 103
 Kecskemét 107, 113, 122, 137
 Kecskés-halom 74
 Kékéd 162
 Kékéd 157, 160, 161
 Kék-tó 115, 116, 129
 Kelem 108
 Kelemen 129
 Kelen 108
 Kelen-föld 108
Kemes L. *Kis*~
 Kenbij 108
 Kenderes 63
 Kenderesi-dűlő 103
 Kenderföld 103, 132, 133
 Kenderföld-dűlő 89
 Kender-tó 129
 Kender-tó-hát 127
 Kenyere 129, 130
 Kenyere-parti-tanyák 130
 Kenyérváró 74
 Kenyérváró-halom 131
 Kerebeő 108
kereke L. *Maros* ~
 Kerek-ér 17
 Kerek-gyep 165
 Kerek-tó 142, 168
 Kereseti-pusztá 151
 Kereszt-dűlő 121
 Kereszt-ér 110
 Kereszt-halom 163
 Kernityura 93
 Kéro 129

Helynévmutató

- kert* L. *Bánom*~*ek*, *Rácok*
 ~*je*. L. még *szőlős*~
 Kertészeti telepek 12, 14
kertészség L. *Varjasháti* ~
kerület L. *Fecskési*~*, Ka-*
marás~*, Mezőhegyesi*~*, Pereg*
gi~*, Sas érte* ~
 Keselyes 111
 Kesely-zug 111
 Keskeny-ér 168
 Keskeny-morotva 142
 Kétágú 155
 Két árok közti 121
 Két-halom 34
 Kétjángori-szőlőskert 74
 Ketrec-dűlő 132, 133
 Kettős 143
kettős L. *Jángori*~*halom*
 Kettős-halom 111, 151,
 164
 Kevermes 11, **38–41**
Kígyós L. *Új*~
 Kilences 112
 Kinapistye 26
 Kin ere 129
 Kingéc 52, 126
 Kingész 76
 Királyhegyes 12, 14, 60,
 63, 71, 74, 160
Királyhegyes L. *Kis*~*,*
Nagy~*i-pusztá*
 Királyhegyesi-oldal 74
 Királyhegyesi-pusztá 76
 Királyság 157, 160
Királyság L. *Kis*~*, Nagy*~
 Királysági-halom 163
 Királysági-pusztá 118,
 119, 156
 Királysági-tanyák 163
 Kisapáca 19
 Kis-Beszerika 97
 Kis-bogárhozó 128
 Kis-Cigányka 82
 Kiscsaba 16
 Kiscsanád 62
 Kis-Csárné 143
 Kiscecserd 160
 Kis-ér 17, 163
 Kisferkés 20
 Kis-földek 82
 Kis-Gyűrös 76
 Kis-Hajdoba 55
 Kis-hajlás 126
 Kishalász 167
 Kis-halom 127
 Kis-hát 167
 Kis-hodály 80
 Kishorgos-pusztá 132
 Kisiratos 11, 31, **42–43**
 Kisiván-szék 151
 Kis-Kapca-szék 103
 Kis-kaszáló 132, 133
 Kis-Kemes 165
 Kiskeök 20
 Kiskirályhegyes 11, 22,
44–45
 Kiskirályhegyesi-pusztá
 76
 Kiskirályság 115, 116
 Kiskirálysági-pusztá 145
 Kiskovács háza 47, 83
 Kiskőrös 132
 Kis-Kuruc 22
 Kis-Kuruca 20
 Kislele 55, 71, 76
 Kis-mejje 55
 Kismesterszállása 65
 Kispereg 80, 91
 Kispitvaros 16, 46, 90
Kispitvaros L. *Albert*~
 Kis-Porgány 129
 Kis-Pörjés 129
 Kis-pusztai-dűlő 44
 Kis-Tálasné 143
 Kistarjányi-szőlő 151
 Kis-Tatár 127
 Kistelek **134–137**
 Kis-telek 52
 Kisteleki -pusztá 136
 Kis-Tisza 142
 Kis-Tisza-oldal 165
 Kistized 104
 Kis-tó-alj 141
 Kis-tó-ér 130
 Kis-tó ere 130
 Kis-tó-völgy 128
 Kisújperreg 80, 91
 Kisújváros 115, 116
 Kisvarjas 97
 Kisváros 161
 Kis-Vaskapu 146
 Kiszombor 76
 Kisszállása 121
 Kis-szénaság 103
 Kis-zug 168
 Kitér-köz 152
 Klastrom-domb 19
 Kóháti-szőlőskert 74
 Kóka 153
 Koma 151
 Komisszárius-hát 162, 168
 Komlós 22, 71, 74
Komlós L. *Nagy*~*, Tót*~
 Kontra 153
 Kónya-szék 112
 Kopáncs 11, 65, 71, 128
Kopáncs L. *Mező*~*, Rét*~
 Kopáncsi-ér 76
 Kopáncsi-oldal 74
 Kopáncsi-pusztá 71, 74, 76
 Kopáncsi-sík 125, 129
 Kopáncsi-tó 125
 Kopoja-ér 89
 Koppancs 125
 Kórógy 117, 118, 119,
 138, 153, 154, 157, 162
 Kórógyi csárda 119
 Korondi-halom 74
 Kortyogói-szőlőskert 74
 Koszorús 142
 Koszorús-halom 142
 Kovács háza 20, 51, 76
Kovács háza L. *Bittó*~*,*
Hosszú~*, Kis*~*, Mező*~*,*
Református~*, Tót*~

Helynévmutató

- Kovácsháza-puszta 91
 Kovácsházi-puszta 47, 80, 83, 84, 98
 Kovács-méhely 121
 Kovázd 126
kő L. *Vászony~*
 Kőcsorda 44
 Kő-halom 111
 Kőkény-domb 129
 Könyere 129
 Köröm-csúcs 128
 Körös 106, 109, 118, 126, 138, 144, 155, 156, 162, 166, 168
Körös L. *Holt~*
Körös L. *Kis~*
 Körös-dűlő 132, 133
 Körösi-erdő 151
 Körözs 162
 Körtvélyes 125, 129
 Körtvélyesi-Tisza 127
 Körtvélyesi-tó 148
 Körtvély-hát 154
körül L. *Község ~ legelő*
 Kötörés 146, 147, 148
 Kövecs-ér 130
 Kövegy 11, **48–49**
 Kövesd 52, 55
köz L. *Duna–Tisza~e, Két árok ~i, Kitér~, Völgy~*
 Közép-dűlő 35, 121
 Közép-telek 125
 Központi járás 141, 153
 Község körüli legelő 94
 Krepát-halom 86
 Kriván-halom 46
 Kriván-halom 90
 Kukurica csárda 119
 Kules utca 150
 Kunágota **50–51**
 Kunágotai-puszta 50, 98
 Kunágota-puszta 51
 Kunhalom 151
 Kunhát-földi-dűlő 103
 Kunszentmárton 156, 164
- Kun-tó 132, 133
 Kupa 51
 Kupa-puszta 50
Kuruc L. *Kis~, Nagy~*
Kuruca L. *Kis~, Nagy~*
 Kurca 108, 109, 118, 139, 142, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 162, 166, 168
 Kurca-sziget 157
 Kurtics 42, 43
 Kurva-domb 151
 Kuslik 22
kút L. *Harangos~, Kardos~, Sipos ~ja.* L. még *juh~, ló~, szent~*
 Kutas 126, 127
Kutas L. *Peres~, Tót~, Veres~*
 Kutasi csárda 127
 Kút-telek 50
 Kút-völgy 128
 Kút-völgy-ér 130
 Kútvölgy-szék-ér 128
 Kutwabont 82, 83, 84
 Kutykó 155
 Külső-Derekegyház 144
 Külső-Derekegyháza 138
 Külső-Dóc 148
 Külső-dűlő 117
 Külső-Fábián 117, 118
 Külsőváros 106
 Laci-telek 128
 Lajostanya 139, 140
 Lajosszállás 139, 140
Lak L. *Nagy~*
 Láncoz 94
 Lándor 109, 155
 Lándor-hát 154
 Landori-oldal 74
láp L. *Pap~*
 Lapály-dűlő 35
 Lapis-tó 161
 Lapos 76, 151
lapos L. *Réti~, Sás~, Szőlő~*
- Lapos-tó 119
 Lászlótelek 139, 140
 Lászlótelep 140, 144
 Lázár-dűlő 19
 Lebenyicsestye 97
 Lebuki 128
 Legelő 63
legelő L. *Község körüli ~, Sági~*
 Lehegő 112
 Lele 11, 20, **52–57**, 65, 71, 76
Lele L. *Kis~, Nagy~*
 Lelec 52, 55
 Lelei-puszta 74, 76
 Lengyel-hegy 151
 Lesi 74
 Levelény 148
 Lévés 29
 Libapást 97
 Libuj-fok 111
 Libuj-tó 110
liget L. *Széchenyi~*
 Liliomos-semlék 146
 Lófogó 112
 Lóherés 90
 Lókút ere 143
 Lovagló-tó 142
 Lovászi-hegy 151
 Lőkősháza 38
 Lőkősházi-puszta 40
 Lőrinc-hát 162
 Ludányi-hegy 151
 Ludas 55, 142
 Ludas-halom 142, 154
 Lúdvár 129
 Ludvári 74
 Ludvári-erdő 76
 Ludvig-dűlő 35
 Lukás 143
 Lúts-hát 55
 Machovi bánóság 65
 Macskás 146
 Macskás-hát 154
 Macsovi bánóság 65

Helynévmutató

- Madarász-tó 151
 Madarító 143
 Magas-part 166, 168
 Magnus lacus 86
 Mágocs 115, 116, 118,
 138–140, 144–145, 157,
 161
Mágocs L. Puszta~
 Mágócs 125, 127, 138,
 139, 140
Mágócs L. Nagy~
 Mágocs-ér 144
 Mágocs-ér 127, 138, 139
 Mágocs ere 127
 Mágocsi-puszta 119, 156
 Mágócsi-puszta 138, 140
 Magyarbánhegyes 11, **58–**
 59
 Magyarcsanád 22, **60–64**
 Magyarország 148, 166
Magyarország L. Felső~
 Magyaros 55
Majlát L. Nagy~
major L. Rózsa~
 Major-dűlő 35
 Majsa 152
 Makai járás 33
 Makkos 151
 Makó 12, 14, 16, 18, 20,
 22, 25, 27, 33, 34, 37, 44,
 45, 48, 49, 52, 55, 63,
 65–79, 94, 96, 98, 99,
 123, 129, 131
 Makói járás 65
 Makói szolgabírói járás 55
 Makó Oppidum 65
 Mákos 35
 Makóvásárhely 123
 Makovia 65
 Makowa 65
 Mára 108
 Mámái-rét 111
 Mámái-zug 111
 Mamota 63
 Mamuth aga sziget 60
 Margitai-ér 76
 Maros 16, 20, 21, 22, 33,
 34, 52, 55, 60, 62, 63, 64,
 65, 71, 74, 76, 85, 88, 92,
 93, 110, 123, 124, 126,
 129, 150, 165
Maros L. Holt~, Új~
 Maros kereke 110
 Maros rétje 34
 Mártély 125
 Mártélyi-tanyák 127, 129
 Marusina 52
 Marusini 55
 Második-forduló 90, 94
 Második-Jorgován 93
 Második-Rétos 93
 Matra-szék 151
 Mattenclotdombegyháza 29
 Mátyás halma 86
 Mátyás-halom 128, 131
 Maty-ér 151
 Maty-híd 151
 Mazula-dűlő 19
 Mednyánszkiháza 48, 49
megye L. Arad ~, Árva ~,
 Békés ~, Bihar ~, Csa-
 nád ~, Csongrád ~, Gö-
 mör ~, Heves ~, Hont ~,
 Neograd ~, Nógrad ~,
 Pest ~, Sopron ~, Temes
 ~, Torontál ~
 Megyesi-puszta 51
méhely L. Bognár~-,
 Kovács~
meje L. Kis~-, Nagy~
mellék L. Száraz-ér~
 Mély-sár 129
 Ménes-csapás 128
mező L. Hód-vásárhely,
 Hold-vásárhely
 Mezőhegyes 11, 16, 20,
 46, 76, **80**, 81, 90, **91**
 Mezőhegyesi-kerület 91
 Mezőhegyesi-puszta 80,
 83, 91, 94
 Mezőkopáncs 20
 Mezőkovácsháza 11, **81–**
 84
 Mezőkovátsháza 83
 Mikalaka 129
 Miketzi csárda 119
 Mikócsa-halom 74
 Mikocsai-ér 76
 Mindszent 104, 121, 123,
 130, 139, **141–143**, 154,
 155, 156, 162
Mindszent L. Apor~
 Mindszenti-tanyák 125
Mirkui L. Bunyevác ~
 Miskolc 132
mocsár L. Grbovác~
 Mogyorós 20, 50
 Molnár-dűlő 132, 133
 Móra-halom 151
 Móra-hegy 151
 Móra-szék 151
 Móraváros 151
 Mórián 142
 Moro 93
 Morotva 110
morotva L. Hosszú~,
 Keskeny~
 Mózes-halom 128
 Mucsi-hát 117, 119
Mutina L. Arad~
 Nádas-dűlő 35
 Nádas-halom 131, 163
 Nagy-bogárzó 128
 Nagy-Cigányka 82
 Nagycsanád 62
 Nagy-Császárné 143
 Nagy-Csíkosd 146
 Nagy-Csuzd 103
 Nagy-ér 17, 95
 Nagyfa kanyarulata 129
 Nagy-Farkasd 146
 Nagy-fok 111
 Nagy-Gyűrös 76
 Nagy-Gyűrűs 55
 Nagy-Hajdoba 55

Helynévmutató

- Nagy-hajlás 55, 126
 Nagy-halom 142
 Nagy-hegyi-szőlők 163
 Nagy-hodály 80
 Nagyiratos 31
Nagyiratos L. Forray~
 Nagykirályhegyesi-pusztá
 17, 44, 76
 Nagykirályság 115, 116
 Nagykomlós 20
 Nagykunság 156, 159
 Nagy-Kuruc 22
 Nagy-Kuruca 20
 Nagylak 11, 12, 14, 46, 80,
85–87, 90, 91, 98, 99,
 130
 Nagylaki járás 16, 60, 62
 Nagylaki szolgabírói járás
 16, 20, 85, 92
 Nagylak járás 18, 20
 Nagylele 55, 71, 76
 Nagy-Mágócs 138
 Nagymajlát 12, 14, 16, 17,
 80, 91, **94–95**
 Nagy Mátyás-hegy 151
 Nagy-mejje 55
 Nagy-porond 55
 Nagy-Pörjés 129
 Nagy-rét 125, 130
 Nagy-Solymos 146
 Nagyszék 86
 Nagy-Szék-hát 128
 Nagy-szénaság 103
 Nagyszentmiklós 60, 63
 Nagy-Tálasné 143
 Nagytarjányi-szőlő 151
 Nagy-Tatár 127
 Nagy-telek 52
 Nagy-tér 94
 Nagytized 104
 Nagy-tó-alj 141
 Nagyújváros 115, 116
 Nagyút 22
 Nagy utca 96
 Nagyvárad 32
- Nagyvarjas 97
 Nagy-Vaskapu 146
 Nagy-völgy 163
 Nándor-tó 109
 Naszta 143
 Nekaszáld 132, 133
 Németpereg 80, 91
 Neograd megye 88
 Neszűrj-hegy 151
 Nógrád 38, 40, 43
 Nógrád megye 42, 50, 81,
 83, 106
 Nyári-hegy 151
 Nyíkö 44
 Nyomási-földek 151
 Ócsanád 21, 22
 Ócsongrád 106
 Óföldrétek 34
 Ogregyistye 26
oldal L. Arad megyei ~,
Dáli~, *Derekegyházi~*,
Epresföldi~, *Hatron-*
gyosi~, *Igási~*, *Kákás-*
~, *Királyhegyesi~*, *Kis-*
Tisza~, *Kopáncsi~*,
Landori~, *Peregi~*,
Rákosi~, *Serház~*,
Szél~, *Szionda k. k.*
pusztai ~, *Tápai-szék~*,
Tőkei~, *Tömpösi~*
- Olpár 125
 Olpár, castrum 108
 Ópécska 97
 Orgovány-halom 163
 Orod 159, 160
 Orosháza 35, 36, 37, 71,
 74, 98, 123, 127, 129,
 130
 Orosházi szolgabírói járás
 16
ország L. Erdély~,
Magyar~
országút L. Aradi ~, *Aradi*
~ utca, *Arad-pesti ~*, *Bé-*
kési ~, *Budai ~*, *Csong-*
- rád-szegedi ~*,
Szabadkai ~
 Országút-dűlő 47
 Orzástyina 93
 Oskola utca 96
 Ó-Szeged 149
 Osztora 108, 155
 Osztra 108
 Ótemető 124
 Öcsöd 156, 160
 Ödön utca 150
 Ördögluka 132
 Ördögös 115, 116
 Órhalom 151
 Ós-Pusztaszer 137
 Ósze-szék 151
 Ót-halom 127, 151
 Palánk 149, 150
 Palota 12, 14, 18, 22, 45,
 46, 48, 74, **88–89**, 94
Palota L. Csanád~
 Palotai járás 16, 18, 44, 45,
 48, 49, 88
 Palotai szolgabírói járás
 16, 46, 80, 90, 91
 Pana-hát 52, 55
 Pandur 110
 Pankota 160
 Pankotai-halom 163
 Pap-dűlő 19
 Pap erdeje 142
 Pap halma 151
 Pap-láp 50
 Paprikaváros 151
 Pap-sziget 64
 Pap tava 110, 143
 Pap-telek 115, 116
 Paradicsom 82, 84
part L. Kenyere~-i-tanyák,
Magas~, *Sós-tó ~i*
halom
 Parthisium 112
 Partiscum 112
 Pásztor-dűlő 35
 Pátfalva 20

Helynévmutató

- Pecércés-hát 128
Pécska 12, 14, 44, 86, 88, 157
Pécska L. Ó~
Pékváros 161
Percsóc 148
Percsóra 146
Pereg 26, 80, 91
Pereg L. Kis~, Kisúj~, Német~
Peregi-kerület 91
Peregi-oldal 26
Peres 22
Peres-ér 103
Pereskutas 125, 126, 127
Pero halma 86
Pest 112, 114, 140
Pest megye 135, 153
Péter-halom 74
Péteri 121, 152
Péteri-puszta 112
Pétervásár 32
Péti-hát 154
Pícskaváros 104
Picsó 155
Picsó-fok 142
Picsor 110
Piponya-halom 163
Piponya-tó 163
Pirhandi 128
Pitvaros 11, 14, 16, 20, 46, 74, 76, 80, 90, 91
Pitvaros L. Kis~, Régi~, Új~
Pitvarosi-puszta 16, 18, 76, 90
Plizenic 26
Porgány 130
Porgány L. Kis~
Porgány-ér 129
porond L. Nagy~
Pósa-halom 128, 131
Potykás-ér 162
Pozsony 65
Pönköc-hát 167
Pörjés L. Kis~, Nagy~
Pörnye-domb 128
Pristán 97
Pudor-dűlő 133
Puszta 64
puszta L. *Almásiratosi*~, *Almássyiratosi*~, *Apáca*~, *Belső-Derekegyházi*~, *Bodzási*~, *Csiga*~, *Derekegyházi*~, *Dombegyházi*~, *Donáti*~, *Fábiáni*~, *Felsőalpár*~, *Földvári*~, *Földvár*~, *Gerendás*~, *Kamarási*~, *Kamarás*~, *Kaszaperegi*~, *Kaszaperi*~, *Kaszaper*~, *Kereseti*~, *Királyhegyesi*~, *Királysági*~, *Kishorgos*~, *Kiskirályhegyesi*~, *Kiskirálysági*~, *Kis-i-dűlő*, *Kisteleki*~, *Kopáncsi*~, *Kovácsháza*~, *Kovácsházi*~, *Kunágotai*~, *Kunágota*~, *Kupa*~, *Lelei*~, *Lőkösházi*~, *Mágocsi*~, *Mágócsi*~, *Megyesi*~, *Mezőhegyesi*~, *Nagykirályhegyesi*~, *Péteri*~, *Pitvarosi*~, *Serkédi*~, *Sövényházi*~, *Szederhádi*~, *Székegyházi*~, *Szentlászló*~, *Szent-tornyai*~, *Szikegyházi*~, *Szilas*~, *Szionda k. k.*~, *Szőlösi*~, *Szőlös*~, *Tompai*~, *Tompa*~, *Újfalusi*~, *Vizesi*~
Pusztai-Fekete-halom 127
Pusztamágocs 144
Pusztaszer 65, 125, 148, 150, 152
Pusztaszer L. *Alsó*~, *Felső*~, *Ős*~
Pusztatőke 159
Puszta Zeer 147
Püspök-halom 163
Püspök-ugar 22
Rác-ér 159, 163
Rác-halom 163
Rácok kertje 152
Rác-Szeged 149
Ráctőke 159
Rác utca 96
Rácz-fenék 154
Rákos 20, 65, 71, 74, 146
Rákosi csárda 71
Rákosi-oldal 74
Rárós 86, 125, 126
Rárósi-tanyák 129, 130
Rávagy 104, 110
Reformátusdombegyháza 29
Reformátuskovácsháza 47
Regéc 149
Régipitvaros 46, 90, 91
Rekettyés 117, 119
Rémális 130
Répás-hát 55, 128
rét L. *Barczy*~, *Mámai*~, *Maros* ~je, *Nagy*~, *Sár-ga*~, *Sár-tói*~, *Siró*~, *Szegvári*~
Réti-lapos 166
Rétkopáncs 125
Rétos L. *Első*~, *Második*~
rév L. *Böldi*~, *Tési*~, *Túri*~
Rima 42, 43
Ritu máre 86
Rivó 151
Rókalikas 111
Rókalyukas-hát 76
Rokusváros 149, 151
Roma-féj 146
Romafü-dűlő 103
Román utca 96
Roma vize 146
Rontó-ér 117

Helynévmutató

- Rózsa-major 132
 Röszeke 151
 Rucás 42, 43
 Ruzkós 20
 Rühes-fok 111
 Sajtény **92–93**
 Sajti-halom 131
 Sajti-hát 128
 Sámson 20, 74, 76, 125, 126, 129
 Sámson-hát 154
sánc L. *Eugenius ~ai*
 Sáp 154
 Saperics 108
 Sáp-halom 163
 Sári-halom 154
 Sári-legelő 153, 154
sár L. *Mély~*
 Saraló 110
 Sarengrad 106
 Sárga-rét 50
 Sárga-zug 111
 Sárkány-farok 113
 Sarkoly-ér 130
sarok L. *Temető~*
 Sarós-fenek 142
 Sárosthó 108
 Sarostóú 108
 Sáros-völgy 151
 Sár-tó 109
 Sár-tói-rét 148
 Sas 108
 Sás-ér 55
 Sas érte kerület 146
 Sas-halom 50
 Sás-hát 82, 84
 Sás-lapos 50
 Sásos-bogarzó 128
 Sasülés 146, 148
 Scegved 149
 Sebes-ér 163
 Sebes-fok 111, 155
Sebestyén L. *Fábián~*
 Segnel 150
semlék L. *Liliomos~*
- Seprű-halom 163
 Serház-oldal 128
 Serház utca 96
 Serkéd 147
 Serkédi-pusztá 103
 Setin 92
 Sigilva 149
sík L. *Batidai~*, *Kopáncsi~*
 Silingyia 83
 Silu 108
 Singilava 149
 Sipos kútja 148
 Sirhalom 42
 Sirhegy 76
 Sir-hegy 52, 55
 Siróhegy 104, 105
 Siró-rét 50
 Solt 125, 127
 Solymos 109
Solymos L. *Nagy~*
 Sopron megye 133
 Sós-halom 127
 Sós Pál-halom 136
 Sós-tenger 110
 Sós-tó parti halom 128
 Sót 127
 Sóti-földek 129
 Sovány 74
 Sörkéd 146
 Sötét-fok 146
 Sövényház 103, 123, 146
 Sövényháza **146–148**
 Sövényház adóközség 146
 Sövényházi-pusztá 146
 Sulmos 108
 Sulymos 109, 129
 Surungrád 106, 125
 Susán 71
 Szabadka 152
 Szabadkai országút 132
 Szabolcs 149
 Szálbekiratos 42
szállás L. *Ferenc~*, *Kis-mester~a*, *Kis~a*, *Lajos~*
 Szamárkoplaló 82
- Szántó 64, 108
 Szapor-hegyi-dűlő 103
 Száraz-ér 17, 33, 37, 71, 76, 84, 96, 126, 128, 129
 Száraz-ér-dűlő 47
 Száraz-éri-tanyaföldek 34
 Száraz-ér-mellék 81
 Száraz-háti-dűlő 103
 Szarvas 86, 156, 159, 162
 Szatymazi-hegy 151
 Szeche 22
 Széchenyi-liget 157
 Széchenyi tér 151
 Szecső 22
 Szeder-háti-pusztá 97
szeg L. *Akó~*, *Dédény~*, *Garam~*
 Szeged 33, 52, 55, 65, 71, 103, 122, 124, 129, 130, 134, 135, 136, 146, 147, **149–152**, 159, 165
Szeged L. *Ó~*, *Rác~*, *Új~*
 Szegedi járás 132
 Szegedin 149
 Szegedi szolgabírói járás 165
 Szegedi-tanyák 136
 Szeged járás 103
 Szeged szolgabírói járás 147
 Szegvár 109, 120, 123, 130, 132, 141, **153–155**, 156, 162, 163
 Szegvári-rét 104
 Szegvári-szőlő 154
 Szegvári-tanyák 127
 Szegved 150
szék L. *Ábrahám~*, *Aranyos~*, *Bezúr~-i-dűlő*, *Boros~*, *Doma~*, *Győri~*, *Kakas~-halom*, *Kancsal~*, *Kisiván~*, *Kis-Kapca~*, *Kónya~*, *Kút völgy~-ér*, *Matra~*, *Móra~*, *Nagy~*, *Nagy~-*

Helynévmutató

- hát, Ősze~-, Szili~-, Szirtos~-, Tápai~*
 Szék-dűlő 121
 Székegyház 17, 94, 95
 Székegyháza 12, 14, 16
 Székegyházi-pusztta 94
 Szek-halom 127
 Szék-halom 151
 Szeki utca 96
 Széksós-tó 151
 Székvíz-ér 89
szél L. Katra~
 Szelevény 156, 167
Szelistye L. Alsó~-, Felső~
 Szél-oldal 104
 Szélpál-hegy 151
szénaság L. Kis~-, Nagy~
 Szendrei 139
 Szenes-dűlő 19
 Szentandrás 156, 160
 Szent-Dézs 156
 Szenterszébet 125, 126
 Szentes 96, 117, 118, 119, 123, 128, 130, 138, 145, 153, 154, 155, **156–164**, 166, 167
 Szentesi járás 117, 144, 166, 167
 Szentesi szolgabírói járás 118, 138, 159
 Szentesi-tanyák 127
 Szentfábiánsebestyén 156
 Szentferenc 148
 Szentgyörgy 143, 153, 154
 Szentilona 156, 161
 Szentilona-sziget 157
 Szentkirály 125, 126
 Szentkút 104, 105
 Szentlászló 157, 160
 Szentlászló-pusztta 118
 Szentlőrinc 65, 71
 Szentlőrinci-szőlőskert 74
 Szentlőrinci-szőlőskertek 71, 76
 Szentmárton 156
 Szentmárton L. Kun~
 Szentmihály 160
 Szentmihályfalva 157, 161, 163
 Szentmihály-halom 163
 Szentmihálytelek 151, 161
 Szentmihálytelki szőlő 151
 Szentmiklós 71
Szentmiklós L. Nagy~
 Szenttornya 127, 138, 139
 Szenttornyai-pusztta 145
 Szent Zinta halma 86
 Szer 106
Szer L. Pusztta~
 Szerbcsanád 60
 Szervia 'Szerbia' 85
 Sziget 22
sziget L. Asszony~-, Atka~-, Boszorkány~-, Farkas~-, Járnok~-, Kurca~-, Mamuth aga ~, Pap~-, Szentilona~-, Tési~-, Tés~-, Tompai~-, Új~-, Vér~
 Szigeti 50
 Szikáncs 126
 Szíkegyházi-pusztta 76
 Szikkancs 126
 Szilágyi-fok 129
 Szilas-pusztta 64
 Szil-halom 163
 Szili-szék 165
 Szill-ér 151
 Szill-éri-szőlő 151
 Szilos 142
 Szilvás 63, 132, 133
 Szina 64
 Szinai-Talágy 64
 Szinai-Tálágy 60
 Szionda k. k. pusztta 97
 Szionda k. k. pusztai oldal 97
 Szirtos-szék 151
 Szivágy 110
 Szlavónia 106
 Szokony 146
szolgabírói járás L. Batonyai ~, Makói ~, Nagylaki ~, Orosházi ~, Palotai ~, Szegedi ~, Szeged ~, Szentesi ~, Tiszáninnyi ~
 Szolnok 149
 Szomolya 103
 Szöke-halom 128
szőlő L. Aranyági~k, Bal-lagi-tói~-, Kistarjányi~-, Nagy-hegyi~k, Nagytarjányi~-, Szegvári~-, Szentmihálytelki ~, Szill-éri~
 Szőlő-halmok 131
 Szőlő-halom 74
 Szőlő-lapos 88
 Szőlős 125, 127
 Szőlős-halom 42, 143
szőlőskert L. Ingói~-, Innenső-Jángori~ek, Kétjángori~-, Kóhádi~-, Kortyogói~-, Szentlőrinci~-, Szentlőrinci~ek, Túlső-Jángori~ek, Verebesi~
 Szőlősi-pusztta 35, 36, 37
 Szőlős-pusztta 37
 Szőreg 165
 Szőr-hát 50, 128
 Sztámor 86
 Szúnyogos 129
 Szurtos-tó 142
 Szuszogó 74
 Szűcs-halom 132, 133
 Szűrös 82
 Tabán 107
 Talágy 63
Talágy L. Szinai~
Tálágy L. Szinai~
 Tálágy 60
 Talamitya 93
Tálasané L. Kis~-, Nagy~
 Táncos-halom 128, 131

Helynévmutató

- Tanya 63
tanya L. *Csongrádi-tanyák*,
Ecseri-tanyák, *Fás~*,
Kenyere-parti-tanyák,
Királysági-tanyák,
Lajos~, *Mártélyi-tanyák*,
Mindszenti-tanyák,
Rárósi-tanyák, *Szegedi-*
tanyák, *Szegvári-tanyák*,
Szentesi-tanyák,
Tótkomlói-tanyák,
Tömörkényi-tanyák,
Vásárhelyi-tanyák
- Tanya-dűlő 88
tanyaföldek L. *Csomorká-*
nyi~, *Száraz-éri~*
- Tanyás-halom 154
Tápai-szék 165
Tápai-szék-hát 165
Tápai-szék-oldal 165
Tápé 71, 103, 149, 152,
165
tarjányi L. *Kis~szőlő*,
Nagy~szőlő
- Tárnok 20, 22
Tatár L. *Kis~*, *Nagy~*
Tatárkelő
Tatár-keelő 108, 166, 168
Técs 155
Tege-halom 127
Tejer-hát 71
Telek 136, 142
telek L. *Alsó~*, *Bel~*, *Bor-*
zas~, *Bő~*, *Csany~*,
Csucs~, *Csúpa~*, *Felső-*
~, *Gubás~*, *Karácsony-*
telke, *Kis~*, *Kis~*, *Közép-*
~, *Kút~*, *Laci~*, *László~*,
Nagy~, *Pap~*, *Szent-*
mihály~, *Templom~*
- Telek-föld 94
telep L. *Csucs~*, *Gőcz~*,
Héthalmi~, *Kertészeti*
~ek, *László~*
- Telepítvényi-határ 36
- Temes 126
Temesi bánság 107
Temes megye 85
Temesvár 88
temető L. *Ó~*
Temető-dűlő 19
Temető-sarok 50
Temető utca 96
Templom-telek 19
tenger L. *Sós~*
tér L. *Búza ~*, *Fő ~*,
Kápolna ~, *Kápolna~*,
Nagy~, *Széchenyi ~*
- Téra-hát 129
Tére 129, 130
Tére-fok 129
Tere-halom 115, 116, 151
Teriki 151
Tés 156, 162, **166–168**
Tési-rév 108
Tési-sziget 108
Test-halom 111
Tés-sziget 108
Tétel-hát 154
tető L. *Záp~*
Tévedő 132, 133
Tinta-fok 143
Tisinum 167
Tiskot 93
Tisza 34, 52, 55, 65, 76,
83, 96, 103, 104, 106,
108, 109, 111, 113, 121,
122, 123, 124, 125, 129,
139, 143, 146, 147, 148,
149, 150, 151, 153, 154,
155, 156, 158, 162, 165,
166, 168
Tisza L. *Ásott~*, *Duna~*
köze, *Holt~*, *Kis~*,
Körtvélyesi~
- Tiszáninnyi járás 133
Tiszáninnyi szolgabírói
járás 146, 147
Tiszántúli járás 123
tized L. *Kis~*, *Nagy~*
- tó* L. *Ballagi~*, *Dávid~*,
Dinnyés~, *Dobó-tavi*,
Dóci~, *Farkas~*, *Fe-*
hér~, *Fehér~*, *Fejér~*,
Fényes~, *Fertő~*, *Gé-*
mes~, *Görbe~*, *Gyil-*
kos~, *Halas~*, *Hamis~*,
Hód tava, *Hódkődök~*,
Hód~, *Kék~*, *Kender~*,
Kerek~, *Kis~ ere*, *Kis-*
~alj, *Kis~ér*, *Kis~*
völgy, *Kopáncsi~*, *Kört-*
vélyesi~, *Kun~*, *Lapis-*
~, *Lapos~*, *Libuj~*, *Lo-*
vagló~, *Madarász~*,
Nagy~alj, *Nándor~*,
Pap tava, *Piponya~*,
Sáros~, *Sár~*, *Sós~*
parti halom, *Széksós~*,
Szurtos~
- Tóba 35, 37
Tó-főági-dűlő 103
Tolcsva 65
Tomba 76
Tompahát 115, 116, 140,
144
Tompai-pusztá 80
Tompai-sziget 151
Tompapusztá 91
Topilo 86
Torbágy 121
Tornya 38, 40, 76, **96–97**
Torontál 60, 76
Torontál megye 35, 37, 76,
149
Torony 122
Tótbánhegyes 11, **98–100**
Tóthlaci 22
Tótkomlós 12, 14, 17, 71,
74, 76, 80, 86, 91, 94, 95,
99, 123, 126, 129
Tótkomlói-tanyák 16, 94
Tótkovács háza 47, 83
Tótkutas 20, 125, 126, 127
Tornya L. *Szent~*

Helynévmutató

- torok* L. *Vidra*~
 Tőke 160, 161, 162, 164
Tőke L. *Pusztá*~, *Rác*~
 Tőkei-ér 159, 163
 Tőkei-oldal 164
 Tőkei-víz 163
 Tökös 142
töltés L. *Hajdai*~
 Tömörkény 121, 143
 Tömörkényi-tanyák 104
 Tömpös 65, 71
 Tömpösi-oldal 74
 Tömpös, praedium 71
 Tönyös 71
 Töperék 20
 Töpös 20
törés L. *Új*~
 Törökfej utca 150
 Tört-dűlő 50
 Túlsó-Jángori-szőlőskertek 76
 Túri-rév 76
 Tűzok-állás 50
 Tű-farok 129, 130
 Tűzkövesi-halom 164
 Tybisci 52, 55
 Ugar 63
ugar L. *Dáli*~, *Gyep*~,
Kákás~, *Püspök*
 Újbánhegyes 58, 59
 Újcsanád 20, 60, 62
 Újcsongrád 106
 Újfalú 108, 111
 Újfalusi-pusztá 109
 Új-hegy 74
 Újkigyós 19
 Új-Maros 64
Újpereg L. *Kis*~
 Újpitvaros 12, 14, 16, 18, 46, 90
 Új-Szeged 149
 Új-sziget 64
 Új-törés 97
 Újváros 124, 125, 127
Újváros L. *Kis*~, *Nagy*~
út L. *Aradi*~, *Békési*~,
Császár~, *Derekegyházi*
 ~, *Nagy*~, *Vásárhely*~
makói ~
utca L. *Aradi országút*~,
Deli~, *Fejértó*~, *Kazinczy*~,
Kulcs~, *Nagy*~, *Oskola*~,
Ödön~, *Rác*~, *Román*~,
Serház~, *Szeke*~, *Temető*~,
Törökfej~
 Üрге-halom 151
 Ürmös 82
 Vadas 50
 Vágó-járás 151
 Vaj-hát 111, 129
 Vajkutykó 129
vár L. *Alpár* ~a, *Fehér*~,
Föld~, *Lúd*~, *Szeg*~,
Temes~, *Zug*~
 Várad 124
Várad L. *Nagy*~
 Vár-hát 111, 157, 162
Varjas L. *Kis*~, *Nagy*~
 Varjasházi kertészség 38, 40
vármegye L. *Arad*~, *Békés*
 ~
város L. *Alsó*~, *Belső*~,
Bel~, *Felső*~, *Kis*~, *Kül*~
ső~, *Móra*~, *Paprika*~,
Pék~, *Picska*~, *Rokus*~,
Új~
vásár L. *Péter*~
 Vásárhely 76, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 154
Vásárhely L. *Hódmező*~,
Holdmező~, *Makó*~
 Vásárhelyi-tanyák 125
 Vásárhely-makói út 131
 Vas-halom 74
Vaskapu L. *Kis*~, *Nagy*~
 Vásonykő 65
 Vedrác 97
 Veker 157, 160, 161, 162
 Veker-völgy 163
 Velence 86
 Velez-hegy 151
 Velsu Csidu 86
 Verbica 35, 37
 Verebesi-szőlőskert 74
 Veresegyháza 160
 Veres-halom 163
 Véres-halom 127
 Vereskutas 125, 126, 127
 Vér-halom 163
 Vermes 42, 43
 Vermes-halom 131
 Vér-sziget 60, 63
 Vid halma 110, 111
 Vidra 110
 Vidra-ér 122
 Vidratorok 104, 122
 Vigyázó-halom 163
 Viharos 42, 43
 Világosi-hegyalj 96
 Vita-halom 74
víz L. *Roma vize*, *Tőkei*~
 Vizes 38, 40
 Vizesi-pusztá 97
 Vonogató 155
völgy L. *Csőr*~, *Hajdú* ~e,
Hosszú~, *Kis-tó*~, *Kút*~
 ~, *Nagy*~, *Sáros*~,
Veker~
 Völgyáras 50
 Völgy-köz 165
 Welke-Lak 85
 Welső 108
 Wosve 108
 Zábrány 92
 Zalota 162
 Záp-tető 111
 Zátány 151
 Zeged 149, 150
 Zegedin 149
 Zelenánszky-dűlő 36
 Zendus 156
 Zentus 159

Helynévmutató

Zer 125	Zöld 12, 14	Zugvár 153
Zoloch 149	Zraga 109	Zuzga 108
Zoltántér 139	Zug 153	Zsályás-dűlő 19
Zombor 76	zug L. <i>Cicka</i> -~, <i>Harcás</i> -~, <i>Kesely</i> -~, <i>Kis</i> -~, <i>Mámai</i> - ~, <i>Sárga</i> -~	Zsiger-hát 104, 154
<i>Zombor L. Kis</i> -~		Zsina halma 156
Zonouk 106		Zsuzska-hát 154

Személynévmutató

- Ács Antal 24
Agocs István esküdt 84
Ágoston Pál 36
Ambrózy, báró 16
Ambrózy, báró kincstári
adminisztrátor 18
Ambrózy Albert cs. kir.
tanácsos 12, 14
Ambrózy Lajos, báró 38,
40
Andrásy Zsigmond alispán
160
Árpád 108, 139, 144, 147,
149, 150
Ats János esküdt 122
Attila 29, 151
Bagyík Antal jegyző 82,
84
Bajzáth, Josephus 134
Balás András esküdt 137
Balassa Imre 33
Balaticzy, Joannes 65
Balkú Gyula jegyző 79
Ballag 151
Balla kamarális mérnök
136
Balogh János jegyző 122
Balog Lajos szolgabíró
115, 116
Balta jegyző 26
Banát Ferenc bíró 47
Bánfi család 166
Bánfi Ferenc 167
Bárány Ágoston 74
Bardos Antal esküdt 24
Bartholom jegyző 87
Báthory Zsigmond 71
Bátori Gábor 65
Batthyány Ignác 20
Batu kán 126
Becse 109
Béla király 106, 108, 125
Beleváry Ferenc selmeci
bányaprefektus 167
Beliczaj Tamás járási
főszolgabíró 105
Bél Mátyás 113
Bercsényi család 157
Béres Elek jegyző 137
Bernákovics, báró 147
Bernula Mihály bíró 46, 80
Bettko Ádám bíró 17
Birkás János jegyző 51
Bittó Albert 81, 83
Blaskovits család 76
Bogyi család 166
Bogyó család 167
Bonfini 65
Borsi István bíró 104
Borza János jegyző 95
Bossi István bíró 105
Brancsok juhász 64
Brexatorisz János jegyző
13, 15
Bunyevacz György esküdt
61
Bürgermesiter kútmester
140
Büttösy István pap 156
Chovanyecz János esküdt
46, 80
Chrenka Mihály jegyző 98,
100
Cicatricis Pál bíró 166,
168
Czabarka György 17
Czibak György 52, 55
Czölek Pál bíró 15
Csanády István jegyző
132, 133
Csaplár Benedek 152
Csaprda János bíró 100
Cselovszki János bíró 18
Csicza 21
Csillag János jegyző 48, 49
Csoti Pál bíró 19
Csupor nemzetség 149
Dániel birtokos 161
Delinka szép leány 128
Dobsa Sámuel 51
Dóczy család 160
Dorozsma 109
Dózsa György 159
Dragán Spiridon bíró 93
Drusba 109
Dugonits András 149, 150
Dulka Pál törvénytörő 84
Dul Pál 121
Elekes Pál bíró 143
Erzsébet királynő 107
Ete 106, 107
Eugen, herceg, cs. kir.
tábornok, hadvezér 157,
159, 161
Falkenstein Albert csanádi
püspök 65
Farkas András esküdt 24
Fejér György 106, 149,
150
Fekete Ferenc, gróf 47, 81,
83
Fényes Elek 21
Ferenc császár 46, 90
Fessler 85
Fitos Gergely 65
Fogarasi János jegyző 97
Gábor 86
Gábel József 38
Gábel József káptalani
küldött 40

Személynévmutató

- Gáli János bíró 98
Géczi József bíró 137
Gedos Radoja bíró 61
Gémes Pál bíró 29
Gentsch jegyző 34
Gortva Endre jegyző 19
Göcz 50
Grószaly jegyző 164
Gubinyi János bíró 13
Gubinyi Mátyás adószedő 46, 80
Gulátsi János 35
Gvots János bíró 90, 91
Halál 154
Halász György bíró 155
Haller, gróf 154
Haller család 153
Hallerek, gróf 153
Haluska 88
Hányi György esküdt 39
Haruckern György 160
Haruckern György, báró, hadélelmezési biztos 157, 161
Hegedűs József 64
Hevesi Tamás esküdt 41
Hódy Imre jegyző 104, 105
Hofmann János jegyző, levéltárnok 131
Holetska Ferenc bíró 36
Hollós Mátyás király 156
Horneker 37
Hornyk János 107, 113
Horváth Mihály 129
Hunyadi Mátyás király 159
Illés Lajos 145
Ince pápa 149
Jakabffy Miklós 51
Jakabffy Tivadar 51
Jaksicsok 86
Jámbor birtokos 163
Janko Pál esküdt 82
Janos Mihály törvénybíró 37
Jari Antal bíró 103
Jaxich szerb főnök 85
Jernei 109
Józsa család 163
Juránszki István tábornok 167
Kádár Henrik 113
Kajári István törvénybíró 19
Kajuk tatár vezér 85
Kalmár József jegyző 120, 121
Kamocsay János, polgármester 158
Kardos gazda 128
Károlyi, gróf 153, 154
Károlyiak, gróf 157
Károlyi Alajos, gróf 104, 138, 140
Károlyi Antal, gróf 129, 153
Károlyi család, gróf 76, 125, 126, 144, 156
Károlyi György, gróf 104, 121, 127
Károlyi István, gróf 122, 127, 130, 138, 161
Károlyi Lajos, gróf 127, 130, 138, 144
Károlyi nemzetség, gróf 106, 160
Károlyi Sándor, gróf 106, 125, 153
Káthai nemzetség 107
Keglevich Miklós, gróf 118
Keglevics család, gróf 117
Kelemen halász 129
Kertész László ügyvéd 114
Kész Antal bíró 122
Kész Gábor jegyző 89
Kiss József bíró 58
Kocsis Pál bíró 47
Kohanez Pál esküdt 24
Kotrono János esküdt 41
Kovács 81
Kovalecsik István bíró 82
Kováts János bíró 59
Kováts Sándor bíró 51
Kremper, Pauli, gróf 134
Kriván gazda 46, 88, 90
Kuliga Lőrinc bíró 84
Kulissy János 31, 32
Kun László király 60
Kurai Ferenc bíró 57
Kurantzi Albert esküdt 34
Kuruzsa Pál bíró 54
Kuthen fejedelem 126
Lakó György esküdt 39
Lampe 123
Lászlófi László 167
László, gróf 144
Leopold király 167
Libuj 110
Lovrits István jegyző 42, 43
Lovrits Pál jegyző 58, 59
Lőrincz kanász 162
Luczaj Togyer 60
Luczay Uros bíró 64
Ludaj Stévan bíró 28
Ludvig József 35
Lyiptak János 18
Magyar István bíró 39, 41
Majláth György, gróf 94
Majo Márton m. bíró 90, 91
Makó, Ladislaus 65
Malomi János jegyző 82, 30
Maracky János adószedő 97
Marczibányi Antal cs. k. kamarás 96
Marczibányi család 29
Marczibányi Livius 29
Mária Terézia 65, 88, 134
Marsovszky János 140
Marsovszky János polgármester 113
Marton család 166, 167

Személynévmutató

- Marton László 167
Marzsinyán Juon esküdt 87
Mattencloix, báró 29
Mátyás 86
Mátyás király 149, 156, 159
Maximilián császár 144
Mednyánszki, báró 48, 49
Ménesi István bíró 49
Mészáros Pál bíró 44
Molitorisz jegyző 18
Mudity György bíró 87
Nádasdy László, gróf 52, 55, 65
Nagy Antal bíró 165
Nagy János esküdt 137
Nákó 22
Nákó, gróf 63
Návay család 33
Návay Károly 34
Návay Mihály 34
Návay Tamás 34
Nigro velencei földíró 113
Nogel István 109
Normay János jegyző 90, 91
Nóvi István bíró 95
Nyéky család 29
Oldamur kun vezér 129
Ond vezér 106
Onya Tudor bíró 97
Otrokocsi Fóris Ferenc 113
Paitler Antal József váci püspök 112
Pálffy Antal jegyző 36
Pálffy János, gróf nádor 65
Pálkánk István bíró 132
Pallavicini, gróf, örgróf 165
Pallavicini Alfonz, gróf, örgróf 105, 137, 147
Pálphy jegyző 37
Palugyai Imre 85
Pasek János törvénybíró 97
Patsika István, ifj., esküdt 19
Pera 21
Péro granicsár rablófőnök 86
Pesty Frigyes 122
Péterfy János Ferenc 65
Péterfy József Antal 65
Petrák Ferenc 159
Pinté Flora törvénybíró 64
Pisák 88
Popovits Gligór esküdt 61
Porkoláb Márton de Nagy Váth et Mágocs 118
Póss Márton jegyző 119
Pota 88
Pozsafy család 105
Pray György 20, 33
Preyszler László felügyelő 115, 116
Pullant István jegyző 155
Rákóczi 151, 159
Ranay család 76
R. Ensel Sándor 114
Reső Ensel Sándor 114
Rokity Lázár esküdt 61
Ronay család 76
Ronay nemzetség 76
Sámuel (lármaindító Samuel tatárkák fővezére) 154
Sándor György esküdt 87
Sandor Mátyás bíró 133
Sántha Sándor 29
Sapák János tanító, jegyző 44
Sarkadi Nagy János 167
Sarkadi Nagy Mihály 167
Sarkadi Nagy Mihály bíró 117, 119
Sárkány Dénes 33
Savojai Eugenius 150
Schlick tábornok 107
Siaknecz János 85
Simon jegyző 80
Simon Sámuel 112
Simovics jegyző 46
Sina Simon, báró 38
Sipos 148
Sisák 88
Sisák János bíró 89
Stefanovits Miklós 61
Szabó Balázs törvénybíró 89
Szabó János 33
Szalas Ferenc 33
Szálbek család 42
Szalma Albert esküdt 34
Székesy Károly jegyző 39, 41
Szent Benedek 106
Szent Fábián 118
Szent Ferenc 147
Szent Iván 83
Szentiványi Márton 113
Szent László király 159
Szent Rókus 151
Szent Sebestyén 118
Szikora Mihály bíró 13
Szina, báró 76
Szina Simon, báró 40
Szobod István bíró 34
Szőke János 113
Szapák János jegyző 44, 45
Sztanislavits Miklós csanádi püspök 65
Tári Pál törvénybíró 47
Telegdy, Michael 65
Telegdy, Stephanus 65
Telegdy István 52, 55
Toldi Mátyás 33
Tolnafi Ferenc főbíró 114
Tóth András bíró 48
Tóth István mindszenti uradalmi igazgató 166, 167
Tóth János esküdt 51
Tóth József bíró 120, 121
Tököly család 38, 40
Tököly Sebők 38, 40

Személynévmutató

Török 159	Veréb János bíró 24	Zalán 107
Török János törvénybíró 95	Veres András esküdt 47	Zalánfy 149
Traján római fejedelem 166, 167	Vertin Gyula jegyző 24	Zelenánszky 36
Túri 76	Vesenyi Gáspár 52, 55	Zelman Mihály esküdt 46, 80
Turi Pál 89	Veteráni császári tábornok 156	Zendus magyar fővezér 159
Turóczi I. 108	Vidiczky Marko jegyző 28	Zsigmond 109, 149
Ulászló király 149	Viditzki Mitá bíró 26	Zsigmond király 106, 108
Urban 79	Vigand Ottó 112	I. Géza király 106, 107, 108, 109
Ursz Vazille esküdt 97	Vígh Mihály bíró 32	II. András király 149
Vallusz névaláíró 54	Vincze József esküdt 51	II. Endre király 107
Varkovits, Thomas 65	Vintze Lajos esküdt 41	II. József császár 65, 112
Vásárhelyi család 38, 41	Virter Lajos prépost, plébános 113	II. Ulászló király 103
Vasas szent Péter 151	Vos Ferenc esküdt 95	IV. Béla király 71, 124, 149
Vastag Mihály jegyző 93	Wenkheim Krisztina, gróf 19	IV. Ferdinánd 107
Venyercson János törvénybíró 15	Wodjaner Rudolf 31, 32	IV. László 129, 131
Verbóczy István 167		

Tárgymutató

- adománylevél 52, 55, 65,
106, 167
adóösszeírás 55
ágostai vallásúak 65
alapítólevél 12
A magyarok története 129
angolkert 140, 166
anyaszentegyház 55
apácakolostor 19
apátság 108
aranybulla 149
aranygyűrű 83
árvíz 76, 108
Attila koporsója 29
bankigazgatóság 59
bányaépület 117
basa 156, 159
Báthory Zsigmond-féle
pénzek 71
Batthyány Ignác: Sancti
Gerardi Episcopi
Chanadiensis Scripta, et
Acta hactenus inedita,
cum serie Episcoporum
Chanadiensium 20
békekötés 65, 85
Béla király névtelen
jegyzője 106, 125
betyárok 146
bogárhozó hely 128
Bonfini: Rerum Hungari-
carum decades 65
bor 112, 148
búcsújárás 151
cigány 111
címer 123, 148
Codex Diplomaticus
Hungariae Ecclesiasticus
ac Civilis 106, 107
Corpus Juris 149, 167
csanádi káptalan 33, 38, 40
csanádi püspök 22, 33
csanádi püspökség 52, 76
csanádi rév 60
Csanád megye széki
palotája 65
csárda 71, 74, 117, 119,
121, 127, 128, 146
Császári és Királyi
Ménésintézeti
Parancsnokság 80
Császári és Királyi
Ménintézet 81
Császári és Királyi
Ménintézeti
Parancsnokság 91
cseh csapat 103
csehek 103
cseh huszita család 85
csendbiztos 168
cserépedények 154
cserépkemence 71
csontok 38, 40, 52, 71, 94,
108, 111, 122, 127, 144,
146, 147, 148, 154, 166,
167
csontvázak 71, 74, 76
csoroszllya 83
dárdák 167
dézsmá 133
dohány 147
dohánybeváltó hivatal 22
dohánykertész 32
dohánymunka 32
dohányraktár 22
dohánytelepítvényesek
122
dohánytermelés 122, 166,
167
dohánytermelő 48, 49
dohánytermesztés 58, 104,
121
dohánytermesztő 32, 43,
146
dohánytermesztő kertész
34
dohánytermesztő község
108
dohánytermesztő
telepítvény 19, 52, 55
donatio 33
Dózsa György paraszthada
159
dögvész 107
Dugonits: Etelka 149
edénycserepek 146
edények 147
egerek 159
egri káptalan 105
egri káptalani levéltár 105
egyház 71, 97, 126, 157
éhhálál 160
éhség 160
elemi tanoda 112
elrejtett kincsek 162
emberi csontok 38, 40, 52,
94, 108, 122, 127, 144,
146, 147, 154, 166, 167
éremdarabok 156
esperesség 123
Etelka 149
evangélikusok 17, 90, 123,
157
ezüstékszerek 83
ezüstgyűrű 83
ezüstkapocs 83
ezüstpénz 71, 127, 139,
144, 148
fáskert 157
fazekak 22, 147

- Fejér György: Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis 106
 fekete sereg 103
 feles kertész család 32
 félhold 35, 37
 Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára 21
 férfi zárda 60
 folyamszabályozás 76
 forradalmi kormány 12, 14
 forradalom 12, 14
 főegyház 124
 földvár 35, 37, 106, 129
 francia háború 92
 garamszegi apátság 108
 gát 129
 gimnázium 157
 gonosztevők 168
 gót stílus 71
 göböljárás 119
 görög egyesült hitbeliek 157
 görög katolikusok 65, 104
 görög nem egyesült egyház 97
 Görög nem egyesült hitvallásúak 157
 görög nem egyesült iskola 97
 görög nem egyesült templom 87
 görög nem egyesült vallásúak 123
 gőzmalom 140, 157
 gyógyszerész 86
 gyógyvíz 104, 105
 gyulai basa 156
 gyulai vár 159
 gyümölcsöskert 140, 166
 háború 45, 92
 háborúskodás 65
 hajfonat 21
 hajkötésmód 21
 hajózás 158
 hajtúk 83
 halásztó 141
 halásztanya 129
 hamvvedrek 166
 haramiacsapatok 159
 haramiák 163
 harang 36, 113, 121
 haszonbéres község 90
 haszonbéres telepítvény 19, 50
 határőrök 63
 határőrvidék 92
 határper 52, 55
 héberek 104, 123
 helvét hitvallásúak 65, 123, 157
 hét vezér 130, 139, 144, 150
 híd 76, 84, 126
 Historia Ecclesiae Reformatae 123
 honalapító apáink 65
 Hornyik János: Kecskemét város története 107, 113
 Horváth Mihály: A magyarok története 129
 hunok 65
 huszita család 85
 husziták 85
 íjak 147
 Imago antiquae Hungariae Cassoviae 112
 imaház 45, 107, 122
 interregnum 123
 iskola 52, 55, 65, 97, 104, 121, 140
 istálló 91
 izraeliták 92, 106, 157, 165
 kalugyarászi temető 86
 kalugyer 'görögkeleti remete, szerzetes' 86
 kamara 65
 kamarai adminisztratív levéltár 88
 kán 126
 kanális 154
 kápolna 45, 128, 141, 148, 150, 163
 káptalan 20, 32, 33, 38, 40, 65, 105, 159
 káptalani levéltár 105
 kard 35, 37, 147
 kastély 96, 115, 116, 138, 140, 153
 kaszárnyák 91
 katolikusok 20
 katonai telep 80
 katonai város 107
 Kecskemét város története 107, 113
 keleti dögvész 107
 keleti szertartású keresztények 86
 kemence 22, 71
 kenderáztató 76
 kereszt 60, 121
 keresztények 86
 keresztöltés 156
 keresztyén hit 159
 kertész család 32
 kertészeti telep 14
 kertészközség 16, 18, 35, 44, 58, 97, 104, 125
 kertészség 157
 kertésztelepítvény 71, 146
 kerület 80
 kincsek 162
 kincstár 18, 19, 32, 47, 59, 76, 81, 83, 94, 122
 kincstári birtok 76, 88
 kincstári haszonbéres község 90
 kincstári haszonbéres telepítvény 50
 kincstári telep 16, 98
 kincstári telepítvény 12
 kincstári tisztartói levéltár 88
 kincstári uradalom 12, 14, 16, 22, 36, 45, 50

Tárgymutató

- királyi kamara 65
királyi kincstár 19, 76, 83
királyi szabadosok 65
kocsmá 148
kolduló szerzet 147
kolera 107
kolostor 19
komp 139
koponyák 147
kórház 65
kormányshék 65
kovácshszerszámok 71
kőkereszt 60, 121
kőszobor 148
köteles rév 76
közpénztár 65
közhégháza 104
kunok 126, 129, 131, 156
kunok tábora 129
kurucjárás 124
kurucvilág 22, 96
kút 36, 45, 86, 104, 105, 124, 127
külváros 113
külvárosi templom 111
labancok 159
Lampe: Historia Ecclesiae Reformatae 123
latin tanoda 157
levéltár 20, 30, 33, 52, 55, 65, 88, 105, 106, 124, 125, 153, 156
libajárás 121
licentiati laici (szabadalmazottak) 107
magyar ajkúak 19, 33, 44, 50, 51, 58, 59, 65, 88, 99, 121, 165
magyar családok 12, 92
magyar falvak 60
magyarok 17, 25, 27, 42, 43, 63, 65, 85, 88, 96, 107, 118, 147, 156, 157, 159, 167
magyarok bejövetele 1150
Magyarország geographiai szótára 21
Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása 85
magyar pénzek 71
major 35, 117, 132, 138, 143
majorság 34, 125, 127, 130, 132, 140, 148, 166
majorsági épületek 127, 166
makói esperesség 123
malom 117, 125, 140, 157
marhajárás 148
marhavész 159
Maros-szabályozás 76
Maruzi férfi zárda 60
megyeháza 153
Méneshintézeti Parancsnokság 80
méneshenyésztő intézet 16
Ménintézet 81
Ménintézeti Parancsnokság 91
Mezőhegyesi Császári és Királyi Ménintézet 81
Mezőhegyesi kerület 80
mezőhegyesi méneshenyésztő intézet 16
misszionárius 147
mohácsi vész 150
Mózes hitűek 65
nagyváradi káptalan 32
napszámok 44
nem egyesített óhitűek 65
németek 88, 96, 156
német katona 129
németiség 159
német törzsek 150
népiskola 157
névtelen jegyző 106, 125
nyárfa (három öl vastagságú) 147
nyilak 167
nyúlgát 76
országos vásár 65
ostrom 85
palócok 21
palota 65, 161
Palugyay Imre: Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása 85
parancshlevél 108
paraszthad 159
parókia 20, 88, 104
pásztorkunyhó 76
pecsét 12, 14, 16, 31, 32, 33, 94, 96, 112, 123
pecsétnyomó 81, 83
pénzek 71, 127, 139, 144, 147, 148, 162, 166, 167
per 52, 55, 65
pince 127
plébánia 106
postahivatal 158
praecessió 86
Pray György: Specimen hierarchiae Hungaricae 20, 33
protestánsok 20, 86
puska 35, 37, 139
pusztaszeri országgyűlés 106
püspök 22, 33
püspöki uradalom 52, 55, 76
püspökség 52, 76
rablók 74
rác haramiacsapatok 159
rácok 113, 118, 152, 153, 156, 159
rác rablók 74
reformátusok 17, 29, 104, 118
Regia Civitas 107
remete 86
rendezési per 52
rév 60, 76
rézgyűrű 83

Tárgymutató

- rézpénzek 71, 139
Ritus explorandae veritatis
per iudicium ferri
candentis 124
rómaiak 106, 125, 147,
149, 156
római ezüstpénz 71
római gyarmat 156
római katolikus
anyaszentegyház 52, 55
római katolikus egyház 71,
97
római katolikus iskola 97
római katolikusok 43, 44,
49, 50, 65, 104, 106, 118,
122, 123, 157
római katolikus parókia 88
római katolikus temető 163
római katolikus templom
88
római kor 86
római pénzek 71, 167
római telepítvény 166, 167
római temetkezési
hamvvedrek 166
római temetkezési mód
167
román ajkúak 60, 85
románok 25, 26, 27, 60,
63, 92, 96
sánc 71, 150, 161
Sancti Gerardi Episcopi
Chanadiensis Scripta, et
Acta hactenus inedita,
cum serie Episcoporum
Chanadiensium 20
sarkantyúk 167
sáskák 159
schematismus 20
serház 128, 157
sertésjárárs 121
Simon Sámuel: Imago
antiquae Hungariae
Cassoviae 112
sírbolt 124
sóház 149, 150
Specimen hierarchiae
Hungaricae 20, 33
szabadalmazottak
(licentiati laici) 107
szabadalom 65
szabályozás 76
szántóvasak 83
szarvasi vár 159
szatmári békekötés 65
Szegedébe 'Szegedre',
Szegedéből 'Szegedről'
149
szegedi basa 159
szegedi vár 150
székesegyház 38, 40
szélmalom 117
SzentFerenc kőszobra 148
szent kút 86
szerb ajkúak 60
szerbek 21, 25, 26, 27, 60,
63, 65, 85, 87, 92, 93, 96,
107, 113
szerb határőrvidék 92
szerb vajdaság 22
szerzet 147
szeszgyár 140
sziksó 120, 121
szivattyú 140
szláv ajkúak 86
szlávok 106
tábor 129, 139
táborhely 130
tábori sánc 71
tálak 147
tanoda 112, 157
tanyai iskola 140
tatár családok 156
tatár csorda 126
tatár dúlás 106, 129
tatár fegyverek 166
tatárjárás 91, 94, 117, 124
tatárok 85, 107, 108, 127,
130, 156, 159, 166, 168
tatár pusztítás 124, 167
tatár vezér 85, 126
taxa 125
tehénjárás 162
telekkönyv 35, 36, 50, 62,
97, 149
telep 16
telepítvény 12, 14, 16, 19,
38, 40, 42, 50, 52, 55, 63,
64, 71, 100, 106, 135,
144, 146, 147
telepítvényes hely 37
telepítvényes község 22,
42, 43
telepítvényi község 83
telepközség 45
temetkezőhely 71
temető 86, 163
templom 21, 22, 65, 71,
85, 87, 88, 103, 104, 107,
108, 111, 113, 118, 136,
139, 144, 147, 157, 159,
160, 161, 167
templomi szertartási edény
139
templomrom 94
térkép 48, 49, 71, 110,
136
teutonok 88
Tisza-szabályozás 124,
153, 155, 168
Tisza-szabályozási
társulatok 76
tishti lak 91, 140
tizenegy nagy puszták 19
tornyai uradalom 38
torony 87, 96
tót ajkúak 17, 18, 58, 59,
88, 90
tót helyek 12
tót nyelv 135
tótok 96, 100
töltés 71, 76, 86, 150
töltésezés 76
török családok 159
török dúlás 106

Tárgymutató

- török háború 45, 65, 107, 118
török hadak 20
török hatalom 52, 55, 65
török iga 38, 40, 107, 150
törökjárás 124
törökkel megkötött béke 85
törökök 35, 37, 65, 107, 109, 113, 144, 150, 156, 159, 160, 161, 162, 164
török pusztítás 52, 55
török uralom 33
török vandalizmus 19
törökvilág 107
török zászló 35, 37
törvénykönyv 149
tűzhely 22
uradalom 12, 14, 16, 19, 22, 36, 38, 40, 45, 50, 52, 55, 65, 76, 91, 92, 144
úrbéres telepítvény 135
úrbéri jegyzőkönyv 48, 49
úrbéri per 52, 55
urna 127, 156, 167
ütközet 25
vajdaság 22
vámház 60
vár 35, 37, 38, 86, 106, 107, 113, 129, 149, 150, 159
váradi főegyház 124
városháza 65
vásár 65
vasgolyók 139
vasútállomás 158
vasútvonal 130
védtöltés 71, 74, 76
vendéglő 91
Verbóczy: Corpus Juris 167
zárda 60
zászló 35, 37
zsellérek 90
zsellérház 17
zsilip 129
zsiványok 154
1855. évi tiszai árvíz 76

Helységnévmutató

Csanád és Csongrád vármegye térképeihez

A térképeken megtalálhatók azok a helységek is, amelyek önállóan nem szerepelnek Pesty Frigyes gyűjteményében, azonban valamely településnél megemlítik őket.

Csanád vármegye

Alberti C5	Kevermes F4	Mezőkovácsháza D4
Ambrózfalva C4	Kisiratos F4	Nagylak C6
Apáca D3	Kiskirályhegyes C5	Nagymajlát C4
Apátfalva B6	Kopáncs C4	Pitvaros C5
Battonya E5	Kövegy C5	Reformátuskovácsháza D4
Beka C6	Kunágota E4	Sajtény D6
Dombegyház E4	Lele A5	Tompa D5
Dombiratos E4	Magyarbánhegyes D4	Tornya E5
Földeák B5	Magyarcsanád C6	Tótbánhegyes D4
Földvár D3	Makó B5	Tótkovácsháza D4
Kamarás D4	Mezőhegyes D5	

Csongrád vármegye

Algyó C5	Felsőpusztaszer B4	Öttömös A6
Alsócsengele B4	Gorzsa D5	Rétkopáncs D5
Alsópusztaszer B4	Hantháza C5	Röszke C6
Ányás C4	Hódmezővásárhely D5	Sámson E5
Árpádhalom E3	Homok C5	Siróhegy C4
Ásotthalom A6	Horgos B6	Sövényháza C4
Átokháza A6	Kenyeretéglás D5	Szatymaz C5
Baks C4	Kereset A5	Szeged C6
Csany C4	Kishorgos B7	Szegvár D4
Csereszintlászló E3	Kiskirályság E3	Szentes D3
Csongrád C3	Kistelek B4	Szentmihálytelek C6
Csorva A6	Lajostanya E3	Szóllós F4
Csúcsstelek E3	Lajosszállás E3	Tápé C6
Derekegyház D4	Lászlótelek D4	Tés D3
Dóc C5	Levelény C4	Tompahát D4
Fábiánsebestyén D3	Mágoos E4	Tőke D2
Fark D5	Mérges A5	Tömörkény C3
Fehértó C3	Mindszent C4	Újváros E3
Felgyő C3	Nagykirályság E3	Vidratorok C3
Felsőcsengele B4	Ördögös D4	Zoltántér E3

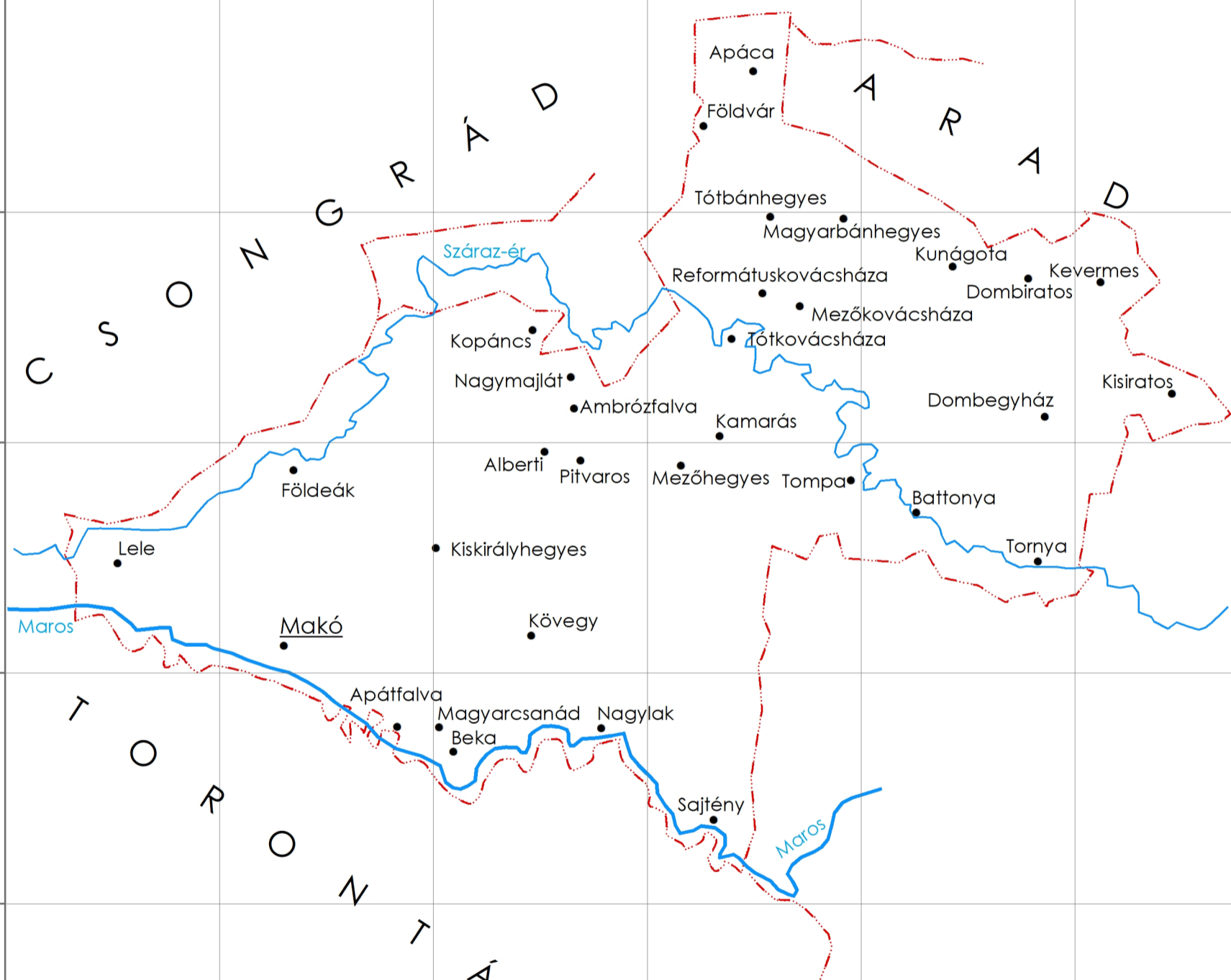
Tartalom

Előszó.....	5	Csongrád vármegye	
Csanád vármegye		Algyó	103
Helységek jegyzéke	11	Csany	104
Alberti	12	Csongrád	106
Ambrózfalva	16	Csongrád város főbírájától	114
Apáca	19	Derekegyház	115
Apátfalva	20	Fábiánsebestyén	117
Battonya	25	Fehértó	120
Dombegyház	29	Felgyő, Vidratorok	122
Dombiratos	31	Hódmezővásárhely	123
Földeák	33	Horgos	132
Földvár	35	Kistelek	134
Kevermes	38	Mágocs	138
Kisiratos	42	Mindszent	141
Kiskirályhegyes	44	Mágocs	144
Pitvaros	46	Sövényháza	146
Reformátuskovácsháza	47	Szeged	149
Kövegy	48	Szegvár	153
Kunágota	50	Szentes	156
Lele	52	Tápé	165
Magyarbánhegyes	58	Tés	166
Magyarcsanád	60		
Beka	64	Helységnévmutató	169
Makó	65	Helynévmutató	170
Mezőhegyes	80	Személynévmutató	187
Mezőkovácsháza	81	Tárgymutató	191
Nagylak	85	Helységnévmutató	
Palota	88	Csanád és Csongrád vármegye	
Pitvaros	90	térképeihez	196
Mezőhegyes	91		
Sajtény	92	Csanád vármegye települései	
Nagymajlát	94	1864-ben. Térképmelléklet	
Tornya	96	Csongrád vármegye települései	
Tótbánhegyes	98	1864-ben. Térképmelléklet	

Internet: https://mnhp.unideb.hu/kiadvanyok_pesty.php

Kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
<https://dupress.unideb.hu/>
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Technikai szerkesztő: Kis Tamás
Készült a Kapitális Kft. nyomdájában 2026-ban

CSANÁD VÁRMEGYE TELEPÜLÉSEI 1864-BEN

0 5 10 km

A térkép szematikus ábrázolású,
nem földrajzi vetületi rendszer alapján készült.

CSONGRÁD VÁRMEGYE TELEPÜLÉSEI 1864-BEN

HEVES ÉS
KÜLSŐ-SZOLNOK

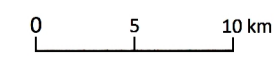
K I S K U N T E R Ü L E T

B E T K E S

C S A N Á D

T O R O N T Á L

B O B A R C S O S

A térkép szemantikus ábrázolású,
nem földrajzi vetületi rendszer alapján készült.

CSANÁD
VÁRMEGYE

—
CSONGRÁD
VÁRMEGYE

